Over Assisië

Een thuis in Biezenmortel voor mensen met een verstandelijke beperking.

ISBN/EAN 978-90-78933-41-0
Uitgever “Erfgoedcentrum ’t Schoor Udenhout en Biezenmortel”
Drukkerij ELKA Tilburg
19 november 2021

© Alle rechten voorbehouden. De uitgever vindt het fijn als informatie uit deze publicatie wordt gebruikt, mits de uitgever vooraf wordt geïnformeerd.

Voorwoord

Landpark Assisië, daar ligt het begin van de geschiedenis van Prisma. Al meer dan 110 jaar helpen wij hier mensen met een verstandelijke beperking. Dit prachtige terrein ligt midden in de Brabantse natuur.
Een bijzondere buitenplaats, die door haar geschiedenis en geografische ligging mogelijkheden biedt voor het tot ontwikkeling komen van nieuwe vormen van zorg en samenleven: het transformatieproces.

Prisma biedt moderne zorg op basis van traditie. De geschiedenis en traditie komen helder naar voren in het boek dat voor u ligt. Daaruit zijn lijnen te trekken naar de zorg die Prisma vandaag biedt.

De Broeders Penitenten waren de pioniers die in 1904 begonnen met de opbouw van wat later Huize Assisië ging heten. Zij lieten zich niet zo gelegen liggen aan wat gebruikelijk was in die tijd. Zij bouwden jaren aan een dorp wat helemaal zelfvoorzienend was. Arbeid wordt gezien als gezond. Het geeft rust en regelmaat. Voor de school die al snel wordt opgericht worden professionele leerkrachten aangetrokken. Het eerste hoofd der school, meester Christ, legt de basis voor wat later bekend wordt als het systeem Udenhout: ‘werkenderwijs leren’.

Dit werkenderwijs leren – op alle niveaus – is voor Prisma ook een van de pijlers van het transformatieproces van Landpark Assisië. Een heel concreet voorbeeld is de samenwerking met het MBO en HBO onderwijs: er worden mogelijkheden gecreëerd om studenten werkenderwijs te laten leren op het Landpark.
Een andere pijler van het transformatieproces is het naar binnenhalen van partners, bijvoorbeeld bedrijven en ‘startups’. Een mooi voorbeeld hiervan is ‘de Vergeten Appel’, een appelciderbrouwerij, die de appels uit de oude boomgaard gebruikt om daar een appelciderdrankje van te maken. Verder ontplooien kunstenaars er hun activiteiten en dragen met nieuwe ideeën bij aan de toekomst van het Landpark.
Ook de plaatsing van zogenoemde Tiny Houses draagt bij aan het transformatieproces. Het is de bedoeling dat de bewoners van deze huisjes ook actief zijn als vrijwilliger in de zorg op het Landpark.
Duurzaamheid is de derde pijler in het transformatieproces van het Landpark. Dat blijkt onder meer uit de aanleg van een waterretentiegebied en van een zonnepanelenpark.

De ontstaansgeschiedenis en rijke historie van Assisië heeft ook een keerzijde: het zelfvoorzienend dorp van weleer had de samenleving niet nodig. Daar kijken wij nu heel anders naar! Wij willen voor onze cliënten een waardevolle plek in de samenleving met zoveel mogelijk eigen regie. Door in het transformatieproces de samenleving in allerlei vormen, met verschillende samenwerkingspartners, naar het Landpark te halen, maken wij dit ook mogelijk voor bewoners van het Landpark. De Broeders Penitenten hadden als speerpunten in hun beleid: zorg, arbeid en onderwijs. Ook in het transformatieproces van het Landpark spelen deze aspecten een belangrijke rol: moderne zorg op basis van traditie!

Jaap de Bruin
Brigite van Haaften
Raad van Bestuur van Prisma

Inhoudsopgave

	Voorwoord	
	Inhoudsopgave	
1	Stichtingsdatum 12 januari 1904 **Met paard en wagen van Boekel naar Biezenmortel**	
2	In tien jaar naar 220 bewoners **Het dorp Huize Assisië**	
3	Arbeid en onderwijs zijn speerpunten - 1 **Een volledig zelfstandige economie**	
4	Arbeid en onderwijs zijn speerpunten - 2 **De school**	
5	Evacuées, onderduikers en mensen op zoek naar eten **De oorlogsjaren**	
6	Groei naar 750 bewoners **Zorg op grote schaal**	
7	Wandelen, paardrijden, voetbal en carnaval **Vrije tijd**	
8	Invoering van de AWBZ **Kleinschaligheid en zorg op maat**	
9	In een woonwijk of op Landpark Assisië **Volwaardig burgerschap**	
10	Marktwerking, overheidsbemoeienis en burgerinitiatief **Op zoek naar nieuwe vormen van samen leven**	
	Bijlage 1 **De broeders Penitenten**	
	Bijlage 2 **Bestuurders**	
	Bijlage 3 **Het erfgoedstraatje**	
	Bronnen	
	Colofon	

Hoofdstuk 1

De stichtingsdatum 12 januari 1904

Met paard en wagen van Boekel naar Biezenmortel

Voorgeschiedenis, de Broeders Penitenten, de schenking, de eerste gebouwen, de eerste bewoners, de eerste broeders

De hoeve op 't Hooghout

In het cijnsregister van 1340 staat een post van twaalf oude schellingen die *Wolterus de Haren* betaalt. Deze cijns betaalt hij voor een hoeve op Hooghout. Zijn zoon Jan van Haren, edelman, later zijn weduwe en kinderen, staan als betalers van dit bedrag in het cijnsregister uit 1380. In 1391 verdeelt Luijtgaerd, de weduwe van Jan van Haren, het bezit onder haar zonen. De hoeve in Udenhout komt dan aan Henricus Jan van Haren. Die is wel eigenaar, maar woont er niet; er woont een pachter op de boerderij. Henricus Jan van Haren moet elk jaar uit de hoeve een erfpacht van 4 mud rogge betalen aan Bruisten Jan van Oesterwijck, een schuld die in 1381 is ontstaan. In 1406 kan Henrick van Haren de erfpacht niet betalen. Bruusten van Oesterwijck spant een rechtszaak aan met als gevolg dat Henrick van Haren de hoeve kwijt is aan Bruusten van Oesterwijck.

Via Bruisten, de zoon van voornoemde Bruisten Jan van Oesterwijck, komt de hoeve in handen van Gerit Jan van Leijenberch, die met Katherijn, de dochter van Bruisten, was getrouwd. Deze Gerit van Leijenberch is het die de hoeve en de vier bunder beemd in 1447 verkoopt aan Gijsbrecht van den Broeck. Gijsbrecht weet de hoeve te vergroten door aankopen van naastgelegen erven. Het is Agnes van den Broeck, een dochter van Gijsbert van den Broeck en Beatrix van den Heuvel, die in 1497 een gasthuis voor vrouwen sticht waar de hoeve op het Hooghout inkomsten voor moet leveren. In haar testament uit 1497 bepaalde zij dat er een huis moest worden gekocht waarin negen vrouwen gehuisvest konden worden. Het gasthuis werd ondergebracht in een huis in de Beurdsestraat in Den Bosch. De vrouwen moesten wel bloedverwant zijn van haar vader of haar moeder. Waren die er onvoldoende dan mochten ook arme vrouwen in het gasthuis worden opgenomen. Het Agnes van den Broeckgasthuis had inkomsten nodig om het onderhoud van de vrouwen te kunnen bekostigen. Daarvoor diende onder andere de hoeve in Udenhout aan het Hooghout, die haar vader in 1447 had gekocht.

De Gasthuishoeve in Udenhout blijft vele eeuwen in bezit van het Agnes van den Broeckgasthuis. Het beheer wordt gevoerd vanuit 's-Hertogenbosch. In de loop der eeuwen zijn er vele Udenhoutse families pachter geweest op deze hoeve. Er zijn op enig moment twee boerderijen op de hoeve komen te staan, de oude en de nieuwe hoeve, ook wel de Oostelijke en de Westelijke Gasthuishoeve genoemd. Omstreeks 1680 worden de landerijen verdeeld tussen deze twee boerderijen met hun pachters.

Dorothea van Beugen

In 1854 neemt het College van Heeren Regenten over *de Godshuizen en den Algemeenen Arme van 's-Hertogenbosch* het besluit een groot aantal landerijen onder Udenhout en Helvoirt te gelde te maken. De Bossche notaris Bijvoet organiseert een openbare veiling. De oostelijke Gasthuishoeve werd in dat jaar gepacht door Wouter Brekelmans en de naastgelegen westelijke door zijn broer Johannes, beiden zonen van Jan Brekelmans en Anna Maria Teurlings, die voorheen de nieuwe hoeve pachtten. De oostelijke hoeve is ruim 18 bunder groot, terwijl de westelijke ruim 19 bunder telt. Iedere hoeve bestaat uit een woning met stal en een losse schuur en schop. Het bakhuis is voor gezamenlijk gebruik. Op de veiling probeert Johannes Brekelmans, die dan de westelijke hoeve pacht, de andere hoeve te verwerven. Hij biedt ƒ7.825,-. Echter, nog voor de finale verkoop, op 1 september 1854, komt de Bossche koopman P.F. van Beugen bij de notaris om de koop met honderd

slagen te verhogen tot ƒ8.325,-. Daarmee worden de andere gegadigden afgetroefd en nemen de verkopers genoegen met de prijs. Van Beugen kan ook de andere hoeve verwerven en houdt zodoende het complex in stand. Van Beugen weet het complex in 1873 te vergroten met de boerderij van de Udenhoutse grutter Jan Vermeer en zijn vrouw Arnolda Bergmans. Die lag ten noorden van de spoorlijn op 't Winkel, thans Capucijnenstraat 93.
De boerderij van Landpark Assisië achter het hoofdgebouw is omstreeks 1915 gebouwd ter vervanging van de oude westelijke Gasthuishoeve. De oude oostelijke hoeve was al in 1901 gesloopt.

Het is de dochter van Van Beugen, Dorothea, die in het begin van de twintigste eeuw de broeders Penitenten uit Boekel de mogelijkheid biedt op het terrein van hoeve 't Hooghout een huis voor geestelijke gezondheidszorg te stichten.

De Broeders Penitenten
De congregatie van de Broeders Penitenten (Congregatio Fratrum Poenitentium St.-Francisci) is oud in zijn soort. Op 12 maart 1697 wordt Daniël Vervest (Hoogeloon 7 februari 1674 – Boekel 25 juli 1745) in het Belgische Hoogstraten lid van *Den derde Regel van Poenitentie van den Heilige Franciscus van Assisië*. Hij gaat leven als kluizenaar en wordt in 1700 koster van de Genadekapel van Onze Lieve Vrouw ter Eik te Meerfelt, het huidige Meerveldhoven, waar ook twee medebroeders bij hem woonden. In de loop der jaren sloten zich vele volgelingen aan bij zijn organisatie van lekenbroeders. Ze verhuisden in 1722 naar Handel, naar een gebouw met de naam de Handelse Kluis. De congregatie bouwde er in 1735 een nieuw klooster, geheten Bloemendaal. Dat was in die tijd, onder aansturing van de Republiek, toegestaan voor maximaal vijf broeders per gemeenschap. De broeders verdienden de kost met een brouwerij en met het ontginnen van stukken Peel. Hun liefdadigheid was het geven van R.K.-onderwijs aan jongens. De Handelse Kluis was ingericht als een kostschool. Verder waren ze de koster van de Handelse Genadekapel. De brouwerij was te succesvol en riep weerstand op van concurrenten. De broeders besloten elders opnieuw te beginnen, in het land van Ravenstein, waar volledige godsdienstvrijheid was, waar ze een groter klooster konden bouwen en waar ze met meer broeders konden wonen. Ze verhuisden naar de andere kant van de Landmeerse Loop, naar Boekel, waar in 1741 Huize Padua verrees. Het werk ging door, de brouwerij in Boekel, het ontginnen van Peelgronden, het kosterschap van de Handelse Genadekapel en met het onderwijs op de inmiddels regionaal zeer bekende kostschool de Handelse Kluis.
De succesvolle brouwerij leverde stichter Daniël Vervest een toenaam op: Daniël de Brouwer.

In 1830 nam de Tweede Kamer een nieuwe onderwijswet aan als gevolg waarvan de Broeders werden uitgesloten van het geven van regulier onderwijs aan jongens, wat tot dan toe hun werk van barmhartigheid was. En dus moest het onderwijs worden overgedragen en moesten de broeders op zoek naar een nieuwe opdracht. Nu hadden de broeders al een eerste ervaring met geestelijke gezondheidszorg. Op 6 mei 1826 namelijk werd onder leiding van broeder Antonius van Gerwen de eerste geestelijk zieke patiënt opgenomen in de Handelse Kluis. De Broeders Penitenten verkenden de wereld van de geestelijke gezondheidszorg, een werkveld dat nog niet eens in de kinderschoenen stond. De Handelse Kluis kreeg een nieuwe bestemming. In 1831 bouwden de broeders een nieuwe woning, meer ingericht op de verzorging. In 1841 nam de Tweede Kamer een Krankzinnigenwet aan, die de Broeders verplichtte om vergunning voor hun activiteiten te vragen. Ze kregen de vergunning in 1843. Met de jaren kwamen er meer patiënten, waarvoor de broeders de verzorging op zich namen. Onder hen ook de Bossche koopman Van Beugen. Overigens was het met de Grondwet van 1848 de Broeders weer toegestaan onderwijs te geven. Zo werd Huize Padua te Boekel een kostschool. In 1855 stond de continuïteit van de congregatie nog eenmaal ter discussie met de Wet op de Kerkgenootschappen. De Broeders konden hun toekomst borgen door bij een notaris zich in te schrijven als de "Vereniging van Landbouw en de zorg van Krankzinnigen".

De congregatie kreeg in 1871 voor het eerst goedgekeurde statuten. Daarin ligt ook het motto vast: *Ad omne opus bonus paratus*, tot elk goed werk bereid.

Pioniers
In de 19de en nog tot laat in de 20ste eeuw ziet men zwakzinnigen als mensen die tegen zichzelf en de maatschappij beschermd moeten worden. Geld voor zorg is er nauwelijks. De familie betaalt een plaats in de inrichting. Als je geen geld hebt, verzorg je je kind thuis. Of je klopt aan bij de provincie of andere weldoeners. Religieuze ordes ontfermen zich uit naastenliefde over de armen en ongelukkigen. In ruil voor kost en inwoning in het klooster werken de broeders 365 dagen per jaar en 24 uur per dag. Het zijn werken van barmhartigheid. Het loon komt later in het hiernamaals: 'Wat gij voor de minsten der Mijnen hebt gedaan, hebt gij voor mij gedaan'.

De Broeders Penitenten mogen echte pioniers in de zwakzinnigenzorg worden genoemd. Ze hadden geen voorbeelden van andere instellingen voor zwakzinnigen in de omgeving. Leerboeken over zwakzinnigenzorg bestonden nog niet. Maar met de christelijke naastenliefde als uitgangspunt en de geloften van gehoorzaamheid, zuiverheid en armoede kwamen ze een heel eind. De broeders zagen arbeid en scholing voor de patiënten als belangrijke aspecten in de verpleging en opvoeding. Daarnaast was er veel aandacht voor de vrijetijdsbesteding en natuurlijk de godsdienst. De regels van het kloosterleven werden toegepast in de verpleging en opvoeding van de patiënten. Er werden dagelijks twee H. Missen opgedragen: de eerste voor de broeders en het personeel, de tweede voor de patiënten. Op zondag waren er drie H. Missen en 's avonds een H. Lof.
Pas in 1910 zouden de eerste broeders een diploma ziekenverzorging behalen.

De Vereniging van de H. Vincentius à Paolo had bij haar vijftigjarig bestaan in Nederland een collecte gehouden om een gesticht op te richten voor de verpleging van zwakzinnigen en maakte daarmee een begin in 1897 te Oss, waar het huis "Het Hoog Huis" was aangekocht. Voor de verpleging had men zich gewend tot de Zusters van de H. Carolus Borromeus te Maastricht, die echter na een proeftijd van de verpleging afzagen. Vervolgens wendde het bestuur van de Vincentiusvereniging zich tot de Broeders Penitenten van de H.-Franciscus van Assisië te Boekel met de vraag de verpleging op zich te nemen en het huis in Oss over te nemen. Dat gebeurde. Maar spoedig bleek, dat het huis ongeschikt was voor die bestemming; het werd gesloten. De patiënten werden tijdelijk ondergebracht in het klooster te Boekel, in afwachting van een definitieve oplossing.

De schenking in Biezenmortel
"Zoals u ter ore kan zijn gekomen, hebben wij, Broeders Penitenten den Weled. Heer P. van Beugen uit 's-Hertogenbosch tot zijn dood verpleegd in ons krankzinnigengesticht te Boekel. Als dank voor zijn verpleging bood zijne dochter Dorothea van Beugen aan Vader Lucas haar bezittingen onder Udenhout aan tegen genot van lijfrente, voor een stichting van liefdadigheid, bij voorkeur zenuwlijders". Het gaat om een stuk grond van 45 hectare met drie boerderijen. De aankoopsom van 15.000 gulden plus een lijfrente van achthonderd gulden jaarlijks bleek achteraf geen koopje, omdat de schenkster 84 jaar oud werd.

In 1901 besluiten de Broeders Penitenten "om op de verkregen landerijen onder Udenhout een huis tot woonplaats der Eerwaarde Broeders en verpleging van mannelijke idioten te bouwen". De nieuwe stichting kreeg de naam Huize Assisië.

Bij Koninklijk Besluit op 21 juli 1902 krijgt men vergunning voor de oprichting van een gesticht voor idioten, op het terrein genaamd Hooghout. Het Koninklijk Besluit ging wel gepaard met een reeks voorwaarden. De broeders zouden in de toekomst in het nieuw op te richten complex slechts 200 mannelijke idioten mogen verzorgen. Het ministerie van Binnenlandse Zaken bepaalde dat Assisië zou moeten bestaan uit een administratiegebouw,

vier paviljoenen en een aantal dienstgebouwen. Verbouwingen mochten zonder de goedkeuring van het ministerie niet plaatsvinden. Het was voorts ten strengste verboden de bestemming van een gebouw of lokaal te veranderen zonder toestemming van het ministerie.

Een paviljoenziekenhuis
Tot diep in de 19de eeuw bevonden de krankzinnigengestichten zich midden in de steden. Het waren een soort bewaarplaatsen. De Amsterdamse professor in de psychiatrie Voorhelm Schneevoogt hield in 1864 een pleidooi voor verschuiving van de gestichten naar het platteland. Hier was ruimte, goedkope bouwgrond en een mogelijkheid tot landarbeid. In Engeland en Duitsland was deze trek al op gang gekomen en werd het systeem van paviljoenziekenhuizen toegepast. De ordening van paviljoens in een landelijke omgeving had grote voordelen boven de stadsgestichten. Ten eerste konden verschillende categorieën patiënten apart worden behandeld. In de paviljoens werd de natuurlijke gezinssituatie zo goed als mogelijk nagebootst. Ten tweede was de nabijheid van de natuur positief, omdat hiervan een therapeutische werking uitging. De natuur kwam binnen handbereik door de aanleg van siertuinen, boomgaarden en teelttuinen, die tussen en om de paviljoens gedrapeerd werden.

Rond de jaarwisseling en begin 20ste eeuw werden – aangestuurd door de overheid – zo'n twintig krankzinnigengestichten gebouwd, allemaal op het platteland en allemaal in de structuur van een paviljoenziekenhuis.

Zo kreeg ook Huize Assisië de structuur van een paviljoenziekenhuis, een hoofdgebouw met daaromheen paviljoens, in de situatie van Huize Assisië aanvankelijk vier paviljoens.

Eerste steen op 19 mei 1903
Er werden grootse plannen gemaakt. De broeders zijn hun werk in Biezenmortel begonnen met de bouw van het hoofdgebouw en het eerste paviljoen, bestemd voor vijftig patiënten. Broeder Ivo, algemeen overste van de congregatie, legde de eerste steen van het hoofdgebouw op 19 mei 1903. In dat jaar kwam de bouw tot stand van het hoofdgebouw annex klooster voor de broeders annex administratiegebouw en het eerste paviljoen, later Vincentius genoemd, gereed. De aanneemsom bedroeg ƒ93.995, -. De aannemer was Wilhelmus Weijers uit Tilburg, een broer van Wilhelmus Marinus, de grondlegger van de Udenhoutse steenfabriek. In het najaar van 1903 werden ook de fundamenten voor een tweede paviljoen gelegd.

Officiële stichtingsdatum 12 januari 1904
Tegen het einde van dat jaar waren de gebouwen zo ver gevorderd, dat de voorbereidingen om deze te betrekken konden beginnen. Zes Broeders Penitenten werden naar Udenhout gezonden: broeder Laurentius van den Boogaard als overste en de broeders Gerardus Schurinck, Felix van Gorp, Stanislaus Sanders, Daniël Paters en Andreas Verstappen.
In de nacht van 21 december 1903 om 3 uur stonden de zes broeders op, gingen nog even naar de kerk en begonnen daarna aan een wandeling van twee uur naar het station van Veghel. Algemeen overste broeder Ivo Pijnenburg liep met hen mee voor gezelschap en om nog een beetje op de zes te passen. De vicaris van de broeders was meegelopen tot aan de bebouwde kom van Boekel, waar de harde weg begon. Hij had een lantaarn bij zich om zodoende de grootste kuilen in de zandweg te vermijden. In Veghel namen de zes de trein naar Oisterwijk. In plaats van vanaf het station rechtstreeks naar Biezenmortel te lopen, werd omgelopen over Haaren, waar een familielid van de algemeen overste de broeders trakteerde op spekkoeken. De broeders kwamen 's morgens om 10 uur aan op het terrein in Biezenmortel. Overdag werkten de broeders de hele dag door om zoveel mogelijk werk te kunnen verzetten. Mejuffrouw Van Beugen en een bakker uit Udenhout zorgden voor het eten. De broeders deden 's avonds hun gebeden, die ze normaal verspreid over de dag zouden bidden.

Pater Pacificus, provinciaal der Kapucijnen uit Tilburg, zegende op 23 december 1903 een kamer in het hoofdgebouw tot huiskapel in.
De broeders brachten de kerstdagen door in de keuken, die ook dienstdeed als refter en recreatiezaal.

Op 12 januari 1904 kwamen de eerste 21 patiënten en 4 broeders naar Biezenmortel. Deze datum geldt als de officiële stichtingsdatum van Huize Assisië. Deze vier broeders waren Fidelis van Mierlo, Leo van Gemert, Jacobus van Hersfelt en Pacificus van Nistelrode.
Broeder Fidelis, werkzaam in de schilkamer, over de ontstaansperiode van Assisië:
“Op dinsdag 12 januari 1904 vertrokken we met twintig patiënten en vijf broeders vanuit Huize Padua in Boekel naar Udenhout. Op een wagen met drie paarden bespannen, zaten we als haringen in een ton. Onderweg hadden we heel wat belangstelling. Via Erp en Veghel kwamen we in Den Bosch aan, waar de paarden door een vers span werden vervangen. De laatste kilometers gingen vlug, maar toen we bij de laan kwamen, hadden we pech. Omdat het dooide was de laan en modderpoel geworden, waar de wielen van de kar tot de assen inzakten. Het duurde nog een half uur voor we bij het hoofdgebouw waren en we hadden er al zeven uren opzitten.”
De eerste groep patiënten waren voormalige bewoners van Oss, die tijdelijk in Boekel waren ondergebracht.

De kroniekschrijver van de congregatie schreef het volgende: *Vandaag is onze nieuwe Stichting ‘Huize Assisië’ geopend. Deze opening had plaats zonder plechtigheden en zonder uitwendig vertoon. De overtocht vanuit ‘Huize Padua’ had plaats met paard en wagen. Algemeen overste Ivo maakte de reis mee.*

De eerste 21 bewoners van Assisië waren: Alexander Bardie 18 jaar, Marinus de Goede 12 jaar, Frans Linssen 17 jaar, André Tromp 13 jaar, Johan Keja 10 jaar, Jan Beckmans 17 jaar, Henk Klarenberg 15 jaar, Henk Remmerswaal 15 jaar, Jan Meijer 13 jaar, Jozef Ruijten 15 jaar, Jan van der Linden 12 jaar, Wim Hezerwijk 18 jaar, Stefan van Zijl 19 jaar, Kees Waterlander 14 jaar, Jan Oude Hilbert 12 jaar, Fred van der Putte 10 jaar, Henk Freling 14 jaar, Dirk Bokhorst 10 jaar, Johan Geis 14 jaar, Ad Bevers 9 jaar en Willem Lindeman 25 jaar. De jongste was 9, de oudste 25.

Bij de start van Assisië was broeder Ivo Pijnenburg algemeen overste van de congregatie van de Broeders Penitenten. Broeder Ivo was algemeen overste van de Broeders Penitenten van 1901 tot 1913. Onder zijn bezielende leiding namen de broeders de uitdaging van Huize Assisië in Biezenmortel op. Bij zijn aantreden als algemeen overste waren er welgeteld 44 Broeders Penitenten, eigenlijk veel te weinig om – naast het continueren van Huize Padua in Boekel – het avontuur in Biezenmortel aan te gaan. Vandaar wellicht dat de overheid had bepaald dat er op Assisië aanvankelijk plaats was voor maximaal 100 jongens. Maar dat werden er al snel meer dan 200.

Broeder Laurentius van den Boogaard is de eerste overste van Huize Assisië, van 1903 tot 1913. In 1913 volgde hij Broeder Ivo op als algemeen overste van de Broeders Penitenten, dat hij tot 1919 zou blijven. In zijn tijd als algemeen overste verzorgden de Broeders Penitenten 396 ‘lijders’, 148 psychiatrische patiënten op Huize Padua in Boekel en 221 zwakzinnigen op Huize Assisië in Biezenmortel. Daarvoor stonden in 1913 54 broeders ter beschikking. In 1919 waren dat er 60.

Oudste R.K.-instituut voor zwakzinnige jongens
Huize Assisië is het oudste R.K.-tehuis voor de verpleging van zwakzinnige jongens in Nederland, zoals het korte tijd later gestichte Huize Boldershof in Druten dat is voor meisjes. Over het doel schreef Dr. Schim van der Loeff: “Dat men van deze kinderen door een speciale opvoeding en een op hun afwijking specifiek ingericht onderwijs heel wat meer kan maken, dan men ooit vermoedde. Slechts zij, die zulke kinderen van nabij kennen, kunnen zich een

voorstelling vormen van de ijzeren volharding en de intense toewijding, welke hierbij wordt gevraagd".

De oudste instellingen voor zwakzinnigen in Nederland

Jaar	Naam instelling	Plaats	Gezindte	Doelgroep
1891	's Heeren Loo	Ermelo	Protestant	M
1904	Huize Assisië	Udenhout	RK	M
1907	Boldershof	Druten	RK	V
1910	Eefdese Tehuizen	Eefde	Protestant	M
1924	Dr. mr. W. van den Bergh	Noordwijk	Protestant	m/v
1925	Huize Vincentius	Udenhout	RK	V

Instituten van de Broeders penitenten

Jaar	Naam instelling	Plaats
1832	Huize Padua	Boekel
1904	Huize Assisië	Udenhout
1925	Sint-Josephzorg	Apeldoorn
1950	De Lathmer	Wilp bij Twello
1952	De Hartekamp	Heemstede
1954	Huize Piusoord	Tilburg

Frans van As

Ik ben Frans van As. Ik was in 1904 te vondeling gelegd op het terrein van Assisië. Een broeder vond mij bij het Vincentius-paviljoen. Ik was nog maar drie weken oud. Broeder-overste Laurentius noemde mij Frans van As, naar de beschermheilige van de Broeders. Ik mocht blijven. Mijn moeder kwam mij nooit meer ophalen. Ze hebben aan mij gevraagd om mijn levensverhaal te vertellen. Dat doe ik graag. Ik heb veel te vertellen, omdat ik oud ben en achterom kan kijken. Soms schrijf ik stukjes uit mijn dagboek over voor dit verhaal. Ik ben gelukkig veel vergeten. Ik hoop dat ik je kan laten voelen hoe het was om op Assisië te wonen.

Van het begin van mijn leven weet ik alleen iets uit verhalen, want de broeders schreven niet zoveel op, zoals nu gebeurt. De broeders hadden geen tijd om te schrijven. En de meeste broeders konden dat niet goed. Veel tijd om te praten was er ook niet. Er waren te veel kinderen om voor te zorgen. Ik was een rustig en gemakkelijk kind. De eerste jaren lag ik meestal in bed. Ik leerde lopen toen ik vier jaar was. In het begin sliep ik met twaalf anderen op een zaaltje in het Vincentius-paviljoen. De broeders sliepen naast de zaal. Af en toe keek er een door het raampje in de muur. De nachten duurden verschrikkelijk lang. 's Morgens stonk het op de slaapzaal, want veel jongens plasten en poepten in bed. Overdag zagen we er netjes uit. We hadden allemaal ongeveer dezelfde kleren aan. Die werden hier door patiënten en broeders zelf gemaakt. Ik ging best vaak in bad: 's zomers één keer per week en 's winters één keer in de 14 dagen.

Hoofdstuk 2

In tien jaar naar 220 bewoners
Het dorp Huize Assisië

De opbouwfase
In de eerste tien jaar wordt er veel gebouwd. Eerst het Vincentius-paviljoen en het administratiegebouw, met daarin de woonvertrekken van de broeders. Paden van sintels en gruis moesten het mogelijk maken de verschillende gebouwen met droge voeten te bereiken. Een begraafplaats, een siertuin, een boomgaard en een Lourdesgrot, die mensen uit de wijde omgeving naar Assisië deed komen, verschenen op het terrein. Een jaar na de opening kon het tweede paviljoen worden betrokken. Snel daarop volgde de voltooiing van een wagenhuis, een paardenstal, een bergplaats en een washuis. In deze eerste jaren waren er voortdurend bouwactiviteiten op het nog jonge Assisië. Door de grote behoefte aan zorgvoorzieningen voor verstandelijk gehandicapten verleende het Ministerie van Binnenlandse Zaken steeds snel toestemming op elke aanvraag om de capaciteit van Assisië te vergroten. In 1909 werd het derde paviljoen in gebruik genomen en in 1912 het vierde. De paviljoens hadden de namen Vincentius (eerste paviljoen, 1903), Antonius (tweede paviljoen, 1904), Maria (derde paviljoen, 1909) en Franciscus (vierde paviljoen, 1912).

De siertuin, aangelegd door broeder Paschalis van Rijswijk, was een symmetrische tuin, aangelegd met slingerende wandelpaden, gras- en bloemperken en eensoortige boomgroepen. Het hoofdgebouw fungeerde als een middelpunt, een landhuis dat door een indrukwekkende oprijlaan verbonden was met de buitenwereld.

Het aantal verpleegden of patiënten steeg in de eerste tien jaren van 20 naar 220, waarmee het aanvankelijk door het ministerie opgelegde maximum van 200 al was overschreden.

De broeders hadden een coulant toelatingsbeleid. Lang niet alle patiënten waren zwakzinnig.

Frans van As
Ik had hier nooit moeten komen, zeiden de broeders toen ik 14 was. Ik was veel te ‘goed’ voor Assisië. Maar ja, ik kon nergens anders meer heen. Uit mijn dagboek, 20 september 1918: Ik denk dat ik hier de rest van mijn leven wel zal blijven. Dan word ik hier ook begraven. Zelfs na mijn dood kom ik niet van het terrein af. Er gaan wel elke dag mensen weg. Overgeplaatst noemen ze dat. Laatst is mijn vriendje Henk naar Heiloo gegaan. Zijn ouders wisten er niks van. Ik moest eerst lachen omdat ze hier voor niets op bezoek kwamen, maar ik heb ‘s nachts gehuild. Ook de broeders worden vaak overgeplaatst. Broeders moeten altijd gehoorzamen. Ik zou best eens naar Heiloo willen.

Assisië is lange tijd de enige katholieke inrichting voor jongens en mannen in Nederland. De patiënten komen uit het hele land. Veel bezoek komt er niet: voor de meeste ouders is het een te lange en te dure reis. Het bezoek mag één keer per maand komen, op vaste bezoektijden. Bezoekers moeten zich melden bij de portier. Ze mogen alleen in de spreekkamer komen, of wandelen in de siertuin. Het is niet toegestaan in de slaapzalen te komen.

Een besloten samenleving
De bouwwerkzaamheden gingen door: een bakkerij met provisiekamer, een smederij, een spekrokerij, een boerderij, een watertoren en een mattenmakerij. Op deze manier werd

Assisië met de jaren een eigen dorp, dat nagenoeg geheel zichzelf kon voorzien. Er zijn eigen bedrijven, een school, een kapel en een kerkhof. Het complete sociale leven, met al zijn rangen, standen en regels speelt zich af op het terrein. De voorzieningen waren zeer goed op Assisië. Terwijl de inwoners van Udenhout zich op hetzelfde moment behelpen met kachels, kaarsen, petroleumlampen en waterpompen, beschikte Assisië over centrale verwarming, elektriciteit en stromend water van de eigen watertoren.

Het maakte Assisië wel een besloten gemeenschap, die de buitenwereld maar nauwelijks nodig had. Een enkele keer wellicht. Zoals op 3 januari 1910. Men rook gas in de kapel. De verontruste broeders deden een beroep op de deskundigheid van een Udenhoutse koperslager om het probleem op te lossen. Na grondig onderzoek kwam deze tot de conclusie dat er sprake moest zijn van een gaslek. Om het lek in de gasleiding te kunnen zien, maakte de slimme koperslager gebruik van een lucifer. Het zal niemand verbazen dat er een ontploffing volgde, die heel Assisië deed opschrikken. De koperslager overleefde het incident, maar de kapel had aanzienlijke schade.

Behalve de patiënten en de broeders wonen er ook ‘leken’ op het terrein. Al kort na de oprichting moeten de broeders personeel van buiten aantrekken door de snelle groei van het aantal patiënten. Assisië groeide uit tot de grootste werkgever van Udenhout en Biezenmortel.

Gezien het aantal patiënten (meer dan 200) stelde de inspectie dat er een arts vast aan het gesticht verbonden moest zijn. Dokter Smulders kwam in dienst. Tijdens zijn 25-jarige loopbaan bevorderde dokter Smulders de opleiding voor verpleegkunde en hij richtte in 1923 het ziekenpaviljoen op.

Dagorde
De dagindeling op Assisië verliep volgens vaste patronen. De broeders moesten zich houden aan de door de congregatie vastgestelde dagorde. Een groot deel van de dag werd in beslag genomen door gebed en meditatie. De strakke dagorde liet zich evenwel niet altijd combineren met het ritme van de zorgverlening. Alhoewel de broeders streefden volgens de regels van de congregatie te leven, was het mogelijk hiervan af te wijken, indien de omstandigheden dat vereisten. Zo kon een broeder na een onrustige nachtdienst toestemming krijgen overdag enkele uren te rusten. De taak van de broeders bestond in de eerste plaats uit het liefdevol verzorgen van de verpleegden. In hun werkzaamheden was het volgens de congregatie mogelijk de deugden te ontwikkelen die een goed religieus kenmerkt: zachtmoedigheid, gepaard gaande met vastberadenheid, offervaardigheid en een gepaste levensernst en blijmoedigheid. De zorg voor de bewoners van Assisië was een volledige dagtaak. Van een veertigurige werkweek was absoluut geen sprake. De broeders waren zeven dagen per week dag en nacht in de directe omgeving van de bewoners te vinden. De broeders hadden zesentwintig dagen per jaar vrij (recreatie), wat betekent dat ze een dag in de veertien dagen zich uitsluitend aan de dagorde van de congregatie hoefden te houden.

De verpleegkosten konden mede hierdoor in de hand worden gehouden. In 1905 bedroegen de verpleegkosten f0,62 per dag, in 1950 f2,84 en in 1967 f18,60. In de jaren daarna zouden deze kosten verveelvoudigen.

De zorgverlening werd nauwkeurig voorgeschreven in algemene reglementen, die primair waren gericht op bescherming van de samenleving en op een efficiënte vorm van verzorging. De broeders gingen daar, zonder dit expliciet uit te spreken, tegenin door mensen op te voeden, te scholen en arbeid te laten verrichten. Hygiëne en reinheid stonden hoog in het vaandel. De overste van de congregatie kwam regelmatig op werkbezoek en ook de inspecteur van het staatstoezicht op het krankzinnigenwezen kwam nu en dan poolshoogte nemen. Hierbij werd over het algemeen een gunstig en waarderend oordeel uitgesproken over het werk van de broeders.

Hoofd Verplegingsdienst broeder Wendelinus vertelde in 1994:
We stonden om half zes op en een kwartier later gingen we naar de kerk tot zeven uur. Vervolgens gingen we naar de refter om te ontbijten en daarna moesten we aan het werk. Viermaal per dag hadden we meditatie en eens in de maand een recollectie, een stille dag tot religieuze bezinning. Het werk moest echter doorgaan en de afdelingen moesten draaiende worden gehouden. Daarom mochten we op een dag van recollectie niet met elkaar spreken, maar tegen de kinderen wel. Het klooster was inherent aan de inrichting, waarbij de dagorde was ingesteld naar de orde van de broeders.

Frans van As
Uit mijn dagboek, 11 mei 1913: Het leven op Assisië lijkt voor ons zo'n beetje op het leven van de broeders. Broeder-overste is de baas. Alles gaat op vaste tijden. De broeders zijn als eerste op voor de mis en gaan als laatste naar bed. Ik houd erg van de mis, het zingen vind ik mooi. De broeders zijn de baas. Aan mij wordt niet veel gevraagd. Ik praat bijna nooit.

Het dagelijks leven van de bewoners verliep volgens een vast patroon. Het grootste deel van de dag brachten zij door op de werkplaatsen of de school. Arbeid en onderwijs waren de speerpunten in het beleid van Assisië. In tegenstelling tot hun verzorgers kenden de bewoners wel veel momenten van recreatie. De broeders organiseerden veel ontspanningsmogelijkheden. Wandelen was een geliefde bezigheid, maar ook werd er veel gevoetbald en in de loop der jaren nam het aantal verenigingen en recreatiefaciliteiten toe. Een van de meest aansprekende voorbeelden hiervan is de toneelclub, die sinds 1924 in het schoolgebouw een klein toneel ter beschikking had. Het bestuur was geheel in handen van bewoners en de animo voor het toneelspel was zo groot dat een stuk met minder dan vijftig spelers een uitzondering was. Daarnaast betrokken de broeders de bewoners bij de vele feestelijke activiteiten die op Assisië plaatsvonden. De congregatie kreeg zelfs wel eens het verwijt dat op Assisië geen koe kon kalven of er werd al een receptie gehouden.

Jacob Leerentveld
Op 18 december 1928 ben ik hier gekomen. Ik was toen twee jaar. Mijn ouders konden me thuis niet houden. Waarom? Misschien omdat ik niet zo snel was als andere kinderen, misschien omdat het thuis gewoon niet ging. Ik heb er thuis nooit over gepraat, waarom ik weg moest. In feite ben ik hier opgegroeid en omdat ik hier al zo lang woon, is dit mijn huis. In het begin ging ik nog wel terug naar mijn ouders. Voor vakantie. Zij woonden in Nijmegen. Een keer heb ik de hele dag zitten wachten tot ze me kwamen ophalen. Maar ze kwamen helemaal niet. De vakanties in Nijmegen duurden erg lang, soms drie of vier weken. Ik mocht nergens aankomen en dat was best vervelend. In het begin vond ik het wel leuk, maar later wilde ik toch graag weer terug naar Assisië.

Jacob Leerentveld
Heel vroeger hadden we lange broeken met een klep met drie knopen van achteren. Dat noemden we *klepboks*. Ook de onderbroek was zo. Dan kon je niet zeggen: "Ik ga even plassen", want dan moest je eerst alles losknopen. Later kregen we jongensbroeken, korte broeken of pofbroeken. Als je nog weer ouder werd, dan kreeg je een lange broek. Die droeg je met galgen.

Frans van As
Ik werkte op de wasserij. In de pauze werd er koffiegedronken. Suiker en melk zat er al in. Dat noemden ze mengsmering. Eigenlijk lust ik geen melk, maar in die tijd was er niets te kiezen voor mensen zoals ik.

De kortste verbinding met het station
Wegens de aanvoer van goederen per trein en wegens het toenemend familiebezoek was een kortste verbinding tussen het station van Udenhout en Huize Assisië gewenst. Toen Huize Assisië van directeur Weijers van de steenfabriek toestemming kreeg om gebruik te maken van zijn particuliere spoorwissel aan de zuidkant van de doorgaande spoorlijn, was het logisch dat de weg naast deze particuliere lijn zou komen, dus ook aan de zuidkant van de doorgaande spoorlijn. Er kwam oponthoud in de realisatie van de plannen toen de Udenhouter “Gouden Willem van Iersel” zich ermee kwam bemoeien en eiste dat de weg aan de noordzijde van de doorgaande spoorlijn zou worden aangelegd, omdat hij aan die route enkele boerderijen had liggen, die daarmee ook beter bereikbaar werden. Maar het bestuur van Huize Assisië koos in overleg met de gemeente toch voor de zuidelijke route, men kocht grond op van boeren en in 1907 werd de weg aangelegd, vroeger met de naam Hooghoutseweg – de weg naar het Hooghout – thans de Brabantshoek.

Een station in Biezenmortel
Met zoveel bewoners, zoveel medewerkers en zo’n grote bedrijvigheid op het terrein van Assisië was ook de bereikbaarheid van het terrein natuurlijk een belangrijk issue. Er kwam een eigen uitweg naar of toerit vanaf de rijksweg Tilburg – Den Bosch. Die kreeg de naam *de Laan van Assisië*. Op 12 januari 1920 werd door H. Luppes, de provinciaal der Kapucijnen, broeder Gabriel van Kempen, overste van Huize Assisië, en H.W.A. van Heeswijk, de burgemeester van Udenhout, een brief geschreven aan "De Directie der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen te Utrecht" met het verzoek tot de bouw van een station in Biezenmortel, zo dicht mogelijk bij Huize Assisië. Die wens is nooit gerealiseerd.

De inzet van de broeders
Uit 1922 is een overzicht bewaard gebleven van de inzet van de broeders, gedateerd 4 mei 1922 met als titel: “Bedieningen van Huize Assisië”, als volgt:

Broeder Gabriël	Overste
Broeder Bernardinus	1ste assistent en portier
Broeder Lucas	2de assistent en secretaris-econoom
Broeder Fidelis	Schilkamer
Broeder Stephanus	Broodkamer
Broeder Thomas	Tuin en paviljoen D
Broeder Nicolaas	Keuken
Broeder Franciscus	Paviljoen D
Broeder Jacobus	Paviljoen B
Broeder Laurentius	Washuis en werkeenheden
Broeder Nicasius	Ziekenzaal
Broeder Pacificus	Paviljoen A
Broeder Leonardus	Paviljoen D
Broeder Egidius	Paviljoen C
Broeder Antonius	Paviljoen B
Broeder Bernardus	Paviljoen C
Broeder Joseph	Keuken
Broeder Vitalis	Assistent huismeester
Broeder Vincentius	Paviljoen B
Broeder Servatius	Paviljoen A
Broeder Dionysius	Ziekenzaal
Broeder Ireneus	Paviljoen A
Broeder Petrus	Paviljoen C
Broeder Joachim	Paviljoen D

Broeder Dominicus	Paviljoen D
Broeder Eligius	Koster en bijportier
Broeder Paschalis	Stal
Broeder Clemens	Paviljoen A

Het eerste lekenpersoneel op Huize Assisië
Het kasboek van 1904 tot 1916 geeft duidelijkheid over de allereerste lekenpersoneelsleden, die op Assisië in dienst zijn gekomen. In dit kasboek staan globaal alle inkomsten en uitgaven van de stichting in die periode. Helaas zit er een hiaat in het boek. Dit hiaat betreft de eerste twee jaren. Er zijn een groot aantal bladzijden uit het boek geknipt. Uit het kasboek van Assisië, dat gaat over de periode 1904 tot 1916, kan met een slag om de arm worden opgemaakt dat onderstaande personen de eerste leken waren, die bij Assisië in dienst kwamen. Het zijn een 14-tal personen die hoofdzakelijk in de agrarische, technische en onderhoudsdienst hun werk deden. Een uitzondering is dokter Jan Smulders, maar die mag wel tot het eerste lekenpersoneel worden gerekend. De vermelde weeklonen zijn globaal genomen het gemiddelde in de periode van 1906 tot 1909.

Nu volgt een overzicht van de veertien allereerste lekenpersoneelsleden op Assisië:
- Kleermaker A. van Empel en zijn vrouw; zij ontvingen samen een weekloon van ƒ14,-.
- Schilder Johan van der Steen ontving wekelijks een salaris van ƒ6,-.
- Tuinman Cornelis de Werdt had een weekloon van ƒ7,- (zijn vrouw deed naaiwerk).
- Huisknecht Gijsbert Verhoeven was op 22 augustus te Gilze-Rijen geboren. Op 48-jarige leeftijd vertrok hij van zijn geboortedorp Gilze-Rijen naar Huize Padua te Boekel, waarna hij in 1904 verhuisde naar Assisië, waar hij intern ging werken en wonen. Voor het werk dat Gijsbertus op Assisië verrichtte, ontving hij een weekloon van ƒ1,25. Gijsbertus Verhoeven is op 6 februari 1929 overleden en begraven op het kerkhof van Assisië.
- Schoenmaker F. Vuchts en zijn vrouw ontvingen samen een weekloon van ƒ9,50.
- Knecht stoker G. de Kort ontving een weekloon van ƒ5,-.
- Knecht P. van Hal (geen weekloon bekend).
- Smid M. Hoogendoorn had een weekloon van ƒ12,-.
- Timmerman J. Kemps genoot een weekloon van ƒ11,50.
- Op de boerderij werkten 6 of 7 knechten, waaronder Driek Verhoeven (zijn vrouw doet stop- en naaiwerk), Andreas van Gijzel, geboren op 22 februari 1895 te Helvoirt, Adriaan Broeders, geboren op 22 maart 1876 te Oosterhout. Op 4 mei 1908 vond Adriaan werk op Assisië, waar hij intern als dienstknecht kon ging werken. Het totaal van de weeklonen, dat aan de boerderijknechten werd betaald, lag tussen de ƒ37,- en ƒ46,-.
- Willem van Ostade was een losse kracht. Willem van Ostade verrichtte transportwerkzaamheden, waarvoor hij met tussenpozen ƒ1,25 ontving, en zijn vrouw Cornelia deed naai- en stopwerk; hiervoor ontving ze gemiddeld ƒ 8,- per uitbetaling.
- Geneesheer Jan Smulders had een riant vast salaris van ƒ300,- per kwartaal.

De werkzaamheden, die Cornelis de Werdt vanaf zijn indiensttreding op Huize Assisië verrichtte, zijn achtereenvolgens: grondwerkzaamheden, boerderijknecht en plantsoenendienst (tuinman). Omdat hij bij Assisië werkte en ook in de buurt van Assisië woonde, kon hij van allerlei gemakken van Assisië gebruik maken. Zo kocht hij met regelmaat een mud kolen voor ƒ0,80, een half mud kalk voor ƒ0,32, kunstmest voor ƒ4,30, mangelwortelplanten voor ƒ1,30, een kokosmatje van ƒ0,60 en elke twee maanden kocht Cornelis een zak bloem van 25 kilo. Zijn vrouw kocht er hemden. Een interessant detail is dat Cornelis voor zijn in 1914 overleden zoontje (Gerardus, 7 maanden oud) een doodskistje heeft laten maken voor de prijs van ƒ1,45. In het kasboek zien we dat vanaf 1914 mevrouw De Werdt regelmatig naai- en stopwerkzaamheden deed en dat zij hiervoor ook werkloon kreeg. Volgens het memoriaalboek van periode 1921- 1930, wordt er in 1923 voor de laatste maal werkloon aan Cornelis de Werdt uitbetaald. Een verklaring hiervoor kan zijn geweest dat hij in dat jaar door ziekte arbeidsongeschikt is geworden. Hij heeft hierna nog drie jaar

geleefd en is op 15 november 1926 op 50-jarige leeftijd in Biezenmortel overleden. De functie en het beroep van de vader werd vroeger meer dan tegenwoordig voortgezet door de zoon. Ook hier is dat het geval geweest. Jos de Werdt is op 13-jarige leeftijd op Huize Assisië als knecht in dienst getreden en heeft daarna het beroep van zijn vader als tuinman op Assisië voortgezet. Piet de Werdt had net als zijn broer Jos ook zijn werk gevonden op Assisië. Hij werkte eerst op de boerderij en daarna in de verpleging.

Boerenknecht Driek Verhoeven is in 1904 (nadat hij eerst een paar jaar als losse kracht gewerkt had) intern gaan wonen op Assisië. Hij werd ingedeeld op de boerderij waar hij als knecht dienst deed. Het weekloon dat Driek kreeg uitbetaald, bedroeg gemiddeld ƒ7,- per week. Indien zijn vrouw Maria die week naai- en stopdiensten had verricht, dan kon het weekloon van hun samen oplopen tot ƒ15,-. Ook Driek kon gebruik maken van de diensten en goederen van Huize Assisië. Voorbeelden: schoenreparatie, tabak en kleding totaal ƒ9,19, hout en struiken ƒ1,90, 500 pond stro ƒ5,-, 200 kilo slakkenmeel ƒ2,88, 9½ vat appels ƒ5,70, 49 pond witte kool (waarschijnlijk om zuurkool van te maken) ƒ0,49, een half mud kolen ƒ0,41 ,1 pak kleren ƒ8,25 en een paar nieuwe pantoffels ƒ2,35. In februari 1914 (toen Driek ongeveer tien jaar intern gewoond had op Assisië) is hij verhuisd naar een woning in Haaren. Driek Verhoeven is blijven werken op Assisië en is opgeklommen van knecht naar hoofd onderhoud lanen, wegen en moestuin. Hij is overleden op 30 januari 1964 te Udenhout en overeenkomstig zijn wens begraven op het kerkhof van Assisië. Zijn enige dochter Adriana Verhoeven is in 1945 getrouwd met Harrie van den Nieuwenhuizen. Zij zijn op ‘t Winkel in de Biezenmortel gaan wonen. In 1946 is Harrie van den Nieuwenhuizen, net als zijn schoonvader Driek Verhoeven, op Huize Assisië gaan werken. Hij had daar een functie in de tuingroep en werd later hulpverpleger.

Willem van Ostade is in 1896 door mejuffrouw Dorothea van Beugen aangetrokken om als zetboer op haar Westelijke Gasthuishoeve te Biezenmortel te gaan wonen. De Westelijke Gasthuishoeve is de kleinste van de drie Gasthuishoeven (boerderijen) die op het goed staan. De oppervlakte van de Westelijke Gasthuishoeve was ongeveer 7 hectare. In 1901, nadat Willem van Ostade zes jaar als zetboer op de Westelijke Gasthuishoeve had geboerd, schonk Dorothea van Beugen uit dankbaarheid haar bezit aan de Broeders Penitenten. Willem van Ostade is van alle eisen, die de zetbaas stelde, af, en betaalt vanaf het moment dat de hoeve eigendom is van de Congregatie van de Broeders Penitenten een huur van ƒ15,- per kwartaal. Willem van Ostade is vanaf die tijd gewoon landbouwer en wordt tevens een soort losse kracht voor Assisië. Hij verzorgt het vervoer van het een en ander, waar hij gemiddeld ƒ1,25 per week aan verdient. Zijn vrouw Cornelia doet naai- en stopwerk aan ondergoed, sokken en dergelijke. Voor deze werkzaamheden ontvangt Cornelia gemiddeld ƒ8,- per werkweek. Van 1921 tot 1927 is Willem van Ostade bedrijfsleider op de boerderij van huize Assisië. Doordat hij door ernstige ziekte niet langer zijn beroep als bedrijfsleider kon aanhouden, verwachtte de familie Van Ostade dat de jongste zoon Marinus de functie van zijn vader kon voortzetten. Assisië echter koos voor een nieuwe kracht, Graard Pijnenburg. De nieuwe bedrijfsleider van de boerderij mocht op zijn beurt op de Westelijke Gasthuishoeve gaan wonen. Door de familie Van Ostade is toen aan de overzijde van de door hen zo lang bewoonde boerderij een nieuwe woning gebouwd. De nieuwgebouwde woning was een in die tijd niet-alledaagse kubusvormige woning met een plat dak, met op alle vier de hoeken een sierpilaster. Het huis kreeg een gevelsteen met de letters VS-TS-FA, dat staat voor: Veritas Temporis Filia, dat betekent: De waarheid is de dochter van de tijd.

Jaarverslag 1929
Verpleging van jeugdige zwakzinnigen

Broeder Aloysius was overste, dokter Smulders geneesheer-directeur, rector Van Kemenade was verantwoordelijk voor de godsdienstige verzorging.

Er werkten 25 broeders in de verpleging en er waren twee leerling-verplegers.
Er werkten 9 broeders in de huishoudelijke dienst, 3 in de keuken, 1 in de bakkerij, 1 in de schilkamer, 1 in de broodkamer, 1 in de wasserij en 2 in de magazijnen en de linnenkamer. Deze 9 broeders hadden drie bedienden.
De boerderij en het tuinbouwbedrijf werd gehele gerund door extern personeel, in totaal 19 mensen. Ook waren er 1 smid, 3 timmerlieden, 3 schilders en 2 stokers.

Assisië bestond uit vijf paviljoens voor de verpleging van mannelijke zwakzinnigen. Er was toestemming van d overheid om 373 zwakzinnigen te verplegen. Eind december van het jaar waren er 370 bewoners. Van de bewoners keerden er 13 terug naar de maatschappij, werden er 36 overgeplaatst en overleden er 12, waarvan 4 aan tuberculose. Er kwamen ook bewoners voor in de plaats, 43 uit de maatschappij en 13 overplaatsingen vanuit andere instellingen.
Alle nieuwe bewoners waren maximaal 15 jaar. In het jaarverslag wordt uitvoerig ingegaan dat het ook beleid is om geen nieuwe bewoners ouder dan 15 jaar op te nemen en ervoor te zorgen dat Assisië vooral gericht blijft op de zorg voor jongere patiënten. Dat had de consequentie dat bij aanbod van jongere patiënten oudere bewoners moesten worden overgeplaatst naar andere instituten.
Van de bewoners kwamen er 100 uit Zuid-Holland en 40 uit Noord-Holland.

Het hoofd van de school, de heer Christ, vertelt in het jaarverslag over de inspanning om de jeugd leer-werk-onderricht te geven, dus zowel leren als werken, omdat werken op school een goede manier blijkt tot algemene ontwikkeling en tot gewenning aan een toekomstige werkomgeving. Voor dat doel beschikte de school over weefgetouw en over materiaal voor boekbinden. Weven vonden alle leerlingen leuk, boekbinden was voor de meeste leerlingen te moeilijk. De school telde 57 leerlingen, die deels ook avondonderwijs genoten.

De boerderij telde 35 melkkoeien, 20 stuks jongvee, 1 stier, 4 paarden, 60 varkens, 400 kippen en enkele konijnen. Door een besmettelijke ziekte moest de varkensstal worden geruimd, de stal ontsmet en een geheel nieuwe varkensstapel worden aangekocht.

Onder het hoofdstuk Ontspanning maakt het jaarverslag gewag van de strenge winter van januari en februari 1929: “In januari en februari van 1929 gingen verschillende groepen patiënten onder leiding van broeders en verplegers meermalen naar het ijs, hetgeen voor velen een zeer gewenste pret was”.

25-jarig bestaan in 1929
Bij de viering van het 25-jarig bestaan in 1929 besteedde het Tijdschrift voor R.K. Buitengewoon Lager Onderwijs het gehele maart-nummer (jaargang 5 nummer 3) aan het zilveren feest van Huize Assisië. Daaraan hebben drie bestuurders van Assisië bijgedragen middels een artikel. Enkele fragmenten:

Algemeen overste broeder Aloysius vertelt: Om het doel der stichting te omschrijven kan ik, dunkt me, niet beter doen dan het herhalen wat Dr. Schim van der Loeff over de zwakzinnigeninrichting Boldershof in Druten schreef: “Dat men van deze kinderen door een speciale opvoeding op een op hun afwijking specifiek ingericht onderwijs heel wat meer kan maken, dan men ooit vermoedde. Slechts zij, die zulke kinderen van nabij kennen, kunnen zich een voorstelling vormen van de ijzeren volharding en de intense toewijding, welke hierbij wordt gevraagd; immers het is niet de graad van achterlijkheid of zwakzinnigheid, die in eerste instantie leidt tot plaatsing van een kind in een internaat voor zwakzinnigen, maar het is vooral de sociale ongeschiktheid, de gezinsonbruikbaarheid, welke aan achterlijke kinderen zo vaak eigen is en juist de dwingende reden oplevert tot het verwijderen van het kind uit het normale gezinsmilieu.” Broeder Aloysius vervolgt: Broeder Laurentius stond ruim

negen jaar als eerste overste aan het hoofd van Huize Assisië (december 1903 – 1 mei 1913). Na God is het zeker voor een groot deel aan het wijs beleid van broeder Laurentius en de steun van zijn eerste helpers toe te schrijven dat Huize Assisië is geworden wat het nu is: een inrichting die aan de eisen van de tegenwoordige tijd voldoet. In 1929 is er een geneesheer-directeur, twee rectoren, drie onderwijzers van de school, 32 broeders en een groot aantal leken-werkkrachten, allemaal voor 374 patiënten.

Geneesheer-directeur Smulders vertelt over de zorg: Iedereen weet hoe moeilijk het is voor volwassenen om zich aan te passen aan normale kinderen: het is een aparte kunst om zich in de omgang met hen op hun ontwikkelingspeil in te stellen. Bij onze patiënten is die moeilijkheid natuurlijk nog veel groter. Toch heeft het mij steeds getroffen hoe eenvoudig de broeders met hun patiënten kunnen omgaan, in hoe eenvoudige en voor hen bevattelijke taal zij tot hen spreken, en meermalen vang ik uitdrukkingen van patiënten op, waaruit blijkt dat zij nieuw inzicht in een of andere zaak hebben gekregen. Maar zij uiten zich in woorden en zinnen, zoals zij blijkbaar door de broeders gebruikt zijn in hun omgang met hen. Het behoeft geen betoog dat dit voor verheldering van hun kleine begrip en voor hun opvoeding van het grootste gewicht is. De eerwaarde broeders werken niet voor roem en eer. Ik hoop daarom dat hun bescheidenheid het mij niet kwalijk neemt, dat ik hier zo luide de loftrompet heb laten weergalmen. Toen de redacteur van dit tijdschrift mij om een bijdrage vroeg, meende ik verplicht te zijn hier openlijk van mijn oprechte waardering te moeten getuigen. Zo moge het werk verder worden voortgezet om Huize Assisië een model-inrichting te doen blijven. Want deze eerwaarde broeders hebben getoond te zijn – althans voor Huize Assisië – de juiste mannen op de juiste plaats.

Gustave Christ, hoofd van de school, schrijft over de ontspanning en de school: Voor onze kinderen is lichaamsbeweging een gebiedende eis, zowel voor hun lichamelijke als hun geestelijke gezondheid. We weten allen hoe bij zwakzinnige kinderen – wel voor het grootste gedeelte vanwege verstandelijke defecten – elke drang tot beweging in de vorm van meer geregeld spel ontbreekt. Geen enkel spel is zo populair en blijvend aantrekkelijk dan voetballen. Het is bovendien een spel waarvan men bijna het hele jaar kan genieten. De echte voetballers behoren voor het merendeel tot de schooljeugd, die elke middag na school – als het werk is afgelopen – hun hartje kunnen ophalen. Ook steltlopen is een geliefde bezigheid. De jongens van de arbeidsklas hebben een zestigtal paar stelten gemaakt, lage voor beginners en hoge voor gevorderden. In de winter genieten de jongens van rijden met de slee, sneeuwballen gooien, een sneeuwpop maken, glijden en schaatsen. We hebben op dit punt een zeldzame winter achter de rug. Geen groter pret voor de jongens dan wanneer ze de meester op een slee hebben en hem bij een onverwachte wending in de sneeuw kunnen laten rollen. Tot de belangrijkste opvoedingsmiddelen in het internaatsleven van de kinderen behoort ook toneel, muziek en dans. Broeder Bernardus heeft een toneelvereniging opgericht, broeder Egidius een kerkelijk zangkoor, meester Van Boven een harmonicaclub. Naast de ontspanning is er het werk. In een groot gesticht is onder allerlei vorm gepaste arbeid te vinden in sier- en moestuin, op veld en akker, in schuren en stallen, in zalen en gangen. Te mogen en te kunnen werken is de grote beloning van onze patiënten. Ook in de ambachten en bedrijven zoals de ververij, de smederij, de timmerwinkel, de wasserij, de bakkerij, de schoenmakerij, de kleermakerij en de sigarenmakerij is volop gelegenheid om een vak te leren en om hulp te bieden. Tot zelfs in de ziekenzaal, de keuken, de broodkamer, de slachterij en de maalderij bewijzen ze hun diensten, om nog te zwijgen van die honderden bezigheden, welke in elk huishouden en hier in het groot door kinderen verricht worden. Het is broeder Gabriël, thans algemeen overste van de congregatie, die op 1 juni 1922 besloot over te gaan tot het aanstellen van leken-onderwijzers en die op 14 november 1923 de eerste steen van ons nieuwe schoolgebouw legde. De voorbereidende klas staat onder leiding van meester Van de Plas. In volgende klassen worden “Gentse” leermiddelen gebruikt. Voor taal volgt men het “Nieuw Taalboek”, voor rekenen volgt men de methode “Stap voor stap”.

Hoofdstuk 3

Arbeid en onderwijs zijn speerpunten - 1

Een volledig zelfstandige economie

De broeders hebben twee argumenten om flink te investeren in het betrekken van de bewoners bij de economische activiteiten: de jongens hebben een zinvolle dagbesteding en de kostprijs blijft beperkt.

Jongens inschakelen bij het werk

De broeders hechtten grote waarde aan een zinvolle dagbesteding van de bewoners. Ledigheid was immers ook hier des duivels oorkussen. Een groot deel van de bewoners werd ingeschakeld bij het werk in het washuis, de tuin, de boerderij, de smidse of de sigarenmakerij. Arbeid werd gezien als een manier om de bewoners op te voeden. “Werken geeft onze jongens een gevoel van eigenwaarde, verplicht hen tot doorzetten en leidt tot zelfbeheersing”.

Inzet van de bewoners omstreeks 1910

Matten maken	45
Huiswerk	23
Schilkamer	23
Veldarbeid	10
Sjouwen	9
Boerderij	6
Tuin	6
Washuis	6
Bakkerij	3
Kleermakerij	3
Schilderen	3
Schoenmaken	3
Sigaren maken	3
Smeden	1
Timmeren	1

De bewoners krijgen voor de gedane arbeid tabak, sigaren, koek en snoep. Ook worden naar mate van de zwaarte van hun arbeid bepaalde bedragen op hun spaarboekje gestort. Dit geld kunnen zij naar eigen inzicht uitgeven. *Het geregeld bijhouden der spaarboekjes brengt wel veel administratiewerk, maar als men ondervindt met hoeveel belangstelling zij dikwijls komen informeren: “Hoeveel staat op mijn boekje”, dan lijkt die arbeid toch wel de moeite waard.*

Frans van As

Vanaf mijn 18e was ik een van de huiswerkers. Samen met de broeders poetsten we elke dag de zalen, de trappen, de gangen, het hele paviljoen. Als we klaar waren begonnen we weer opnieuw. We hielpen ook op de bedzalen met het opmaken van de bedden. De broeders waren heel streng op het opmaken van de bedden. Het moest precies zoals zij het wilden, altijd op dezelfde manier en heel strak, anders kon je weer opnieuw beginnen.
We hielpen ook met de verpleging van de bedpatiënten. Die lagen overzichtelijk naast elkaar op de bedzalen. De bedzalen waren heel schoon, maar ik vond ze naar. De patiënten lagen daar maar. Ze lagen de hele dag te wachten. Op de pap, op de koffie, op verschoning. Een jongetje beet op zijn eigen voetje omdat hij helemaal niets anders te doen had. Dat kon ik niet aanzien.

Een verslag uit het jaarboek van de Vereniging van R.K. Gestichten van 1929 geeft een mooie beschrijving van de inzet van de bewoners bij de diverse activiteiten op Assisië. Dit jaarverslag staat model voor de jaren 1910 - 1945. In 1929 zijn er 370 patiënten ingeschreven. Hiervan zijn er 59 schoolgaand, 145 werkend en 83 krijgen bedverpleging.
In 'n groot gesticht is onder allerlei vorm gepaste arbeid te vinden in sier- en moestuin, op veld en akker, in schuren en stallen, in zalen en gangen. Te mogen en kunnen werken is de grote beloning onzer patiënten. Ook in de ambachten en bedrijven zoals ververij, smederij, timmerwinkel, wasserij, bakkerij, schoenmakerij, kleermakerij en sigarenmakerij is er volop gelegenheid om een vak te leren of om hulp te bieden. Tot zelfs in ziekenzaal, keuken, broodkamer, slachterij en maalderij bewijzen ze hun diensten, om nog te zwijgen van die honderden bezigheden, welke in elk huishouden en hier in 't groot, zoo gaarne door kinderen verricht worden. De arbeid is voor velen der verpleegden een voldoening. Bij meerderen ondervinden wij, dat zij de voorkeur zouden geven aan werken boven de zondag vieren, ofschoon op zondag wordt gewandeld als het weer enigszins geschikt is.

In het vervolg van dit overzicht passeren in tekst en foto's enkele van de werkzaamheden de revue, inclusief herinneringen van oud-medewerkers.

De boerderij
De broeders hebben in 1916 de oude Gasthuishoeve gesloopt en een nieuwe moderne boerderij gebouwd. Eind 1915 is er te Boekel een aanbesteding gedaan voor het bouwen van "*een boerderij met aanhorigheden ten behoeve van het gesticht*, *voor rekening van Huize Assisië te Udenhout"*. Bij de aanbesteding voor de bouw van een nieuwe boerderij hadden zich elf bouwbedrijven ingeschreven, waarvan uiteindelijk bouwbedrijf Adriaan Brekelmans uit Udenhout de laagste inschrijver was. Het bedrag waarvoor de bouw vergund werd aan Adriaan Brekelmans was ƒ20.675, -. Twee andere inschrijvers uit Udenhout waren C. Vercammen met een inschrijving van ƒ25.230, - en J.F. van de Plas met een inschrijving van ƒ24.750, -.
De broeders waren meesters in moderne bedrijfsvoering. Er was een grootschalig boerenbedrijf dat model kon staan voor de omgeving. Het bedrijf is *zover dit goed kan, machinaal ingericht; de tijdsomstandigheden eisen zulks.*

Huize Assisië is in die tijd nagenoeg geheel zelfvoorzienend op het gebied van voedsel. De kans op mislukte oogsten, ziekte onder de veestapel en het door insecten aanvreten van de voorraad was natuurlijk aanwezig. Op dat moment moest er van buitenaf aangekocht worden.
Broeder Paschalis, hoofd van het land- en tuinbouwbedrijf, was belast met de verzorging van het vee, het hoenderpark en de zuivelbereiding. Onder zijn leiding stonden vier inwonende knechten, een uitwonende arbeider en vier verpleegden. Graard Pijnenburg (bedrijfsleider van de boerderij) had vijf arbeiders en vier voorlieden werkzaam. Driek Verhoeven had de leiding over de moes- en groentetuin. Een groot aantal patiënten vond nuttig en aangenaam werk op de boerderij en de bijbehorende land-, tuinbouw en veeteelt.

Het eerdergenoemde jaarboek van 1929 geeft een goed beeld van de activiteiten:
"Niettegenstaande de droogte in den zomer van 1928 was de opbrengst der boerderij goed. Er was echter weinig gras en de hooioogst gering. De overige gewassen waren voldoende en de najaar-gewassen zelfs zeer goed. Onder de runderen kwamen geen bijzondere ziekten voor, wel onder de varkens, waardoor we genoodzaakt waren den hele varkensstapel op te ruimen. De stallen werden daarna ontsmet. De later aangeschafte varkens bleven gezond. De varkensmesterij verliep verder bevredigend. Daar de prijzen voor varkens goed waren, was het verlies, veroorzaakt door het ontijdig verkopen, niet groot. Gemiddeld hadden wij 35 melkkoeien, 20 stuks jongvee, 1 stier, 4 paarden, 60 varkens, omtrent 400 kippen en enige konijnen. In september werd een nieuwe 'Alfa-Laval' melkmachine aangeschaft, die in alle opzichten uitstekend voldoet. Een persoon kan nu in dezelfde tijd met gemak zoveel koeien melken als twee personen met de hand. Ook uit

hygiënisch oogpunt is voor de melkmachine veel te zeggen. Het tuinbouwbedrijf voldeed aan de verwachtingen. Het gewas der meeste tuinbouwproducten was boven het gemiddelde. Een uitzondering maakten daarop de bonen, waarschijnlijk was ziek zaadgoed daarvan de oorzaak. De fruitoogst was overvloedig; alleen de aardbeien leverden weinig vrucht."

Ook uit 1933 is een omschrijving van de oogst beschikbaar:
Het gehele bedrijf bestond uit 20 ha bouwland, 38 ha weiland en 5 ha moestuin en boomgaard. Volgens Graard Pijnenburg waren de gewassen in 1933 vrij goed. De hooibouw bracht 62.000 kg op; het hooi was van hoge kwaliteit. De tarwe-, haver-, rogge- en bietenopbrengst was dat jaar zeer goed. De aardappelopbrengst bestond uit 70.000 kg voor consumptie en 10.000 kg voor poters. Voor het vee bleef er de hele zomer voldoende weide. Op het bedrijf werden 66 stuks vee gehouden, waarvan 40 melkkoeien, twee stieren en 24 vaarzen en kalfvaarzen. Van eigen boerderij werden koeien geslacht tot een gewicht van in totaal 7184 kg, varkens tot een gewicht van in totaal 3473 kg, 200 kippen en 498 jonge hanen. Er werd in 1933 grote schade geleden door mond-en-klauwzeer bij de koeien. Hierdoor moest een groot aantal koeien worden bijgekocht. Op het bedrijf waren drie werkpaarden en een paard voor de sjees. Als je de hoofdingang aan de voorzijde bij de boerderij binnenkwam, dan bevonden zich rechts de koeienstallen. Boven de koeienstallen waren een soort kamers ingericht, waarin aan de straatzijde broeder Paschalis sliep. Aan de zijde van de binnenplaats sliepen de inwonende knechten. Een voordeel hiervan was dat als er iets met het vee was, men snel ter plaatse kon zijn. Op de resterende zolders lag hooi, strooi en graan. Liep je helemaal door de koeienstallen, dan kon je aan het einde linksaf, waar de varkenshokken begonnen. Deze varkenshokken zijn momenteel nog in redelijke originele staat. Als je opnieuw de hoofdingang inging was rechtdoor de binnenplaats, daarachter waren de paardenstallen en de nodige stallingsruimten voor de landbouwvoertuigen. In het midden van de binnenplaats was een verlaagde mesthoop. Weer terug naar de hoofdingang, dan was links de zuivelbereiding. Verder door naar rechts begonnen de kippenkooien met buitenren.

Een van de grote zorgen van Graard Pijnenburg was de ontleming van de grond door de steenfabriek, vanaf de Brabantshoek over de Pals tot aan de Rijksweg. Door deze afgraving zijn de akkers te laag komen liggen. Het was niet meer mogelijk om hierop nog de nodige gewassen te telen, alleen weiland was nog mogelijk.

Jos de Werdt werkte in de moestuin van de boerderij. Hij kwam in 1929 in dienst. "Mijn vader woonde aan de laan van Assisië. Daar stonden twee huizen en in een daarvan woonden wij. Mijn vader is bij de oprichting van Assisië nog betrokken geweest bij de grondwerken. In de moestuin teelden we sla, komkommers, juin, meloenen, asperges, bonen, aardappelen en diverse koolsoorten, noem maar op. Wat betreft de late kool praat je al gauw over zo'n 17.000 tot 18.000 stuks per seizoen en bij de vroege kool over een paar duizend. We stonden soms anderhalve week lang met een paar man alleen maar zuurkool te snijden. Gelukkig hadden we daar een machientje voor. Verder hadden we een schop en een hark. Dat was alles. Later kwam er een bak op ijzeren wielen waar 200 liter water in kon. Dat ding ging nogal op en neer, zodat de helft er meestal al uit was als we op de plaats van bestemming kwamen." Jos de Werdt werkte het liefst in de bloementuin. "Het zaaien en stekken, dat was heel mooi en dankbaar werk. Ik weet nog wel dat de kerstster heel moeilijk te stekken was. Van de vijftig bleven er vaak maar twintig over."

Sjef van Beurden kwam in 1938 in dienst en verdiende toen zestien gulden per maand. Met de feestdagen was er soms een extra beloning, op jaarbasis zo'n drie gulden. Als kerstgratificatie kreeg men krentenmik en worst, al naar gelang het aantal kinderen. "In de tuin hadden we destijds een kas van honderd ramen. Onder het platglas moesten regelmatig evenveel gieters water over de komkommerplanten. Stonden we uren met glas te sjouwen. Begin zestiger jaren is de grote kas gebouwd. Zo'n tien jongens hielpen ons daar."

Sjef van Beurden werkte weliswaar in de tuin van de boerderij, “maar op zondagen moest ik terugkomen om op Antonius de jongens uit bed te halen, te wassen en te verschonen. Die jongens waren weliswaar ambulant, maar van een zeer laag niveau. Als we arriveerden zat alles op de zaal potdicht en stonk het verschrikkelijk”. Ook Jos de Werdt was tuinman en werd regelmatig gevraagd om op zondag te komen helpen op Antonius. Voor dat werk kreeg Jos per zondag twee kwartjes extra uitbetaald. “Het wemelde op de afdelingen van de vlooien, je kon wat dat betreft helemaal onder komen te zitten met die krengen. Jos had zelfs op één zondag 75 vlooien weten te vangen. Later in 1939 kwam het verdelgingsstof “DDT”, een middel met een toxische werking op luizen, bedwantsen, vlooien en muggen. Toen was de vlooienplaag gelukkig verleden tijd.

Zoon Cees de Werdt vertelt enkele verhalen die thuis vaak zijn verteld:

Huize Assisië had vroeger circa vijf hectare boomgaard en moestuin. Driek Verhoeven had als chef-tuinman hierover de leiding. Onder de leiding van Driek stonden een aantal patiënten en in- en uitwonende arbeiders. De boomgaard nam het grootste gedeelte van het tuinbouwbedrijf in beslag. De diverse fruitsoorten die geteeld werden, waren appels, peren, perziken, pruimen, kruis- en zwarte bessen en kersen. De kersenbomen stonden in het kersenlaantje (laan van het doktershuis naar het hoofdgebouw). Van de appelbomen kwam jaarlijks ongeveer 8.000 kg appelen. Er stonden appelbomen bij die bijzonder grote appelen droegen. Die mooie grote appelen werden “broederappelen” genoemd. Dit omdat die alleen voor de broeders bestemd waren.

Het waren lange werktijden destijds op Huize Assisië. Men werkte van ’s morgens zeven uur tot ’s avonds half negen, met tussendoor de nodige pauzes. De pauze in de namiddag was van half vier tot ongeveer vier uur. Bijna iedereen rookte vroeger pijp, dus de tuinploeg noemde het “de pijpenschaft”. De pijpen werden ruim volgestopt met tabak, want als de pijpen waren leeggerookt, dan was ook de pijpenschaft voorbij.

Van het tuinpersoneel werd verwacht dat bewoners die rookten door hen voorzien werden van vuur. De bewoners mochten geen vuur (lucifer of aansteker) bij zich dragen. De broeders waren bang dat de bewoners die vrij mochten rondlopen brand zouden stichten. Om het tuinpersoneel hiervoor te compenseren kreeg ieder van hen één gulden extra uitgekeerd. Deze gulden stond bij hen bekend als lucifergeld.

In de tijd dat Jan van der Bruggen bij Huize Assisië begon was het lekenpersoneel nog intern. Hij werkte op de boerderij en had daar ook zijn bed. Op zondagavond moest Jan om 10 uur binnen zijn. Eens kwam hij later, wat hem een flinke uitbrander van een dienstdoende broeder opleverde. Jan van der Bruggen vond een keer op de zolder van het hoofdgebouw oude bidstoelen. Hij vertelde een collega dat hij graag zo’n bidstoel zou hebben, waarop Jan antwoordde: “Dan moet je naar de directeur”. Jan van de Bruggen ging naar de directeur en zei: “Directeur, ik bid nog elke avond op m’n knieën het rozenhoedje en zou zo graag een bidstoel hebben”. “Dat is goed”, zei de directeur, “neem maar mee naar huis”. De volgende ochtend kwam Jan van der Bruggen op zijn werk en vertelde aan zijn collega dat hij eigenlijk wel twee bidstoelen zou willen hebben, waarop die antwoordde: “Dan moet je naar de directeur”. Jan van der Bruggen toog opnieuw naar de directeur en zei: “Directeur, mijn vrouw bidt ook nog elke avond op haar knieën het rozenhoedje en zou ook zo graag een bidstoel hebben”. “Dat is goed”, zei de directeur, “neem maar mee naar huis”.

De technische dienst

De technische dienst was een grote werkeenheid op Huize Assisië: twee metselaars en een opperman, drie schilders, een elektricien, vier timmerlieden, een smid, een loodgieter, een verwarmingsmonteur, een chauffeur, een hoofd technische dienst, meubelmakers, fietsenmakers, de wasserij, de arbeidstherapie, een bakker, een slager, twee kappers en kleermakers.

De schilder
Tot de werkzaamheden van de schilder behoorden het schilderwerk aan de binnen- en buitenzijden van de gebouwen, de paviljoens, het hoofdgebouw, de dokterswoning, een boerderij en de werkplaatsen. Ook meubels zoals stoelen en tafels moesten regelmatig een verfbeurt hebben. Niet alleen het verven, maar ook het behangen viel onder de taak van de schilder. Het behang dat hiervoor veel werd gebruikt, was Salubra-behang, dat gekocht werd in Tilburg bij G. Hendriks. Salubra is extra breed behang dat met een verfstof bedrukt is. Dit soort behang was goed afwasbaar. Verfwaren (olieverf, kwasten etc.) werden gekocht bij Van Erp Van Gorcum te Tilburg. Josephus (Sjef), de oudste zoon van de familie Van der Steen, ging al als klein jongetje vaak mee met zijn vader naar Assisië. In het begin hielp hij zijn vader mee met schilderen. Zo heeft hij in de loop der tijd het beroep “schilder” van zijn vader geleerd. Later is Sjef in vaste dienst gekomen op Assisië.

Sjef van de Steen is ruim vijftig jaar schilder geweest. Zijn zoon Johan vertelde: “Dat je op Assisië ging werken was eigenlijk vanzelfsprekend. Dat ging, zeker in die tijd, van vader op zoon. Mijn vader heeft 45 jaar op Assisië gewerkt en nu werkt mijn zoon bij de Arbeidsactivering. Ik werd in 1934 aangenomen als schilder, maar in de tijd van de broeders was het heel normaal dat je ook nog voor ander werk werd ingezet. Tijdens de oorlog heb ik bijvoorbeeld verduisteringen aangebracht en appels en peren geplukt. Dat kwam vooral omdat er geen verf meer was. In die tijd heb ik ook op de bedzaal gewerkt, jongens uit bed halen en wassen. Ook heb ik regelmatig in de wasserij gestaan. Dan stond ik de hele dag te mangelen. In het begin werkten we zeven dagen in de week. Daar stond een knap salaris tegenover, want ik verdiende maar liefst vier gulden in de week plus kost. ‘s Zaterdags waren we al om vijf uur klaar; de overige dagen kon het wel negen uur worden. Van vakantiedagen had je nooit gehoord. Onze vrije uren kregen we op de heiligendagen. Dan moesten we eerst naar de kerk en vervolgens was er een processie door de tuin. Daarna kregen we in de knechtenkamer een glas bier en mochten we naar huis.”
Sjef van der Steen heeft ook met zwaargestraften gewerkt. Die konden kiezen tussen de gevangenis of gaan werken op een instituut als Huize Assisië. Daar zaten goede gasten bij, maar ook echte criminelen. Sjef heeft eens aan zijn baas, broeder Petrus, een revolver gevraagd. Maar broeder Petrus vond dat Sjef de problemen met woorden moest oplossen.

Directe collega van Sjef van de Steen was Pieter van Beerendonk. Diens zoon Joh van Beerendonk kwam ook op Assisië werken, ook als schilder.

De keuken
Natuurlijk waren de broeders ook verantwoordelijk voor het wel en wee in de keuken. Broeder Vincentius werkte op de schilkamer. Broeder Apollinaris werkte in de broodkamer. Hij maakte zelf appelwijn en daar dronk hij op z’n tijd ook van, al vroeg in de morgen. Eens is hij met zijn fiets tegen het H.Hartbeeld aangereden. De keuken was een van de eerste eenheden waar lekenpersoneel werkte.

Het eten op Assisië was altijd prima. Het weekmenu van 4 juli 1912:

Zondag	*Rundsoep, varkensvlees, bruine bonen, aardappelen, jus, kersen.*
Maandag	*Rundsoep, stempelmoes, rundvlees, varkensvlees.*
Dinsdag	*Rundsoep, rundvlees, peulen, aardappelen, aardbeien.*
Woensdag	*Rundsoep, soepvlees, tuinbonen, ham, kruisbessen.*
Donderdag	*Rundsoep, peulen met aardappelen, spek.*
Vrijdag	*Gerstepap, witte bonen met aardappelen, botersaus, haring.*

Zaterdag	*Rundsoep, tuinbonen, vlees, kersen.*

Jaarverslag 1938

Brand en ziekten op de boerderij

Op 1 januari was broeder Gabriël van Kempen overste. Hij werd op 18 februari benoemd tot overste van Huize Padua in Boekel waarna hij in Biezenmortel werd opgevolgd door broeder Plechelmus Lemmen.
Op 1 januari was dokter Smulders geneesheer-directeur. Hij vierde in januari 1938 zijn 25-jarig jubileum op Assisië en bij die gelegenheid nam hij afscheid. Zijn opvolger was dokter Veraart.
De geestelijke zorg was toevertrouwd aan rector Smijers, die in september werd benoemd tot pastoor van Ledeacker en die op Assisië werd opgevolgd door rector Van Roosmalen, daarvoor kapelaan in Aarle-Rixtel.

Er werkten 23 mensen fulltime in de verpleging, 16 broeders, waarvan 7 gediplomeerd, en 7 leken waarvan 6 in opleiding. Daarnaast waren er 21 broeders en leken die hun werk bij een van de technische diensten of op de boerderij afwisselden met werken in de zorg, om daar de pieken op te vangen of in te vallen bij ziekte.
Er werkten 53 medewerkers in de technische diensten en op de boerderij, waarvan 8 broeders en 45 leken, en ook 105 bewoners. De boerderij telde het meeste aantal leken-medewerkers (13), de sigarenmakerij telde de meeste bewoners (33).

Het wettelijk vastgestelde aantal maximum plaatsen voor patiënten was 394. Het gemiddeld aantal patiënten was 388. In een verplegingsovereenkomst met de Godshuizen en “den Algemene Arme” te ’s-Hertogenbosch en met Huize Voorburg te Vught is afgesproken dat Huize Assisië alle armlastige R.K. mannelijke zwakzinnigen uit de provincie Noord-Brabant tot en met het 15de levensjaar opneemt. Bij een kleiner aanbod kunnen meer bewoners op Assisië blijven, bij een groter aanbod moeten meer oudere bewoners worden overgeplaatst.
Er overleden in 1938 13 bewoners, bijna allemaal aan tuberculose. Om die reden werd een algemeen onderzoek naar tuberculose ingesteld.

Op 3 juni 1938 brak er brand uit op de boerderij. De varkensstal en de wagenschuur gingen verloren, alsook het hooi op de hooizolders bovenin beide gebouwen.
De boerderij had ook te kampen met ziekten, varkenspest en tweemaal mond-en-klauwzeer. Daardoor stierven 1 stier, 8 koeien, 3 kalveren, 5 varkens en 7 schapen. Einde van het jaar waren er 3 paarden, 65 hoornvee, 10 schapen en 450 kippen, en vanwege de brand dus geen varkens.

De watertoren van Assisië

“De watertoren op Huize Assisië te Udenhout begon de laatste tijd tekenen van verval te tonen. Daar hij toch geen dienst als zodanig verrichtte, en reparatiekosten te kostbaar waren, werd besloten hem neer te halen. Na een paar dagen van zwaar werk zag Cees Schoonus uit Udenhout dit weekeinde kans het bovengedeelte neer te halen, waardoor het gevaar voor vallend gesteente was verdwenen,” zo schreef de Nieuwe Tilburgsche Courant op 2 september 1963. Hoe Cees bij de sloop te werk ging vertelt zijn zoon Christ.
Op vrijdag 30 augustus 1963 heeft vader het bovenste gedeelte kunnen laten vallen. Hij deed dit door ongeveer 6 meter onder de kop de ronde toren voor driekwart uit te hakken en te onderstutten met houten palen. Dit was dagen werk vooraf. Vervolgens werd er brandbare takken rondom de palen gebonden en dit alles werd besprenkeld met petroleum en aangestoken. Door het verbranden van de palen tuimelde de kop op een gegeven moment

naar beneden. Deze kop woog enkele tonnen en hij verdween dan ook na het vallen voor anderhalve meter de grond in. Het was alleen maar beton en verwrongen staal en koper van de kap die erop zat.
Op zaterdag 31 augustus 1963 heeft vader samen met drie zonen het gat gehakt (ongeveer 15 meter naar beneden) om het tweede gedeelte te laten vallen. Dit gebeurde op dezelfde manier als met de kop. Palen en bundels takken eronder en stoken maar! Vooraf had vader wel een berekening gemaakt waar dit gedeelte van de watertoren terecht moest komen, omdat er rondom de toren nogal wat gebouwen en gebouwtjes stonden. Hij had enkele paaltjes in de grond geslagen en daar viel dit stuk ook precies tussen, met donderend geraas en een ontzettend grote stofwolk. Dit gedeelte van de toren is gevallen op maandag 2 september 1963. De volgende dagen werden eerst alle brokstukken van de kop en de rest kapotgeslagen en afgevoerd.
Na ongeveer een week werd het onderste gedeelte van ongeveer 6 meter door vader en zijn zonen gesloopt en met grote hamers en beitels kapotgeslagen en afgevoerd. Ook de fundering, die enkele meters diep zat, werd uit de grond gehaald en afgevoerd.
Eind september 1963 kon niemand meer zien dat er op Huize Assisië te Udenhout een watertoren had gestaan, enkel nog maar op foto's!

Hoofdstuk 4

Arbeid en onderwijs zijn speerpunten - 2

De school

Naast arbeid was ook onderwijs een speerpunt in de visie van de Broeders Penitenten.

Godsdienstles
In 1904 gaf broeder Séraphinus van der Kaa aan twaalf jongens godsdienstles en niet zonder trots rapporteerde de congregatie in oktober van dat jaar aan de bisschop dat er een patiënt voldoende voorbereid was op de Eerste H. Communie.

De broeders waren op hun wijze dwarsdenkers en vernieuwers. De onderwijsactiviteiten waren ook een uiting van hun visie op zorg, die verder ging dan rust, reinheid en regelmaat. Ze gingen onderwijzen en opvoeden, gericht op de ontwikkeling van de mensen met een verstandelijke handicap.
De onderwijsactiviteiten zouden een steeds groter bestanddeel gaan uitmaken van de verpleging op Assisië. Steeds meer broeders en later priesters werden ingezet voor de lessen. De broeders ontwikkelden zelf de leermiddelen voor deze bijzondere leerlingen. In de loop van de tijd kregen steeds meer patiënten onderwijs. Ook broeder Lucas Rens, broeder Dominicus Hasselbach en broeder Eligius van Laanen hadden onderwijstaken, weliswaar ongeschoolde krachten, maar met het hart op de goede plek. Broeder Lucas trachtte de jongens aardrijkskunde bij te brengen en hij leerde hen de hoogste bergen van Azië en de langste rivieren van Europa. Daar mocht men later van alles van vinden, maar de broeders investeerden wel in onderwijs voor de jongens.

Frans van As
Broeder Séraphinus is mijn redder in de nood geweest. Hij heeft mij leren lezen en schrijven. Jullie mogen hem ook wel dankbaar zijn. Zonder hem hadden jullie nooit mijn levensverhaal kunnen lezen.

De Assisiëschool
In 1922 besloten de broeders het anders aan te pakken. Door bevoegde leerkrachten van buiten de orde aan te nemen kreeg de school erkenning van de staat met de bijbehorende subsidie. De broeders gingen weer in de verpleging.
Op 1 juni 1922 was de officiële start van de eerste R.K.-school voor bijzonder lager onderwijs in Nederland, verbonden aan een internaat. Er waren al wel protestante scholen voor bijzonder lager onderwijs, met name in Ermelo (1892) en De Bilt (1903). Op 14 november 1923 legde broeder-overste Gabriël van Kempen de eerste steen voor de bouw van een nieuwe school op het terrein van Huize Assisië. De school werd ingezegend op 8 mei 1924 door rector Van Kemenade en werd op 21 juni van dat jaar plechtig geopend door de Minister van Binnenlandse Zaken en Landbouw, de latere premier Jhr. Ruijs de Beerenbrouck. Na de plechtigheid was er een diner. Assisië beschikte in de persoon van broeder Nicolaas Adelaars over een uitstekende kok, maar broeder-overste Gabriël van Kempen meende voor de gelegenheid met iets extra's op culinair gebied te moeten komen en hij regelde de oude heer Fleurie uit Den Bosch, oud-bediende van monseigneur Diepen. Het diner werd een mislukking. Veel gerechten die warm moesten zijn, waren koud, andere gerechten niet gaar en de bediening liet te wensen over. Het was – volgens een kroniekschrijver – vermakelijk om minister Ruijsch de Beerenbrouck te midden van zijn gasten te zien zitten, galant en beleefd, terwijl hij zat te worstelen met de asperges op zijn bord, die meer weg hadden van jonge wandelstokjes.

Maar goed, Assisië had zijn school en beschikte over vier leslokalen, een handenarbeidlokaal en een gymzaal. Er werden zestig jongens geschikt bevonden om naar

school te gaan.
Voor het onderwijs werden leermiddelen gebruikt van de broeders van Liefde uit Gent. De onderwijzers gingen regelmatig naar Gent om nieuwe kennis op te doen. De leerlingen kregen de gewone schoolvakken, voor zover dat “nodig en mogelijk te onderwijzen” is en er was ook tijd voor “nuttige arbeid”. Verder werd er gezongen, gelezen, gesport en gespeeld zoals op elke andere school.

Het experiment Udenhout
Het eerste hoofd van de school is meester Gustave of Guust Christ. Christ zet zich met hart en ziel in voor het onderwijs op Assisië, dat later ‘Het experiment Udenhout’ werd genoemd. Vanuit het hele land kwamen collega’s naar Assisië om kennis te nemen van de hier gekozen activiteiten. Christ experimenteert met productieve arbeid voor de leerlingen: het maken van tafelkleden, parachutes en manden vlechten van biezen. Van de onderdelen van een neergestort vliegtuig wordt speelgoed gemaakt. Samen met broeder Samuël zet hij een leer-werkplaats op voor de leerlingen. Textielfabrieken zien in Assisië een nieuwe arbeidsmarkt en brengen machines en materialen op het terrein. De grotere jongens mogen afwisselend onder schooltijd hun arbeidsprestaties leveren.
Broeder Samuel was de creatieve geest die voortdurend nieuwe leermiddelen vervaardigde. “De broeder is daarmee begonnen, en eigenlijk zijn we altijd bezig geweest leermethoden te ontwikkelen. We zaten daarvoor vaak ’s avonds te plakken, te bouwen en te verven aan taal- en rekenmethoden”.
Leerlingen, van wie kon worden gezegd dat zij hun intellectuele plafond hadden bereikt, werden ingedeeld in arbeidsklassen onder pedagogische begeleiding van enkele onderwijzers. De arbeidsklassen werkten in de groene barak, waar zij leerden spoelen, twijnen, weven, matten maken en kousen breien op breimachines. De producten van het weven waren handdoeken, lakens, luiers, dweilen en wollen stoffen om kostuums van te maken, alles voor intern gebruik op het instituut.
In 1948 veroorzaakte een artikel over “de productieve arbeid voor de leerlingen” in het tijdschrift van het R.K. B.L.O. nogal wat commotie. Er waren er die spraken over vooruitstrevend ‘prachtwerk’ en anderen vonden het ‘kinderexploitatie’ en zeer ‘conservatief’.

In 1959 kwam een boek uit van W.A. van Liefland jr. met de titel “Het buitengewoon onderwijs in de zorg voor gehandicapten”. Daarin uitvoerig aandacht voor “Het experiment Udenhout”. Een passage:
Het was vooral Christ te Udenhout, die ten aanzien van de arbeidstraining belangrijk pionierswerk verrichtte. Zijn grondgedachte was: “Niet via onderwijs naar arbeid (of nog erger: eerst leren en dan werken), maar radicaal andersom: arbeid primair!” Hij beschouwde de arbeid als het fundament voor een meer natuurlijk verlopende verstandelijke ontwikkeling. In 1946 zette hij voor een paar groepen motorisch opvoedbare, debiele en psychopathische jongens het hele schoolgebouw aan de kant en richtte een grote barak in tot atelier. De arbeid, die de jongens verrichtten, was van de eerste minuut af aan productief. Bedrijven en fabrieken leverden allerlei materialen aan de school en daarbij tevens de gereedschappen, werktuigen en machines, die voor de verwerking van deze materialen in het gewone bedrijf gebruikt worden. Het atelier beschikte over dertig verschillende arbeidsmogelijkheden en het was de bedoeling dit aantal uit te breiden tot honderd. Wat bij een bezoek aan deze werkplaats opviel was het rustige, beheerste gebaar, waarmee de meeste jongens hun arbeid verrichtten. Dit is te meer opmerkelijk, omdat men algemeen als vaststaand aanneemt dat de zwakzinnigen juist het fijn afgestemde coördinatievermogen missen, dat nodig is voor de vervolmaking van het motorisch complex. Dan doet zich echter de vraag voor, of de leeftijd, waarop het zwakzinnige kind tot nu toe werd ingeleid in de praktijk van de arbeid - tussen 14 en 18 jaar – wel het meest geschikte is en of “de gevoelige leeftijd” van de motorische opvoeding niet vroeger gesteld moet worden. Het zou zeker niet verantwoord zijn het kind op zo jonge leeftijd reeds in het bedrijfsleven op te nemen. Het experiment te Udenhout, waar het bedrijf zelf in de school gehaald werd, biedt echter een oplossing, die tot geheel nieuwe toepassingen kan leiden. Christ meende, dat het geen probleem meer was de

jongens op deze wijze sociaal bruikbaar te maken, wat toch de eerste taak is van de B.L.O.-school. Nog niet opgelost was het vraagstuk, zo meende hij, hoe in deze werkgemeenschap een pedagogisch systeem ingebouwd kan worden. Bij het experiment te Udenhout en bij soortgelijke proefnemingen elders bleek telkens weer, dat de leerlingen het mondeling en schriftelijk taalgebruik en bepaalde rekenvaardigheden heel gauw leerden, als ze die maar bij het werk nodig hadden.

Gustave Christ zette zich niet alleen meer dan honderd procent voor zijn school op Assisië, zijn werkzaamheden strekten zich uit over heel Nederland. Hij is in 1924 medeoprichter van de R.K. Bond ter bevordering van het buitengewoon onderwijs, samen met rector Broekman van Huize Assisië en met broeder Jan Baptist, hoofd van de eerste gesubsidieerde R.K. B.L.O.-dagschool te Maastricht. De oprichting vond plaats in het Moederhuis van de Zusters van Liefde aan de Oude Dijk te Tilburg. Gustave Christ was de eerste voorzitter van de Bond.

Jacob Leerentveld
In de tijd dat ik op Vincentius 2 zat, ging ik naar school. Die was hier op het terrein. We hadden les in een grote groep. Eerst deden we er spelletjes en later leerden we er lezen en schrijven. Ook moesten we sommen maken van het bord. Op het laatst heb ik nog in de vierde klas gezeten. Dat was bij meneer Christ. Bij hem zongen we altijd: *Meester Christ, die morgen jarig is*. Op een dag zei de meester tegen me: “Jacob, je moet van school, je bent te oud”. Ik zat toen in de vierde en was zestien jaar oud.
De school was niet zo modern als nu. We hadden allemaal schoolbankjes met een apart vak voor de schriften. De bovenkant kon je met een klep dichtdoen. Dat heette een lessenaar en daar kon je makkelijk op schrijven. We moesten goed ons best doen. Soms werd er wel eens niet zo goed geluisterd. Dan kon je een tik tegen de billen krijgen. Of je moest in de hoek gaan staan en nablijven. Lezen heb ik echt op school geleerd. Ik kijk elke dag in de krant, het *Brabants Dagblad*. Ik lees graag het weer of dingen die hier in de buurt zijn gebeurd.

Jacob Leerentveld
Op een keer hebben we meester Christ op de slee gezet. Hij zei nog: “Niet te hard”. Eerst deden we dat ook niet, maar toen hebben we hem toch flink aangeduwd en kwam hij in de sloot terecht. We kregen allemaal straf en meester Christ had de hele dag kwaaie zin. Ook hebben we bij meester Christ eens een keer een kikker onder zijn hoed gestopt.

Taal en rekenen
De opvolger van meester Christ is meester P. Prince. Hij komt tot de conclusie dat arbeid als basis voor onderwijs niet lukt. ‘s Avonds knutselt hij samen met de onderwijzers nieuwe methodes voor taal en rekenen in elkaar.
Vanaf de vierde leergroep gaan de schooljongens op gezette tijden naar ‘Nazareth’, de grote fabriekshal. Zo wennen ze aan productiearbeid. Daarnaast zijn sommigen voor halve dagen in de leer bij de schoenmakerij, de kleermakerij, de bakkerij, de boerderij, het timmerbedrijf, enz. De leerpunten die op de ateliers aan het licht komen, krijgen op school extra aandacht. De school is inmiddels uitgegroeid tot 220 leerlingen en een team van 13 onderwijzers, waaronder één vrouwelijke leerkracht.

Jacob Leerentveld
Meester Prince was streng, maar bij meester Van de Plas mochten we water drinken. Die liet een bak vollopen en dan mochten we met onze mond erin drinken. Maar niet de stoute jongens. Hun namen stonden apart op het bord.

Hoofdstuk 5

Evacuées, onderduikers en mensen op zoek naar eten
Oorlogsjaren

Voldoende te eten
Het zelfvoorzieningssysteem dat de broeders op Assisië hadden gerealiseerd wierp haar vruchten zeker af tijdens de crisis en de oorlogsjaren. In de samenleving was aan alles tekort. Het was verboden om illegaal aan voedsel te komen. Dit had als resultaat dat de kloosters en tehuizen in Udenhout de boerderij van Assisië wisten te vinden. Hier was van alles nog genoeg. Graard Pijnenburg handelde en zorgde dat ze niets te kort kwamen. Zo was ook Pater Maurus “de onverschrokken Kapucijn van het klooster in de Biezenmortel” vaste klant op de boerderij en bij Graard thuis. Hij smokkelde bij het leven en zorgde er zo voor, dat de vele studenten en de rest van de gemeenschap de oorlogsjaren doorkwamen.

Er was één uitzondering. Dat was brood. Op 27 september 1940 vroeg het bestuur van Assisië om zuinig om te gaan met brood, omdat ook Assisië alleen maar meel kon krijgen op de bon. Op 7 december 1942 werd besloten om voortaan driemaal per week tweemaal per dag warm te eten. Dat bespaarde broodmaaltijden.

Evacuées uit Boekel
Op 12 november 1939, 12 uur ’s nachts werd de broeder-overste van Assisië opgebeld. De algemeen-overste deelde mee dat tegen 6 uur ’s morgens ongeveer 250 patiënten uit Boekel verwacht konden worden. In allerijl moesten binnen enkele uren de school, de toneelzaal, de mattenkamner, twee afdelingen en het ziekenhuis ontruimd worden. De jongens van het ziekenhuis, in de leeftijd van 1 tot 10 jaar, werden naar een schoollokaal gebracht. De kinderen van twee afdelingen gingen naar het ziekenhuis. Men was nog druk doende met de voorbereidingen, toen de bussen uit Padua aankwamen. 250 mensen erbij, voor wie gezorgd moest worden met uiterst primitieve middelen. Er was een situatie geschapen, die men niet kan indenken, indien men er geen getuige van is geweest. In de toneelzaal lagen zeventig volkomen hulpbehoevende mensen, geesteszieken die ook deels verlamd waren. De matrassen op de grond lagen tegen elkaar aangeschoven. Normale verzorging was niet te geven. Er was voor iedereen genoeg te eten, maar er was tekort aan kleding, lakens, zeep en andere spullen. De ruimtes deden dienst als slaapzaal, eetzaal en recreatiezaal tegelijkertijd. Gelukkig duurde de noodtoestand maar 12 dagen. Op 21 november werd toestemming gegeven om terug te keren naar Boekel.

Onder de oorlog vond nog tweemaal zo’n evacuatie van Boekel naar Biezenmortel plaats, maar die waren beter voorbereid.

Jacob Leerentveld
Een keer hebben we allemaal last van vlooien gehad. Die hadden de jongens van Padua uit Boekel meegebracht, die hier in de oorlog ingekwartierd waren. Toen was het hier ontzettend druk. Op zolder waren allemaal extra bedden gezet. De hemden van de Boekelse jongens hadden allemaal zwarte pikkeltjes. Dat waren vlooien, die binnen de kortste keren bij iedereen zaten. Toen moest het hele terrein ontsmet worden.

Dagelijkse zorgen
Het onderwijs op Assisië viel onder de oorlog nagenoeg stil omdat er gebrek was aan materialen. Wel bood Assisië onderdak aan de leerlingen van de Franciscusschool van Biezenmortel. Die school was door de Duitsers gevorderd en het basisonderwijs kon goeddeels doorgaan omdat het minder afhankelijk was van aangeleverd materiaal.

Ook bood Assisië onderdak aan onderduikers. J. de Valk, een medisch student uit Oisterwijk, zat ondergedoken en werd uit veiligheid 'dokter' genoemd. Medisch student G. Wessels uit Utrecht werd ook 'dokter' genoemd. Wessels is later als dokter in dienst gekomen van Huize Assisië. Kort na zijn benoeming tot geneesheer-directeur van Huize St.-Servatius in Venray is hij dodelijk verongelukt op de Middenpeelweg. Kort voor de bevrijding was Dr. W. de Kort, directeur van het Arbeidsbureau te Tilburg en later fractieleider van de K.V.P. in de Tweede Kamer der Staten-Generaal, ondergedoken op Assisië. Zijn schuilnaam was "Kapelaan de Jong".

Assisië bood ook werk aan in Udenhout en Biezenmortel ondergebrachte evacuées. Op Bevrijdingsdag 26 oktober 1944 was er een evacué werkzaam in de bakkerij en kreeg daarvoor ook het bijbehorende loon.

Verder was er in oktober 1944 op Assisië schaarste aan steenkool en cokes, waardoor de centrale verwarming niet kon worden gestookt. Men probeerde van overal kachels naar Assisië te halen, die met hout konden worden gestookt. Op 9 november 1944 werd besloten om vanaf 9 november om 9 uur ‘s avonds naar bed te gaan “vanwege de stookschaarste”.

Een ander ongemak vinden we terug in de directievergadering van 9 oktober 1944. De Giro verstrekte geen contant geld meer en om die reden moesten de Broeders geld lenen bij particulieren.

Jacob Leerentveld
Ik weet nog dat de Duitsers op Assisië waren in de oorlog. Ze hadden een heleboel wagens op het terrein staan. De boerderij was bezet en ze hebben daar toen ook de paarden weggehaald. Ze hadden gezegd: “We schieten de watertoren kapot als we geen brood krijgen”. Gelukkig kwamen de Duitsers niet op de afdelingen en praatten niet met ons. Achter de school, in de wei, stonden kanonnen opgesteld. Daarmee werd op vliegtuigen geschoten die overkwamen. Soms gingen we er kijken, maar dan werden we weggejaagd. ’s Avonds moesten alle ramen met zwart papier afgeplakt worden, zodat er geen licht door kon. Dat heette verduistering. Als er luchtalarm was, dan moesten we allemaal schuilen, in de kelder van de schilkamer of in de gang en de kelder van Vincentius.

In de oorlogstijd waren er weinig dingen te koop. Van eikels werd koffiegezet. De eikeltjeskoffie vonden we eigenlijk heel vies. Ook was er surrogaatkoffie en -thee. Daarvoor moesten we in de rij gaan staan bij de keuken.

Neergestorte vliegtuigen
Op maandag 18 september 1944 crasht er 's middags om 4 uur bij de oprijlaan van Huize Assisië een Dakota. Het vliegtuig was op de retourvlucht richting Engeland. De Dakota vloog erg laag. Ter hoogte van Oisterwijk werd het toestel door luchtafweergeschut geraakt, waardoor de rechtermotor het begaf. Het vliegtuig draaide daarop in een rechterbocht weg. Er konden 3 parachutes worden waargenomen. De piloot wist echter de machine behouden aan de grond te zetten, maar maakte bij de landing een slag van 180 graden door aanvaring met de aldaar staande bomen. De Dakota werd zwaar beschadigd. De drie bemanningsleden die zich met parachutes in veiligheid hadden gebracht, werden door de Duitsers gevangengenomen. De piloot wist aan de gevangenschap te ontkomen.

Een half uurtje later was een Amerikaanse viermotorige B.24 J Liberator bommenwerper op de terugweg van een bevoorradingsvlucht boven de landingsgebieden van operatie Market Garden bij Son (omgeving Eindhoven). Toen het toestel als leider van een formatie B-24’s om 16.34 uur tijdens de terugreis over Oisterwijk vloog, werd de kist door de Duitse luchtafweer beschoten. De formatie toestellen die langzaam op een hoogte van 100 meter over Oisterwijk vloog, waren een makkelijk doelwit voor de Duitse kanonnen. Het toestel van Captain James Hunter werd in de vleugel geraakt en er ontstond een brand. Captain Hunter

zorgde ervoor dat hij uit de formatie kwam en liet een dik spoor met rook achter. Al snel verloor het toestel hoogte en maakte een noodlanding bij buurtschap ‘t Winkel in Biezenmortel. Tijdens de noodlanding raakte de vleugel de grond en nadat het ook nog een hooiberg en een paar schuren had geraakt ontplofte het toestel volledig. Ook de boerderij van familie Janus van Iersel - Kuijpers brandde helemaal af. Negen van de tien bemanningsleden kwamen hierbij om. Alleen sergeant Frank Di Palma (staart- en linker boordschutter) overleefde de crash. Hij werd door de explosie uit het toestel geslingerd en werd met ernstige brandwonden gevonden. Hij vroeg aan toegesnelde omstanders om een dokter en een pastoor. Rector Vinkenburg heeft hem samen met de omstanders van Assisië gebracht. Hij werd aan zijn verwondingen geholpen door geneesheer-directeur Veraart, dokter Wessels en dokter De Volk. Daarna werd hij verstopt in de kelder van verpleegafdeling Don Bosco. De Duitsers zijn uiteraard komen vragen bij dokter Veraart waar de overlevende was. Dokter Veraart schijnt toen gezegd te hebben dat die ernstig gewond was en dat er een epidemie van besmettelijke ziektes heerste op het terrein. De Duitsers waren daar erg bang van en zijn toen weggegaan. Na de bevrijding van Udenhout op 26 oktober is Frank Di Palma door een Engelse Rode Kruiswagen opgehaald en naar Eindhoven gebracht. Hij heeft daarna nog een aantal maanden in Londen in het ziekenhuis gelegen en is toen teruggebracht naar Amerika. Daar heeft hij ook nog een paar jaar in het ziekenhuis gelegen en diverse huidtransplantaties gehad. Frank Di Palma overleed op 29 augustus 1989 op 70-jarige leeftijd in Amerika.
Bij Landpark Assisië is door kunstenaar Zeus Hoenderop aandacht besteed aan Frank Di Palma. Er was in september-oktober 2017 een tentoonstelling in de Franciscuskapel van Landpark Assisië. Frank Di Palma kreeg hier zijn plaquette.

Een vliegveld op het terrein
Aan het einde van de oorlog vorderden de geallieerden de school voor inkwartiering. Op Bevrijdingsdag stelden de geallieerden geschut op aan weerszijden van "de Laan van Assisië" tot aan de Bosscheweg. Vanaf de poort tot aan de makkendamweg werden alle bomen omgezaagd. Er kwam een veldgeschut met een bemanning van negen militairen, met brisantgranaten van 37 kilogram die een bereik hadden van 18 kilometer. Vervolgens rolden de soldaten ijzeren matten uit van de aangrenzende weiden tot achter het woonhuis van dokter Veraart. De ijzeren banen waren nog maar net klaar of er landden 12 eenmotorige artillerie-verkenningstoestellen, die zich achter de school van Assisië opstelden. Vervolgens landde er een spitfire met daarin de commanderende generaal van het Engelse bevrijdingsleger, luitenant generaal Sir Miles Dempsey. Hij gaf bevel tot artilleriebeschietingen richting Langstraat. De vuurleidings-commandopost werd gevestigd in de serre van dokter Veraart.

Jacob Leerentveld
Ik weet nog dat de Engelsen aan het eind van de oorlog kwamen. Ze hadden de Duitsers weggejaagd. Die moesten hun wapens en munitie allemaal afgeven. Frans de Weijer kwam het nieuws overal vertellen: “We zijn bevrijd, we zijn bevrijd!”. Hij reed op de motor en achterop zat broeder Damianus. Die zwaaide de hele tijd met de Nederlandse vlag.

Een V1 inslag
In februari 1945 viel er een V1 nabij het complex. Ruiten sneuvelden, er was veel materiele schade, maar persoonlijke ongevallen deden zich niet voor.

Jacob Leerentveld
Op een dag is er een vliegtuigbom, een V1, in de weilanden van Assisië neergestort. Ik was net ondergoed aan het opvouwen in het kamertje van Vincentius 2. Ineens hoorde ik een klap. Alle ruiten sneuvelden. We zijn uren bezig geweest om al het glas bij elkaar te vegen. Van het aluminium van de neergestorte V1 maakte broeder Samuel kammen. Hij heeft er nog een draaimolen van gemaakt met kleine stoeltjes. Die stond midden in de zaal van

Vincentius 2. We moesten de mallemolen zelf ronddraaien. Een keer hebben we de poes van de afdeling in de molen gezet. Toen ik eraan draaide, werd de poes ziek.

Hulp in de hongerwinter
Vanaf eind oktober of begin november 1944 was een groot deel van het zuiden bevrijden, maar boven de grote rivieren was de bezetter nog actie en leden vele mensen van de hongerwinter. Er was een commissie “Zuid help Noord” ingesteld, die probeerde in het zuiden eten te verzamelen en dat naar de hongergebieden te smokkelen. Ook Assisië verrichte donaties aan de commissie, gedeelten van de voedselvoorraad tegen gefactureerde tarieven.

Bevrijding
Vijf dagen na de Bevrijding van Udenhout en Biezenmortel, op 31 oktober 1944, schreef hoofd van de Assisiëschool Gustave Christ een lange brief. Hij vertelt over de Bevrijding. Nu volgen de eerste twee vellen van deze brief.

Hoofdstuk 6

Groei naar 750 bewoners
Zorg op grote schaal

Uitbreiding bewoners en gebouwen
Na de oorlog wordt het vol op Assisië. Steeds meer zwakzinnige kinderen worden uit huis geplaatst. Artsen en pedagogen vinden dat een kind beter in de inrichting zit dan thuis. Er is op Assisië gebrek aan ruimte en aan personeel. De officiële capaciteit is 380 bedden. Met de toestemming van de inspectie zijn er 535 patiënten opgenomen en vaak meer. De groepen worden groter en de slaapzalen ook.

Het aantal bewoners op 15 mei 1948:

Noord-Brabant	309
Zuid-Holland	92
Gelderland	58
Limburg	34
Utrecht	27
Noord-Holland	26
Overijssel	14
Overige provincies	11
Van rijkswege	16
Totaal	587

Er waren vroeger twee mogelijkheden voor ouders van verstandelijk gehandicapte kinderen: ze konden zelf de zorg op zich nemen of de kinderen werden uit huis geplaatst. Gevoelens van onmacht en schaamte - een gehandicapt kind werd vaak gezien als een straf van God - en de veelal grote gezinnen leidden ertoe dat veel verstandelijk gehandicapten uit huis geplaatst werden. Via de burgemeester of de huisarts werd dan een plaats in een instituut als Assisië geregeld, waar ze in grote zalen met zo'n vijftig bedden verbleven. Als een kind eenmaal was opgenomen, was er nauwelijks nog contact tussen het kind en de ouders. "De afstand tussen hun woonplaats en het instituut was groot, want er waren maar weinig instellingen voor verstandelijk gehandicapten. Bovendien mochten ouders de eerste zes weken niet op bezoek komen om het kind aan de instelling te laten wennen. Daarna waren er vaste bezoektijden; het bezoek vond plaats in spreekkamers.

Frans van As
Het leven werd er niet fijner op. We moesten zelfs op zolder slapen, met wel 50 man bij elkaar! Dat gaf een hele drukte. Ik woonde op Vincentius 2. Daar kwam op een dag een jongen bij die net als ik Frans heette. Die hebben ze toen maar Piet genoemd, dat was gemakkelijker voor de verpleging. Het heeft die Piet (Frans) nooit lekker gezeten. Later zijn ze hem weer Frans gaan noemen.

Jaarverslag 1952
Succesvol in de strijd tegen tuberculose

Op 1 januari 1952 was broeder Raymundus van Berlo voorzitter van het bestuur. Hij werd op 4 mei van dat jaar benoemd tot de eerste overste van de te openen nieuwe inrichting “De Hartekamp” in Heemstede en op Huize Assisië opgevolgd door broeder Plechelmus Lemmen. Dokter Bijl was geneesheer-directeur, voor de apotheek en het laboratorium geassisteerd door broeder Herman Jozef. De geestelijke verzorging was in handen van de

kapucijnen pater Richardus en pater Serapion. De heer Prince was hoofd van de school. Op Assisië werkten 39 religieuzen, waarvan 28 in de verpleging, en 72 leken, waarvan 27 in de verpleging. De boerderij telde 2 paarden, 59 koeien, 4 schapen, 150 kippen en 100 varkens.

Van de bewoners werden er 130 te bed verpleegd.
Van de bewoners waren er 163 ingeschakeld in de arbeidstherapie, 14 bij de spoelmachines in de keuken, 13 aan de handweefmachines, 8 bij het bedienen van de mechanische weefmachines en alle andere 128 bewoners bij de technische- en huishoudelijke dienst en bij de land- en tuinbouw.

In het jaarverslag wordt ruim aandacht besteed aan de tuberculosebestrijding. Directe reden daarvoor was dat een jaar eerder, in 1951, was begonnen met de toediening van een vaccin tegen tuberculose. Assisië was daar goed op georganiseerd en met een tempo van 50 controles per maand konden alle bewoners en alle medewerkers eenmaal per jaar worden gecontroleerd. Ondanks de inentingen waren er in 1952 twee nieuwe gevallen van tuberculose, beide bewoners.

Het jaarverslag meldt met trots de aandacht voor ontspanning. De grotere jongens maakten wandeltochten van soms 15 of 20 kilometer. Er werd veel gevoetbald en er was een voetbalcompetitie tussen de zes instituten van de broeders Penitenten. Op de afdelingen waren beschikbaar: dam-. Schaak-, domino-, kaart- en ganzenbordspelen als ook tafeltennis en biljart. Er was radio aanwezig en in de wintermaanden was er tweemaal per week een platenprogramma uit een eigen discotheek met 300 platen. Er was toneel en film. En er waren uitstapjes: de mondharmonicaclub had een dagje uit naar Valkenburg, de misdienaars naar de Efteling, 140 oudere jongens gingen met de bus naar Nijmegen en Overloon, 120 kleinere jongens gingen naar een kermis op Huize Padua te Boekel.

In 1961 wordt initiatief genomen voor de bouw van vijf paviljoens om de capaciteit met 170 plaatsen uit te breiden. De Grontmij ontwikkelde een masterplan in samenwerking met landschapsarchitect Cleveringa. De nieuwe paviljoens werden geprojecteerd ten oosten van de bestaande bebouwing ten koste van akkers en een boomgaard. De nieuwe gebouwen waren geen monumentale gebouwen zoals de bestaande paviljoens, maar laagbouw, opgedeeld in kleinere afdelingen. In 1963 kwamen de paviljoens Goretti, Elisabeth, Lambertus, Savio en Paulus gereed en konden de bewoners verhuizen.

In 1964 waren er 680 patiënten, waarvan ruim twee-derde jonger dan 20 jaar. De school telde in deze periode maar liefst vijftien leerkrachten, die de jongens in toenemende mate voorbereidden op een functie buiten het complex. Veel van de zogenaamde pupillen waren niet langer aangewezen op een verblijf in het internaat en werden vanaf de jaren zestig te werk gesteld in de gemeentelijke sociale werkplaatsen.

De bouw van toneelgebouw D'n Herd leidde in 1967 tot het verdwijnen van de aloude siertuin.

Jacob Leerentveld
Om zes uur 's morgens begon het leven op Assisië. Dan moesten de broeders eruit. Ze werden gewekt met de groet: *Geloofd zij Jezus Christus*. Dan moesten de broeders met *Amen* antwoorden. Sommigen bleven ook wel eens liggen. De bewoners moesten er om zeven uur uit. Maar toen heetten we nog patiënten. We werden wakker geschud en dan moesten we ons wassen aan ijzeren wasbakken. Daar konden vijf jongens naast elkaar staan. Het wassen deden we met grote stukken Sunlight-zeep. Als 's morgens iedereen gewassen en aangekleed was, werden er drie weesgegroetjes voorgebeden. Dan moesten we wachten tot iedereen helemaal klaar was en pas dan mochten we naar beneden. Eerst naar de kapel voor een stille mis. Dat was verplicht. Ook door de week. Na de mis gingen we

naar de eetzaal. Het brood voor het ontbijt was dan al gesmeerd in de broodkeuken. Dat stond voor ons in trommeltjes klaar, die we daar moesten ophalen. Broeder Siepkes en patiënt Dijkstra hadden ze gesmeerd. En later broeder Apollinaris en patiënt Frans Jonkergouw. Op de boterhammen zat spek, kaas, hagelslag en soms vet met bruine suiker.

Om twaalf uur 's middags was er warm eten. In de oorlog was dat meestal stamp: boerenmoes, zuurkoolstamp, peestamp en op vrijdag vaak hete bliksem. Meestal was er geen soep vooraf, maar pap toe. Op zondag kregen we aardappelen en vlees en als extraatje pudding uit een grote schaal. Die pudding was zo hard, dat je de lepel er rechtop in kon zetten.

Als je 15 of 16 was moest je zo tegen half tien naar bed. Frans Veltpaus bracht ons altijd naar de slaapzaal. Daar sliepen we met 25 jongens. Op de andere slaapzaal sliepen ook 25 jongens. Er waren twee rijen met bedden en in het midden was er een nachtlampje. Er waren ook twee cellen voor de broeders en strafcellen voor als we iets verkeerds hadden gedaan. Als we boven kwamen moesten we ons eerst uitkleden en verschonen. Dat deden we op onze knieën achter het bed, want anders zagen ze je bloot. Dan weer op onze knieën en drie weesgegroetjes bidden voor het bed. En als we praatten, dan werd er tegen het raam getikt. Dat was een teken dat we stil moesten zijn.

Jan Wilthagen wilde wel eens gaan slaapwandelen. Op een keer keek kleine broeder Clemens door het ruitje en zag hem lopen. Jan schrok wakker en vroeg vlug om een aspirientje. Als broeder Clemens kwaad was op een jongen, dan deed hij *eitje klutsen* en sloeg met zijn sleutelbos hard op zijn hoofd. Iedere dag was er wel ruzie. Ook de broeders met elkaar. Dan leefden ze het op de jongens uit.

Sterke groei van het lekenpersoneel

Na de oorlog diende zich een nieuwe trend aan. Het aantal roepingen om broeder te worden in de Congregatie van de Broeders Penitenten daalde snel en omvangrijk. Met name in de jaren zestig was de ontkerkelijking aan de orde van de dag. Kerken liepen leeg, priesters traden uit het ambt.

Aan een kant was er een gigantische groei in aantal bewoners, aan de andere kant daalde het aantal broeders voor de zorgverlening. Dan blijft er maar één mogelijkheid over: het werven van lekenpersoneel, aanvankelijk mannen, maar sinds 1962 in toenemende mate ook vrouwen. En de nieuwe medewerkers waren niet 24 uur per dag en zeven dagen in de week beschikbaar, maar met een in de maatschappij bepaalde werkweek. Bovendien ging veel nieuw personeel ook samen met veel opleidingen en inwerken, veel indirecte tijd. De kostprijs van de verpleging op Huize Assisië schoot omhoog.
Waren er voor de oorlog drie broeders nodig voor een bedzaal van vijftig bewoners, vanaf de jaren zestig groeide de verhouding naar vier personeelsleden per bewoner.

Harrie van den Brand kwam in 1944 als leerling-verpleger op Assisië. Hij vertelt over zijn werk: "Toen ik in dienst kwam moest ik intern. Dat was verplicht. Boven in het hoofdgebouw waren daarvoor een aantal chambrettes ingericht. We moesten leven met de regels die de broeders voorschreven. Zo moesten we in het weekend 's avonds om half elf binnen zijn. Als we weleens te laat waren, slopen we op onze sokken naar onze kamer. Als we dan toch gesnapt werden, hadden we de broeder heel wat uit te leggen. Op mijn eerste werkdag moest ik om acht uur beginnen. Ik kreeg praktisch geen informatie en moest gelijk aan de slag. Alles was gericht op productie. Als de kinderen op de bedzalen vroeger moesten eten, gingen we met grote ketels met eten naar zo'n zaal. Het was toen echt voeren wat er gebeurde. De dag duurde tot 's avonds een uur of zeven. Als we nachtdienst hadden moesten we wel honderd patiënten verbedden. We wisten overigens nooit wat we met ze

moesten doen. We hebben zodoende wat afgewandeld met ze. In het begin gingen we eens per veertien dagen met een groep naar een badhuis; later werd dat eens per week."

Ben Derks werkte eerder in een zorgfunctie in Vught en zocht en vond meer voldoening in het werk op Huize Assisië. "Ik kwam op Jozef I terecht en was een van de negen gediplomeerde verpleegkundigen op Assisië. Er was toen nauwelijks sprake van een behandelingsplan. De rapporten die wij maakten werden besproken in de stafvergaderingen. Soms moesten we daar komen en hoorde je welke medicijnen je moest geven. Dat was alles. Assisië beschikte over een soort polikliniek. Daar kwamen, meestal op vrijdagmiddag, diverse specialisten zoals een KNO-arts en een orthopedist. Er werden amandelen geknipt. De overige operaties werden gedaan in het ziekenhuis van Den Bosch. In het begin deed men nog aan shocktherapie en schreef men slaapkuren uit voor ontremde pupillen. Later werden daar tabletten voor gebruikt. We hebben zo'n anderhalf jaar zonder tandarts gezeten. Degene die toen kwam, was nou niet bepaald de oplossing. Van vullingen had hij nog nooit gehoord. Het enige wat die man deed – en dat was in die tijd heel gebruikelijk – was de kiezen en tanden, die zeer deden, eruit trekken. Er lag eens een jongen op de grond, die daar min of meer op zijn gemak lag te zingen en te roepen en echt plezier had. Een pedagoog zei toen dat we die jongen meer moesten activeren. Ongetwijfeld had hij daar gelijk in, maar de tijd ontbrak daarvoor gewoon. Voor vijftig pupillen hadden we slechts vier man personeel en 's zondags stond je maar met z'n tweeën. We waren eigenlijk meer politieagenten."

Jan
Opgetekend door zijn zus.

Jan werd in mei 1950 geboren. Al snel was duidelijk dat Jan een beperking had. Hij werd thuis door zijn moeder verzorgd. Moeder werd echter ziek en Jan moest op 5-jarige leeftijd op Assisië gaan wonen. Vader moest de kost verdienen. De hele familie had hier verdriet van. Vader ging iedere week op bezoek bij Jan en de rest van de familie kwam eenmaal per maand. Moeder stierf toen Jan 6 jaar oud was. Vader hertrouwde.
Op het moment dat Jan op Assisië kwam wonen, kreeg de Administratie van Assisië een brief dat de verpleegkosten voor rekening kwamen van de gemeente. Er was een verklaring afgegeven van Art. 39 vierde lid van de Armenwet.
Jan woonde aanvankelijk op een afdeling met bedlegerige cliënten met een laag ontwikkelingsniveau. Jan kon niet staan en praten en was niet zindelijk. Wel liet Jan non-verbale communicatie zien. Daar was hij heel goed in. Omdat het op de kinderafdeling/ziekenzaal te druk werd, werd Jan overgeplaatst naar een andere afdeling. Daar kwam men erachter dat Jan veel meer mogelijkheden had. Zijn motoriek verbeterde en hij leerde staan, hij werd zindelijk en hij ging praten. Zijn familie en de broeders verstonden en begrepen hem. Jan mocht als jong kind met de bus naar Beauraing. Het was een tweedaagse reis. Zijn vader had geld ingezameld bij de plaatselijke kerk. Het was een reis speciaal voor zieke mensen. De kapelaan had om toestemming gevraagd en de arts op Assisië had toestemming gegeven. In 1961 mocht Jan naar de Assisië-school. Hij paste zich aan en ging goed vooruit. Hij maakte puzzels, werkte met het kralenplankje en tijdens de gymles klom hij tot bovenin het klimrek. Hij was de lieveling van juffrouw Smulders. Ze nam Jan zelfs een keer mee op vakantie. Toen de familie dit hoorde, zeiden ze dat Jan dan ook thuis kon komen. Jan genoot erg van zijn vakanties bij de familie. Later kreeg hij een skelter. Deze had zijn vader van zijn werkgever gekregen. Dat heette toen Maatschappelijk Betrokken Ondernemen. Jan nam zijn skelter overal mee naar toe. Zijn zus vond wel eens dat het te langzaam ging en wilde hem dan duwen. Maar daar moest Jan niets van weten en Jan uitte dat dan op zijn eigen manier. Zijn zus luisterde hier goed naar en gaf Jan zo een stukje eigen regie in zijn leven. Net zoals dat nu gebeurt bij de methode Meer Mens. Jan was thuis gelukkig, maar als hij terug naar Assisië ging, was hij ook gelukkig. Hij had dan een

lach van oor tot oor. Dit was voor de familie erg belangrijk. Jan zijn geluk stond voor hen allen voorop. Jan hield veel van feest vieren, zoals carnaval en op bivak gaan.
Voor speciale therapieën, zoals heilgymnastiek en massages, moest goedkeuring worden verleend door het Ziekenfonds. Jan kreeg destijds een afwijzend advies.
Onze Jan stierf op 16-jarige leeftijd aan een longontsteking. Een grote klap voor de familie. Zijn vader heeft van verdriet een half jaar niet kunnen praten. Zijn zus is later in de zorg gaan werken. De laatste zeventien jaar tot aan haar pensioen heeft ze bij Prisma gewerkt.
Toen ik bezig was met de foto's van Jan, zei een deelnemer van het historisch archief: Hé dat is Jan. Die herken ik nog. Jan had een skelter en was de enige op Assisië die een skelter had. Mooi dat Jan niet alleen herinnerd wordt door zijn familie, maar dat er ook nog bewoners zijn die hem herinneren.

De Peeldivisie
Begin jaren vijftig was het aantal patiënten op Assisië opgelopen naar 640. Er was een zeer grote behoefte aan lekenpersoneel, dat in die jaren in de directe omgeving in onvoldoende mate was te vinden. Een van de lekenbroeders was Frans Veldpaus uit Mill, hulpverpleger, geworven door broeder Plechelmus die ook uit de Peel kwam. Frans Veldpaus was zeer actief in het werven van nieuwe personeelsleden voor Assisië bij zijn familie. Zo kwamen onder andere Jan Abels, Leo Abels, Jan Bus, Piet Bus, Henk Cornelissen, Louis van Loosbroek en Toon Lucassen op Assisië werken. Ze kwamen allemaal uit de omgeving van Boxmeer en werden op Assisië aangeduid als de Peeldivisie.

Een van hen was Piet Bus uit Sint Hubert. Oudere broer Jan werkte al op Assisië en Piet wilde zich wel eens oriënteren op het werk. Hij fietste een keer met Jan mee naar Biezenmortel en bij aankomst zei het hoofd van de verpleging, Broeder Daniël: "Loop vandaag maar eens met je broer mee en dan spreken we elkaar vanmiddag". Die middag zette Broeder Daniël Piet voor het blok. Er was nauwelijks ruimte voor aarzeling of bedenktijd, terwijl Piet serieus twijfelde. Hij moest nog wel langs bij de portier, Jan van Veghel, om een soort van psychologische test te maken. Piet Bus begon op Assisië op maandag 1 december 1952. Hij fietste om de twee à drie weken van Biezenmortel naar huis, naar Sint Hubert, zo'n 65 kilometer. Op zondagavond moest hij vóór half elf weer binnen zijn. Hij had er een eigen kamertje op de derde verdieping van het Antoniuspaviljoen. Interne huisvesting was verplicht voor nieuwelingen, ook al woonde je op slechts enkele honderden meters van Assisië. Je begon met een tweejarige opleiding tot verpleger. Dat was vooral een praktijkopleiding, waarbij je alle mogelijke handelingen leerde, van bed opmaken (naar de zin van de broeders) tot het geven van spuiten en andere medische handelingen. Na twee jaar moest je de studie vervolgen in een psychiatrisch zorgcentrum, noodzakelijk voor het behalen van je diploma. Enkele mensen kozen dan voor Huize Voorburg in Vught, Piet ging naar Huize Padua te Boekel, omdat Boekel dichter bij huis lag. Na het behalen van het diploma kon je weer komen werken op Assisië. Nu verviel de plicht van interne huisvesting, maar Piet Bus bleef op Assisië wonen tot hij in 1964 trouwde met Tonnie van de Wouw. Het kamertje op Assisië was maar klein, een roze bed, een kleine kast en een wastafel. Er was een discipline van op tijd naar bed. Piet Bus had een salaris van 96 gulden in de maand, waarvan hij 50 gulden moest afdragen voor kost en inwoning. En de werkweek telde 52 uren.

Piet Bus is begonnen op het Sint-Jozefpaviljoen, de ziekenzaal. Later is daar een koepel aangebouwd. De eerste klus was het opmaken van de bedden. Dat was voor een boerenjongen uit de Peel nu niet het allerbelangrijkste, maar Broeder Leonardus was veeleisend. Als het niet netjes genoeg was in zijn ogen trok Broeder Leonardus de lakens en dekens van het bed af en kon je opnieuw beginnen, soms wel tot vijfmaal toe. En dan die stank van de bedzalen. Je zou zo weer terug willen naar Sint Hubert. Maar Piet hield vol. Na het ziekenhuis volgde een periode dat Piet werd ingezet daar waar werk was, soms op verschillende afdelingen op één dag, 's morgens 52 jongens in bad doen op een afdeling en

’s middags 52 jongens op een andere afdeling. En tussen de middag kon Piet *schaften* in de *knechtenkamer* in het hoofdgebouw.

In de beginjaren werkte Piet vooral met broeders. De meeste broeders keken neer op het lekenpersoneel. Hoewel neerkijken misschien niet het goede woord was, maar het was wel hoe het lekenpersoneel het beleefde. Maar de broeders zagen andere mannen binnenkomen in de zorg voor en de verpleging van de jongens en die andere mannen waren geen broeder, hadden geen pij aan, hoefden geen gelofte van armoede of van onbegrensde naastenliefde af te leggen en hoefden niet ’s morgens om 5 uur op om de dag te beginnen met een uur gebed in de kapel. Veel van die broeders zijn in de jaren erna uitgetreden.

De loopbaan van Piet Bus verliep van leerling, eerste verpleger, eerste verpleger A, subhoofd, afdelingshoofd en paviljoenshoofd van Antonius, Vincentius, Hooghout en Kim. Altijd op het terrein van Assisië tot aan zijn vervroegd pensioen in 1992 na veertig dienstjaren. In al die jaren heeft Piet de wereld van de geestelijke gezondheidszorg helemaal zien veranderen. De belangrijkste verandering was het in de loop van de decennia afscheid nemen van de massale uniforme verpleging, die plaats maakte voor individuele zorg en voor denken vanuit de individuele behoefte van een bewoner.

Piet heeft de eerste initiatieven meegemaakt dat groepen buiten het terrein in woonzorg-woningen in het dorp werden geplaatst. Piet was zeker wel voor het afscheid nemen van de massale uniforme verpleging en voor het vormen van kleinere woongroepen met meer individuele verzorging, maar Piet volgde de trend van het verplaatsen van woongroepen van het terrein naar een woonwijk in het dorp – net als veel collega’s – in de beginjaren sceptisch. Het was oprechte zorg, een oprecht vraagstuk wat goed was voor de jongens. Het verlaten van het terrein was trouwens niet aan de orde voor de jongens die lichamelijke verzorging nodig hadden, het was aan de orde voor de jongens voor wie de beschermende omgeving van Assisië van beperkte toegevoegde waarde was. De gedachte was dat het beter zou lukken die jongens vanuit een gewone thuissituatie in een woonwijk gemakkelijk terug te brengen naar een zelfstandige plek in de gewone samenleving. Dat gedachtegoed kwam niet uit de lucht vallen. Het zou wel eens kunnen dat Frans Kuijpers, geboren aan de Zandkant en later wethouder van Udenhout, daar een cruciale rol in heeft gespeeld. Frans is ook binnengekomen als leerling-verpleger. Maar later werd Frans maatschappelijk werker. Dat was natuurlijk een eerste stap op weg naar individuele aandacht en het bekijken van individuele situaties.

Er was op Assisië ook een woongroep met jongens die daar werden geplaatst door de rechterlijke macht. Er waren al vele hoofden op stuk gelopen en er was ook sprake van bedreiging door die jongens, maar ook door hun familie. Op een dag zei het hoofd Personeelszaken tegen Piet Bus: “Piet, jij kunt nogal lelijk kijken, zou jij niet een tijdje die groep willen leiden?”. “Nou, liever niet”, zei Piet, maar de loyaliteit won en voor Piet begon de vervelendste fase uit zijn mooie loopbaan, waarbij Piet ook thuis werd lastiggevallen door familieleden van bewoners en dat was best beangstigend.

Woningen van Assisië in de Capucijnenstraat
Medewerkers van Assisië kregen de gelegenheid om grond te kopen van de instelling, gelegen in de Capucijnenstraat nabij de overweg. De medewerkers lieten daarop zelf hun huizen bouwen.

Jacob Leerentveld
Op alle afdelingen waren er strafcellen. Dat waren kale hokken met alleen een tafeltje en een bankje. De strafcellen hadden dikke ramen en een heel dikke deur met een rond luikje waar de broeders door naar binnen konden kijken. Als je straf had en je moest naar de wc, dan moest je roepen. De broeder die binnen was, ging dan met je mee naar de wc. Dat was in die tijd broeder Gilbertus en broeder Jacobus. Je had toen nog houten wc’s met een deksel

erop. Daar moest je een emmer water doorgieten en dan met een kwast boenen. De wc's waren allemaal aan de buitenkant van het gebouw.

Vrouwelijke personeelsleden
Maar ook belangrijk was toen in de oude mannenwereld van de broeders de eerste vrouwelijke personeelsleden in dienst kwamen, in 1966. Dat waren El Brabers, later getrouwd met Jan Bergmans, en Riette Ros, later getrouwd met Jan Teurlings.

Diny Celie – van de Aker werd in 1968 aangenomen door broeder Wendelinus. "Ik ben begonnen als medewerkster in de verplegingsdienst op een bedzaal. Tijdens mijn eerste werkweek werd ik al ziek, enerzijds van de vele indrukken die ik opdeed; anderzijds van de lucht op die grote zalen. Maar algauw wende ik eraan en wist ik niet beter. Ik kan me herinneren dat er een bank stond, waar de kleding op lag. De jongens hadden geen eigen kleding. Je pakte maar wat, het paste altijd. Op een gedeelte van de kleding was een sterretje geborduurd. Dat was de zondagse kleding. We hadden voor de zalen de beschikking over een doucheruimte. Daar werkten we met een soort doorschuifsysteem: wassen, aankleden en daarna allemaal tegelijk scheren en tandenpoetsen."

De Z-opleiding
In 1970 werd voor het eerst gesproken over de Z-opleiding. Deze werd overigens pas in 1978 officieel erkend. In 1970 werd Wim van de Sande hoofd Opleidingen. De docenten in die tijd waren voornamelijk stafmedewerkers. Zo gaf dokter Huismans anatomie, fysiologie en ziekteleer, dokter Van Dongen psychopathologie en zijn zoon Frank pedagogiek. Laborante Ria Vugts verzorgde de natuurkundelessen en Wim van de Sande gaf verpleegkunde. Men kon naast de kennisvakken ook kiezen voor sport en spel of handenarbeid. Sport en spel werd in die tijd gegeven door Jan Staps. Ook kwamen fysiotherapie en logopedie aan de orde.
Dokter Van Dongen stopte met lesgeven toen hij geneesheer-directeur werd. Wim Rovers werd docent natuurkunde.
Alle medewerkers hadden in die tijd heel veel waardering voor dokter Huismans. Hij was een hele goede docent bij de opleiding Z-verpleegkundige. Als hij lichaamskenmerken van bepaalde ziektebeelden wilde uitleggen, haalde hij op een vriendelijke laagdrempelige manier een bewoner erbij om die kenmerken aan te wijzen. "Dat waren lessen die je de rest van je leven niet meer vergeet!".

De leerling-verpleegkundigen liepen vanaf de eerste dag al op de afdelingen. In eerste instantie was men werknemer, pas in tweede instantie leerling. Dat veranderde in 1975, toen de eerstejaars-leerlingen de theoretische lessen gingen volken op de Cosa in Tilburg (Grenslandcollege). Deze opleiding werd niet alleen gevolgd door leerlingen van Assisië, maar door leerlingen van alle instellingen uit de regio zoals Vincentius en Piusoord. De sfeer veranderde daardoor wel een heel stuk. Daarvoor was de onderlinge band veel groter. Op Assisië was er een grote betrokkenheid als complete groep. In Tilburg werden de leerlingen verdeeld over de diverse groepen. Bovendien was ook de diploma-uitreiking in Tilburg.

In 1986 werd de voorbereidende periode uitgebreid naar zeven maanden. In die periode krijgen leerlingen basistheorie en loopt men twintig dagen stage. Als leerlingen die periode met goed gevolg hebben afgelegd wordt een geschiktheidsverklaring afgegeven. Daarna sluit men een leerarbeidsovereenkomst af en hebben leerlingen in feite een dubbele pet. Ze zijn dan zowel leerling als werknemer. Vervolgens zijn er drie leerperioden, Tijdens de eerste leerperiode van een jaar gaat men acht weken naar school. Ook in de tweede leerperiode van een jaar. In het derde jaar hebben leerlingen nog vijf schoolweken en is men negen maanden op een afdeling.
In 1973 waren er 120 leerlingen, in 1994 57.
Oudere verplegers volgden vanaf 1989 met bij- en nascholingsprogramma's.

Voor nieuwe medewerkers was het de eerste weken flink wennen. Het leek wel of zij bewust op een bedzaal werden ingezet. De eerste dagen ziek thuiskomen van de poeplucht. Mensen uit bed tillen, in- en uit bad, afdrogen en weer terug bed. Er waren enkel grote katoenen luiers. “Waar ben ik aan begonnen?”, heeft menigeen toen gedacht. Als men die afdeling had gehad, waar een indringende lucht hing, had men het gevoel, alle overige werk aan te kunnen. Daarbij opgeteld een ervaring zoals Piet Wilborts had op de afdeling Maria 2, eind jaren ‘60 (52 bewoners) bij broeder Matthias (van Diessen). Als alle jongens in bad waren geweest dan werd er voor het ontbijt gezamenlijk gebeden. Iedereen op de knieën, ook alle aanwezige verplegend personeel. Een wereld die leek te hebben stilgestaan. Maar de zorg voor de gehandicapte medemensen wist medewerkers te inspireren en te motiveren.

Jacob Leerentveld
Toen ik groter was ben ik ook wel eens in mijn eentje met de trein naar huis gegaan. De broeders hadden me uitgelegd: “Je moet daar en daar instappen”. Mijn moeder zou me op komen halen. Maar ik was veel eerder op het station dan mijn moeder. Dat is toen goed afgelopen, maar wel met een beetje geluk. Ik vond dat heel spannend. En een keer heeft Kees Pennings me met de fiets naar Nijmegen gebracht. Eerst gingen we eten in de knechtenkamer en toen achter op de fiets naar Den Bosch. Zelf fietsen heb ik nooit gedaan. Een keer zeiden ze tegen me: “Ga maar eens door de laan fietsen”. Ik was toen zo’n twintig jaar, denk ik. Er ging iemand mee om te kijken of ik het kon. Nou, dat ging dus mooi fout. Aan het eind van de laan moest ik de bocht om. Daar had ik echt schrik van. Ik reed zo het prikkeldraad in. Been kapot, broek kapot. Toen kon ik lopend terug. Sinds die tijd heb ik nooit meer gefietst.
Op de afdeling hebben we nu een hometrainer op de gang staan. Dan zeggen begeleiders ’s morgens: “Zo, Jacob, ga je vandaag naar Den Bosch, Bossche bollen halen?” Dan zeg ik ja, maar je komt er natuurlijk niet echt ver mee. Je trapt wel, maar je komt niet vooruit.

De arbeidsactivering
Om eenvoudig economische redenen zijn de vanouds aanwezige ambachten als de sigarenmakerij, de mattenmakerij, de schoenmakerij, et cetera verdwenen. De behoefte aan inzet van bewoners in een arbeidsproces nam alleen maar toe met het nadenken over volwaardig leven.

Broeder Samuël Brouwers is tijdens de oorlog, vanuit een houten barak, begonnen met de arbeidstherapie. Later werd de naam gewijzigd in arbeidsactivering. Voor de bewoners zijn er diverse mogelijkheden om met arbeid bezig te zijn. Zo zijn er, die zonder dwang betrokken worden bij productie-arbeid. Frans Robben, in 1994 hoofd arbeidsactivering, vertelde hierover: “Deze activiteiten vinden plaats in een grote hal en ze worden door ons aan de bewoners aangeboden. We dienen daarbij mee te groeien met eventuele vragen en mogelijkheden. Daar moet echter geen druk achter staan. Vroeger gebeurde het wel eens dat Philips een opdracht voor ons had, maar daarbij eiste dat het de volgende dag klaar was. Die activiteiten bestonden vooral uit inpakwerkzaamheden. We hebben wel eens in één jaar 35.000 stuks kerstverlichting ingepakt.”

Weer andere bewoners zijn actief in de wasserij, de tuin of zijn huiswerkers. Ook bij dit werk staat niet de prestatie en de productie voorop, maar door het aanbieden van de geschikte bezigheden het verkrijgen van een gevoel van eigenwaarde en het komen tot een zinvolle tijdsbesteding. De huiswerkers worden ingezet bij de huishoudelijke dienst, in de keuken, de drukkerij en de technische dienst en ze doen boodschappen.

De keuterboerderij geeft aan bewoners de mogelijkheid om in contact te komen met grote en kleine dieren van allerlei soort. Bewoners voederen en verzorgen onder meer geiten, schapen, varkens en koeien. Ook het onderhoud van het hertenkamp behoort tot de werkzaamheden.

In de tijd dat er op de arbeidsactivering te weinig aanbod van werk was, ontstond een aparte afdeling houtbewerking. Hier waren bewoners bezig met figuurzagen, tekenen en schilderen. Er werden allerlei figuren gemaakt, zoals van Sesamstraat en Walt Disney, maar ook kapstokken behoorden tot de mogelijkheden. Er kwam zelfs een catalogus waaruit klanten konden bestellen. Ooit was er een opdracht voor 600 carnavalsonderscheidingen, die allemaal gezaagd en geschilderd moesten worden.

Jacob Leerentveld
Na school ben ik gaan werken als huiswerker op Vincentius 2. Broeder Johannes, de hoofdverpleger, bracht mij ernaartoe en zei: “Jacob, ik heb mooi werk voor je”. Ik kwam in de plaats van Henk Scheffers. Ik heb dat werk 41 jaar met heel veel plezier gedaan. Wat ik deed? Afwassen met de hand, dweilen, schuren. En iedere week 57 paar schoenen poetsen. Ik moest ook goed opletten en kijken of ze kapot waren. Dan ging ik ermee naar Theruske boven in het hoofdgebouw. Ik heb ook nog een tijdje geprobeerd om in de tuin te werken. Dan moet je vooral schoefelen. Maar ik vond huiswerker veel leuker en dat ben ik dus blijven doen.

Jacob Leerentveld
Later heb ik nog op Vincentius 1 gewoond. Daar moest ik ook de bedden opmaken. Broeder Plechelmus was toen overste van Assisië. Een keer deed hij zijn ronde en zag dat ik heel vlijtig bijna alle bedden had opgemaakt. Toen kreeg ik van hem een pakje sigaretten.

27 jaar hoofd van een afdeling met laag-niveau-bewoners
Jan Teurlings was van 1972 tot 1999 hoofd van Antonius 3, een afdeling met laag-niveau-bewoners. Samen met zijn vrouw Riette Ros kijkt hij terug op zijn gevarieerde loopbaan op Assisië:

Jan is in 1964 op Assisië gaan werken. Hij wist dat er vacatures waren en dat de broeders graag boerenzonen hadden. Die hadden immers thuis geleerd om mee aan te pakken, de handen uit de mouwen te steken. Toenmalig hoofd van de verpleging broeder Rizzerius, die een maand later werd opgevolgd door broeder Wendelinus, heeft Jan met open armen ontvangen.

Jan begon na een korte algemene cursus, gegeven door de docenten Van de Plas, Staps en Kuijpers, in september 1964 met de interne opleiding tot Z-verpleegkundige en kwam te werken op Jozef 2 in een gebouw met de naam De Koepel, ooit gebouwd als een hortus botanicus, met een grote glazen koepel en met cactussen van wel 5 meter hoog. Dat was de hobby van een van de broeders. Jozef 2 was een kinderafdeling met 27 kinderen en drie begeleiders. Het werk met de kinderen was leuk werk. Je kon echt goed contact hebben met de jongens en leerde van elke jongen wat ze wel of niet leuk vonden en hoe ze waarop reageerden. Ze voelden zich thuis bij elkaar.
Op Jozef 2 heeft Jan Teurlings Riette Ros leren kennen. Riette behoorde tot de allereerste groep vrouwelijke medewerkers in de verpleging. Destijds was het heel gewoon dat de verpleegsters werden ingezet op de kinderafdelingen. Zo ook Riette, die een baan kreeg op Jozef 2 en daar Jan leerde kennen. Jan en Riette trouwden met elkaar in 1970 in de kapel van Huize Assisië. En zoals toen heel gebruikelijk was, moest Riette na haar huwelijk stoppen met werken. Vele jaren later, in 1990, is Riette opnieuw op Huize Assisië gaan werken, nu als speltherapeute voor meervoudig complex gehandicapte kinderen. Riette werkte tien uur in de week en heeft dat tot 2003 gedaan.
Wat Jan en Riette beiden moeilijk vonden bij Jozef 2 en daar nog altijd met zeer gemengde gevoelens op terugkijken is dat ouders de eerste zes weken nadat een jongen op Huize Assisië was komen wonen hun zoon niet mochten bezoeken. Dat had te maken met ideeën over onthechten. Maar er deden zich schrijnende situaties voor dat ouders hun zoon niet

mochten zien. Zo was er een moeder die elke dag over het terrein fietste in de hoop haar zoon te zien. Een andere moeder raakte volstrekt overspannen van het gemis van haar zoon.

Jan heeft 27 jaar lang, van 1972 tot 1999, gewerkt als hoofd van Antonius 3, een afdeling voor laag-niveau-bewoners, die veel zorg nodig hadden en die veel vergden van de kracht van de begeleiding. De begeleiders moesten de bewoners in en uit bed tillen en in en uit bad. De bewoners hadden hulp nodig bij het eten, bij het aan- en uitkleden, bij alles. Dat was zwaar werk, dat Jan goed lag en waarvan de directie ook wist dat Jan bij deze bewoners optimaal kon functioneren. Maar het was heel zwaar werk. En het had z'n eigenaardigheden. Dit was een groep bewoners waarvan enkelen, die, ook als het midden in de zomer op de slaapverdieping onder het platte dak 45 graden was, in pyjama en onder een wollen deken wilden slapen. Dat was immers gewoonte.
Wat het werk mooi maakte was de begeleiding van de bewoners gedurende de dag. Samen wandelen in het in 1964 aangelegde park, samen naar de speeltuin, zwemmen of picknicken met de bolderkar zorgde ook voor hen voor levensvreugde.
Een bewoner poetste de schoenen voor het hele Antoniuspaviljoen, in totaal voor meer dan honderd bewoners die allemaal gemiddeld drie paar schoenen hadden.

De vernieuwing in het denken over de ontwikkeling van een geestelijke gezondheidszorg had vooral betrekking op de betere bewoners. Zij zouden in kleine groepen moeten wonen, in een gezinsvervangend huis, zij moesten worden opgenomen in de maatschappij, werk hebben in een fabriek, vrijwilligerswerk doen in een vereniging en een pilsje drinken in een café. Voor de bewoners met een lager niveau was weinig aandacht. Daar voerde immers de dagelijkse zorg de boventoon. En terwijl de eerste betere bewoners al in 1974 het terrein van Huize Assisië hebben verlaten voor het wonen in een gewoon huis in de straat, moest Jan Teurlings meer dan tien jaar later aandacht vragen voor vergelijkbare ontwikkelingen voor bewoners van een lager niveau en die veel zorg nodig hadden. Zo werd Antonius 3 in 1988 De Schakel, waar elke bewoner een eigen kamer kreeg van 11 m2, die ouders persoonlijk konden inrichten. En pas later werden ook uitwonende projecten gerealiseerd voor deze groep bewoners, met name in Raamsdonksveer.

In 1999 waren er op Assisië problemen bij de bezetting van het nachthoofd en Jan kreeg de vraag dat te gaan doen. Het leidde tot de afspraak dat Jan parttime nachtdiensten zou draaien en parttime voor de manege ging werken, het verzorgen van de paarden en met de bewoners met een huifkar over het terrein rijden. Op zijn zestigste verjaardag in 2007, toen Jan met vervroegd pensioen zou kunnen gaan, is Jan parttime nachtdienst gaan draaien. Bij de nachtdienst was je verantwoordelijk voor alle afdelingen op het hele terrein. Op veel afdelingen werkte 's nachts maar één verpleger of verpleegster, die de verantwoordelijke voor de nachtdienst kon oproepen als er iets aan de hand was. Jan fietste van afdeling naar afdeling om te kijken of alles in orde was. Er waren nachten dat er tijd te kort was, als er veel incidenten waren of veel zieken. En speciaal voor zijn nachtdienstwerk volgde Jan nieuwe cursussen, want in die functie moest je alles kunnen, ook injecteren en verpleegkundige handelingen.

Jacob Leerentveld
In die tijd moest ik ook elke dag de krant halen bij pastoor van Roosmalen en rector Vinkenburg. Dat was om één uur 's middags in het hoofdgebouw. Als ik bij hen kwam, dan moest ik eerst de deur openmaken en dan pas kloppen aan de binnenkant van de deur. Als ze iets over hadden van het middageten, mocht ik dat achter in een hoekje opeten. Dan kon de kok het niet zien. Soms had de rector bezoek. Dan kreeg ik wel de krant mee, maar kon ik niet verder naar binnen. Dan zei hij: "Jacob, kom een andere keer maar terug". Maar meestal kon ik gewoon binnenlopen.

Het medisch centrum

Marlies Wilborts – Verwijmeren was heel blij dat zij meteen de verpleging in kon en bij Juffrouw Coppens op het laboratorium mocht gaan werken. Verpleegsters kregen een blauw uniform met wit hard plastic boordje en manchetten, witte schort; de broeders en verplegers droegen altijd witte jasschorten. “Juffrouw Coppens leerde mij allerlei vaardigheden, zoals urine- en bloedonderzoek, bloedprikken met een vaccinostyle, een soort inktpen waar je mee in de vinger prikte. Ik leerde het hemoglobinegehalte te meten en de laborante onderzocht leukocyten en erytrocyten. Elke drie maanden werden cliënten, die medicatie gebruikten, bloed geprikt. Zij kwamen daarvoor naar het lab of werden door de laborante en assistente op de afdeling bezocht. Ook patiënten die na een polikliniekbezoek bloed moesten laten prikken en/of gevaccineerd moesten worden, kwamen op het lab. Urine werd in een reageerbuis met toevoeging van reagens boven een vlam gehouden en zo werd gekeken of er sprake was van suikerziekte. Als de blauwe reagens omsloeg naar oranjerood dan was de uitslag positief. De oude rector van Assisië had een serieuze nierafwijking en werd regelmatig hierop gecontroleerd. Ook leverafwijkingen konden met testen worden opgespoord.” Juffrouw Coppens werd medio 1967 in verband met zwangerschap opgevolgd door Gee van Rossum uit Udenhout.

Uitslagen van het lab werden genoteerd en naar dokter Huismans gebracht. Dokter Huismans startte zijn loopbaan in de nazomer van 1966.Vanuit het lab zagen juffrouw Coppens en Marlies Wilborts – Verwijmeren de nieuwe jonge huisarts de eerste keer het terrein op komen wandelen: in korte broek, met hoge wandelschoenen aan en een flinke bos met haar. “Recht uit de Congo”, vertelde hij later, van waar hij met zijn jonge gezin moest vluchten voor de oorlog. Bij hem mocht Marlies elke ochtend in de polikliniek assistentie verlenen op allerlei gebied en de kaartenbak bij houden met betrekking tot de behandeling die had plaats gevonden. Medische termen, ook gebruikt op het lab, werden gemeengoed, heel leerzaam en interessant. Dokter Huismans bood op een dag een tas met allerlei medische instrumenten aan waaronder een grote tang. Hij vroeg leerlingen de instrumenten te steriliseren. Toen de leerlingen wat vreemd opkeken bij het zien van de instrumenten, vertelde hij dat zijn vrouw moest gaan bevallen en deze tang nodig zou kunnen zijn.

In de poli en op het lab rook het naar ether en waande je je in een echt ziekenhuis.
Een grote glazen kast met schuifdeuren stond in de poli en op glazen planken stonden ijzeren doosjes, altijd voorradig voor dagelijks gebruik en bij calamiteiten, waarin steriele instrumenten, veelal injectiespuiten met naalden (de wegwerp periode was toen nog niet aan gebroken), maar ook bakken met allerlei grotere scalpels en instrumenten en potten steriel water met catgut (kattendarm) erin, materiaal om te hechten. Medicatie was in die tijd nog niet van dien aard dat grote agressieaanvallen konden worden voorkomen. Wanneer cliënten uiting gaven van hun agressie en met enige regelmaat een raam stuk sloegen en met ernstige bloedingen op de poli terecht kwamen, was het daar alle hands aan dek om samen met meerdere begeleiders de cliënt te kalmeren en te behandelen. Marlies Wilborts – Verwijmeren vertelt: “Op een dag plaatste ik een nog te warme doos recht uit de sterilisator in de glazen kast, waarop de glasplaat brak en zich door onderstaande planken boorde. Het gevolg was dat alles in een keer open lag en er niets meer steriel was. Dat was even schrikken!

De apotheek werd beheerd door Broeder Vicaris en was gelegen naast het lab, waar broeder Theobaldus de scepter zwaaide. Vicaris was een aimabele en rustige man op leeftijd, waarvoor ieder groot respect had. Hij rookte graag een stevige sigaar en had zijn apotheek perfect op orde. “Als adspirant leerling bracht je dagelijks in een mand de medicatie naar alle afdelingen, waar in die periode zo’n 600 cliënten woonden. Een perfecte manier, om in korte tijd de instelling met cliënten en medewerkers te leren kennen.”

De tandartskamer lag tegenover de poli bij de grote hoofdingang. Wekelijks kwam er een tandarts van buitenaf, met assistente. Ook daar moesten alle instrumenten steriel klaarliggen voor gebruik. Daarnaast was de verpleegsterskamer, waar tussen de middag een warme

maaltijd of lunch gebruikt kon worden. Diegene, die dichtbij woonde, pendelde tussen de diensten door even naar huis. In die tijd waren er gebroken diensten zoals die werden genoemd. Een achturige werkdag, maar in twee delen gesplitst.

De Röntgenkamer was het domein van broeder Dionysius. Het was een kamer op de lange gang, een grote ruimte, waarin allerlei röntgenapparatuur stond en waar ook een donkere kamer was om foto's te ontwikkelen. Van broeder Dionysius mochten de dames gebruik maken van een cabine met blauwe lampen, hoogtezon genoemd. Hierdoor kon een mooi bruin kleurtje worden verkregen. Het was een voorloper van de latere zonnebank, gebruikt bij vitaminekuren of bij huidproblemen. De röntgenkamer werd vooral gebruikt voor medische doeleinden, zoals voor het opsporen van botbreuken.

Marlies Wilborts – Verwijmeren heeft later gewerkt op Lambertus 2, waar jongens woonden uit het zwakkere sociale milieu, vaak geplaatst door de kinderbescherming. Met deze doelgroep verhuisde ze in 1973 naar de Johan Straussstraat in Zanddonk Waalwijk. In 1975 eindigde de fulltimebaan, maar vanaf 1985 is Marlies weer parttime gaan werken, met name in 't Buske in Udenhout.

De huisarts

Anneke Schoenmaker was klaar met haar huisartsenopleiding en werkte als waarnemend huisarts op diverse huisartsenpraktijken, toen haar oom Jozef, werkzaam op de school, belde dat er op Assisië een vacature kwam voor huisarts. Anneke begon op Assisië in 1987 en heeft nog drie maanden mogen samenwerken met dokter Huismans, die daarna met pensioen ging en die werd opgevolgd door Jan Trommelen, een net zo jonge huisarts als Anneke. Twee jonge artsen, redelijk onervaren in het werkveld van de gezondheidszorg voor mensen met een verstandelijke beperking, trokken zich aan elkaar op en gunden elkaar een voortreffelijke en snelle praktische leerschool. Ze deden de spreekuren samen. Er was wel een verdeling van de afdelingen over beide artsen en ieder voerde het woord voor de patiënten van de eigen afdelingen, maar in de begintijd deden ze alle spreekuren met z'n tweeën. Voor de bewoners van Assisië was het soms te ingewikkeld. De meesten dachten dat Jan de huisarts was en Anneke de lieve juffrouw. Soms kwamen er bewoners binnen, keken rond, zagen Jan niet en zeiden dan: "Oh, de dokter is er niet!" en liepen weer weg. Maar Jan en Anneke gebruikten deze situatie. Als patiënten bang waren van de dokter deed Anneke het woord en het onderzoek.
Voor Anneke waren de eerste maanden een aangename openbaring, hoe de jongens hun klachten aangaven of welke aandoeningen specifiek zijn, maar bovenal het tijd hebben om naar patiënten te luisteren en de waarde van de multidisciplinaire samenwerking.

Met de tijd ontstond er op het Medisch Centrum een enthousiast team met huisartsen, fysiotherapeuten, logopedisten, orthopedagogen, psychologen, de apotheek, e.a. Anneke Schoenmaker heeft die situatie als geweldig effectief ervaren. "Men werkte in hetzelfde gebouw en kende elkaars lief en leed. Het gevolg was dat iedereen op de hoogte was van de diagnoses en de effectiviteit van de behandelingen en dat men snel kon bijsturen als dat nodig was. Men overlegde samen of men zou kiezen voor een pedagogische behandeling of voor een medische behandeling of een combinatie ervan."

"We namen deel aan een overleg tussen de medische teams van verschillende regionale instellingen voor zorg voor mensen met een verstandelijke handicap. In die tijd was er een éénjarige opleiding voor instellingsarts opgezet van tien maal twee dagen inclusief onderzoek en inclusief diploma." Anneke en haar collega's namen na elkaar deel aan de opleiding. De opleiding is intussen uitgegroeid tot een erkende driejarige studie voor arts voor verstandelijk gehandicapten. Aan genoemd overleg deed ook het medisch team van Haarendael in Haaren mee. Daarmee ontstond een praktische samenwerking op het gebied van avond- en weekenddiensten met als gevolg dat voortaan elke huisarts van Assisië en Haarendael maar een keer in de maand weekenddienst had.

De decentralisatiegolf binnen de organisatie trof medio negentiger jaren ook het medisch team. De verantwoordelijken vonden het belangrijk dat het medisch team werd verspreid over de diverse locaties en de medewerkers kregen allemaal andere standplaatsen. Het gevolg daarvan was dat de dagelijkse afstemming van de diverse disciplines verloren ging. De huisarts op de ene locatie kon natuurlijk wel contact opnemen met de orthopedagoog op de andere locatie, maar afstand heeft invloed op de vanzelfsprekendheid van overleg, elkaar informeren en elkaar raadplegen. Het medisch team heeft vergeefs tegengesputterd en verschillende medewerkers van het medisch team zochten een andere werkgever. Ook Anneke Schoenmaker greep een kans bij een andere werkgever, eerst op Vincentius in Udenhout. Vijf jaar later vond Anneke een uitdaging bij het Instituut voor Doven te Sint-Michielsgestel, waar zij nog altijd werkt. Wellicht vanwege een dove broer, waardoor het voor haar gemakkelijk is om met dove mensen te communiceren.

Wijkverpleging
Marinus Mathijssen werkte tien jaar als wijkverpleegkundige op het Medisch Centrum. Marinus vertelt zijn loopbaan:

Marinus Mathijssen begon op 21-jarige leeftijd, op 13 maart 1972, op Assisië. Marinus had MULO en militaire dienst achter de rug en een kameraard werkte op Assisië die hem enthousiast maakte om daar te gaan werken. Marinus kwam te werken op de bedzaal Antonius 6 met Piet de Werdt en Mari van Lier als leidinggevenden. De eerste drie weken vielen zachtjes geformuleerd “niet mee”. Je moest de 26 bedpatiënten uit bed tillen, in en uit een bad dat op de grond stond en nat op een afdroogtafel. De poepluiers werden op stapels gegooid om naar de wasserij te worden gebracht en het duurde even om aan die geur een beetje te wennen. Maar Marinus vond zijn draai. Het verzorgende werk beviel hem wel en waar er een keuze was tussen medische zorg of de opvoeding van bewoners met de intentie hen te laten terugkeren in de samenleving, was voor Marinus de keuze snel gemaakt: de medische zorg met een grote voorkeur voor de zorg voor dubbel gehandicapten.

“Bewoners met een dubbele handicap konden doorgaans niet zo laten blijken of ze tevreden waren, of ze gelukkig waren. Maar als ze niet tevreden waren, dan lieten ze dat duidelijk blijken, door niet te eten, op afstand van een groep in een hoekje te gaan zitten of hard te roepen en te gillen.” Marinus leerde een goed gevoel te ontwikkelen om de bewoners, ondanks hun handicaps en ondanks dat ze zich niet of moeilijk konden uiten, aan te voelen, vaak zelfs op een manier dat fijne communicatie mogelijk was en dat eenvoudige oplossingen konden worden gevonden. Zo waren er bewoners die altijd problemen hadden als ze met andere bewoners samen aan een tafel van zes zaten te eten. Dan werden ze overvraagd en kregen ze, zoals dat wordt genoemd, “verkeerde prikkels”. Deze bewoners aan een tafel alleen te zetten was geen straf en niet zielig, maar een goede oplossing waar iedereen tevredener van werd. Een keer werd Marinus bij een bewoner geroepen, die zich afsloot en zat te morren en waarvan verplegend personeel dacht dat hij ziek was. Marinus zocht contact met de jongen en vroeg na enige tijd “Ben je boos?”. De jongen bevestigde instemmend en na tien minuten was alles vergeten en vergeven. Er had iemand geluisterd naar de jongen. Hij had zijn gevoel kunnen uiten.

Marinus heeft in de loop der jaren gewerkt op Antonius 6, Vincentius 2, Elisabeth, Franciscus 1, de nieuwbouw, Elisabeth 2 (subhoofd), Elisabeth 1 (hoofd) en ’t Hofke. In die jaren is er veel veranderd. Op het gebied van hulpmiddelen kwamen er rolstoelen op maat en later elektrische rolstoelen. De jongens kregen een eigen kamer, fysiotherapie, logotherapie, e.a. Maar de allerbelangrijkste verandering was dat de jongens niet meer als een groep patiënten werden behandeld, maar als individuele mensen met een eigen wil, een eigen ontplooiing, een eigen waarde. Dat ging allemaal niet vanzelf. De eerste pedagoog werd door het verplegend personeel met weerstand aangekeken. Maar de individuele waardering van de jongens kwam er. Het lijkt wellicht zo simpel, maar een hele grote stap was aangepaste

(rol)stoelen aan te schaffen, zodat de jongens niet de hele dag in bed lagen, maar “rechtop” konden zitten en “rechtop op gelijke hoogte” konden communiceren met het verplegend personeel.

Na 30 jaar in de verpleging te hebben gewerkt heeft Marinus de laatste tien jaar van zijn loopbaan op het Medisch Centrum gewerkt, bij ISA. Marinus werd na een aanvullende opleiding ingezet als wijkverpleegkundige om overal op het terrein van Assisië de medische handelingen te doen die het reguliere verplegend personeel niet mocht doen. Dat heet: het verrichten van voorbehouden handelingen. Zo heeft hij twee keer iemand van verstikking kunnen redden. Daar heeft Marinus een mooie tijd gehad met collega’s als Detje Blankers, Peer van Wijk, Twan Kollenburg en Mijntje van Gemert.
Marinus wandelt nu nog regelmatig over het terrein van Assisië en spreekt dan nog vaak met veel plezier met bewoners.

Contactcentrum en foyer
Jeanette Potters werkte bij De Rosep in Oisterwijk en werd door schoonzus Annelies Potters – Bachus getipt te solliciteren naar een baan in de huishoudelijke dienst op Assisië en ze kon 16 maart 1981 beginnen. Ze kwam in de huishoudelijke dienst van het Medisch Centrum, waar sprake was van een hecht team en een fijne sfeer. Cor Brabers was hoofd van de Huishoudelijke Dienst.
Na vijf jaar kwam Jeanette op een receptie Toon Schilders tegen, die ook op Assisië werkte en die haar attendeerde op een vacature in de horeca op het Contactcentrum. Ze solliciteerde en werd aangenomen.

In 1967 werd de foyer geopend, rechts van de oprijlaan. De naam was Daniël de Brouwer. Er was een kleine winkel in gevestigd waar de woonvoorzieningen versnaperingen konden kopen, zoals fris, alcohol en chips. Herman van de Berg zwaaide hier de scepter. Het gebouw had twee vleugels en een middengedeelte. De vleugels waren bedoeld voor de kantine, men kon daar lunchen. In het middengedeelte was een echte filmzaal ingericht, maar het podium diende ook voor toneelvoorstellingen compleet met belichting en gordijnen. Achter het podium waren de kleedkamers en schminkruimte. Ook werden in de foyer jubileumfeesten gevierd. Op zondag was het ook geopend voor de familie van de bewoners. Voor het personeel werd in 1973 het contactcentrum geopend. Dit stond aan de linkerkant van de oprijlaan. Het contactcentrum was tot laat in de avond geopend. In 1989 werd het gesloten en is het gebruikt voor de muziek- en speltherapie. In 1999 is het na een grote verbouwing een activiteitencentrum geworden. Het personeel in de begintijd was Toon Schilders, Kees van Boxtel, Elly van den Burg – Kooijman en Christien van Dijk.

Jeanette Potters heeft alles bij elkaar vijftien jaar gewerkt in eerst het Contactcentrum en later de Foyer, meestal van 9 tot 5 maar in de avonduren altijd beschikbaar bij recepties, feestjes, activiteiten van de Ouderen Vereniging Assisië (OVA), e.d. Het was een fijne tijd met collega’s als Toon Schilders, Kees van Boxtel, Christien van Dijk en Marius van de Sanden.

In 2000/ 2001 veranderde er veel op het terrein, werden er diensten overgeheveld naar Waalwijk, woonden er steeds minder bewoners op het terrein en waren er ook steeds minder personeelsleden. Het hoofdgebouw stond zo ongeveer leeg, een heel onwerkelijke situatie. Jeanette Potters begon zich zorgen te maken over de continuïteit van haar baan en zocht veiligheidshalve een baan met zowel zorg als huishoudelijke activiteiten in het pakket. Via Wim Smolders kwam Jeanette eerst te werken op Kangoeroehofje 8 en later op Kievietsvlucht 1 en weer later op Kievietsvlucht 3. Jeanette heeft in diverse werkomstandigheden ervaren dat zijzelf het beste past in een team, waarin de collega’s – en Jeanette voorop – altijd haast onvoorwaardelijk voor elkaar klaar staan. Jeanette heeft op verzoek van managers wel geprobeerd te werken in een baan met een meer solistisch karakter – met name een slaapdienst – maar werken zonder collega’s was niet haar ding.

Intussen is de foyer ondergebracht in Lokaal 12, sinds 30 november 2015 gevestigd aan de laan achter het hoofdgebouw.

Vóór de bouw van de foyer in 1966 was een kantine samen met het Medisch centrum gevestigd in het Jozefpaviljoen naast de kapel. Herman van den Berg zwaaide er de scepter, al op jonge leeftijd bewoner van Assisië in verband met epilepsie. Hij had een kamer in het hoofdgebouw. Ook directeur dokter Bijl kwam destijds vaak koffiedrinken in de kantine. Alle andere gasten kregen van Herman altijd één koekje bij de koffie. Dan borg Herman zijn koekjes weer keurig op. Maar als dokter Bijl koffie kwam drinken, mocht die zoveel koekjes nemen als hij wilde, en dokter Bijl liet de koekjes dankbaar smaken.

De ontwikkeling van de technische dienst
Toen Jan van Beurden er in 1969 kwam werken waren twee diensten niet meer operationeel, de sigarenmakerij en de mattenmakerij.

Sjef van Beurden werkte in de tuin van Huize Assisië en hij attendeerde zijn zoon op een baan op Huize Assisië als metselaar bij de technische dienst. Na negen jaar werkzaam te zijn geweest als metselaar bij aannemer Pieterke Brekelmans (de Golse) in de Groenstraat nam Jan van Beurden de tip van zijn vader aan en hij begon op 11 augustus 1969, 25 jaar oud, aan zijn nieuwe uitdaging. De baan heette wel metselaar, maar het werk was veelzijdig met vooral het karakter van onderhoudsmonteur. Rien van Gorkum was zijn directe collega metselaar en Jan van der Bruggen was opperman.

De eerste weken op Huize Assisië had Jan van Beurden goed weg kunnen lopen. Als metselaar bij Pieterke de Golse was hij gewend een hoeveel stenen te metselen en dat gaf ’s avonds een goed gevoel. Op Assisië overheerste het ad hoc reparatiewerk. Je kon je ’s morgens wel iets voornemen, maar de kans was klein dat je dat die dag ook werkelijk kon doen. Er kwamen altijd wel klussen tussendoor. Ook was het wennen met sommige broeders om te gaan. Broeder Matthias van Diessen was toezichthouder op de technische dienst. Eens had Jan van Beurden een nieuwe vloer gelegd. Broeder Matthias nam een knikker om te kijken of de vloer overal wel waterpas lag. Als de knikker ergens naar toe rolde en er bleef liggen, was daar blijkbaar de vloer wat lager. Een andere keer had de schilder een nieuwe ruit in een raam gezet. Broeder Mathias kwam langs en zei dat de ruit binnenstebuiten was geplaatst. De beste manier om er mee om te gaan was negeren.

Met de jaren werd het werkterrein voor Jan van Beurden groter. Met het beleid de jongens van het terrein af te brengen naar huizen in het dorp met de intentie van maatschappelijke integratie waren er ook klussen op bijvoorbeeld ‘t Inverte in Loon op Zand en in de diverse huizen in Udenhout en Biezenmortel. Jan kwam elke veertien dagen op elke afdeling. Dan lagen de klusjes klaar. Tegelijkertijd zag Jan van Beurden met de jaren de leefomstandigheden van de jongens flink vooruitgaan. Met een eigen kamer kregen ze eindelijk een privéruimte, waar niet bij elk wissewasje iedereen meekeek. Overigens mochten de mensen van de technische dienst niet alle klusjes op de afdelingen doen. Schilderijen ophangen bijvoorbeeld. Dat mocht niet. Dat was niet repareren van iets wat stuk is. Werkzaamheden die het vaakst voorkwamen waren het ontstoppen van riolering en het plaatsen van nieuwe ruiten. Sommige jongens stopten met regelmaat kleding in het toilet. Andere jongens sloegen ruiten kapot. Er was een jongen die standaard elke dag zo’n veertig ruiten stuksloeg. Onontkoombaar.

Er waren ook bewoners van Assisië actief bij de technische dienst als een soort therapie. Daar leerde je mee omgaan. Een keer had de schilder een bewoner aan het werk gezet om een raamkozijn te schuren. Toen Jan na enkele uren eens ging kijken zat er een heel gat in het kozijn. De bewoner had al die uren exact hetzelfde kleine stukje van het kozijn geschuurd.

Een bewoner was technisch zeer begaafd. Hij maakte maquettes van het hoofdgebouw en van de kerk.

Jan van Beurden ging in 2003 na 34 arbeidzame jaren met pensioen. Al die jaren heeft Jan er met plezier gewerkt. Er hing altijd een goede sfeer in een goed team. Daaraan zal zeker hebben bijgedragen dat alle medewerkers van de technische dienst in dezelfde salarisschaal zaten. Alleen het kerstpakket was verschillend per medewerker. Medewerkers zonder kinderen kregen een kleine koek in het pakket, medewerkers met een groot gezin kregen grote krentenbroden en worst mee.

De stoker
Wim van Hooft heeft op Assisië gewerkt van 1961 tot 1992. Hij is opgegroeid in Haaren en werkte enkele jaren op het grootseminarie. Hij was daar niet alleen stoker, maar vooral manusje-van-alles voor alle voorkomende werkzaamheden op technisch gebied. Er kwam op Assisië een vacature voor iemand die verstand had van oliegestookte ketels. Wim van Hooft solliciteerde bij broeder Chrysostomus van Asten en werd aangenomen. Wim was verantwoordelijk voor de werking van de centrale verwarming, die eerst nog deels met cokes werd gestookt, later met olie. Toen Wim in 1961 begon, waren er al enkele gebouwen oliegestookt, zoals het hoofdgebouw, de kapel en de school. In de jaren erna volgde het hele terrein. De broeders liepen in die tijd ook voor op technisch gebied. In de tijd van de cokes werden deze per treinwagon aangevoerd. Medewerkers van de boerderij en de tuin hadden de taak om de cokes van het rangeerterrein bij het Udenhoutse station naar het terrein van Assisië te brengen, waar een opslag was bij de boerderij. Ook vulden zij de cokes-voorraden per gebouw aan. Het feitelijke stookwerk in de gebouwen, met name het inscheppen van de cokes in de verwarmingsketels en het verwijderen van de as werd gedaan door enkele bewoners, met name Harrie Danklof en Freek Schepers. Wim van Hooft was vooral de onderhoudsmonteur die bij nacht en ontij werd opgeroepen als ergens de centrale verwarming niet werkte. Daarbij was sprake van een heldere prioriteit. De afdelingen waar bewoners de hele dag stil in bed lagen of midden in de nacht moesten worden verschoond hadden hoogste prioriteit. En dus had ook de 24/7-beschikbaarheid van Wim van Hooft prioriteit, hetgeen zich uitte in een telefoon op de slaapkamer thuis. In de zomer was er doorgaans minder werk en werkte Wim mee op de smederij. Na de olie kwam de omschakeling naar gas. Boeiend te vermelden is dat op Assisië in een winterperiode 7.000 tot 9.500 m3 gas per dag werd verbruikt, tijdens een strenge vorstdag zelfs 10.000 m3, evenveel als zeven doorsnee-gezinnen op jaarbasis.

De keuken
De in Kaatsheuvel geboren Dré Netten heeft 33 jaar in de keuken van Assisië gewerkt. Hij kwam voor het eerst in aanraking met de keuken in militaire dienst op de kazerne in Breda en kon tijdens dienst zelfs een opleiding volgen aan de Koksschool te Leiden. Na diensttijd kreeg Dré de kans te solliciteren op een vacature bij Defensie als burger-kok. Maar vader Netten was tegen. Opa Netten was schoenmaker, vader Netten was schoenmaker, al zijn broers waren schoenmaker en derhalve stond voor vader de beroepskeuze van zijn zoon niet ter discussie. Maar Dré had het werk in de keuken leren waarderen en hij bleef zoeken naar een kans. Die diende zich aan toen er een vacature in de keuken van Assisië kwam. Hij solliciteerde en sprak met zijn moeder af eventuele post van Assisië buiten het zicht van vader te houden. Maar de sollicitatieprocedure liep naar wens en de dag kwam dat Dré zijn vader moest informeren. Vader vroeg: “Bij de broeders?”. “Ja, bij de broeders”. “Dan is het goed!”, zei vader.

In 1962 was broeder Koenraad chef-kok en baas van de keuken. Toen werkten er ook Leo Abels, Rennie van Antwerpen, Berry van Gorkum en Jaones Meurs. Noud Verstappen was bakker. Broeder Vincentius schilde met een team van bewoners de aardappelen en hij maakte ook de groenten uit de eigen tuin van Huize Assisië schoon. Dré kon flink wat opleidingen volgen, eerst die voor instellingskok in Breda en ’s-Hertogenbosch en later een

speciale opleiding voor diëten in Boxtel. In de keuken was onderscheid tussen witbroeken en blauwbroeken. De witbroeken waren de koks, de blauwbroeken zetten het eten klaar per afdeling, namen de van de afdelingen teruggekomen spullen weer in ontvangst en zorgden voor de afwas. Ook enkele bewoners werkten als blauwbroek in de keuken.
Na broeder Koenraad waren achtereenvolgens Marie-Louise van de Sande, Jan Kerkhofs en Ad Kruijssen chef-kok.

Er moest worden gekookt voor 750 bewoners, voor de broeders en enkele personeelsleden die met de jongens aten. Daarbij waren veel diëten, heel veel zoutarm en wat minder vetarm. Bovendien was er altijd variatie. Er was geen vast menupatroon zoals ’s zondags bouillonsoep en dinsdag stamppot, bijvoorbeeld. Er werd echt gezocht naar ruime variatie, in latere jaren begeleid door een diëtiste. Koken voor 750 bewoners is massawerk. Er waren vier grote soepketels van 60 liter elk. De soep werd in warmhoud-kannen gedaan en zo naar de afdelingen gebracht. Jongens met diëten en de jongens die alleen woonden kregen hun eten op een bord. Voor de bewoners op de grote zalen zat het eten in dubbelwandige stalen pannen die in een rekje pasten. In ieder rekje kon een pan met aardappels, een pan met groente, een pan met vlees en jus en een pan met vla.

Dré vond de voldoening in zijn werk door iets te willen betekenen voor de bewoners. Een van de in de keuken werkzame bewoners was Frans, die Vader werd genoemd. Dré ging regelmatig met zijn gezin naar de Efteling en dan mocht Vader vaak mee. Hij hoorde bij het gezin. Na het werk in de keuken heeft Dré Netten nog enkele jaren vrijwilligerswerk gedaan in het café op het terrein van Assisië, haast elke dinsdag- en donderdagavond.

Dré Netten vertelt nog een anekdote. “Er was een broeder, verantwoordelijk voor het transport op het terrein, die ook regelmatig in de keuken kwam. Eens pakte hij een stukje vlees en prompt verslikte hij zich. Het ging maar net goed of de broeder was er niet meer geweest. Zo zie je maar: Diefstal wordt gestraft!”

Brandveiligheid
Jozef Traa, geboren in een tuindersgezin in Helvoirt, had een opleiding voor loodgieter gevolgd en werkte bij het loodgietersbedrijf van zijn broer in Heeswijk-Dinther, toen in 1968 op Huize Assisië een loodgietersfunctie vacant werd gesteld. Jozef solliciteerde en werd aangenomen. Hij was de eerste vaste loodgieter bij de Technische Dienst van Huize Assisië. Daarvoor werden loodgieters van buiten ingehuurd. Jozef had een eigen werkplaats. Zijn werkzaamheden bestonden voornamelijk uit het aanleggen en onderhouden van technische installaties op het gebied van waterleiding, sanitair, werkzaamheden aan het dak en de riolering. Bij nieuwbouw werden nog altijd externe loodgieters ingehuurd.

Jozef Traa voelde zich op Assisië als een vis in het water. “Assisië was één grote leefgemeenschap, waarin zichtbaar de bewoners zichzelf konden zijn, zich konden ontplooien en gewoon hun leven konden leven in een fijne samenleving. Daarvan als loodgieter deel uitmaken en daaraan bijdragen, ja, dat gaf een goed gevoel. De jongens waren altijd even enthousiast. En ze vulden elkaar aan, ze gaven elkaar steun en groeimogelijkheden, bijvoorbeeld met activiteiten zoals de drumband, de wandelsport en het voetbal. Dat gaf een positieve inspirerende sfeer.”

Jozef Traa was in Helvoirt lid van de vrijwillige brandweer. Op Assisië zag hij diverse brandgevaarlijke situaties. Aanvankelijk kaartte Jozef dat bij verantwoordelijke managers aan, waarbij bleek dat zijn constateringen en adviezen serieus werden genomen. Dat ontging de directie niet en er kwam voor Jozef een flinke wending in de loopbaan. Hij werd adviseur brandveiligheid, niet alleen op het terrein aan de Hooghoutseweg, maar op alle panden van Huize Assisië. Hij gaf het personeel instructies, constateerde onveilige situaties en initieerde maatregelen. “Een geweldige baan”.

De informatiedienst
Echtgenote Jeanne Traa – van Rijswijk heeft ook vier jaren op Huize Assisië gewerkt onder de bezielende leiding van broeder Bernardinus (Caspar Kloos), Piet van de Ven en Jan Kabel, van 1967 tot 1971, bij de Administratie. In de tachtiger jaren heeft Jeanne nog op de drukkerij gewerkt.

Ook Wil Klijn werkte op de Informatiedienst, Hij kwam in 1965 bij de loonadministratie. “Na een gesprek met broeder Angelus kreeg ik een medische keuring, een tbc-spuit en was ik aangenomen. Ik verzorgde de loonbelasting en de kinderbijslag. Het ging allemaal erg gemoedelijk en iedereen kende iedereen. Als we als lekenpersoneel eens moesten voetballen, dan namen de broeders ons werk over, zodat we geen snipperdag hoefden te nemen. Ik ging toen nog op de fiets het terrein rond om de belastingformulieren op te halen. Toen ik na tien jaar naar de drukkerij werd overgeplaatst, stond er op zolder een handstencilmachine en een kopieerapparaat. Een kopie maken duurde met dat apparaat ongeveer zeven minuten. We verzorgden alle zwart-wit drukwerk zelf. Het kleurenwerk, zoals het jaarverslag, werd uitbesteed”. In de drukkerij kwam ook de post binnen, die ik sorteerde. Vervolgens bracht een bewoner de post rond. Vroeger deed dat broeder Judocus. Inclusief postbezorging werd ik op de drukkerij geassisteerd door drie bewoners.”

De wasserij
Elly Hölzken – van Eeten haalt herinneringen op aan een buitengewoon creatief initiatief om de jongens in de wasserij hun werk beter te laten doen:

Elly is op wat latere leeftijd gaan werken op Huize Assisië. Elly kwam in augustus 1981 te werken in de huishoudelijke dienst en heeft de eerste elf jaar gewerkt op het Goretti-paviljoen, waar ze na enige tijd een bijzondere ervaring mocht meemaken. Goretti was een bed-afdeling. Alle jongens lagen de hele dag in bed. In 1983 kregen de jongens een rolstoel en dat was een hele verandering. Je keek in een keer anders tegen de bewoners aan, niet meer vanuit een relatie gezond op versus ziek te bed, maar je zag de bewoners rechtop, je kon elkaar gewoon aankijken en je kon heel natuurlijk veel gemakkelijker contact leggen. Bovendien was het voor de jongens een geweldige gezondheidsverbetering.

Elly Hölzken ontgroeide haar werk op Goretti en nam het kloeke besluit om 15 in plaats van 20 uur te gaan werken en in plaats daarvan opleidingen te gaan volgen, eerst in 1994 de Opstapcursus Studie en Opleiding voor herintredende vrouwen te Tilburg en vanaf 1995 de driejarige deeltijdopleiding Activiteitenbegeleiding aan het Willem I-college te ’s-Hertogenbosch. Gelijktijdig met het minder werken kwam Elly in de zogenoemde *Inspringdienst*, een groep medewerkers van de Huishoudelijke Dienst die elders inviel bij langdurige afwezigheid van collega’s. In die situatie kreeg Elly de kans om een dag in de week in de kleermakerij te gaan werken toen de toenmalige kleermaker Bert Kolen een dag minder ging werken. Dat paste mooi bij de originele opleiding van Elly, van coupeuse. Daar heeft Elly veel broeken en mouwen korter gemaakt en ritssluitingen ingezet. Toen de jongens op grote schaal buiten het terrein in kleinere groepen in woonwijken gingen wonen, kochten zij de kleren voortaan bij winkels in de buurt of in de stad. Elly ging studeren en minder werken en kreeg een baan voor 20 uur op de Activering, waar ze voor haar studie stage had gelopen, met name in hal 4 voor bewoners die niet naar de Activering gingen voor een productieproces, maar voor bezigheid. Dat paste bij de gedachte dat alle bewoners overdag niet op hun eigen paviljoen moesten verblijven, maar actief moesten zijn met aangepaste activiteiten. Elly kreeg te maken met oudere bewoners, die niet meer hoefden te werken. Het waren ontspannende bezigheden zoals wandelen, boodschappen doen, zwemmen, muziek maken en samen eten tussen de middag. Daarmee veel gewandeld, veel tijd doorgebracht bij het kleinvee, maar ook samen boodschappen gedaan om daarna samen te eten. Elly kreeg met haar diploma op zak eindverantwoordelijkheid over enkele assistent-activiteitenbegeleidsters en Elly zelf had de verantwoordelijkheid om per bewoner in haar

groep ontwikkel- en activiteitenplannen op te stellen, in overleg met collega's en gerelateerd aan de behoefte van de bewoners.

Een mooi moment in de loopbaan van Elly Hölzken was de stage in het eerste jaar van haar studie aan het Koning Willem I college. Ze kon stagelopen op de wasserij. Daar komt alle was van alle afdelingen binnen, wordt gewassen, opgevouwen en gesorteerd om weer terug te gaan naar de afdelingen. Om te weten welk wasgoed bij welke afdeling hoort had elke afdeling een eigen tekentje, een rode driehoek, een blauw vierkant of een groen rondje, enzovoorts. Bij het sorteren van wasgoed werden ook bewoners ingeschakeld. Maar ja, hoe leer je bewoners dat blauwe vierkanten een andere betekenis hebben dan blauwe driehoeken en dat gele rondjes een andere betekenis hebben dan paarse rondjes. Elly heeft er thuis een spel voor ontwikkeld en dat met de bewoners-medewerkers van de wasserij regelmatig gespeeld tot ze de verschillende kleuren en vormen herkenden.

De wasserij groeide intussen uit de voegen. De jongens gingen niet tweemaal maar meerdere keren per week in bad met daardoor meer gebruik van handdoeken, etc. Ook het hebben van persoonsgebonden goed als broeken, overhemden en truien van de jongens nam toe. De jongens, die het werk op de wasserij konden doen, verlieten het terrein om elders te gaan wonen of gingen met pensioen, waarna er geen jongens meer kwamen die de werkzaamheden konden verrichten die nodig waren. Het capaciteitsprobleem werd opgelost door het uitbesteden van wasgoed aan externe wasserijen en wassen terug te brengen naar de woongroepen. Daar kwamen in die jaren overal wasmachines en drogers.

De kapper
In de tijd dat de kapsalon was gevestigd bij de afdeling Goretti, was Ad Reijnen kapper. In 1967 verhuisde de kapsalon naar het Samuelpaviljoen, de Activering. Daar werd ook Ad van Loon kapper en weer later Nico Verbraak.

Ad van Loon is van 1967 tot 1998 werkzaam geweest als "de kapper van Assisië". Ad, geboren in Tilburg, volgde na de lagere school de MULO, maar wist toen al dat hij graag kapper wilde worden. Hij kon zijn droom volgen en werkte eerst in loondienst bij achtereenvolgens de kappers Jan Heerkens, Gerard van den Broek en Frans van Erven. Daarna had hij negen jaar lang een eigen kapperszaak aan de Broekhovenseweg met twee man personeel. Op een gegeven moment komt er een klant binnen die tijdens het knippen informeerde of er in de buurt misschien panden te koop waren om een slijterij te beginnen. Ad antwoordde: "Misschien is dit wel iets". Enkele weken later kwam de klant terug en deed een bod op het pand dat tweemaal zo hoog was als wat Ad voor het pand had betaald. Ad verkocht zijn zaak en al kort daarna zag hij een advertentie in de krant voor een kapper op Assisië. De kappers waren onderdeel van de Civiele Dienst (zoals de keuken en de huishoudelijke dienst). Aanvankelijk waren er twee kappers, maar vanwege de latere decentralisatie werd het aantal bewoners op het terrein minder en bleef Ad alleen in de kapsalon. Een van de bewoners was assistent. Teuntje Peperzak veegde het haar op en hield de zaak schoon. Meestal kwamen de bewoners per afdeling en meestal kwamen de bewoners naar de kapperszaak - eerst op Goretti, later bij de Activering - maar in geval van de bedafdelingen ging Ad naar de afdelingen toe. Ad kende alle bewoners bij naam en gezicht en ook op hun "gebruiksaanwijzing in de kapperszaak". Er waren bewoners voor wie Ad alle scharen en borstels moest opruimen of op de grond moest leggen. Veel bewoners konden niet praten en dan volgde Ad de instructies van de verplegers. Een keer bleef een bewoner maar wijzen naar de tondeuse, maar helemaal kaalscheren was niet de instructie. De jongen liep boos weg. Na tien minuten belde het verplegend personeel van de betreffende afdeling, om de jongen toch kaal te scheren. Het omgekeerde kwam ook voor. Op instructie van het verplegend personeel heeft Ad eens een bewoner met prachtig mooi langer haar kortgeknipt, hetgeen na het weekend leidde tot hele boze ouders. Gelukkig groeit haar weer aan. Aan instructies om van een jongen zijn haren te verven of de haren zo te knippen dat je minder kon zien dat het een mongooltje was, heeft Ad nooit toegegeven.

Doorgaans waren er geen problemen en zorgde Ad van Loon vooral voor een gezellige sfeer in zijn kapsalon.

Herinneringen
Henk Deckers werd in 1935 als 2-jarige opgenomen op Huize Assisië. Henk heeft 83 jaar op het terrein van Huize Assisië en Prisma gewoond. Hij vertelde vaak over vroeger.

De jongens werkten vroeger in de werkplaats Nazareth. Deze stond achter het Franciscuspaviljoen. In de werkplaats was de mattenmakerij, de weverij en de schoenmakerij. En boven de wasserij zat de kleermaker en broeder Egilius. Bij hem kon je kleren kopen. Ik heb eerst gewerkt bij Jan van Gorkom en Jan van Groenendaal in de tuin. Ik schoffelde in het park. Daarna heb ik hard gewerkt in de wasserij. Meestal perste ik de broeken of de blouses. Dat was een secuur werkje. Daar werkten Frans van Gorkom, Wim van Gorkom, Frans de Weijer, Frans Robben, Jozef Swaans, Marian van Beurden en Suzanne Netten.
In het hoofdgebouw was de keuken en de broodkamer. Broeder Koenraad was de kok. Broeder Solanus en broeder Apollinaris werkten ook in de keuken. Het brood gingen ze halen bij de bakkerij, de melk, kaas en boter bij de boerderij en het vlees bij de slagerij. De groenten en het fruit werden geschild naast Don Bosco. Daar hadden ze een tafel staan met een gat erin. In dat gat stond een grote ketel met water en daar ging al het geschilde fruit en groenten in. Nee niet bij elkaar, voor alles was een aparte ketel. Broeder Vincentius was de baas in de schilkamer. Broeder Ambrosius bracht het eten rond. Na het eten werd het overgebleven eten opgehaald met kleine houten kar en daar stond een ton op. Deze werd naar de boerderij gebracht en dan mochten de varkens de rest opeten.

Er was een lijkenkamertje. Dit zat vooraan naast de bakkerij en de slagerij in het gebouw van de technische dienst. We mochten nooit gaan kijken. Daarna stond de kist voor de mis in de kapel en mocht je wel gaan kijken. En nu liggen de meeste jongens in hun eigen kamer.

Ook hadden we een Lourdesgrot. Deze stond waar nu Paardendraf 4 is. We gingen dan vanuit de kapel in processie naar de grot toe. We hadden dan de monstrans bij en zongen kerkliedjes. Jammer dat de grot is afgebroken. Ik heb ook altijd bij het bewonerskoor gezongen. Vroeger stonden we boven bij het orgel, later achter het altaar. Toen ik in een rolstoel kwam mocht ik vooraan zitten. Ook mocht ik ieder jaar de Paaskaars uitkiezen. Ik kreeg dan voor mezelf een kleintje en de grote was uiteraard voor de kapel. Albert Rijnen mocht de kaars altijd binnenbrengen met Pasen. Hij kwam dan door het middenpad naar voren en zong dan Lumen Christi en dan zongen wij Deo Gratias.

Heibel tot in de Tweede Kamer
In december 1978 breekt op Assisië de pleuris uit. Dokter Huismans doet omstreden schedelmetingen. Ook opereert hij een jongen aan zijn buik. Als missiedokter in Afrika is hij gewend operaties uit te voeren, maar in Nederland gelden andere regels. Het nieuws kwam naar buiten. Het was schokkend nieuws. In het denken van 1978 was er al een flinke tweestrijd tussen medici en gedragsdeskundigen over het functioneren van mensen met een verstandelijke handicap. Toen de berichten over schedelmetingen in de krant verschenen, vielen overal in het land de monden open van verbazing. Ouders van Assisië-bewoners schrokken zich rot. Deskundigen verdrongen zich in de media om te melden dat in de medische wetenschap deze waanideeën al in het begin van de twintigste eeuw verlaten waren. Tot in de Tweede Kamer worden er vragen over Assisië gesteld. Na het onderzoek door de Inspectie voor de Volksgezondheid gaat dokter Van Dongen, de geneesheer-directeur, met pensioen. Dokter Huismans krijgt een maximale boete van 10.000 gulden. Vanaf dan worden medici niet meer aangesteld als directeur. Dokter Van Dongen werd als directeur opgevolgd door de niet-medicus Frans Schooltink.

Bart van Doveren blikte op het gebeuren terug in het boek “Veertig jaar vooruit” (2015): *De affaire Huismans zorgde voor een grote ommekeer binnen Huize Assisië. De vreedzame co-existentie tussen het oude regime en flarden van modern denken, het typisch Brabantse mengsel van leven en laten leven, waardoor niemand kritische opmerkingen had geplaatst bij het schedelonderzoek van Huismans, was ruw verstoord. De luiken moesten open. Huize Assisië had modern beleid nodig. Het was het begin van een andere omgang met ouders, het begin van echte ouderparticipatie. Zo trok de geest van het nieuwe denken definitief het terrein binnen. Dat was een andere manier van denken over geestelijke stoornissen, over psychiatrische inrichtingen, over zwakzinnigenzorg, met meer aandacht voor de mensen die het betrof. Elders in het land had zich deze manier van denken vanuit de antipsychiatrie en door de aanstelling van moderne gedragswetenschappers al ruim verspreid over de geestelijke gezondheidszorg. Maar Huize Assisië had dit nieuwe denken nog niet echt bereikt. Dat veranderde na 1978.*

Jaarverslag 1977-1980

Uitspraak Medisch Tuchtcollege en aankondiging patiëntenspreiding

De heer Schooltink was algemeen directeur, de heer Rosenthal hoofd pupillenzorg, A. Crasborn en J. Huismans de artsen en W. den Hartog en P. Wouters de aan Assisië verbonden pastores.

In het jaarverslag een prominente plaats voor de kritiek waarmee Assisië in de jaren zeventig werd overspoeld als gevolg van het lucht-encefalografisch onderzoek (röntgenfoto’s van hersenen met ruggenprik) dat van 1969 tot 1972 op Assisië werd uitgevoerd. De onderzoeksrapporten waren beschikbaar alsook de uitspraak van het Medisch Tuchtcollege en de maatregelen van de directie. Vele medewerkers zullen met genoegen hebben gelezen dat naar het oordeel van het College dokter Huismans in zijn handelen als medicus geen ernstige fouten had gemaakt. Het bestuur heeft nieuwe richtlijnen uitgevaardigd bij het medisch handelen op het instituut, zowel betreffende onderzoek, het voorschrijven van medicijnen, behandelingen, verwijzingen als ook het informeren van ouders en familieleden. De medische dienst bracht dagelijks verslag uit aan de directie.

In het jaarverslag ook aandacht voor de gesignaleerde zogenaamde overbedding voor geestelijke gezondheidszorg in de provincie. De politieke bestuurders in de Tweede Kamer en bij Gedeputeerde Staten stonden verspreiding over de provincie voor. De directie heeft een rapport opgesteld met als titel “Voorlopig Toekomstig Structuurplan van Huize Assisië voor het jaar 2000”.

De directie sluit het jaarverslag af met de tekst:
Wij spreken tot slot onze stellige overtuiging uit dat in een sfeer van wederzijds vertrouwen tussen het bestuur, de Oudervereniging, de Ondernemingsraad en de leiding en medewerkers van Huize Assisië blijvend wordt gewerkt aan een eigentijdse verzorging en een goed leefklimaat voor de bewoners van ons instituut.

Hoofdstuk 7

Wandelen, voetbal, carnaval, paardrijden
Vrije tijd

Frans van As
De vrije tijd was leuk. Daar waren de broeders goed in. In de avond kon je van alles doen, want er was geen televisie. Vanaf mijn 20e, zo halverwege de jaren 20, zat ik in de toneelvereniging van broeder Bernardus. De mondorgelclub 'de Merels' stond onder leiding van meester Van Boven. Die vond ik mooi. Op warme zomeravonden gingen ze al spelend over het hele Assisië-terrein. Als ze voorbij waren lieten ze bij mij een ontroostbaar, droevig gevoel achter. Uren later voelde ik het nog. En als ik eraan terugdenk, krijg ik het weer. Ik heb nog een tijdje meegespeeld bij onze voetbalclub. We speelden ook weleens tegen clubs buiten Assisië. Dat was prachtig. Toen kwam ik toch nog in Heiloo.

Wandelen en voetballen
Aanvankelijk bestond de ontspanning uit wandelen en voetballen.
In 1920 kon voor het eerst een voetbalelftal worden gevormd. Broeder Eligius was de trainer van het team. Vanaf 1923 werd er gespeeld tegen elftallen uit de omgeving, waartoe op het terrein van Assisië een voetbalveld was aangelegd, dat aan alle eisen van die tijd voldeed. De voetbalclub veranderde een paar keer van naam. Eerst was de naam T.O.P. (Tot Ons Plezier), later E.M.M. (Eendracht Maakt Macht) en vanaf 1951 R.O.D.A. (Recht Op Doel Af).

In 1925 is een toneelvereniging opgericht onder leiding van broeder Bernardus van de Ven en Driek Verhoeven. Het bestuur van de Sint-Franciscus Liefde, zoals de naam van de vereniging was, werd uit en door de jongens gekozen.
In 1928 is een mondorgelclub opgericht met de naam de Merels.

Activiteiten anno 1931
Het jaarverslag van 1931 geeft een beeld van de ontspanning in die jaren. *"De Vereeniging der verpleegden telde op het eind van het jaar 80 leden. Zij betalen elke maand een dubbeltje contributie. Biljarten, kaarten, couranten, boeken en radio behoren tot de dagelijkse genietingen. Wandelingen buiten het terrein geschieden twee à drie maal per week. In de zomermaanden wordt geregeld een uur per dag aan voetballen besteed. Op 22 januari heeft Pater Venantius O.M.C. alhier zijn Borneo-film vertoond, wat bij de verpleegden nog dagenlang het onderwerp van hun gesprekken was. Op 7 februari was er een film van de Jeugdvereniging en op 8 februari een uitvoering van de toneelvereniging van het personeel, waarover allen tevreden waren. Op 15 februari was er een uitvoering van de toneelvereniging door de verpleegden, waarmede eveneens een genoeglijke namiddag werd doorgebracht.* Op *15 mei vierde de geneesheer-directeur zijn zilveren huwelijksfeest samen met de Broeders en de verpleegden. Op 24 september hebben 77 verpleegden met drie autobussen een uitstapje gemaakt naar 'Huize Padua' te Boekel. Het buitengewoon gulle onthaal der Broeders aldaar bevorderde de vreugde en de voldoening van dat uitstapje in hoge mate. Op 27 september heeft de harmonie 'St. Willibrord' uit Breda hier een uitvoering gegeven. De verpleegden waren zeer tevreden door de prachtige muziek, die zij ten gehore kregen. Voor hun vertrek trokken de muzikanten nog spelende op hun instrumenten de zalen van alle paviljoenen door, zodat allen, zelfs de bedlegerigen, er wat van hebben genoten. Verschillende malen in het jaar maken kleine groepjes verpleegden met een Broeder uitstapjes naar Tilburg of 's-Hertogenbosch. De aanleg van de radio kwam dit jaar gereed. In alle afdelingen is een luidspreker. Het St. Nicolaasfeest werd op de gebruikelijke wijze gevierd."*

De radio deed zijn intrede op Assisië in 1931. Eerst alleen een toestel zonder versterker, maar al snel met versterkers en luidsprekers, waardoor alle afdelingen konden worden aangesloten. En nadat de grammofoon werd geïntroduceerd, konden de lange winteravonden aangenaam worden gevuld met grammofoonmuziek. De jongens genoten van muziek van Bob Scholte, Willy Derby en Bobbejaan Schoepen. In 1952 kreeg Assisië de beschikking over een eigen wirerecorder, waardoor het mogelijk werd eigen radio-uitzendingen te maken, onder de naam Radio E.R.O. (Eigen Radio Omroep).

Appelsnoetje
Henk Lommers kwam in 1956 in dienst als A-verpleegkundige. Wat hem het eerst opviel was dat een hele groep naar de televisie zat te kijken. De enige activiteiten waren verder de toneelclub van broeder Johannes en de mondharmonicaclub 'De Merels'. Verder werd er, overigens op een heel goed niveau, voetbal gespeeld in de Brabantse Bond. Henk Lommers aan het woord: "Ik had belangstelling voor toneel en werd er zodoende al snel bij betrokken. Aan die toneelstukken deden wel 60 à 70 bewoners mee. We speelden alleen maar sprookjes. De titels vergeet ik nooit, zoals 'De boze koning Nebal' en 'Appelsnoetje'. Er werd veel in gezongen, waarbij de muziek door onszelf werd geschreven. Als we toneelstukken uitzochten, werd er vooral op gelet dat zoveel mogelijk bewoners mee konden doen. De rest verzonnen we er zelf bij. Als er volgens het verhaal drie koks nodig waren, dan maakten wij er tien van. Als er maar twee engelen in het script stonden, hadden wij er zeker vijftien nodig. Er werd erg lang voor de toneelstukken gerepeteerd. Je kon het zien als een soort therapie, want er deden bewoners mee die niet konden lezen of schrijven. De toneelstukken werden met ongelooflijk veel succes, zowel binnen als buiten Assisië, gespeeld. Ook met de mondharmonicaclub 'De Merels' trokken we overal naar toe. Dat was een mooie tijd."

Jacob Leerentveld
Wat echt leuk was, was muziek maken met broeder Angelus. Ik was lid van de mondharmonicaclub. Die is opgericht in het jaar dat ik hier kwam wonen, 1928 dus. Daarmee gingen we soms optreden in Broekhoven, in Tilburg. Dan waren we met wel 25 man, met ook een drumstel erbij. En dan na afloop geld ophalen voor de busreis. Ook hebben we in Huize Felix in Udenhout en in Diessen gespeeld. We werden begeleid door leken en door broeder Johannes. Elke week was het oefenen. Als beloning kregen we geen geld maar snoepjes of sigaretten. Ik ben de enige die is overgebleven van de mondharmonicaclub. We werden steeds kleiner. Er gingen jongens weg en er kwamen geen nieuwe bij. Ik speel nu alleen. Dan draai ik een cd en speel ik zelf mee op mijn mondharmonica, Iedereen zei dat dat niet kon. Maar ik zei dat ik het wel kon. Ik ben er gewoon zelf mee begonnen. Ik speel nu ook voor de jongens van andere afdelingen.

Coördinator
Binnen het instituut was recreatie groei-business. Er werden filmavonden gehouden en personeel ging zelfs met groepen op bivak. Dat bracht wel veel problemen met zich mee, want wie organiseert er zo'n bivak. Bovendien kwamen er rekeningen binnen van busbedrijven en dergelijke. Er was geen coördinatie. Broeder Wendelinus vroeg in 1969 aan Henk Lommers om de coördinatie op zich te nemen van activiteiten waarbij zoveel mogelijk bewoners betrokken konden worden. Henk Lommers begon zonder plan, zonder materiaal, maar wel met een budget van 6.000 gulden. Op aangeven van broeder Wendelinus organiseerde Henk een carnavalsfeest met bekende Nederlandse zangers en zangeressen. De eerste keer waren dat de Kermisklanten.

Er werd een wandelclub opgericht, die onder leiding kwam staan van broeder Franciscus. Er kwam een tafeltennisclub, een biljartclub en ook een jaarlijkse kermis.

Jacob Leerentveld

Jan Rieck had net als ik een droomwens. Dat was dat de kermis op het terrein zou blijven. Toen Jan dood was, ben ik met twee andere jongens naar Waalwijk gegaan. Samen met Gerritje Verwey en Kees van Nispen hebben we toen een grote brief bij Peter Nouwens, de directeur, gebracht. Daarin stond dat Jan heel graag de kermis wilde houden. We kregen koffie bij Peter Nouwens en die heeft toen de brief gelezen. Hij zei: “We zullen wel eens zien”. Maar het is toch mooi niet doorgegaan. Er kwam niks van terecht.

Voornoemde activiteiten waren allemaal bedoeld voor alle bewoners. Maar toen er een soos werd geopend, moest men al snel aparte bijeenkomsten organiseren voor de bewoners op A, B en C-niveau. Als iemand van een C-groep, het laagste niveau, zijn eigen glas leeg had, nam hij daarna het dichtstbijzijnde volle of vollere glas. Voor een A-groep is dat ondenkbaar en vandaar de splitsing van de groepen.
Henk Lommers kreeg intussen assistentie van Tiny Swaans en later ook van Ad de Ridder.

Het idee ontstond de bewoners te leren omgaan met geld. Voor dat doel werd een groot aantal materialen aangeschaft, die de bewoners konden kopen. Geen rookwaren of snoep, maar kleine dingen als een stukje zeep, een kammetje, spelmateriaal en armbanden. Dingetjes die ze cadeau konden doen aan familieleden. De winkel was een of twee keer per week een uur open. Later is de winkel uitgebreid met sporttassen en sportschoenen.

In 1987 is de ROA opgericht, de Radio Omroep Assisië, later aangevuld met Televisie. Daarmee kon verslag worden gedaan van grote evenementen als de jaarlijkse kermis, een playbackshow (samen met andere instituten inclusief voorrondes en een finale in de Tilburgse schouwburg) en een volksfestival.

In 1994 werd Joost van Zon aangesteld als hoofd van de dienst Recreatie. De doelstelling was onveranderd: Het aanbieden van activiteiten aan de bewoners, waaraan vrijwillig kan worden deelgenomen.

Jacob Leerentveld
Er kwam steeds meer ontspanning. Zo kregen we een zwembad, eerst nog niet overdekt en later binnen. Ik ben nooit echt gaan zwemmen. Wel af en toe een beetje *poelen*. Maar zwemmen zelf heb ik nooit geleerd. Ze hebben het ook nooit aan mij gevraagd. En dan word je natuurlijk ouder en heeft het niet zoveel zin meer. Toen het zwembad verouderd was, hebben ze er een manage van gemaakt met zeven of acht paarden. Daar rijden ze op het terrein mee rond met huifkarren. Dat is voor de mensen van minder niveau, dus ik rijd daar nooit mee mee. Ik zie ze wel voorbijkomen en dan zwaaien ze natuurlijk.

Joep Creemers had zijn eigen radioprogramma
Joep, geboren op 21 maart 1963, vertelt zijn verhaal:
Ik was 12 jaar toen ik vanuit Herlaerhof op Huize Assisië kwam wonen. Ik kwam op het Hooghout te wonen en daarna verhuisde ik naar Paulus. Later verhuisde ik naar ‘t Buske in Udenhout en nu woon ik alweer verschillende jaren in Drunen. Ik ken nog veel personeelsleden van vroeger, zoals Jacques Wagtmans, Piet Bertens, Geert Liekens, Piet van den Berg, Marlies Wilborts – Verwijmeren, Jan van Haaren, Wim Smolders en Det Timmermans. Ik weet nog wel dat er een paar broeders op het terrein werkten, zoals broeder Judocus op de drukkerij, broeder Wilhadus in het hoofdgebouw en bij de technische dienst. Na mijn schooltijd ging ik werken. Tegenwoordig mag je kiezen wat voor werk je wil doen, maar destijds koos de leiding voor ons. Ik heb bij de drukkerij gewerkt en ook nog bij de TROA (Televisie Radio Omroep Assisië). Later heette dit TROP (Televisie Radio Omroep Prisma). De begeleiding waren allemaal vrijwilligers. Ik weet niet meer hoe de mensen heetten. We droegen gele truien, zodat iedereen kon zien dat we van de TROA waren. We zonden via ons eigen kanaal programma’s uit van carnaval, songfestival en zo. Ik had mijn

eigen radioprogramma. Dat heette Dromenland. Ik draaide dan kinderplaatjes en interviewde mensen. Later ging ik naar Waalwijk om te werken. Ik heb nog wel geprobeerd om terug te komen bij Landpark TV. Ik vond het fijn om hier te werken. Ik heb veel hobby's gehad. Ik verzamelde van alles over Hamelen, Oebele, Efteling en het Songfestival.
Hamelen was een kinderprogramma en bestond uit een paar bekende acteurs en een kinderkoor van 70 leden. Oebele was ook een kinderprogramma van tv. Dat ging over een fantasiestadje. Er werd onder andere bij het Doveninstituut in St. Michielsgestel gefilmd voor deze serie. Ook hier deden veel bekende acteurs mee. Van de Efteling verzamelde ik met name alles wat met Anton Pieck te maken had. Ik heb alle elpees en singles die zijn uitgebracht over de Efteling in mijn bezit. Ook heb ik heel veel kaarten en boeken met tekeningen van Anton Pieck. Later is Ton van de Ven de tekeningen gaan maken. Soms ga ik nog wel eens naar een verzamelaarsbeurs. Nadat Anton Pieck is overleden, ben ik gestopt met verzamelen. En over het Songfestival weet ik ondertussen ontzettend veel. 44 jaar geleden startte ik met verzamelen. Ik vond het vroeger wel leuker. Het was toen een liedjeswedstrijd en iedereen zong in zijn eigen taal. Nu vind ik het niet meer zo leuk. Iedereen mag meestemmen. Ik vind het beter als dat een deskundige jury doet.
Ik heb ondertussen mijn verzameling geschonken aan het PopArt museum in Hoek van Holland. Binnenkort is daar een korte expositie van 2 maanden.

Landpark TV
Hans Coolen vertelt zijn verhaal:
Tijdens Trucker Truck in 1999 kwam ik Ad van Oudheusden tegen. Ad werkte als vrijwilliger bij TROP (Televisie Radio Omroep Prisma). Ad vroeg me mee te doen. Ik kon wel filmen maar editen had ik nog nooit gedaan. Het hoofd van TROP was Rob Eijckens. Hij werkte bij de drukkerij van Prisma in Waalwijk. Rob mocht me wekelijks een cursus aanbieden om te leren editen. De TROP had naast Rob Eijckens nog meer medewerkers vanuit Prisma. Robert Barel was een medewerker bij Facilitaire Zaken maar hij hielp ook mee bij de TROP. We filmden destijds grote projecten zoals de Playbackshow en Trucker Truck.
De TROP heet tegenwoordig LPTV (Landpark TV). De eerste naam was ERO (Eigen Radio Omroep). Alle paviljoens hadden een radio in de huiskamer en konden deze radiozender ontvangen. Daarna werd het ROA (Radio Omroep Assisië). Toen er ook tv bij werd betrokken werd het TROA (Televisie Radio Omroep Assisië). Nadat Assisië en Accent gefuseerd waren werd de naam veranderd in TROP (Televisie Radio Omroep Prisma). Daarna veranderde de naam in Videodienst Prisma en uiteindelijk werd het LPTV.
Wij maakten elke week een uitzending voor Assisië. De uitzending duurde ongeveer een uur. Ook in deze tijd hadden we grote projecten. We hebben de film "Ge kunt ut nog nie half na vertellen" gemaakt. Dit was een project van vrijwilliger Geert van Pelt en videodienst Prisma. De film vertelt over het ontstaan en het leven op Assisië. Ook hebben we samen "De Tocht" gefilmd, een wandeltocht in 2009 van Boekel naar Biezenmortel.
Waren we voorheen met een groep vrijwilligers filmden, zijn er nu een paar begeleiders met deelnemers en twee vrijwilligers. We filmen samen en editen ook samen. Er zijn een paar vaste rubrieken in de uitzending zoals snoezel-tv, landpark in beeld, de oude doos, muziek en beweging.

Het Daniël de Brouwer toernooi
Ivo Pullen haalt herinneringen op aan ontspanningsactiviteiten op Assisië;
Ik ben Ivo en ik heb eerst op Immaculata Conceptio in Schinnen gewoond, daarna bij de zusters in Eersel en toen ik 12 jaar was, kwam ik naar Huize Assisië. Ik heb op veel afdelingen gewoond. Eerst in het Vincentius Paviljoen op groep 2. Daar was broeder Alfridus de baas. We sliepen daar met heel veel bewoners op zaal. Er stonden veel bedden naast en tegenover elkaar. Het was ook wel gezellig op de zaal, we hielden als er geen broeder was kussengevechten. Broeder Alfridus was een aardige broeder, maar kon ook streng zijn. Daarna verhuisde ik naar Savio 2. Wim Bertens, Hein Cornelissen, Piet Bus en Marinus van den Brand waren de leiding. We kregen een slaapkamer voor 4 personen.
Toen het Hooghout naar buiten ging, verhuisden wij daarnaartoe en de eerste niet heilige

namen voor de woonvoorzieningen kwamen. Onze groep heette toen de Kim. Daar kreeg ik een slaapkamer voor mezelf, maar de rest deelden we samen. Eindelijk kreeg ik toen een klein appartement tegenover Lambertus. Ik woonde zelfstandig en kreeg op bepaalde gebieden ondersteuning van de leiding van Lambertus. Wat was ik blij met mijn eigen appartement. Van daaruit ben ik naar Drunen verhuisd. Dichter bij mijn familie en dat vond ik ook wel fijn. Ik heb hier binnen de voorziening een eigen appartement met alles erop en eraan. Doordat ik in Drunen ging wonen, ben ik ook in Waalwijk gaan werken bij de Wijnruit. Op de zolder van het Vincentius Paviljoen zaten verschillende clubjes, zoals de scouting. Er was ook een groot zwembad. Ik zat bij de waterpoloclub. We deden niet mee aan wedstrijden maar speelden onderling elke zaterdagochtend. Ik kon goed zwemmen en mocht ook meedoen aan de eerste Olympische Spelen in Nijvel (België). Assisië deed samen met Piusoord hieraan mee. We waren de enigste deelnemers uit Nederland. De voetbalploeg had niets gewonnen, maar de zwemploeg had verschillende medailles. We zijn daar toen een hele week geweest. Ik herinner me nog dat we oranje sporttassen en sportkleding kregen. En we mochten met de Nederlandse vlag op de atletiekbaan lopen. Ook sloeg ik de grote trom bij de Postiljons. Met de showgroep verzorgden we optredens binnen het terrein zoals bij recepties van jubilarissen en andere feesten. Maar ook buiten het terrein hadden we optredens. Met carnaval ben ik wel eens lid van de Raad van 11 geweest. Ad Maas en Els Klijn, de begeleiding, waren de adjudant. We gingen dan met een grote bus naar de andere huizen in Udenhout en Tilburg. Ook mochten we meedoen met de grote optocht in Udenhout. Er stond altijd een grote tent op het terrein naast de foyer. Veel mensen kwamen dan carnaval vieren. Ook de raden uit Udenhout, Biezenmortel en Berkel-Enschot kwamen bij ons langs. Maar ook de raden van de andere tehuizen. Er speelde een band en later kregen we een dj. Assisië heette toen en nu nog het Hennekot. Wat ik ook erg leuk vond, was de zeskamp voor het personeel. Het leukste was de zeephelling en het kussengevecht boven de waterbak. Dit werd ieder jaar gedaan. Het heette Daniël de Brouwer toernooi. Voor de bewoners werden er ieder jaar spelletjes gehouden.

En er was ieder jaar in mei een familiedag. Er was dan ook kermis. En ‘s avonds hadden we disco in de botsautotent. Veel personeel hielp dan mee. We konden deze activiteiten ook doen, omdat er voldoende begeleiding op de groep was. Ik heb op verschillende paviljoens en woonvoorzieningen gewerkt als huiswerker. Ik poetste de bedden, schrobde de vloeren, poetste de schoenen, haalde soep in de keuken. Op de school en werkplekken had je andere bezigheden zoals afwassen, dweilen, wc schoonmaken en boodschappen halen. In het weekend hielp ik mee bij de wasserij. Het stonk daar wel, maar het personeel was leuk. Ik kende bijna iedereen op het terrein. Wist veel nieuwtjes. Jammer dat ik ging verhuizen. Want ik woonde graag op het terrein en kom er nu nog graag terug.

Medewerkers in de ban van vrijetijdsbesteding voor de bewoners
In de loop der jaren hebben heel veel medewerkers in hun vrije tijd zich belangeloos ingezet voor vrijetijdsbesteding voor de bewoners van Assisië.

Een van hen is Elly Hölzken – van Eeten: Elly raakte in de ban van activiteiten voor de bewoners, in de eigen tijd je inzetten voor de bewoners met een impact die net zo belangrijk is als de omschakeling van het bed naar de rolstoel. In 1986 raakte Elly betrokken bij de wandelclub van Huize Assisië met de naam Alverno, dat betekent: Alle leden verlangen naar ontspanning. Alverno had maar liefst 80 leden. De jongens wandelden 5 of 10 kilometer om daarna samen ergens wat te drinken, een mooi uitstapje met de bus. Henk Lommers, hoofd Ontspanning, zorgde voor een bus, waarmee de groep naar bijvoorbeeld Dorst of Schijndel werd gebracht en daar had de lokale wandelvereniging een route uitgestippeld. Vele jaren liep een groepje bewoners van Assisië mee met de Nijmeegse Vierdaagse, met Elly als een van de begeleiders die meeliepen. Will van Rooij was chauffeur van een busje, die de deelnemers naar Nijmegen bracht en ’s middags weer terug naar Udenhout, maar die ook onderweg van een dagmars zorgde voor drinken en eten. Voor dat doel moest Will soms vele kilometers omrijden vanwege alle afsluitingen rondom de Vierdaagse. De Nijmeegse

Vierdaagse was echt een enorm feest en een enorme uitdaging voor de mannen, waarvoor ze stevig hadden getraind. Ze liepen 30 kilometer per dag. Bij thuiskomst op Assisië werd een receptie georganiseerd. Er zijn jongens die de Nijmeegse Vierdaagse vele malen hebben gelopen en daar terecht heel trots op zijn.
Elly heeft voor de bewoners ook de dansclub LaBaDiVo (Latin – Ballroom – Disco – Volksdans) begeleid en Elly werd lid van het Assisiëkoor. Gevolg was dat Elly weliswaar een parttimebaan had, maar toch nagenoeg fulltime in de weer was voor de bewoners van Huize Assisië.

Contacten met het dorp
Voor het dorp was de aanwezigheid van de jongens van Assisië haast een vanzelfsprekendheid, de groepen die regelmatig een wandeling door het dorp maakten, de speciale openstelling van de kermis op de kermismaandag, de aandacht in *De Keutel* voor de carnavalsviering op Assisië en meer.

Helpen bij de voetbalclub
Bewoner Frans Geers was thuis bij voetclub VCB. Frans kwam op 11 september 1948 op Assisië te wonen, leefde in een groep van dertig medebewoners, ging naar school bij de meesters Staps, Schoenmakers en Van Gerwen en hielp op de boerderij en in de tuin. In 1984 kwam Frans te wonen in de Wouwerd in Udenhout, waar hij zijn eigen appartement kreeg. Frans was als bewoner van Assisië vaak heel zichtbaar aanwezig. Hij stond vaak het verkeer te regelen, was badmeester in het zwembad en als de BAT langskwam om de vuilcontainers op te halen, dan hielp Frans een handje mee. De grote hobby van Frans was voetbal. Hij werd natuurlijk lid van de voetbalvereniging van Assisië en na het opheffen ervan werd hij terreinknecht bij VCB, of zoals Frans dat zelf noemde: “het terrein keuren”. Frans Geers woonde op Assisië samen met Harrie Schellekens. Harrie was vrijwilliger bij S.v.S.S.S. en Frans wilde graag zo’n zelfde rol vervullen. Wim van Asten was in die tijd de begeleider van Frans en tevens trainer bij VCB en die heeft ervoor gezorgd dat Frans daar als vrijwilliger kon komen. Frans was iemand met een heel eigen wil. Eigenlijk moest hij op Assisië in de tuin werken, maar hij was vaker bij VCB te vinden. Frans deed allerlei klusjes rondom de velden zo sprong hij op zijn 70ste nog gerust in de afvalcontainer om het papier aan te stampen. Ook was Frans altijd te vinden op de clubavonden. Hij was er dan meestal als eerste en schonk achter de bar koffie in. Toen hij 65 werd is, dat groots gevierd in de kantine met heel zijn familie waaronder zijn moeder, zijn medebewoners en vele vrienden en leden van VCB. Hij kreeg daarbij uit handen van burgemeester Ronnes de erepenning van verdienste in goud! Mooi om te zien dat jong en oud hem kende, accepteerde, een grap en een grol maakte en door Frans voor de gek werd gehouden. Frans hoorde bij VCB als een voetbal op het veld. Frans overleed op 9 mei 2021 te Waalwijk.

Harrie Schellekens woonde ook jaren op Assisië en later zelfstandig in de Wouwerd en in de Klaproos in Udenhout in een appartement. Harrie is via Wim van Asten in contact gekomen met S.v.S.S.S. en is 35 jaar lid geweest van deze voetbalclub. Harrie is gestart als assistent terreinknecht binnen deze voetbalvereniging en elke zondag was hij bij de wedstrijden van het eerste elftal. Hij verleende facilitaire ondersteuning (verzorging materialen en inschenken thee in de rust). Ook ging hij mee op de buitenlandse reisjes van de selectie die georganiseerd werden door Jan Elands. In al die 35 jaar was hij een graag gezien lid binnen de vereniging, een trouwe supporter van de club en een actieve vrijwilliger binnen S.v.S.S.S. In 2008 kreeg hij hiervoor van Burgemeester Vreeman de erepenning van de gemeente Tilburg in goud. Harrie werd ook lid van de biljartclub van S.v.S.S.S. “de dikke buiken” en won in clubverband menig partijtje. Op 11 november 2015 overleed Harrie. Ter nagedachtenis aan hem werd het pad voor de hoofdtribune naar hem vernoemd: Het Harrie Schellekenspad.

Activiteiten voor het dorp op het terrein van Assisië
Een herinnering van Frank Scheffers:

“De eerste keer dat ik op het terrein van Huize Assisië kwam was in de tijd dat ik op de lagere school in Biezenmortel zat. Je zwemdiploma kon je toen nog tijdens schooltijd halen; het schoolzwemmen. Wij kregen in Biezenmortel zwemles op Huize Assisië. Die beschikte toen over een overdekt zwembad. Het gebouw staat er nog steeds, maar is nu omgebouwd tot manege. De leerlingen van de vierde klas (tegenwoordig groep 6) van de Franciscusschool kregen één keer per week zwemles op Huize Assisië. Hoewel de afstand van de school naar het zwembad niet groot was gingen we iedere keer met een speciaal gehuurde bus. Dat had er mee te maken dat Assisië aan de andere kant van het spoor lag. Met de bus was het veiliger dan met een hele club jeugd op de fiets, die iedere keer toch maar weer de gevaarlijke spoorwegovergang bij de Capucijnenstraat over moest steken. Aangekomen in het zwembad mochten de meisjes gebruik maken van de kleedhokjes. De jongens konden zich omkleden in een gezamenlijke kleedruimte. Ik haalde op 30 maart 1979 mijn A-diploma en drie maanden later mijn B-diploma. We leerden niet alleen zwemmen op Assisië, we kregen er ook verkeersles. In de vijfde klas werd op het terrein van Huize Assisië het praktijkgedeelte voor het verkeersdiploma afgenomen. Het terrein was met al die straatjes daar perfect voor geschikt. Er werd een parcours uitgezet dat we op de fiets moesten afleggen en al doende werden we gadegeslagen door de examinators. Veel verkeer was er niet, maar je kon natuurlijk toch fouten maken die punten kosten. Maar misschien hadden wij het toch makkelijker dan andere scholieren die hun praktijkexamen in een stad of dorp met druk verkeer moesten halen. Voor zover ik weet waren al mijn medeleerlingen geslaagd. Als beloning daarvoor mochten we met de hele klas naar een filmvoorstelling in de filmzaal op Huize Assisië.

Ook bijna de gehele Udenhoutse jeugd heeft in die tijd het zwemdiploma gehaald op Assisië.

Hoofdstuk 8

De invoering van de AWBZ
Kleinschaligheid en zorg op maat

De invoering van de AWBZ
Tot 1968 is Assisië een stil binnenwater. Daarna komt Assisië in woelig water terecht.
Een belangrijke gebeurtenis in 1968 is de invoering van de AWBZ. De Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten geeft elke zwakzinnige, los van het inkomen van zijn ouders, recht op een volledige vergoeding van het verblijf in de inrichting.
Er komt meer geld waardoor de zorg, die lang stilstond, zich weer kan ontwikkelen.

Met de invoering van AWBZ in 1968 kreeg de overheid de verantwoordelijkheid voor de financiële situatie van zorginstellingen. Zo kwam er meer geld voor gebouwen en kon er meer deskundig personeel aangetrokken worden. De nieuw aangestelde orthopedagogen, psychologen en activiteitenbegeleiders legden meer nadruk op de ontwikkelingsmogelijkheden van de verstandelijk gehandicapten. Zij probeerden door opvoeding het niveau van de bewoners te handhaven en te verbeteren. De mogelijkheden van mensen met een handicap kwamen centraal te staan.

De grote slaapzalen werden verleden tijd en er kwamen kleinere huiselijk ingerichte wooneenheden Ook ontstonden in de jaren zeventig de eerste oudervereniging en er kwam meer openheid rond de instellingen. Vanaf halverwege de jaren zeventig hebben veel cliënten met een lichtere handicap het instellingsterrein verlaten om in gewone huizen in de wijk te gaan wonen. Daarnaast blijven steeds meer verstandelijk gehandicapte kinderen bij hun ouders wonen, eventueel met ambulante begeleiding vanuit instellingen als Assisië. De integratie in de samenleving is op gang gebracht.

Daniël de Brouwerstichting
Op 1 januari 1968 worden door de Broeders Penitenten hun twee psychiatrische ziekenhuizen (Huize Padua te Boekel en de St. Josephstichting te Apeldoorn) en hun vier instituten voor zwakzinnigenzorg (Huize Assisië te Udenhout, Huize Piusoord te Tilburg, De Lathmer te Wilp en De Hartekamp te Heemstede) ondergebracht in de Daniël de Brouwerstichting. De stichting is genoemd naar Daniël de Brouwer, de stichter van de Congregatie.

De broeders hadden al wel vijftien jaar of langer gesproken over een scheiding van het bestuur van de congregatie en de aansturing van de zes instituten. Er waren twee redenen om in 1967 een besluit te nemen en over te gaan tot uitvoering ervan. Ten eerste nam het aantal roepingen sterk af, waardoor er mensen ‘van buiten’ nodig waren. Ten tweede vraagt de AWBZ om professionalisering van de zorg en dus inbreng van deskundigen. Zorg werd een business, terwijl de broeders Penitenten dit vanuit een roeping hadden opgezet. En dus ging de invoering van de AWBZ ook over geld.

De betrokkenheid van de broeders Penitenten werd statutair vastgelegd. De broeders hadden het recht twee bestuursleden van de nieuwe stichting te benoemen. In het eerste bestuur van de Daniël de Brouwerstichting neemt broeder Albertus Zeestraten de functie van penningmeester op zich, verantwoordelijk voor de administratie en de financiële verantwoording.

De nog circa honderd broeders, die nog op de zes instituten werken, komen allemaal in loondienst van de stichting. Voor sommige broeders was dat flink in strijd met hun gelofte, toen zij intraden in de gemeenschap van de broeders Penitenten, waarbij zij plechtig

beloofden hun leven belangeloos in dienst te stellen van de zorgbehoevende medemens, zeven dagen in de week, 24 uur per dag. Nu werden de broeders betaald personeel, met een baan van 40 uur per week, vakantiedagen, e.d. De broeders trokken zich meer en meer terug uit de geestelijke gezondheidszorg in Nederland en zetten hun werken van barmhartigheid voort in Zuid-Amerika.
De zorg voor mensen met een handicap op de zes instituten van de broeders Penitenten kwam in handen van een nieuwe generatie professionals.

De christelijke signatuur van de Daniël de Brouwerstichting kreeg gestalte in een “Commissie Pastoraat”, die tot taak had zich te buigen over de christelijke waarden van de broeders, van de verzorgden en van de ouders van de verzorgden. De geest van de broeders – was de gedachte – zou op deze manier voelbaar aanwezig blijven.

Voor de broeders betekende de overdracht afsluiting van een tijdperk. Ondanks de voortzetting van het werk in 1968 in overeenkomstige geest en gegarandeerde betrokkenheid wordt het toch anders. Dat andere heeft het gezicht van bedrijfsmatigheid, overheidsfinanciering en professionaliteit in een tijdperk dat door sterke ontzuiling en secularisering wordt gekenmerkt. De omwenteling lijkt achteraf vanzelfsprekend, maar het is goed te realiseren dat de belangeloze inzet van de Broeders Penitenten ten grondslag ligt aan de goed georganiseerde geestelijke gezondheidszorg van nu. Vanuit hun geest niet aan het verworvene vast te houden als een bezit en vanuit de erkenning dat zij steeds minder in staat zouden zijn de professionele zorg te organiseren, hebben zij dit overgedragen en zij gingen opnieuw op zoek om zich op onontgonnen liefdewerk te storten.

Voor de broeders kreeg de nieuwe rol ook vorm door zich terug te trekken van het terrein, in elk geval uit het centrum van het terrein, uit het hoofdgebouw. De broeders verhuisden naar een woning aan de Hooghoutseweg. Maar dat ging niet zonder slag of stoot. Op 22 maart 1969 hebben ze er een hele dag over vergaderd en ze kwamen er niet uit. Van de toen nog 23 aanwezig broeder wilden er maar liefst 11 in het hoofdgebouw blijven wonen en van daaruit actief blijven in de zorg op Assisië. Zes van de broeders kozen voor de woning aan de Hooghoutseweg en zes broeders wilden in afwachting van een verhuizing naar Mariahof in Tilburg zolang in het hoofdgebouw blijven wonen. Maar met de jaren slonk het aantal broeders verder en werd de woning aan de Hooghoutseweg het onderkomen voor de broeders.

Het eerste bestuur van de Daniël de Brouwerstichting kwam onder voorzitterschap van dr. A.J.H. Bartels met de Tilburgse hoogleraar prof. Dr. R.A. de Moor als vicevoorzitter. Het bestuur kwam het eerste jaar tienmaal bij elkaar en sprak vooral over de verantwoordelijkheden in de topstructuur en het werken aan een hecht bestuurs-team.

In deze jaren stroomden pedagogen, psychologen, spel-, muziek- en bewegingstherapeuten, paramedici en activiteitenbegeleiders Assisië binnen. De Z-opleiding voor zwakzinnigenverpleging was al eerder begonnen. De vergader- en papiermolen kwam op gang. Er kwamen stafbesprekingen, beleidsplannen en nota’s. De zorg veranderde daadwerkelijk inhoudelijk. Er werd geïnvesteerd in de ontwikkeling van cliënten en de professionalisering van medewerkers. Taboes zoals bijvoorbeeld seksualiteit werden bespreekbaar gemaakt. Medewerkers werden ook in toenemende mate betrokken bij het beleid.

Frans van As
Het was allemaal even wennen na 60 jaar. De plaats van de broeders die met een groot hart dagelijks voor ons hadden gezorgd, werd door anderen, met ingewikkelde opleidingen, ingenomen. Ik zag steeds meer mensen met mappen over het terrein lopen. Ze gingen dan vergaderen, zeiden ze. Ze schreven van alles in mijn dossier. Maar ze vroegen nog steeds niet aan mij wat erin moest staan.

Omwenteling van nabij meegemaakt
Jan en Mien van Kempen – Raaijmakers hebben de omwenteling van nabij meegemaakt.

Mien Raaijmakers werkte vanaf haar 15de jaar in een gezin, maar kippenkooien schoonmaken was geen pretje. Mien wilde de zorg in, meldde zich op Assisië en na een keuring en een test kon zij beginnen op 1 januari 1967, 19 jaar oud. Mien was een van de eerste verpleegsters op Assisië. Ze kwam – zoals bijna alle nieuwkomers – te werken op een bedzaal. Dat was hard werken en de eerste dagen werd er thuis gereageerd met opmerkingen als “Wat stinkt het hier!”. Maar na veertien dagen keerde het tij. De gezelligheid onder elkaar en vooral de saamhorigheid onder het personeel – nagenoeg allemaal meiden – maakten het werk niet lichter maar wel heel prima. In september volgde de opleiding verpleegkundige Z en verplaatste het werk zich naar de Koepel, naar Vincentius en vervolgens naar Antonius. Na het behalen van het Z-diploma kwam Mien op eigen verzoek te werken op de Arbeidstherapie om de jongens ook in de werksituatie te leren kennen. Daar heeft zij gewerkt van april 1971 tot april 1972. Toen volgde ontslag vanwege zwangerschap. Later heeft Mien nog elf jaar als invalskracht gewerkt.

Jan van Kempen was timmerman en in 1969 zag hij een advertentie voor een timmerman op Assisië. Hij was bij de laatste twee kandidaten maar het lot viel op de ander. Frans Kuijpers tipte Jan dat er meer leuk werk was op Assisië, met name op de Arbeidstherapie. Jan had bij voetbalclub S.v.S.S.S. ervaring in het begeleiden van jeugd. Dat lag hem wel. Het begeleiden van jongens van Assisië bij hun arbeidstherapie was dan ook een voor-de-hand-liggende stap. Jan solliciteerde, werd aangenomen en kwam te werken “bij de jeugd” in Hal 4 van de Arbeidstherapie (de afdeling Samuel 4). Jan volgde diverse opleidingen, de interne werkmeestersopleiding, een opleiding Pedagogie op de Katholieke Leergangen te Tilburg en een vervolgopleiding in Breda. Daarna werd hij een van de vier unithoofden, een leidinggevende functie. Jan heeft alles bij elkaar elf jaar op Assisië gewerkt, van 1970 tot 1981, om daarna eenzelfde functie te aanvaarden op Voorburg in Vught. Het begeleiden van de jongens, proberen zoveel mogelijk uit de jongens te halen en hen eigenwaarde te geven, dat motiveerde zeer.

Jan en Mien hebben beide de periode meegemaakt van de overgang van de aansturing door de medici naar de steeds grotere rol voor de pedagogen. Waar eerst het accent lag op de verstandelijke handicap en het daarmee goed omgaan kwam met de komst van de pedagogen het accent te liggen op het gedrag van de jongens met een verstandelijke handicap en het proberen om dat gedrag ten gunste voor de jongens zelf te beïnvloeden. Dat was wel even wennen, voor de jongens, maar ook voor het personeel. Een van de pedagogen probeerde het gedrag van jongens te beïnvloeden door het gedrag na te doen in de hoop dat de jongens er dan mee zouden stoppen. Zo was er een jongen die elke week wel een keer het hele servies door de ramen naar buiten gooide. En dus deed de pedagoog dat ook. Dit soort voorvallen gingen als een lopend vuurtje over het terrein. Het personeel reageerde lacherig en sprak over koekenbakkers. Het personeel vertelde de voorvallen maar al te graag aan collega’s door. “Heb je al gehoord?”. Dat is een vorm van verwerpen, maar het gekke is dat iedereen accepteerde dat het gebeurde. Er kwam geen verzet. Het zou immers verzet tegen de bazen zijn en zo waren de verplegers en verpleegsters uit Udenhout en Biezenmortel thuis niet opgevoed. Stel dat je ontslag kreeg. Daar kon je niet mee thuiskomen. Maar de omslag was gaande. Het waren de pedagogen die de eerstvolgende decennia de dominante stem hadden: Het gedrag proberen te beïnvloeden en voor sommige groepen de ambitie hebben om de jongens terug te laten keren in de reguliere samenleving.

De veranderingen waren merkbaar aan de jongens
Jan van Groenendaal merkte de overgang van de broeders naar de komst van psychologen en pedagogen aan de jongens die bij hem werkten in de bloemenkas van Assisië.

Jan was na zijn militaire dienst, na het doorlopen van de Middelbare Tuinbouwschool en na een kortstondig dienstverband bij een tuinder in Spoordonk in 1961 in dienst gekomen van Huize Assisië. Hij had gesolliciteerd op een advertentie en na een gesprek met broeder Chrysostomus van Asten kon Jan beginnen als fruitverzorger in het tuinteam. Daarvoor had Jan geen beeld van Assisië – “Daar kwam je nooit!” –, maar eenmaal in dienst maakte het dorp Assisië grote indruk. Het werk was divers. Zo werd bijvoorbeeld als ergens op het terrein een sleuf moest worden gegraven het tuinteam ingeschakeld. Na zes jaar werd Jan gevraagd de verantwoordelijkheid op zich te nemen van de bloemenkas. Dat was een verantwoordelijke functie. Jan kon een cursus bloementeelt en een cursus bloemsierkunst volgen. Hij zorgde voor bloemen en planten op de afdelingen, wekelijks bloemen in de kapel, bloemstukken bij feesten en voor bloemen die jongens konden meenemen bij bezoek aan familie. In het voorjaar moesten alle perken op het terrein worden voorzien van plantjes. Dat was een drukke tijd. In de kas had Jan hulp van bewoners van Assisië. In de tijd van de broeders met de grote bedzalen waren de jongens vooral volgzaam. Maar toen eenmaal de psychologen en pedagogen invloed kregen kon Jan dat merken aan de jongens. Jan kon meer uitleggen. De jongens begrepen meer de bedoeling van bepaalde werkzaamheden en daardoor konden ze ook meer werkzaamheden in enige mate zelfstandig uitvoeren, zoals schoonmaken, opruimen en bloemen afsnijden. Jan was nog lid van de Ondernemingsraad. Na 22 jaar stopte Jan zijn werk op Huize Assisië om zich fulltime te richten op zijn varkensfokkerij aan de Gommelsestraat.

De woelige jaren ‘70
In het begin van de jaren zeventig worden de inrichtingen opgeschrikt door nieuwe ideeën en visies. De maatschappij staat op zijn kop door democratisering en individualisering. Een nieuwe generatie van provo’s, kabouters en studenten heeft idealen over een andere, meer menselijke samenleving. De kapitalistische consumptiemaatschappij en burgerlijke normen worden ter discussie gesteld. Er is verzet tegen de autoritaire verhoudingen. Er komt een stroom van negatieve kritiek los en inrichtingen halen de voorpagina’s van kranten.
Het meest heftig is het conflict in Dennendal, Den Dolder.

Piet Bus kijkt dierbaar terug op een klus, die begon met een vraag van het hoofd Personeelszaken. Het was 1974. Het huis voor geestelijke gezondheidszorg in Den Dolder (vlakbij Zeist) was negatief in het nieuws gekomen. Actualiteitenrubrieken zoals Brandpunt en Achter het Nieuws hadden wantoestanden blootgelegd, hasj rokende personeelsleden die seksfeesten organiseerden, die bij die feesten brandkranen openzetten en ander vandalisme uithaalden en die nauwelijks omkeken naar de patiënten die werden verwaarloosd. De publieke opinie was heftig en de politiek moest ingrijpen. De directie werd op non-actief gesteld en de helft van het personeel kreeg per direct ontslag. Er kwam een nieuwe directie, maar het werven van personeel zou even duren. Er ging een verzoek uit naar alle andere instituten voor geestelijke gezondheidszorg in Nederland om tijdelijk enkele personeelsleden naar Den Dolder te sturen. Zo kwam de vraag van het hoofd Personeelszaken: “Piet, we hebben aan jou gedacht. Je krijgt drie jonge verplegers mee”. En Piet vertrok met zijn collega’s voor tien dagen naar Den Dolder. Het team mocht overnachten in het huis waar ook kardinaal Alfrink woonde. Ze kwamen op een afdeling waar het nog aanwezige oude personeel hen informeerden over de bewoners van die afdeling. Zo wezen ze ook naar een meisje. “Naar haar hoef je niet om te kijken. Het is een kat die je altijd krabt. En als ze haar bord weer niet leegeet, gewoon weghalen en weggooien.” Piet stond perplex. Zo had hij het niet geleerd op Assisië. Piet gaf aandacht aan het meisje en drie dagen later zat het meisje bij Piet op z’n knie om samen te eten. Piet kwam na tien dagen samen met zijn collega’s voldaan terug op Assisië.

Dennendal was een voorloper op de ontwikkelingen die later in heel Nederland in de zorg voor verstandelijk gehandicapten zou plaatsvinden: vermenselijking van de zorg en democratisering van de organisatie. Naast de rafelranden, die kleven aan Dennendal, was het een poging om de zorg voor mensen met een verstandelijke handicap te moderniseren

met kleinere woongroepen en ruimte voor individuele ontwikkeling. Ook in Assisië gaan dingen veranderen. Het ontwikkelings- en relatiemodel komt eraan. Uit een jaarverslag: *Steeds duidelijker won de overtuiging veld, dat het in vele gevallen niet louter ging om verplegen, verzorgen en veilig beschutten van de pupil, maar om een poging zijn ontwikkeling zo gunstig mogelijk te doen verlopen. Verbetering van zijn functioneren zou aan de geestelijk gehandicapte mens meer levensvreugde kunnen bieden. Men moet hem zien als medemens, die recht heeft op een menselijke benadering in een menselijke omgeving. Er dient een samenleving geschapen te worden, aangepast aan zijn behoeften en mogelijkheden, waarin hij centraal staat.*

Frans van As
Uit mijn dagboek, 26 september 1972: Eerst vrouwen. Nu weer kabouters en allerlei hippe vogels. Ik vind die nieuwe mensen wel aardig. Ze pakken alles heel anders aan dan de broeders van vroeger. En dat is leuk om mee te maken. Soms overdrijven ze het een beetje. Wat goed is, is dat we nu praten over onze seksuele gevoelens. Dat mocht vroeger bij de broeders nooit. Maar ondertussen gebeurde er van alles, waarvan ik zeker wist dat God het fout vond. Vroeger met de broeders waren we wel meer een grote familie. En je wist precies waar je aan toe was. Nu gebeuren er meer onverwachte dingen. En ik heb allerlei gekleurde kleren aan. Het verschil tussen ons en de begeleiders kun je bijna niet meer zien! Ik word geen patiënt meer genoemd, maar pupil! Ik heet ook niet langer zwakzinnig, maar geestelijk gehandicapt. Als ik iets goed doe, krijg ik een dropje. Dat noemen ze gedragstherapie.

De Oudervereniging
De echtgenote van geneesheer-directeur dokter Van Dongen en de maatschappelijk werker Frans Kuijpers hebben in 1971 initiatief genomen tot oprichting van een Oudergroep, waarin de ouders van bewoners onderling overleg konden hebben en initiatieven konden nemen. Het eerste initiatief was het inzamelen van geld voor het Sinterklaasfeest voor bewoners die geen ouders meer hadden. Het tweede initiatief was het moderniseren van de tot dan toe vrij saaie uniforme kleding. Al snel bleek Assisië kleuriger te worden. Jongens met een paarse broek, oranje sokken en een geel overhemd maakten mensen en omgeving vrolijker.

In 1978 werd de Oudergroep de Oudervereniging met statuten en rechtspersoonlijkheid. Ze kregen een plaats in het hoofdgebouw en nog later een secretaresse op de loonlijst van Assisië. De Oudervereniging stond aan de wieg van de oprichting van de Stichting Beheer Bewonersgelden, waarin ook twee ouders zitting hebben. De stichting beheert het geld van bewoners die dat zelf niet kunnen, daartoe bevoegd door een besluit van een kantonrechter. Een van de meest succesvolle initiatieven van de Oudervereniging was in 1989 de organisatie van een broers-en-zussen-dag met het doel de familie meer te betrekken bij het wel en wee van hun verwante bewoners. Er meldden zich maar liefst 600 familieleden en de dag had inderdaad het effect dat daarna familieleden zich meer betrokken voelden.

Het Nieuwsblad publiceerde een groot artikel over de broers- en zussendag. Het beeld van een verslaggever:
Ouders van pupillen worden bejaard, komen minder op bezoek en hebben niet meer de kracht om te knokken voor de belangen van hun kind. Dit probleem speelt in veel Nederlandse internaten. Vandaar dat de tehuizen broers en zussen van de zakzinnige pupil stimuleren om deze taak van hun ouders over te nemen. De instituten hebben er hun handen vol aan. “Veel ouders hebben de belangenbehartiging van hun zwakzinnig kind lang in eigen hand gehouden”, zegt Mark Ketelaars, maatschappelijk werker op Assisië. “Ze ervaren dat als hun ouderlijke plicht en wilden de kinderen daar niet mee opzadelen”. Marijke Voogd uit Middelburg: “Mijn ouders beschouwen René als hun eigen probleem. Vader vreet zich op. Hij voelt zich verantwoordelijk voor de zwakzinnigheid van zijn zoon”. Thuis zwijgen de ouders over het geestelijk gehandicapt kind en dragen het als een last met zich mee. “Gesprekken over René zijn oppervlakkig”, zegt Marijke. “Als mijn ouders hem bezocht hebben, vertellen ze alleen iets over de nieuwe kleren die hij heeft gekregen”. “Een op de tien ouders vertelt de

kinderen pas na jaren dat er nog een broer op Assisië leeft", zegt Mark Ketelaars. Hoe anders is het verhaal van Lucienne Kamp. "We bezoeken Lambert om de beurt. Een van ons gaat elk jaar naar de fancyfair op Assisië. Een ander brengt een bezoekje aan de camping waar lambert met de afdeling op vakantie is. Ik waak over zijn financiën.

De Oudervereniging heeft vanzelfsprekend invloed op de keuzes die worden gemaakt op terreinen als zorg, zelfstandig wonen, ontspanning, etc.

Een mooi voorbeeld van een geweldige band tussen een bewoner en zijn familie is die van de familie Van Asveldt uit Vught. Wout en Dien van Alphen – van Asveldt en Thea van Asveldt – van Son halen dierbare herinneringen op:

Toon van Asveldt is geboren op 10 januari 1941 in Vught, als jongste in een gezin van vijf kinderen. Vader boerde aanvankelijk dicht bij het centrum, waar moeder volop kon genieten van de sociale contacten. Hier is Toon opgegroeid. Maar vanwege de gemeentelijke bestemmingsplannen kon de familie in 1959 een nieuwe boerderij bouwen en bewonen in de polder. Toon kon niet praten en hij is niet naar school gegaan. Hij was altijd thuis. Hij sliep boven, maar hij kon zelf geen traplopen. Zus Dien droeg Toon elke avond op haar rug naar boven en 's morgens op haar rug weer naar beneden. Dien zegt hierover later: "We hebben onze Toon verwend. Hij hoefde maar op de tafel te tikken en hij kreeg drinken of wat hij nodig had". De ouders werden ouder en Toon was 23 jaar toen de familie een nieuwe huisarts kreeg. De nieuwe huisarts zag de situatie aan en zei "Zo kan het niet met die knul". Vader had dat al veel eerder gewild, toen Toon 8 jaar was, maar toen kwam de hele familie erop tegen. De huisarts schakelde een sociaal werkster in en dat leidde ertoe dat Toon op 2 november 1964 naar Huize Assisië in Biezenmortel verhuisde. Moeder kon de nieuwe situatie maar moeilijk aan en overleed korte tijd later. Toon liet als altijd zijn emoties nauwelijks blijken, alsof er geen diepte- en hoogtepunten in het leven zijn. En waarschijnlijk was Toon gewoon gelukkig op Huize Assisië. Thuis was hij altijd onderwerp van gesprek, op Assisië zat hij tussen zijn gelijken, werd er niet meer in zijn bijzijn over hem gesproken en hij vond op Assisië natuurlijk de regelmaat die hij zo broodnodig had. Toon was altijd op of nabij de afdeling. Hij werd niet ingezet op de Activering, want hij was gewoon gelukkig als hij de hele dag op zijn stoel kon zitten, liefst met z'n benen op een tafeltje of een bank. Hij heeft even een mondharmonica gehad, maar die gebruikte hij alleen om de tafel mee te beschadigen. Toon heeft precies 36 jaar op Assisië gewoond. Hij overleed eind oktober 2000, waarna hij op 1 november werd begraven bij zijn ouders op het kerkhof in Vught.

Vanaf de eerste week dat Toontje op Assisië woonde, heeft de familie 36 jaar lang elke week Toontje bezocht, in elk geval op zondag en vaak ook op woensdag. Er kwam een vast ritme waarbij vooral zwager en zus Wout en Dien van Alphen – van Asveldt en lievelingsbroer en schoonzus Adriaan en Thea van Asveldt – van Son een ritme hadden van om de twee weken op bezoek te gaan bij Toon. De familie nam steevast aardbeien mee. Daar genoot Toon van. Thea had zelf aardbeien in de moestuin, die zij gereed maakte en in de diepvries bewaarde. De eerste 26 bakjes waren "voor onze Toon", om de twee weken een bakje. Toon werd thuis "onze Kloris" genoemd en als iemand vroeg naar die eerste 26 bakjes aardbeien, dan was het steevaste antwoord: "Die zijn voor onze Kloris". Wout en Dien en Adriaan en Thea waren ook altijd bij Toon op de afdeling bij het Sinterklaasfeest, bij het Kerstfeest, bij andere bijzondere dagen, natuurlijk op de verjaardag van Toon en ze gingen ook mee als begeleiding met uitstapjes Soms ging Toon mee op familiebezoek in Vught.

Zo'n permanente innige band tussen een bewoner en zijn familie is meer uitzondering dan regel. Dat gold ook op de afdeling van Toon. Adriaan, Dien, Wout en Thea waren om die reden niet alleen de familie van Toon, maar de familie van de hele afdeling, van alle bewoners op die afdeling. Maar hun eigen Toon had een streepje voor. Die kreeg aardbeien. Toon had inkomsten en hield netto geld over, waarover de familie moest besluiten. Alle jaren

heeft de familie een gedeelte van het geld van Toon gebruikt om in overleg met de leiding goederen aan te schaffen die de afdeling en alle bewoners ten goede kwamen.

In dezelfde week dat Toon op Assisië ging wonen, op de afdeling Antonius, had Jan Teurlings daar zijn eerste werkdag op Assisië. Er is een hele hechte band ontstaan tussen Jan en Toon en zijn familie. “Jan was een zachtmoedige man met oog voor de mens, Jan was lief voor Toon”. En of het zo moest zijn had Jan dienst op de avond dat Toon onwel werd en de nacht erop overleed.

De Ondernemingsraad
Niet alleen de ouders kregen inspraak, ook de medewerkers. De OR is ingesteld in 1972, aanvankelijk als contactcommissie, sinds 1977 als volwaardige ondernemingsraad. De eerste voorzitter was Tijn van de Pas. Hij vertelde: “Er was toen wekelijks een vooroverleg met de voorzitter en de secretaris van de OR en de directeur, waarin de plannen van de directie werden voorgelegd. In de periode van de contactcommissie werden de ideeën, door Van Dongen weliswaar soms wat afgezwakt, maar over het algemeen toch wel doorgedrukt. Verder drukte hij een behoorlijk stempel, zoals met de agendering, op het geheel. In het begin was er vooral informatief overleg; heel geleidelijk kwam er wat meer inspraak.”

In de tijd van de Daniël de Brouwerstichting hadden de ondernemingsraden van de zes instituten van deze stichting samen een tweemaandelijks overleg. Er werd gesproken over de werktijden, de lonen en de onregelmatige diensten.

De heer F. Schooltink is de eerste algemeen directeur die geen arts is. Zijn aanstelling dateert van 1979. Tijdens zijn directieperiode is er veel onrust in Nederland, zo ook onder de medewerkers van Assisië. Er komt een ondergronds personeelsblad, genaamd ‘de Plavuis’.

Toon Roefs was een van de redacteuren van ‘de Plavuis”.
Toon over zijn loopbaan:

Toon Roefs, geboren in Oirschot, deed na de middelbare school een beroepskeuzetest. Voor hem was het advies een beroep te kiezen in de zorgsector of in de dierenverzorging. Toon wilde aanvankelijk naar de landbouwschool in Boxtel maar toen de schoolboeken binnen waren hield dat Toon af en bleef liever een jaar thuis om een goede beroepskeuze te maken. Vader Frans Roefs werkte intussen op Assisië. Hij was een zwager van Ben Derks en van Toon Lucassen en nadat Frans noodgedwongen zijn boerenbedrijf niet kon voortzetten, kwam hij via Ben en Toon op Assisië te werken, eerst als chauffeur en met de jaren bouwde hij een eigen drukkerij voor Assisië op. Een week na de mededeling dat Toon niet naar de landbouwschool ging kwam Frans thuis en zei tegen zijn zoon: “Je kunt volgende week op Assisië beginnen”. Dat was in 1974. Toon begon met de Z-opleiding en kwam te werken op de afdelingen Jozef 1 (ziekenafdeling), Vincentius 2 en Maria 1. Antonius 5 was zijn eerste vaste plek, een afdeling met veel epilepsiepatiënten. Het verzorgende werk lag Toon wel. Het lag hem minder als hij bij stormachtig weer in zijn eentje nachtdienst had in de toenmalige grote paviljoens. In die jaren was Toon ook redacteur van het kritische personeelsblad “de Plavuis”.
Toon Roefs maakte aanvankelijk een carrière zoals je als jeugdige voor ogen kunt hebben: leerling, verpleger, subhoofd, afdelingshoofd, hoofd van 2 afdelingen, daarna 3 afdelingen, clusterhoofd over vijf zelfsturende teams, manager. Vooral een project tot ontwikkeling van vormen van ondersteuning bij de woonzorg en dagbesteding van bewoners met zeer ernstige gedragsproblemen was fantastisch om te doen. Maar als het lichaam protesteert wordt het tijd om een keuze te maken voor werk dat bij je past en Toon koos ervoor voortaan projectmatig te werken aan vernieuwing en ontwikkelingen in de zorg. Belangrijk daarin waren: de toename van wet- en regelgeving, samen met Bart van Doveren professionaliseren van de zorginkoop, de ontvangst en plaatsing van nieuwe bewoners, e.d.

Een van de projecten heeft geleid tot het onderbrengen en onderhouden van alle archief op locatie op het Landpark Assisië.

De Plavuis, “het onafhankelijk opinie & informatieblad voor medewerkers van Huize Assisië”, was een luis in de pels van directie en ook van de ondernemingsraad. Het eerste nummer werd uitgebracht in december 1982 en de redactie bestond uit Clemens van Meurs, Peter Ermen, Marie-José Vromans, Dré Mulders, Toon Roefs, Ad Slegers, Tonnie Verhoeven, Conny Klijn en Frank Lakerveld. De redactie gaf zichzelf de volgende taak: “Wat er aan inhoud allemaal kan komen, daar valt voorlopig alleen nog dit over te zeggen: Gedachten, meningen, commentaren, vragen, ideeën op/ over/ omtrent de zwakzinnigenzorg op Assisië. Vooralsnog gaat De Plavuis ervan uit, dat als we het hebben over medewerkers, we het hebben over mensen. Daarom aandacht voor typisch menselijke aspecten”.

De Plavuis volgde buitengewoon kritisch de lopende reorganisatiediscussies en vooral de rol van de directie en van de ondernemingsraad daarin. Een passage: “Sinds augustus dit jaar, of eigenlijk al veel langer, buigt Assisië zich op verschillende fronten over de eigen organisatie. De werkgroep “Doelstellingen”, de werkgroep “Organisatie” en niet te vergeten directeur Frans Schooltink. Aanvankelijk is het tempo voor iedereen te volgen. Op 26 augustus echter wordt de eerste versnelling vervangen door de vierde. Op die datum presenteert Frans Schooltink zijn wijzigingsnota. Hij noemt het een voorstel. Een paar weken worden er gegund voor meningsvorming. Tegenargumenten en tegenvoorstellen zijn welkom, zegt Schooltink bij zijn presentatie. Argumenten komen er van alle kanten, allerlei worden gesteld; de kwaliteit ervan is soms goed en soms ook niet. Wanneer de discussie zich gaat toespitsen op de consequenties voor de afdelingen en er op dat punt een blinde vlek gevoeld wordt in Schooltink’s voorstel, dan haast de directeur zich met het opnieuw onder de aandacht brengen van de reeds veel eerder gepubliceerde uitgangspunten. Terecht. “Maak dan die uitgangspunten eens concreet” is een veel gehoorde vraag. Bij de tegen- en voorargumenten van dat moment komt er op 26 oktober een alternatief voorstel de discussie verrijken. Dit alternatief draagt de naam “Voorstel tot voortdurende ontwikkeling van de organisatie van het instituut” en is samengesteld door Dré Mulders, orthopedagoog. Veel afdelingen uiten zich als: “nuttige bijdrage” of “constructief voorstel”, maar aanvankelijk blijft een inhoudelijke reactie van de directie uit. Op 23 november volgt een brief van de directie aan heel Assisië: “Verder discussiëren over het voorstel Mulders is zinloos”. Twee dagen later wil de agogische dienst haar standpunt verder toelichten, maar de directie verbiedt verspreiding van die brief.” Twee nummers later spreekt de redactie de Ondernemingsraad aan met en artikel over de OR en het zwijgen ervan over de voorgestelde organisatie. De redactie verbaast er zich over dat de OR van de medewerkers niet eens een gele kaart krijgt, laat staan een rode kaart. Een kritisch artikel staat stil bij de rol van de OR. Het mag geen instituut zijn dat is opgericht met de intentie van een democratisch orgaan. De OR is simpel de uitvoering van de wet ter invulling van het recht van meepraten van de werknemers. Maar de OR heeft deze rol dus niet opgepakt.

Een ander heet hangijzer in de Plavuis is een nieuw functioneringssysteem, een landelijk initiatief om landelijk gelijke beloning voor gelijkwaardig werk in de gezondheidszorg te krijgen. Bij de invoering hadden veel medewerkers de verwachting eindelijk de materiele waardering te krijgen die ze dachten te verdienen. In de praktijk viel dit echter enigszins tegen, waardoor er relatief veel weerstand en discussie ontstond. Elk functie wordt gewogen op twaalf aspecten: kennis, zelfstandigheid, sociaal gedrag, uitdrukkingsvaardigheid, bewegingsvaardigheid, oplettendheid, risico’s/ verantwoording/ invloed, overige functie-eisen, zwaarte van het werk, inspannende houding of eenzijdige beweging, werkomstandigheden en persoonlijk risico. “Iedereen, ook de vakbonden waren het erover eens dat de bestaande situatie niet eerlijk was. Toch is de huidige situatie een belangrijk uitgangspunt gebleven. In het nieuwe systeem wordt zeer veel waarde gehecht aan verantwoordelijkheid. Zoveel zelfs, dat dit een struikelblok kan gaan vormen bij de decentralisatie. Immers, degene die verantwoordelijkheid uit handen geeft, raakt zelf

verantwoordelijkheid kwijt en dus ook inkomen. Er wordt voortaan meer gekeken naar wat iemand doet, en minder naar hoe het gebeurt. Er is wellicht sprake van hoogmoed voor de gehele gezondheidszorg: als er inrichtingen zijn die dit binnen hun eigen poorten nog niet lukt." Maar blijkbaar is er al zoveel geld in het nieuwe systeem gestopt en is op landelijk niveau ermee ingestemd, dat een weg terug onmogelijk is. De hete aardappel ligt dus nu bij de afdeling personeelszaken. Een reactie in de krant: "De eerste indruk: walgelijk. Dat het de slechte kant op gaat met de waardering van de echte menselijke waarden, zoals naastenliefde, warmte, echte verantwoordelijkheid, gevoeligheid etc. was bekend, maar dit systeem met de aspectenwaardering doet me denken aan een sciencefiction verhaal met allemaal gecomputeriseerde en analyserende robotmensen. Ik heb weleens gehoord dat er een beschermende thuissituatie geschapen dient te worden voor de bewoners. Dan gaan we behoorlijk de mist in. Stel je voor: vader en moeder zitten ruzie te maken over de vraag wie de meeste sociale gedragingen vertoont, of wie de meeste bewegingsvaardigheden vertoont. Dit alles om te zien in welke loonschaal papa en mama worden ingedeeld. Inderdaad, een echte beschermende thuissituatie."

De redactie van de Plavuis is op z'n tijd ook kritisch naar de eigen collega medewerkers. Een voorbeeld daarvan betreft de Ouderdag. Een fragment: "Plavuisgenoten, jullie weten natuurlijk allemaal dat er dit jaar geen ouderdag was. We hebben het allemaal moeten vernemen uit De Week Rond of De Maand Rond. Hoe vreemd is eigenlijk dat de juiste redenen van afgelasting nergens wordt beschreven. Daarom willen we in deze Plavuis door middel van vragen en tips wat informatie geven omtrent de ouderdag. De eerste brandende vraag: Is de persoon, die de knoop heeft doorgehakt, zich ervan bewust dat ouderdag voor zéér véél bewoners de enige dag in het jaar is dat ze bezoek krijgen? Het gerommel begon eigenlijk al vroeg. Hoe meer de datum van 2 juni dichterbij kwam, hoe meer afdelingen zich ervan bewust werden wat het betekent voor bewoners en verplegend personeel, zo'n open dag. Op een ouderdag lopen er namelijk zo'n vette duizend mensen rond en voorzichtig geschat is de kans er dat zo'n 250 bezoekers op de afdeling binnen komen wippen, erg groot. Dus, afdelingen stelden zich niet meer open voor de open dag, aldus De Plavuis.

Al bij nummer 7 van de krant, in juli 1983, komt het voortbestaan van de krant ter discussie staan. Voor op de krant een brief van de directeur dat de subsidiekraan voor De Plavuis dicht gaat: "Er is geen geld en we bereiken geen mens" is beknopt samengevat de motivering bij dit diensthoofdenbesluit. Een uitgave van De Plavuis voor 150 abonnees en 25 losse verkoop kent een verlies van 230 gulden. Dat verlies werd niet meer vergoed door de directie, maar de redactie bleef strijdvaardig. Relevant te weten is dat er een officieel personeelsblad is: De Week Rond.
In februari 1984 kwam er een einde aan de Plavuis. Het was teveel werk voor de redactie.

Joep
Uit de Plavuis

Joep leefde bijna vijf jaar op die grote zaal. Eerst hechtte Joep zich aan personen, maar die personen verdwenen keer op keer zomaar ineens uit zijn omgeving. Op den duur was Joep een kwetsbaar en bang kind, dat contact afweerde. Er gebeurde niets bijzonders. Hij had zich teruggetrokken en werd met rust gelaten. Als het tijd was om te eten, liep hij naar de tafel. Als het tijd was om te wandelen, liep hij gewillig mee. Als het tijd was om te baden, liet hij zich gedwee helpen. Hij lachte bijna nooit en werd een rustig aangepast kind genoemd. Dat Joep zo teleurgesteld was dat hij zich had teruggetrokken, wisten de vele zusters, die hij daarna kende, niet. Het maakte Joep niet veel meer uit. Hij was apathisch geworden. Toen kwam de reorganisatie. Het was een hele bedrijvigheid op de grote afdeling. Joep verhuisde naar een nieuw paviljoen. Met elf andere jongens ging hij in een unit wonen. Meest nieuwe jongens, nieuwe zusters, nieuwe bedden, nieuwe handdoeken, nieuwe borden, een nieuwe vloer, alles nieuw. Joep nam het in zich op. Het was niet echt bedreigend, want iets anders was voor Joep ook nieuw: Er hing altijd een vrolijke en fijne sfeer. Iedereen was blij met de

nieuwe ruimte en iedereen was aardig. De zusters moesten wel veel regelen, maar er was ook veel tijd. Joep voelde dat het goed was. Ook hij kreeg een deel van de aandacht. Joep bloeide op. Heel diep uit zijn binnenste kwam een liedje van lang geleden. Hij neuriede het en de anderen neurieden mee. Dan keek hij verrast op. Het ging goed met Joep. Hij lachte weer. Zuster Ingrid was erg op hem gesteld. Door Ingrid ontdekte Joep zijn omgeving. Hij leerde zichzelf aan- en uitkleden. Hij leerde zelf eten en werd zindelijk. Joep leerde zichzelf ontdekken tussen de anderen. Ingrid hielp hem contact te maken. Er werd niet veel geëist, alles ging gewoon. Jarenlang ging het zo door. Joep was allang niet meer het kind van het hoekje in de grote zaal. Hij kon zich begrijpelijk maken voor anderen. Hij zag dat andere jongens bezoek kregen en leerde van hen de woorden papa en mama. Zo herkende hij zijn ouders. Deze waren verrast, ze hadden nooit gedacht dat hun zoon zo zou veranderen. Joep zag hoe de witte schorten verdwenen, hij zag hoe het veel gezelliger werd. Maar helemaal zonder doornen was het leven niet. Joep werd nog twee keer verplaatst naar een andere groep. Nog vijf keerde gebeurde het dat hij zich hechtte aan een groepsleidster, die weer wegging. In de tijd dat Joep is opgenomen heeft hij meer dan honderd verschillende mensen om zich heen gehad, die zich direct met hem bemoeiden. En de groep bleef nooit hetzelfde. Joep heeft nooit meer zo'n erge terugval gehad als in die eerste tijd, maar hij bleef afhankelijk van anderen. De ene keer mocht hij op de gang lopen, de andere keer niet. Van de een hoefde hij geen melk te drinken, van de ander moest hij het wel. Alle mogelijke diepzinnige of oppervlakkige inzichten heeft Joep aan den lijve ervaren. Mensen die zeiden: Laat hem toch met rust! en mensen die zeiden: Hij kan nog veel meer! Joep onderging het allemaal. En nu zit hij daar op de bank te wachten. Gewend aan een dagelijks leven dat erg beperkt is. Gewend aan wisselingen, aan afscheid nemen. Vele keren door liefde omgeven, vele keren ook afgewezen. Argeloos ging hij weer nieuwe contacten aan en vaak kwam hij bedrogen uit met zijn vertrouwen. Als hij daarop reageerde met zich stil terug te trekken of met opstandige agressie, werd dat soms begrepen, vaak ook niet. In Joeps dossier liggen vele rapporten. Zijn naam is neergeschreven door zomaar iedereen. Iedereen kan zomaar van alles opschrijven over Joep. Iedereen heeft zomaar van alles kunnen doen met Joep. En hoe welwillend iedereen misschien ook was, Joep heeft het ervaren in al die lange jaren. Joep heeft zijn geschiedenis niet zelf kunnen bepalen. Dat hebben honderden andere mensen voor hem gedaan.

'De Plavuis' was vooral een uiting van de betrokkenheid van de medewerkers, die doorgaans ook een sterke band hadden. Het blad was gericht op een actievere betrokkenheid van medewerkers bij het beleid.
Oud-medewerkers spreken zich overwegend zeer positief uit over de werksfeer.
Marina de Werdt – van Diessen heeft maar zes jaar op Assisië gewerkt, maar heeft over die periode aan fijne herinnering aan de teamspirit:

Marina heeft op Assisië gewerkt van 1972 tot eind 1978. Ze werkte tevoren op de boekhouding van een groothandel in keukens en sanitair. Haar gesprek met de personeelsmanager verliep ronduit bijzonder. Bij de personeelsmanager thuis was een knop van zijn fornuis stuk. Als zij voor een nieuwe knop kon zorgen, en omdat ze een nichtje van broeder Matthias was, mocht ze aan een opleiding beginnen. Omdat de interne opleiding Verpleging Z al vol zat, en al was begonnen, ging Marina de interne opleiding ZA volgen. Dat had grote overlap met de Z-opleiding, maar je mocht als ZA gediplomeerde bijvoorbeeld geen spuiten zetten. Wat was die tijd anders dan vandaag. Ze hadden les van de rector in het hoofdgebouw. Als ze in zijn kamer, het leslokaal, kwamen, had de rector de sigaretten al klaar staan, voor iedereen, gratis. Marina heeft fijne herinneringen aan haar tijd bij Assisië. Het werk was soms best zwaar, zeker op een bedzaal als Antonius. Het was niet leuk als je met jongens een uitstapje maakte en je werd van een terras gestuurd vanwege de jongens. Maar belangrijk was dat de teamspirit onder het personeel groot was en dat zorgde voortdurend voor voldoende energie om er samen de schouders onder te zetten. Die teamspirit uitte zich in de supportersclub van het personeelsvoetbalteam "FC Onder de kurk",

in het samen extra aandacht besteden aan bijvoorbeeld het Sinterklaasfeest, maar ook in alledaagse plagerijtjes onderling.

Marina wordt nog altijd herinnerd aan een beetje domme actie. Op de afdeling Antonius stond een plant met luchtwortels. Niet wetend dat het om wortels ging heeft Marina die luchtwortels een keer afgesneden. Afdelingshoofd Piet de Werdt stuurde haar met de plant naar de tuinmannen in de kas. Daar werkte ook zijn broer Jos de Werdt. Daar werd de domme fout breed uitgemeten. Later werd Jos de Werdt haar schoonvader, die haar meteen herkende als het meisje van de plant zonder luchtwortels.

Maatschappelijk werk
Kinderrechters in Breda en ’s-Hertogenbosch zagen in de jaren vijftig en zestig Assisië als een instituut om ‘moeilijk materiaal’ kwijt te raken. Orthopedagoog Frank van Dongen vertelde daar later over: “Er werden in de buitenpaviljoens nogal wat kinderen geplaatst met een sterk criminele inslag of kinderen uit sociaal zwakke gezinnen. Voor mij een problematiek die absoluut niet op Assisië thuishoorde. Er verdwenen in die tijd nogal eens spullen en er werden sleutels nagemaakt. Op mijn kamer had ik een hele verzameling steekwapens die ik in de loop van de tijd in beslag had genomen”.

Begin zestiger jaren wenste de Raad van de Kinderbescherming voortaan elk half jaar een rapport over alle pupillen die door de Raad op Assisië waren geplaatst en de rapportage moest zijn onderbouwd met dossiervorming. Dat was nieuw op Assisië. De rapportages leidden weer tot vragen. Ook ouders konden de rapportages inzien.
Er ontstond een behoefte aan een brugfunctie naar ouders en familie en naar de externe instanties. Het was duidelijk dat er een maatschappelijk werker moest komen. De toenmalig directeur vroeg aan Frans Kuijpers, een verpleegkundige met een persoonlijke affiniteit met de sociale zorg, daarvoor een cursus te volgen in Huize Bergen te Vught. Vervolgens kreeg Frans Kuijpers een ‘eigen kamer’, nou ja, een voormalige badkamer waar een bureau in werd geplaatst.
Het is Frans Kuijpers die een aanzet heeft gegeven met de bewoners meer naar buiten te treden. Een van zijn taken was het zoeken van werk voor bewoners buiten de poort van Assisië. Hij heeft ervoor gezorgd dat bewoners niet alleen aan de slag konden in sociale werkplaatsen, maar bijvoorbeeld ook in horecabedrijven en bij fietsenmakers. Ook het vinden van kostgezinnen behoorde tot zijn taak.

Mens mogen zijn in een eigen leefwereld
Verschillende ontwikkelingen in de geestelijke gezondheidszorg zouden het gezicht van Assisië in deze jaren sterk wijzigen. Het “mens mogen zijn in een eigen leefwereld” was het centrale uitgangspunt. Daarbij moet onderscheid worden gemaakt tussen bewoners die vooral zorg nodig hebben en bewoners met meer mogelijkheden maar ook met gedragsproblemen. Voor de tweede groep ontstond het initiatief van het Hooghout, waarvan Frans Kuijpers directeur werd. Kleine wooneenheden moesten ervoor zorgen dat de bewoner zich thuis voelde. Dit leidde ertoe dat Assisië grondig gemoderniseerd moest worden. Er werd een masterplan opgesteld. ’t Hooghout vormde een van de belangrijkste bouwprojecten en gaf vorm aan de gedachte dat kinderen daar moesten worden opgevoed waar ook hun toekomst lag. Dit betekende dat ’t Hooghout slechts een tijdelijke opvangmogelijkheid was en dat “uit-huis-plaatsing” het na te streven ideaal was. De bewoners van het Hooghout functioneerden op een relatief hoog ontwikkelingsniveau, waarbij de sociale problematiek (het zich op een goede wijze kunnen verhouden tot de omgeving) centraal stond. In onze tijd zouden dit mensen met een Licht verstandelijke beperking of mensen met zwakbegaafdheid zijn.

Een van de pioniers in deze ontwikkeling was Jos Broeders.
Jos vertelt zijn loopbaan:

Jos Broeders komt uit een groot boerengezin uit de Loonse Molenstraat in Udenhout. Aanvankelijk leek het logisch dat een leven als boer in het verschiet stond, maar in een groot gezin kan niet iedereen het boerenbedrijf voortzetten. Jos had een buurjongen Mart van Gorkum, die al op Assisië werkte en daar heel positief over was. Dat bracht Jos op de gedachte te solliciteren op Assisië. Hij kreeg een gesprek met broeder Rizzerius en kon de maandag erop beginnen, 17 februari 1964. Jos was de 600ste leken-medewerker van Assisië. (En op dat moment werkten er nog 52 broeders). Jos kwam eerst te werken op de afdeling Jozef in de Koepel. Dat was een bedzaal, waar het werk bestond uit kinderen wassen, verschonen, bedden opmaken en eten geven. De overgang van het boerenbedrijf naar deze zorgfunctie was haast onoverbrugbaar hoog. Jos is naar de hoofdverpleger gegaan met een gewenste overplaatsing tot gevolg, naar een afdeling met jongens van hoger niveau.
Jos werkte na Jozef op Maria, deed de Z-opleiding en kwam te werken op Paulus, waar hij hoofd werd. Paulus was een afdeling waar niet de zorg maar de gedragsbegeleiding voorop stond.
In 1972 werd Jos Broeders door het hoofdbestuur gevraagd om leiding te gaan geven aan een nieuw initiatief, een woonzorgproject in een woonwijk, met de bedoeling jongens zo te begeleiden dat zij zelfstandig kunnen wonen en leven in de maatschappij. Het hoofdbestuur had een Amerikaanse professor op bezoek gehad, die kwam vertellen over dergelijke ervaringen in Amerika. De vraag van het hoofdbestuur was voor Jos natuurlijk een geweldige waardering. Jos woonde aan de Hooghoutseweg tegenover de Laan van Assisië, Jos had al die negen jaren te voet naar zijn werk gekund. Het nieuwe project verlegde zijn werk naar Waalwijk, Jos kreeg veel meer reistijd en moest voortaan tweemaal per week nachtdienst draaien, maar hij greep de uitdaging met beide handen aan. Het Hooghout kocht in Waalwijk drie woningen-onder-een-dak aan de Talmastraat. De woningen werden met binnendeuren met elkaar verbonden en werden zo ingericht dat in totaal een groep van 12 à 15 jongens kon wonen, waarbij de jongens met z'n tweeën een slaapkamer deelden. Er waren zes personeelsleden, die alle voorkomende werkzaamheden moesten doen, 7 dagen in de week, 24 uur per dag. De jongens moesten leren in een thuissituatie te leven, samen te eten, samen naar tv te kijken, met elkaar rekening te houden, en buiten de woning veilig deel te nemen aan het verkeer en boodschappen doen. De leiding moest zorgen voor een leer- en/of werkplek. En de leiding nam de jongens ook mee naar de voetbalclub of het café en op vakantie. Het was voor het Hooghout het allereerste project in zijn soort.
De jongens die in de nieuwe situatie werden geplaatst waren de jongens met een hoger niveau. Van enkelen is het daadwerkelijk gelukt om hen een zelfstandig plekje te geven in de maatschappij. Er zijn er die nu kinderen hebben en een cliënt startte later zijn eigen schildersbedrijf. Voor sommige andere jongens was het te hoog gegrepen en enkelen moesten terug naar de woonomgeving van Assisië.
Jos Broeders heeft 14 jaar in Waalwijk gewerkt en kreeg daarna, in 1986, de leiding over een woonzorgproject in de Goudsbloem in Udenhout, waar een therapeutische opvanggroep was ondergebracht. In 1998 heeft Jos nog een nieuw project gestart, namelijk een tuinploeg, van jongens van Hooghout, die op de diverse woonzorglocaties van Hooghout de tuinen onderhielden. Jos is in 2000 met pensioen gegaan. Jos Broeders was een leidinggevende, die van nature gezag uitstraalde. Daar had Jos geen woorden voor nodig. Dat gold voor de jongens, maar ook voor collega's. Voor veel collega's was Jos een voorbeeld-groepshoofd.

Ook Piet Wilborts behoorde tot de pioniers van 't Hooghout. Piet begon 1 januari 1965 op Assisië op de ziekenzaal Jozef 1. Na een onderbreking, vanwege militaire dienst, kwam hij te werken op Goretti en vervolgde hij de opleiding verpleging Z en koos vervolgens voor een studie aan de Sociale Academie (Inrichtingswerk) in Eindhoven en kwam te werken bij een groep jongens met een licht verstandelijke beperking en/of gedragsproblemen, eerst op 't Hooghout (Paulus, Savio en Lambertus) met Frans Kuijpers als directeur. Piet kon vervolgens meedoen met het eerste experiment wonen buiten het terrein, in 1972.
Een samengestelde groep van16 cliënten verhuisden naar de Talmastraat in Waalwijk met een team van 4 begeleiders, die er fulltime werkten en daarnaast drie dames werden aangesteld voor de huishoudelijke zorg, gastvrouwen, die samen zorgdroegen voor de

maaltijden, de kleding en het huis, maar zeker ook de stabiele factoren waren met een luisterend oor van de jongelui die na school thuiskwamen met hun verhalen en in de pan keken wat er gegeten ging worden. De jongens, er was nog geen sprake van een gemengde groep, kwamen van de Assisiëschool terecht op de Herman-Broeren-school voor speciaal onderwijs. Het team moest het werk verdelen, 24 uur per dag en 7 dagen in de week. Dat betekende vaak werk weken van 56 uur. Een hele verandering voor de jongens en hun begeleiders. Naar school en op stage in Waalwijk, boodschappen doen, spelen en wonen in een straat met buren en lid worden van o.a. de voetbalclub...Het waren pittige maar mooie jaren. Het was natuurlijk best wel wennen. Na Waalwijk volgde Boxtel – Valkenswaard – Kaatsheuvel en weer terug naar Waalwijk. De laatste vijf jaar van zijn 43-jarige loopbaan werkte Piet op het centrale bureau van de fusieorganisatie 't Hooghout en de Schorsmolen, het Ortho Pedagogische Centrum in Breda.

Begeleiden van jongeren naar grotere zelfstandigheid
Clemens Schoonus voelde zich minder thuis in de traditionele zorg en meer bij jongens met de ambitie weer verantwoord terug te keren in de reguliere samenleving. Clemens vertelt zijn loopbaan en zijn uitdagingen:

Clemens had na de lagere school eerst op het juvenaat van de fraters gezeten en daarna de ULO te Oisterwijk. De cijfers zaten niet mee en toen Clemens 16 werd vond vader het beter om dan maar te gaan werken. Broer Jan werkte al op Assisië. Clemens solliciteerde, kreeg een gesprek met broeder Wendelinus en kon op 1 augustus 1968 beginnen als leerling verpleegkundige op Franciscus 4, een afdeling waar de bewoners veel zorg nodig hadden en waar Jan van Straaten hoofd was. Voor Clemens aan zijn opleiding tot Z-verpleegkundige kon beginnen moest hij toch eerst het ULO-diploma behalen. Daarin voorzag een interne opleiding op Assisië. Na anderhalf te hebben gewerkt op Franciscus, volgde een periode op de bedzaal Antonius 6 en weer later volgde de overstap naar de ouderenafdeling Maria met Henk Cornelissen als hoofd. Vooral Antonius 6 was echt hard werken. Als je nachtdienst had – in je eentje – moest je tweemaal per nacht langs alle 60 bedden en indien nodig alle bewoners verschonen.
Met alle ervaringen merkte Clemens dat zijn interesse niet primair in de verplegende zorg lag, maar veel meer in het begeleiden van jongeren naar grotere zelfstandigheid. Clemens zag en greep zijn kans toen er een vacature kwam op een afdeling aan de rand van Assisië voor moeilijk opvoedbare jongens, soms licht verstandelijk gehandicapt, maar in elk geval moeilijk thuis te handhaven. Clemens kwam te werken op Savio 1 waar Piet van den Berg hoofd was. Het werk bestond nu niet uit verplegen, maar uit heel andere zorg: opvoeden, proberen de jeugd in positieve zin te ontwikkelen met het doel dat ze weer zo zelfstandig tussen mensen kunnen functioneren dat ze weer thuis kunnen wonen, of zelfstandig, en dat ze werk kunnen vinden. Het is werk voor pedagogen, waarbij voortdurend voortgangsrapportages belangrijk zijn om alle betrokken personeel goed te informeren over de individuele status. Clemens vond voldoening in de uitdaging elke individuele bewoner weer toekomst te bieden. Na anderhalf jaar werden de afdelingen ondergebracht in nieuwbouw met de naam "'t Hooghout". Later werd het Hooghout een zelfstandige organisatie, onafhankelijk van Assisië, met Frans Kuijpers als eerste directeur. Het Hooghout had sterker en sneller dan de verplegende afdelingen al de visie om kleinschalige zorg bieden. Zo kwamen er leefgroepen van het Hooghout in woonwijken. Clemens kwam te werken in een leefgroep in Boxtel, maar dat stopte in 1988 omdat de zorgorganisatie La Salle de zorg in de regio Boxtel opeiste. Daarna kreeg Clemens de uitdaging om een nieuw leefgroephuis op te zetten in Valkenswaard. Hij was er een soort bouwpastoor die te maken had met de inrichting van het huis, het lokaal regelen van alle voorzieningen, het samenleven in de buurt, etc. Volop contacten. Altijd zaken om te regelen en bij te sturen, ook op de eigen vrije dagen. Het was een verantwoordelijkheid van zeven dagen in de week. In 1994 maakte Clemens de overstap naar de leefgroep in de Goudsbloem in Udenhout, een moeilijkere groep dan in Valkenswaard. Clemens heeft er 15 jaar gewerkt.

De opvoedingsgemeenschap Hooghout was intussen na enkele organisatorische tussenstappen opgegaan in Amarant te Tilburg. De ideeën over passende zorg zijn gewijzigd. Tegenwoordig wordt meer het idee gevolgd van kleinschalige zorg in een beschermde omgeving. Dat betekent het sluiten van behandelgroepen in de wijk en het huisvesten van de zorg op grotere beschermde terreinen. Zo is ook de behandelgroep in de Goudsbloem verhuist naar het terrein van Amarant in Tilburg en zijn de huizen aan de Goudsbloem particulier verkocht.

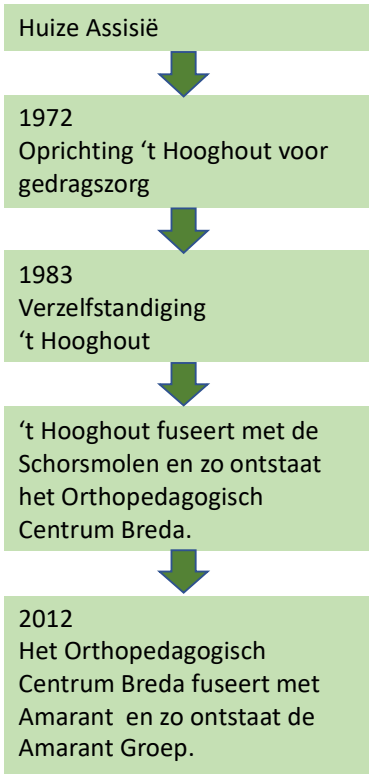

Op eigen benen staan

Toon Viedebantt haalt herinneringen op aan wat hem overkwam en hoe hij op eigen benen leerde staan. Hier volgt zijn verhaal.

Het was in 1964, dat ik, door een voor mij onbekende vrouw, thuis bij mijn moeder werd weggehaald. Ik was toen 9 jaar. Later bleek het iemand van de kinderbescherming te zijn geweest. Het enige wat mij altijd is bijgebleven is het rode autootje van de vrouw, en de deur die mijn moeder achter mij sloot. Niemand had mij verteld dat ik ergens anders zou gaan wonen. Ik kwam op Assisië te wonen in het paviljoen Savio. Het waren bewoners van verschillende leeftijden. Ik had moeite om een plekje te vinden, voelde me in de steek gelaten door mijn moeder. Doordat er geen liefde en affectie vanuit mijn moeder naar mij was geweest kon ik me wel eens verliezen als ik boos werd. Ik wilde zo graag gezien worden, complimenten krijgen, dat ik ging helpen met tafels dekken en schoonmaken. Van ieder compliment groeide ik. Bedoeling was dat er voor mij een pleeggezin zou worden gezocht. Helaas duurde het nog jaren voordat dit zou gebeuren. Ik haalde mijn schildersdiploma en ging aan het werk in Haaren bij een schildersbedrijf. Toen de eerste leefgroep in de Talmastraat in Waalwijk werd opgestart mocht ik daarheen verhuizen. Daar werd je klaargestoomd om op eigen benen te gaan staan. Je had daar een beetje het "gezinsgevoel". Enkele begeleiders waar ik mee te maken had waren Cees Timmermans, Jos Broeders, en Piet Wilborts.

Op mijn 17e verhuisde ik naar Best. Ik kwam in een pleeggezin waarvan de pleegouders al op leeftijd waren. Eindelijk een vaderfiguur dacht ik, mijn biologische vader was namelijk onbekend. Helaas stierf de pleegvader vlak voordat ik er geplaatst werd.
In 1976, ik was toen 21, ging ik op dansles. Daar ontmoette ik Anja, mijn vrouw. Ik werkte als schilder, zij in de zorg. Na 3 jaar verkering trouwde we in 1979. We kochten een huis en maakten een start. Het duurde nog 8 jaar voordat ik het vaderschap durfde aan te gaan. In 1987 werden we ouders van zoon Ben, 3 jaar later in 1991 werden we ouders van dochter Anouk. Ik vond het best moeilijk in het begin om mijn liefde aan hun te tonen. Ik wilde ze zo zeer beschermen dat ze het er ooit benauwd van kregen. Maar het is gelukt!
In 1985 heb ik omscholing gedaan als beveiligingsbeambte, een hele stap voor iemand die niet goed met leren was. Met de steun van mijn vrouw heb ik het gehaald. Wie had dit ooit gedacht van die jongen van 9 met een IQ van 83! Twee jaar later haalde ik zelfs mijn vakdiploma. Ik heb 36 jaar in de beveiliging gewerkt.
Nu, 2021, ben ik 66 jaar en met pensioen. Ik kijk met trots terug op wat ik met vallen en opstaan heb bereikt. Dit jaar alweer 42 jaar getrouwd. Ik ga genieten van vrouw, kinderen en twee prachtige kleinzoons.
Het enige wat ik jammer heb gevonden is dat er weinig na-begeleiding was, nadat je op eigen benen moest staan. Per slot ben je altijd beschermd geweest en moet je leren om mensen te vertrouwen, en je plek in de maatschappij te vinden. Gelukkig had ik de juiste partner, maar ik heb ook groepsgenoten zien ontsporen.

Sociowoningen
Vanaf 1980 wil de overheid van grote centrale inrichtingen af. Er moet een betere spreiding van plaatsen over het land komen. Voor Assisië betekent dit beleid inkrimping. Vervangende nieuwbouw op het terrein mag niet meer, want in de regio Midden-Brabant is een overbedding, terwijl in West- Brabant te weinig plaatsen zijn. In 1983 wordt ‘t Hooghout als zelfstandig debieleninternaat afgesplitst van Assisië. De 96 bewoners van ‘t Hooghout verhuizen naar zogenaamde gezinshuizen.

Vooruitlopend op de besluitvorming van de overheid ‘nam’ Assisië al vanaf 1976 ‘de wijk’. De eerste ‘sociowoning’ in de wijk is ‘t Inverte (INternaat VERvangend TEhuis) in Loon op Zand. ‘t Inverte is in 1976 in gebruik genomen met 23 plaatsen. Daarna volgen sociowoningen en dependances in Boxtel, Hilvarenbeek, Kaatsheuvel, Loon op Zand, Oisterwijk, Rijen, Udenhout en Waalwijk. Er wonen dan al 200 bewoners buiten het terrein.

Frans van As
Uit mijn dagboek, 17 januari 1982. Eindelijk: ik krijg een eigen kamer! Ze gaan de grote paviljoens slopen en ik word bewoner van een kamer van mezelf. Assisië gaat op een vakantiedorp lijken. Met kleine huisjes, een manege, restaurant, café, toneelzaal, voetbalveld en een kinderboerderij. Alle bedrijven verdwijnen, behalve de keuken en de wasserij.

De ontwikkeling had vergaande gevolgen voor de externe relaties die Assisië onderhield. Contacten met andere zorgverlenende personen en instellingen werden belangrijker. Verder was het zo dat de betere bewoners naar de sociowoningen verhuisden en dat daardoor het gemiddelde niveau van de bewoners op Assisië daalde en bovendien vergrijsde. Voor de school, eens de trots van Assisië, was dit alles minder gunstig. Steeds minder leerlingen bezochten de lessen en in 1990 moest de school sluiten.

Er komt weerstand bij medewerkers, bewoners en familie tegen de stroom van buitenplaatsingen. De mening heerst dat het einde van de inrichting in zicht komt.

Een sociowoning aan de Reijt in Biezenmortel
Arno van den Berg vertelt over zijn eerste ervaringen met een “woning in de wijk”.

“Vader Piet, tante Nelly, ome Gerrit, ome Arnold en natuurlijk heeroom broeder Felicianus, de hele familie was verbonden aan Huize Assisië. Sterker nog, alle buren aan de toenmalige Winkelsestraat (nu Capucijnenstraat) nabij de overweg werkten ook allemaal op Huize Assisië: De Rijck, Evers, Derks, Van den Elzen, Cornelissen, e.a. Thuis ging het altijd over Assisië, bij familie en bij de buren. Assisië voor en Assisië achter.”

Ook Arno van den Berg meldde zich na de Mavo-opleiding bij Huize Assisië. Hij kon in 1976 starten met de interne opleiding Verpleging Z en hij werd als leerling-verpleger geplaatst op de afdeling Maria 2 bij afdelingshoofd Jan van den Aker, het jaar erop op de afdeling Franciscus 2 (gedragsproblemen) en weer een jaar later op de afdeling Elisabeth 2.
Na het diploma in 1979 kreeg Arno de kans naar Hooghout 2 te gaan. Hooghout was binnen Assisië en aparte organisatie die eerste ervaringen opdeed met kleinere groepen bewoners in een huiselijke sfeer. Arno kwam bij een groep van twaalf bewoners, licht verstandelijk gehandicapt maar met gedragsstoornissen. Na een jaar een nieuwe kans, subhoofd op de afdeling Jozef 2, en binnen het jaar het jongste afdelingshoofd in de geschiedenis van Huize Assisië.
In 1985 begon voor Arno de uitdaging. “Er waaide een nieuwe wind in de geestelijke gezondheidszorg. De bewoners zouden gewoon onderdeel van de samenleving moeten zijn, wonen in gewone huizen in gewone straten met gewone buren. ‘t Inverte in Loon op Zand was de eerste externe locatie. Een sociowoning aan de Reijt in Biezenmortel volgde snel, alsook een aan de Stationsstraat in Udenhout. De bewoners van Salahome (Savio, Lambertus en Hooghout) waren de eerste die extern werden geplaatst, jongens met een hoog niveau en het merendeel met het Syndroom van Down. Jongens van dat niveau horen niet thuis op het grote terrein van Huize Assisië. Ze kunnen met een beetje begeleiding heel goed leven in de maatschappij.”
Arno van den Berg werd afdelingshoofd van het begeleidend team van Salahome 1. Hij was 25 jaar. Het oudste lid van het begeleidend team was 26. Een jong team derhalve, een team dat energie had en gedreven was om de bewoners te laten functioneren in de maatschappij. Ze hadden de visie dat het huis een plaatsvervangend thuis was en dat de bewoners zo maximaal mogelijk moesten leven als in een gezin. En in de reguliere samenleving wonen doorgaans mannen en vrouwen in één huis. Het begeleidend team bestond ook uit mannen en vrouwen. Waarom dan niet de bewoners. Zo kwam de eerste vrouwelijke bewoner op Salahome 1. Arno van den Berg schreef in zijn vervolgstudie een scriptie met de titel “Uit in die richting”, een veelzeggende titel die de landelijke trend in de geestelijke gezondheidszorg in die tijd goed weergaf. De instellingen stonden ter discussie. Mensen hadden recht deel te zijn van maatschappij en samenleving. Het team van Salahome 1 wilde de bewoners “in beeld brengen”, “er laten zijn”, “mee laten tellen”, volop gesteund door de directeur van Huize Assisië, de heer Schooltink.
“Achteraf bezien was het een ware revolutie die zich snel voltrok, maar die in die jaren niet zo werd gevoeld. Het gedachtegoed paste bij de algemene trends in die tijd, individualisme, afstand nemen van grote uniforme groepen. Het gedachtegoed werd versterkt door negatieve berichtgevingen uit traditionele instellingen voor geestelijke gezondheidszorg.”

Huize Assisië liep echt voorop in het in praktijk brengen van de algemene trends. Zo volgden nieuwe woonvormen in Geertruidenberg en Raamsdonksveer. Arno van den Berg werd na zeven jaar De Reijt terug naar Assisië gehaald, werd er paviljoenshoofd en werd verantwoordelijk voor de verhuizing van bewoners naar nieuwe externe locaties, dat op Assisië de naam droeg van “het ontmantelen van het terrein”. Arno werd formulemanager gezondheidszorg, een idee van toenmalig directeur Peter Nouwens.

Arno verliet de organisatie in 2001, werd eerst directeur van twee verzorgingstehuizen en runt nu kleinschalige woonvormen voor demente ouderen. En in de thuissituatie heeft Arno al zeventien jaar een pleegkind in huis, dag en nacht, zeven dagen in de week, net zo lang tot die jongere een eigen plekje vindt in de maatschappij. Met zijn nieuwe ervaringen maakt Arno bij een interview in 2018 een kanttekening bij de aanpak van de ontmanteling van het

grote terrein en de aanpak op de diverse projecten van wonen tussen de mensen. In die tijd, in 1985, was de samenleving erg individualistisch georiënteerd. Ook de aanpak van het zelfstandig wonen. Alle bewoners kregen hun eigen appartement, een baan, het vieren van carnaval, het vieren van Sinterklaas, uitgaansavonden, etc., allemaal dingen die je kunt organiseren. “We vergaten de sociale contacten”, aldus Arno van den Berg, “het je thuis voelen bij de mensen in je vervangende gezinssituatie”. En ja, het is heel goed mogelijk dat ouderen, die zijn opgegroeid op het terrein van Assisië zich daar op oudere leeftijd het allerbest thuis voelen. Er is geen beleid dat op elk moment op iedereen van toepassing is. Je moet het per bewoner bekijken.

Ook Thea Kroot – Schriever verhuisde mee van het terrein van Assisië naar een sociowoning:
Thea heeft 12,5 jaar, van 2001 tot 2013, gewerkt bij de Huishoudelijke Dienst van Huize Assisië, eerst in de oude dokterswoning vooraan in de laan, daarna op Hindeloop 4 en vervolgens in Loon op Zand aan de Van Rijckevorselstraat. Het huishoudelijk werk bestond uit het schoonhouden van de ruimtes, wassen, strijken, maar ook met de bewoners gaan wandelen en andere dagbesteding. Vooral de periode bij een zware afdeling op Hindeloop 4 was toch wel elke dag een opgave, niet in negatieve zin, het was wel fijn om te doen, maar je moest wel met de jongens om kunnen gaan en tegen een stootje kunnen, bij de jongens ging helaas agressiviteit vaak gepaard met geweld. “Om die reden was er op de afdeling veel verloop onder verplegend personeel, maar ik was niet bang, ik zocht contact met de jongens en er waren jongens die van anderen de koffie meteen in een hoek gooiden maar die van mij accepteerde”, aldus Thea. En ach, er gaat wel eens iets fout, zoals die keer dat ik bij het schoonmaken per ongeluk de deur van een isoleercel opende. Toch gaf me die zware afdeling plezier in mijn werk. Je voelde je zorgfunctie, je voelde de enorme betekenis van aandacht geven aan de jongens. Dat was ook het geval aan de Van Rijckevorselstraat in Loon op Zand. Dat was meer crisisopvang. Sommigen waren niet in staat voor zichzelf te zorgen en kregen een plekje in de centrale ruimte. Andere kregen een eigen appartementje waar ze zelf mochten aangeven welke hulp ze wel of niet wilden. Van sommigen zag je dat ze hulp nodig hadden, maar die toch afwezen. Het waren bewoners met een rugzakje. Maar het personeel kon heel veel voor deze bewoners betekenen. Thea: “Je kunt iets betekenen, je kunt interesse tonen, in gesprek komen, ze een beetje sterker maken. Het was al voldoende als je niets zei, maar er gewoon was. Er zijn voor de bewoners. Die warmte voelden ze feilloos aan”.

Voorbereiding voor een werkzaam leven buiten het terrein
In 1958 volgt Jan Staps P. Prince op als directeur van de Assisiëschool. In de periode dat Staps directeur is werkt de school steeds meer aan de voorbereiding van de leerlingen voor een werkzaam leven buiten het terrein.
Nieuw is ook het schoolzwemmen en de verkeerslessen voor het verkeersexamen. Er komt een avondschool voor de oudere bewoners. In 1964 neemt men nog een nieuw schoolgebouw in gebruik, maar vanaf 1970 vermindert het aantal leerlingen gestaag. Er zijn weinig nieuwe aanmeldingen en leerlingen vinden hun plek in andere schooltypes buiten het instituut.

In 1977 telt de school 105 leerlingen. In 1983 nog 44. Steeds moeten er leerkrachten ontslagen worden. Een voorgenomen fusie met de internaatscholen van Piusoord en Huize Vincentius vindt geen beslag.

Na de HBS en de militaire dienstplicht heeft de in Kaatsheuvel geboren Jozef Schoenmaker de Kweekschool gevolgd in Dongen en heeft daarna een baan gevonden als onderwijzer op de basisschool in Nieuwkuijk. In 1968 kreeg hij een telefoontje van een voormalig studiegenoot dat er een vacature was op de School voor Speciaal Onderwijs op Assisië, of hij interesse had en kon langskomen. Jozef had op de Kweekschool een stage gelopen in

het speciaal onderwijs op Assisië en ging op het verzoek in. Hij werd aangenomen per 1 november 1968.

Jan Staps was hoofd van de school. De school telde tien klassen, een observatieklas, vier A-klassen voor groepen met taal en rekenen en vijf B-klassen zonder vakken als taal en rekenen. Er waren in totaal 150 leerlingen in de leeftijd van 10 tot 19 jaar, 25% van de bewoners van Assisië. Voor de leerlingen van 16 tot 19 jaar moest elk jaar toestemming voor verlenging aangevraagd worden bij de Inspectie (met motivering). Jozef Schoenmaker kreeg de tweede A-klas. In vergelijking met de basisschool vond Jozef vooral de vrijheid in het werk op Assisië heel positief en ook persoonlijk meer motiverend. “Natuurlijk waren er roosters voor de gymnastieklessen en voor het godsdienstonderwijs door de rector van Assisië, maar er weerhield je niets om bij mooi weer naar buiten te gaan en soort van biologieles te geven. Ook was er geen algemeen opgelegde prestatiedrang, niet bij leerlingen en niet bij de onderwijzers. Aan het eind van een schooljaar was er geen sprake van overgaan of zitten blijven. Wel kon het gebeuren dat jongens doorstroomden naar een volgende klas, maar dat gebeurde ook gedurende het jaar. Er was zeker wel sprake van persoonlijk gemotiveerde prestatiedrang. Als onderwijzer had je invloed op de persoonlijke ontwikkeling van de leerlingen en in groepen van vijftien kon je ook individueel jongens sterker maken. Als je vooruitgang zag, gaf dat een enorme voldoening. Er was voor elke leerling een individueel ontwikkelingsplan. Een keer per maand was er overleg met de afdelingshoofden en het onderwijzend personeel.”

Een keer per jaar was er een ouderdag. Dan mochten familieleden de school bezoeken. Voor de leerlingen die geen familiebezoek kregen organiseerden de maatschappelijk werkers van Assisië een dagje uit.

Al vrij snel nadat Jozef Schoenmaker op Assisië kwam werken, kwamen de ideeën over zelfstandig wonen, liefst in de reguliere samenleving, op gang. Naarmate de realisatie daarvan vorderde werd op de Assisiëschool het aantal leerlingen kleiner en moesten zelfs leerkrachten worden ontslagen. Toen Jan Staps in 1984 met pensioen ging werd Jozef door het schoolbestuur gevraagd hem op te volgen. Er waren toen nog vier leerkrachten en twee klasse-assistenten. Verder was er nog een parttime vakleerkracht lichamelijke oefening, een psychologe, een administratieve kracht en een huishoudelijke dienst. De trend van uitstroom ging in hoog tempo door en in het schooljaar 1989/ 1990 gingen de vier resterende leerlingen, die onderwijs mochten volgen, naar de school van Piusoord. Hiermee kwam een eind aan circa tachtig jaar Buitengewoon Lager Onderwijs op Assisië. De leerkrachten waren niet in dienst van Assisië, maar waren semiambtenaar, die ontslag kregen en moesten uitzien naar een baan elders. Jozef zocht contact met de directeur van Assisië en kwam in dienst van Assisië als scholings- en vormingsmedewerker. “Dit hield in: nascholing aan diverse groepjes bewoners, die op het terrein woonden en werkten, beheren en exploiteren van de speelotheek, inkopen van handenarbeid-materiaal voor de afdelingen en organiseren van activiteiten zoals een springkussen.”

Betonrot versterkt de negatieve sfeer

In 1990 constateert men betonrot op enkele woonvoorzieningen gebouwd in de jaren zeventig. De vloeren dreigen door te zakken, maar er komt geen vergunning voor vervangende nieuwbouw op het terrein. De overheid maakt gebruik van de gelegenheid om te komen tot schaalverkleining en een betere spreiding van plaatsen over Noord-Brabant. Bijna honderd bewoners moeten naar buiten verhuizen. Er barst een storm van kritiek los bij ouders en medewerkers. Een commissie buigt zich over de problemen en bepaalt de richting: een deel van Assisië gaat naar Raamsdonksveer. In 1996 verhuist een groep van zesennegentig bewoners naar Raamdonksveer. Het project past in de gedachte van een zekere mate van zelfstandigheid voor de bewoners, gekoppeld aan de mogelijkheid gebruik te maken van de specialistische hulp van Assisië.

Ad en Marie Brabers – van Boxmeer vertellen over hun ervaringen met het verlaten van het terrein in Biezenmortel, het wonen in kleine groepen en ook over de dramatiek waarmee de verhuizing naar Raamsdonksveer gepaard ging:

Ad Brabers hoorde na zijn middelbare school en op zoek naar werk van zijn moeder dat neef Mari van Lier het zeer naar zijn zin had als verpleger op Assisië. Ad solliciteerde en kon haast meteen beginnen, op 1 september 1969. Zoals in die tijd gebruikelijk was kreeg je de eerste jaren steeds een andere afdeling om de diverse aspecten van het vak in de praktijk te ervaren. Voor Ad Brabers was de eerste afdeling Franciscus 1, een afdeling met jongens met gedragsproblemen. In hun gewone doen zag je niet eens verschil tussen de jongens en het personeel. Iedereen had overdag een stofjas aan. En in hun gewone doen was het werk helemaal zo slecht nog niet, onder werktijd gaan wandelen met de jongens of samen naar de visvijver van Assisië, met een boot midden op de vijver gaan vissen. “Maar als de agressiviteit naar boven kwam, was Franciscus 1 een zware afdeling. Je stond maar met twee man personeel op een groep van 16 jongens. Tegenwoordig zijn het bewoners waar permanent twee man personeel per bewoner wordt ingeroosterd. Dat was vroeger niet. Toen moesten we wel eens aan de noodrem trekken en de dwangbuis hanteren, “buisjes” zoals die werden genoemd.”

Voor Marie van Boxmeer had vader Harrie van Boxmeer gezorgd voor een baan op Assisië. Harrie zelf was vanuit Beek en Donk naar Assisië gehaald door heeroom broeder Plechelmus en was daar stoker. Na de middelbare school kwam vader eens thuis en zei tegen Marie dat zij zich de volgende dag kon melden bij broeder Wendelinus. Van de ene kant wil een puber niet door haar vader aan een baan worden geholpen, maar ja, aan de andere kant had je wel een baan en ook nog eens dicht bij huis. De eerste afdeling voor Marie van Boxmeer was Franciscus 2, dat waren zoals dat heet middengroep-zwakzinnigen. De jongens konden zelf eten en hadden hun dagelijkse activiteiten. Het personeel deed de jongens elke dag in bad, smeerde de boterhammen, e.d. De halfwarme koffie en het brood kwamen van de centrale keuken.

Voor Ad Brabers volgde na Franciscus 1 de afdeling Vincentius 3 met hele jonge kinderen, die je moest leren schoenen strikken en fietsen; ze deden hun eerste communie en ze gingen naar school. Als daar een jongen eens door het lint ging zette Ad zo’n jongen boven op de kast. Dat was niet echt een straf, maar de jongen kon er zelf niet af.
Na Vincentius 3 volgde de ziekenzaal Jozef 1 en na een onderbreking vanwege militaire dienst Antonius 5, waar Ad subhoofd werd. Vervolgens volgde plaatsing op Paulus met Bart van Doveren als hoofd. Dat waren hoog niveau jongens, maar met de nodige gedragsproblemen. Ad ontdekte dat hij zich op een afdeling als Paulus thuis voelde, waar minder het accent lag op de verzorging en meer op de begeleiding. En zo was het logisch dat Ad als een van de eersten meeging als begeleiding op een sociowoning, waar het werk zich nagenoeg uitsluitend concentreerde op begeleiding. Ad kwam te werken op de sociowoning in de Wouwerd in Udenhout, waar hij 25 jaar met veel plezier heeft gewerkt. Hier zaten ook mannen als Harrie Schellekens, de in het dorp zo geliefde medewerker van voetbalvereniging S.v.S.S.S. De Wouwerd was voor Assisië een visiteproject en directeur Schooltink kwam regelmatig langs met gasten om trots te zijn op zijn visitekaartje, of misschien wel zijn speeltje, want soms leek het project belangrijker dan jongens, al was de intentie van het project de jongens weer zo dicht mogelijk bij de gewone samenleving te brengen en waar mogelijk weer helemaal terug te plaatsen in de samenleving. En het is zeker waar dat de jongens wel meewilden naar een sociowoning. Het gaf hen status. Ze hadden een eigen kamer. Maar niet elke jongen aardde in een sociowoning en sommige jongens zouden beter passen in de grote gemeenschap van Assisië.

Marie had eenzelfde loopbaanstap gemaakt en was lid van het in 1974 gevormde Inverte in Loon op Zand. Daar was Toon Lucassen hoofd en verder werkten er in de verpleging Geert Mathijssen, Bart van Asten en Riky van Iersel, en in de huishoudelijke dienst Francine

Moonen en Jeanne Leijten. De naam ‘t Inverte was bedacht door Frans de Weijer en stond voor INternaat VERvangend TEhuis. Marie ging in 1978 terug naar een afdeling op het terrein van Assisië en raakte daar betrokken bij de grootschalige verhuizing van afdelingen naar Raamsdonksveer.

De sociowoningen ‘t Inverte en de Wouwerd waren voor de bewoners nog een traject op basis van vrijwilligheid. Maar met de jaren werd van overheidswege en vanwege de prestatiedruk van de bestuurders de druk groter om grootschaliger het grote terrein van Assisië te verlaten en een plek te vinden in de reguliere samenleving. Zo kwam er een groot project, een omvangrijke verhuizing naar Raamsdonksveer, en die had een verplicht karakter. De bestuurders hadden afdelingen geselecteerd waarvan de hoofden wel pro-verhuizing waren en dus wel zouden meewerken aan de besluiten van de bestuurders. Maar de medewerkers van deze afdelingen werden belast met de opdracht om de ouders van de jongens te overtuigen dat de verhuizing naar Raamsdonksveer – en dus het verlaten van het vertrouwde terrein – voor de jongens het beste was. Zo moest ook Marie Brabers – van Boxmeer op pad. Zij moest naar de ouders van Noud, waarmee zij zo’n geweldige band had opgebouwd. De vader van Noud zei haar: “Zuster, als jij het goed vindt, als jij vindt dat onze Noud erop vooruitgaat, dan is het goed”. Die avond heeft Marie haar opdracht teruggegeven en is niet meegegaan naar Raamsdonksveer.

Marie Brabers – van Boxmeer kreeg werk in ’t Stekske, heeft enkele jaren vaste nachtdienst gedraaid en heeft later werk gekregen dat meer het karakter had van thuiszorg. Zo had zij een cliënte in De Heul in de Kreitenmolenstraat.

Ad Brabers veranderde in 2002 van werklocatie en kwam te werken in Berkel-Enschot op appartementencomplex de Rosmolen. Vier van de bewoners van de Wouwerd gingen met hem mee. Er werden ook bewoners geplaatst recht vanuit hun thuis, waar ze niet meer konden functioneren. De groep was redelijk begaafd. Sommige bewoners reden auto en hadden verkering, maar ze hadden ook flinke gedragsproblemen. Ad heeft nog een extra opleiding gevolgd om met gedragsproblemen om te gaan. Het was geen gemakkelijke tijd. Voor het grip krijgen op de gedragsproblemen was voor Ad discipline heel belangrijk. Als de afspraak was dat een meisje twee avonden mocht komen, dan was dat voor Ad twee avonden en niet zeven dagen in de week. Maar ja, zo’n jongen belde naar de directie en verantwoordelijke agogen en de jongens kregen altijd gelijk. Het was zo sterk dat je vaak als personeel verantwoording moest komen afleggen als een jongen een klacht had ingediend.

Jacob Leerentveld
Sinds 1991 woon ik op de nieuwgebouwde afdeling Damiano. Samen met nog dertien andere bewoners. Twee van de bewoners wonen zelfstandig op het terrein. We kunnen het goed vinden met elkaar. Er zijn wel eens woorden, maar geen echte ruzie. En anders komen de begeleiders ertussen. Een paar keer per jaar hebben we bewonersvergadering. Dan praten we met z’n allen over wat we goed en niet goed vinden.

Sinds een paar maanden heb ik een echte vriendin: Corrie. Dat is een meisje dat in de Vossenberg heeft gewerkt. Ze is 62 jaar. Corrie woont nu in een nieuw huis in Oisterwijk, waar ook jongens wonen. Dat is eigenlijk net als hier. Hier op Damiano woont ook een meisje bij ons. Vroeger had je alleen maar jongens, maar dat is nu anders. Elke woensdag ga ik naar Corrie. Dan gaan we met een busje naar de molen in Oisterwijk en daar is Corrie dan ook. Een keer heb ik haar een kleedje gegeven voor op een tafeltje. Dat was te groot voor op mijn kamer. En toen heb ik het laten uitwassen en strijken en heb ik het aan Corrie gegeven. Daar was ze heel blij mee. Als we mens-erger-je-nieten in Oisterwijk, dan kijkt Corrie altijd. Dan moet ze naast me zitten. Want een vriendin moet naast je zitten. Ik heb ook een foto van Corrie op mijn kamer. De rand van het fotolijstje heb ik met bloemetjespapier beplakt. Dan ziet het er altijd mooi uit.

Het gevoel dat het terrein op het Hooghout in Biezenmortel geheel zou worden verlaten was al aangewakkerd door een deels gedwongen verhuizing van bewoners naar Raamsdonksveer versterkte toen de zoete inval van de telefonische receptie in het hoofdgebouw werd gesloten. Daarover vertelt Henny van der Haring:

Henny kwam in 1984 op Assisië werken in de Huishoudelijke dienst. Na negen maanden zag ze een vacature voor receptioniste. Ze solliciteerde, werd op die functie aangenomen en ze heeft meer dan 35 jaar van haar werk mogen genieten. En al die tijd kon ze regelmatig opleidingen volgen. De eerste zestien jaren werkte Henny op het hoofdgebouw op het terrein van Assisië. Daar was de telefoonpost met vier vaste medewerksters die in roosters de post bemanden van ’s morgens zeven tot ’s avonds tien. In het begin was de telefonische receptie er niet alleen voor de inkomende telefoontjes, maar ook voor de uitgaande telefoontjes, want in die tijd was het nog onmogelijk om vanuit de afdelingen extern te bellen. Als een afdeling frites wilde bestellen, belde het daar werkende verplegend personeel naar de receptie met de vraag frites te bestellen bij de lokale fritesboer. Naast de telefoon hadden de medewerkers van de receptie ook administratieve taken zoals typewerk. Men vervaardigde elke week de misboekjes voor de H.Mis in de kapel. Men typte ook de zorgplannen voor de bewoners, een activiteit die thans persé achter gesloten deuren moet plaatsvinden. De telefoonpost was heel veel meer dan alleen de telefonische receptie. Men verkocht er ook sigaretten en snoepgoed. Bewoners en medewerkers kwamen zomaar langs voor een praatje, al dan niet met koffie. De telefonische receptie was een soort zoete inval, waar gezelligheid de boventoon voerde, in woorden van Henny: “Het was er keileuk”. Met de jaren was er de ambitie alle bewoners een plek te geven in woningen in de woonwijken. Er werd openlijk gesproken over het geheel verlaten van het terrein van Huize Assisië. Ook al gingen er regelmatig groepen en zelfs hele afdelingen van het terrein af naar woningen ergens in een stad of dorp, algemeen was er misschien nog een gevoel dat het niet zo’n vaart zou lopen, dat het niet goed zou zijn voor bepaalde groepen bewoners. Maar toen in 1996 na een fusie Prisma ontstond met het hoofdkantoor op een industrieterrein in Waalwijk en toen zelfs die knusse zoete inval van de telefonische receptie op het terrein van Assisië werd gesloten, kwam het verlaten van het terrein toch dichterbij. Een mokerslag voor veel medewerkers. Dat laatste gold niet voor Henny persoonlijk. Ze volgde haar werk naar Waalwijk en kon tien jaar later weer terugkeren naar het terrein van Assisië, eerst in het hoofdgebouw, later in het gezondheidscentrum.

Inspringdiensten

De sfeer op het terrein van Assisië, het gevoel dat alles op het terrein zou worden afgebouwd, maakte van Assisië een werkgever, waar je veel kon leren, maar ook een met onzekerheid over de toekomstige standplaats. Dat ging samen het opbouwen van een personeelsteam, dat niet in vaste dienst kwam, maar afhankelijk van de schommelingen in vraag en aanbod van medewerkers beschikbaar was als oproepkracht voor zogenoemde inspringdiensten. In een gesprek met Toon en Annie de Boer – van Rijswijk en met Dymph van den Bersselaar – Schilders kwam dit fenomeen heel toevallig tweemaal aan de orde. Toon den Boer is op 1 juli 1967 begonnen op Assisië, heeft tot zijn 55ste in de zorg gewerkt en daarna in de activiteiten in Oisterwijk tot 1 juli 2007. Annie den Boer – van Rijswijk is begonnen op 1 september 1967, stopte – zoals destijds gebruikelijk was – toen zij in verwachting raakte van haar eerste kind, was er dertien jaar uit en kwam in 1985 terug als oproepkracht in de zorg, en vier jaar later als vaste kracht in de zorg en later in de activiteiten sector. Dymph van den Bersselaar – Schilders begon op 1 september 1971 op Assisië, stopte in 1979 toen er een kleine op komst was en kwam vijf jaar later alweer terug, eerst als zogenoemde “inspringdienst” in de weekends, later als vaste kracht op de Activering, met name op de Efteling als begeleidster van jongens van Prisma die werden ingezet in de ondersteunende dienst voor de catering.

De Daniël de Brouwerstichting heft zichzelf op in 1987

In de praktijk ontwikkelde de overkoepelende Daniel de Brouwerstichting zich tot een orgaan dat vooral bestuurlijke vraagstukken op haar agenda vond, de financiering, de efficiency, de organisatie van de opleiding, de gelijkmatige spreiding van de zorgcapaciteit over de provincie, etc. De inhoudelijke zorgvraagstukken lagen op tafel van de directies bij de zes instituten. Waar in de tijd van de Broeders Penitenten primair de zorgvraag centraal stond, was de hoogste directie van de Daniel de Brouwerstichting bezig met bestuurlijke vraagstukken. Bestuur en instellingen waren met andere onderwerpen bezig. Al in 1983 onderkende het bestuur de problematiek en er werd de afspraak gemaakt dat het bestuur van de Daniël de Brouwerstichting voortaan zou functioneren als een soort raad van commissarissen voor de directeuren van de instellingen. Of zoals iemand dat cynisch uitdrukte: De functie van de stichting heeft zich ontwikkeld tot die van een beleidsmedewerker op hoog niveau. Het kondigde een noodzakelijke structuurwijziging aan. Die werd in 1983 ingezet met het instellen van een commissie van drie wijze mensen. De commissie sprak over de verschuiving van de bestuurlijke- naar de directionele verantwoordelijkheid (van bestuur van de Daniël de Brouwerstichting naar de directies van de instellingen), over werk van ondersteunende aard en van een voorzitter die als belangrijkste taak heeft het vaststellen van de agenda. De commissie oordeelde snoeihard en sprak over een achterhaalde hiërarchische structuur.

Vier jaar later, in 1987, werden de zes aangesloten instellingen zelfstandige stichtingen en hadden de handen vrij om eigen beleid te ontwikkelen. Ook Assisië kon nu zelfstandig, los van de Daniël de Brouwerstichting, werken aan de eigen ontwikkelingen. De slagzin werd ‘zorg op maat’ met slogans als:

- Van grootschalig naar kleinschalig;
- Van verzorgen naar ondersteunen;
- Van groepsgericht naar persoonsgericht;
- Van aanbodgericht naar vraaggericht.

Zorg op maat

Het aantal sociowoningen buiten het internaat bleef toenemen, maar ook op het terrein van Assisië veranderde er veel. Een belangrijk programmapunt in het beleid van het zelfstandige Assisië was het streven naar zelfstandige woongroepen van zes personen. Bijna voortdurend werd er op het complex gerenoveerd of gebouwd. De nieuwe afdelingen kregen een grotere verantwoordelijkheid en er was meer aandacht voor de individuele bewoner en zijn/haar privacy. Het is wellicht overbodig te wijzen op het feit dat de individuele aandacht voor de bewoners en de diversificatie van het zorgaanbod de zorg verzwaarden. Bovendien nam het aantal meervoudig gehandicapte kinderen en bewoners met een laag niveau toe. De druk op de geestelijke gezondheidszorg werd daarbij door de gedwongen bezuinigingen steeds groter. Ook in deze periode blijven inzet en creativiteit van personeel, bestuurders en ouders belangrijke bestanddelen van de zorgverlening voor de verstandelijk gehandicapte medemens.

De regionaliseringstendens komt in een stroomversnelling. De overheid is net als Assisië geen voorstander van gesloten instellingen. Samenwerking met andere zorginstellingen wordt gezien als een manier om de zorg te optimaliseren. Dagbehandeling, extramurale zorg en vakantie-opvang zijn slechts enkele activiteiten, waarbij de medewerkers van Assisië in staat zijn hun specialistische kennis in dienst te stellen van derden.

Assisië is al lang niet meer een instituut. Het is een zorgcentrum.

Jacob Leerentveld

Tegenwoordig is het erg rustig op het terrein. Ik weet wel hoe dat komt. Heel veel groepen zijn ergens anders gaan wonen. In Kaatsheuvel, Oisterwijk of Loon op Zand. Als ik nu ’s avonds over het terrein loop is het helemaal uitgestorven. Je ziet geen sterveling. Er zijn ook geen grote groepen meer. En de groepen die er zijn, zijn van minder niveau, en die blijven

binnen. Als er nog wel iets te doen is, dan kun je goed zien dat het allemaal veranderd is. Je hebt geen volle zalen meer. Dat merk je echt. Ooit woonden hier wel zeshonderd patiënten. Nu zijn het er nog een dikke tweehonderd. Daarom is het natuurlijk 's avonds ook zo stil. Er is ook veel minder personeel dan eerst. Sommigen zijn overgeplaatst en anderen zijn gestorven.

Frans Robben vatte al die ontwikkelingen als volgt samen:
"De projecten om decentraal wonen te realiseren vloeiden voort uit overheidsbesluiten. De overheid vond dat er in onze regio een te grote concentratie van geestelijke gezondheidszorg was, verzorgd door Assisië (later Prisma), Haarendael (later Cello), Vincentius (later ASVZ) en Piusoord (later Amarant). Midden jaren negentig werd er betonrot geconstateerd bij een aantal woonvoorzieningen, op het terrein "'t Hooghout" genoemd. Dit greep de overheid aan om voor het opknappen van gebouwen geen geld beschikbaar te stellen en deze 'bedden' richting West-Brabant te herplaatsen. Assisië kwam hierbij in het werkgebied van Accent, een organisatie die vooral gezinsvervangende tehuizen en dagverblijven exploiteerde in het werkgebied Waalwijk en Oosterhout. Dit leidde tot de fusie van Accent met Assisië tot Prisma. Vandaar de trek naar sociowoningen in bijvoorbeeld Loon op Zand, Hilvarenbeek en Geertruidenberg. De bestuurders hebben aanvankelijk het overheidsbesluit strikt doorgevoerd. Met name Raamsdonksveer werd een project met een verplicht karakter en veel weerstand. Het droeg bij aan uitspraken als "Het hele terrein van Assisië wordt verlaten". En eerlijk is eerlijk, voor veel bewoners was de stap naar een sociowoning in een woonwijk in een dorp een verantwoorde goede zet, waar de bewoners zelfstandiger van werden. Maar niet alle bewoners konden omgaan met die zelfstandigheid. Het heeft later geleid tot een gedeeltelijk terugkomen op een doorgeschoten visie. Het individuele belang van de bewoner staat voorop."

Voor Toon Roefs is helder dat de projecten van decentraal wonen een noodzakelijke trendbreuk waren. "Er werd afgerekend met de zorgzame beschuttende gesloten gemeenschap met een eigen keuken, een eigen kerk, een eigen wasserij. Er werd afgerekend met die oude en verouderde cultuur. De oude cultuur is doorbroken en heeft plaatsgemaakt voor het centraal stellen van de ontwikkeling van elke individuele bewoner. Dat was in het begin zoeken, er zijn keuzes gemaakt waarop bestuurders later terugkwamen, maar de cultuurombuiging is een belangrijke verdienste. En het project Raamsdonksveer heeft uiteindelijk gewerkt als het noodzakelijke vliegwiel om de verandering echt door te zetten. Het heeft alle medewerkers doen beseffen dat onttrekken aan de trend eindig zou blijken."

Van arbeidstherapie tot zinvolle dagbesteding
Frans Robben is opgegroeid aan de Zandkant in Biezenmortel en in zijn jeugd speelde hij met een voetbalteam vanuit de lagere school van Biezenmortel regelmatig tegen een voetbalteam op Assisië. Misschien is het daardoor dat Frans affiniteit kreeg met zorg. Dat bleek ook uit een beroepskeuzetest, die hij deed na de middelbare school. De test duidde op een zorgzaam beroep. Frans solliciteerde op Assisië en even later kwam Frans Kuijpers – ook geboren op de Zandkant – thuis op bezoek. Dat Frans uit een boerengezin kwam was een pré, want op de boerderij leer je aanpakken. Frans kon beginnen op Assisië, maar was nog te jong om met de opleiding te beginnen. Hij volgde intussen een cursus "Sport en spel en handvaardigheid". Ondertussen werd Frans op een afdeling geplaatst en gedurende de Z-opleiding elk jaar op een andere afdeling geplaatst, om ervaringen op te doen. Voor Frans waren de afdelingen achtereenvolgens Franciscus 4, Jozef 2, Antonius 2, Antonius 6-7 en Elisabeth 2. Na de opleiding werd Frans nog hoofd van Antonius 4.
Voor de toen 30-jarige Frans Robben veranderde de loopbaan ingrijpend toen in 1983 Frans de Weijer hem attendeerde op de functie van souschef van de wasserij met de mededeling dat zijn functie binnen enkele jaren wegens pensionering beschikbaar zou komen. Frans maakte de overstap en dat was het begin van managementcarrière in de sfeer van

grootschalige organisatie. Op de wasserij werkten in die tijd 40 bewoners, maar tot de werkzaamheden behoorden bijvoorbeeld ook de keuterboerderij en de huiswerkers (bewoners die op verschillende plaatsen werkten, zoals op de woonvoorziening, in de keuken, de tuin en de kleermakerij), waardoor het totale bereik de inzet van 120 bewoners betrof. Frans volgde diverse opleidingen, onder andere bij TNO. Hij kon zich ontwikkelen tot een ondernemer die verantwoordelijkheid neemt voor de inhoud van het werk, de kwaliteit van het werk, de arbeidsomstandigheden (geluid en temperatuur binnen de wasserij) en de functionaliteit (zoals de ombouw van de keuterboerderij tot een evenement voor de bewoners).
Na zeven jaar ging Frans op verzoek van hoofd Behandel en Begeleiding Rosenthal naar de Activering met de opdracht vooral naar de inhoud van het werk te kijken. Onder Peter Nouwens werd Frans hoofd Arbeidstherapie A. Dat betrof niet exclusief de Activering, maar meerdere vormen van dagbesteding voor alle bewoners. Voor elke individuele bewoner moest worden gezocht naar een zinvolle dagbesteding, waar mogelijk ingevuld met collectieve activiteiten. De opbouw van dagbesteding op maat maakte een investering van ruim 1 miljoen gulden noodzakelijk.

In de jaren tachtig en negentig kwam de decentralisatie van de woonvoorzieningen in een stroomversnelling. De bewoners zouden zich beter individueel persoonlijk kunnen ontwikkelen in kleinere gemeenschappen. Het centraal zetten van de individuele belangen van de bewoners leidde tot een veel geciteerde opmerking die Frans Robben vaak heeft gemaakt, namelijk de vraag: “Wat heeft Jan Jansen eraan?”.

Er was discussie of er op het terrein een nieuw arbeidscentrum zou komen ter vervanging van de Activering. Maar dat zou niet passen bij het beleid deconcentratie. Bewoners gingen voortaan met de bus naar een gehuurd arbeidscentrum in Waalwijk en het arbeidscentrum op het terrein van Assisië is opgeheven.

De opbouw van dagbesteding op maat heeft vooral plaatsgevonden in de jaren negentig met het project “Volwaardige dagbesteding”. Hierbij is toen – wat uniek was voor Nederland – dagbesteding voor alle bewoners gerealiseerd. Op het terrein betrof dat ongeveer 56 cliënten, waarvoor een bouwkundige investering van 1 miljoen gulden nodig was. Het betrof ongeveer 150 cliënten met een ernstig verstandelijke beperking, ouderen en bewoners met gedragsproblemen, die tot dan toe geen dagbesteding kregen, maar voornamelijk op de woongroep bleven. Vanaf 1995 kregen bewoners met ernstige of meervoudige beperking een dagdeel per dag dagbesteding, voor een deel aangeboden op de woonlocatie voor de bewoners die tussendoor nog veel op bed lagen. In 1999 werd dit uitgebreid naar een hele dag.

Frans Robben bleef actief op het terrein van dagbesteding voor bewoners, met veel organisatorische werkzaamheden zoals sluiten en vernieuwen, nieuwbouw, e.d., in Udenhout en later in Oosterhout en Waalwijk. Borging en duurzaamheid waren kernwoorden.

Vernieuwing van de pastorale zorg
Rector van Hoek had, tot zijn overlijden in 1977, als hoofdtaak de geestelijke begeleiding van de broeders. Pastor Peter Wouters werd daarna gevraagd in eerste instantie aandacht te besteden aan de bewoners. Hij vertelt over de beginperiode: “Ik ben sinds 1979 pastoraal werker op Assisië. De eerste jaren overigens samen met pastor Willie den Hartog. In de kapel troffen we, behalve bewoners, ook nogal wat mensen uit de omgeving en broeders aan. Wij probeerden, zoals gevraagd, al snel aan te sluiten op de vraag van de bewoners en richtten ons met de liturgie op de groep met een ontwikkelingsleeftijd van acht tot twaalf jaar. Die lieten we dan zelf vertellen in de kerk. Wijzelf lazen niet of nauwelijks uit de Bijbel en gebruikten de bewoners als het ware als de boodschapper voor hetgeen wij wilden vertellen. Vooral op ’t Hooghout zaten redelijk begaafde kinderen die dat uitstekend konden. De omwonenden zeiden al snel: “Dat is niets voor ons” en bleven weg en ook de broeders

bleven successievelijk, op een enkeling na, weg." Pastor Peter Wouters koos voor de ingeslagen weg en allengs bestond niet alleen het koor uit bewoners, ook de dirigent en de organist waren bewoners. De pastor kreeg elke dag wel bewoners op zijn kamer. Een van de bewoners kwam elke dag langs om een kaarsje op te steken en samen te bidden. Met een andere bewoner ging de pastor naar de kapel om een kaarsje op te steken.

In 1994 vertelde pastor Peter Wouters: "Ik voel me inmiddels op Assisië als een vis in het water. Het werken met zwakzinnigen heeft in het begin best moeite gekost. De bewoners hebben een eenvoud, ze zijn kinderlijk, maar beslist niet kinderachtig, en ze zijn spontaan. Ze laten merken dat je erbij hoort. Dat haal je vaak niet uit hun woorden, maar ze tonen het je wel op de een of andere manier. Ik vind mijn werk op Assisië dan ook zalig!"

Het Assisiëkoor

Theo Bergmans, een zeer markant bewoner met een prachtige basstem, lid van het koor dat in de weekenddiensten zingt, een innemende man die door iedereen gekend en bemind wordt, besluit in het voorjaar van 1977 als eerste bewoner om zijn verblijfsjubileum in de kapel te vieren met een eucharistieviering. Hij wil daarbij een groot koor. Er is al enige jaren een groepje medewerkers dat als gelegenheidskoor tijdens uitvaarten of tijdens de kerkelijke viering van een ambtsjubileum de liturgische gezangen verzorgt. Dat koortje wil wel voor Theo zingen. Als Martien Hurkmans in 1977 aantreedt als pastor, merkt hij dat Theo Bergmans wel een trend heeft gezet met zijn feest. Hij gaat op zoek naar een blijvende oplossing. Henk Lommers, een van de gelegenheidszangers, vindt een oplossing en richt in 1978 een nieuw koor op, bestaande uit personeelsleden van het gelegenheidskoor, aangevuld met vrijwilligers uit de buurt. Onder de naam Assisiëkoor gaan zij zingen met Henk Lommers als dirigent. Het initiatief groeit snel uit tot een volwaardig koor. In 2004 werd Margriet Leeuwenberg dirigente, zij het van een koor in afgeslankte vorm. Met het ouder worden van de leden van het koor, kwam er een einde aan 35 jaar zang-plezier.

Intern transport

Frank Scheffers was vakantiekracht bij het intern transport:
"In 1991 maakte ik kennis met Huize Assisië toen ik als rechtenstudent op Tilburgse universiteit op zoek was naar een baantje in het weekend en de vakanties. Eerst via het uitzendbureau en later "in vaste dienst" kreeg ik een functie bij de afdeling "intern transport". Intern transport verzorgde het transport van de (warme) maaltijden vanaf de centrale keuken naar de verschillende afdelingen op het terrein. Ook zorgde intern transport voor het vervoer van rolcontainers met schone en vuile was van en naar de eigen wasserij op het terrein. Daarnaast werden we ingeschakeld als er incidenteel meubilair of andere zaken van het ene gebouw naar het andere gebouw op het terrein vervoerd moest worden. Huize Assisië was zijn tijd toen al ver vooruit, want we hadden de beschikking over twee elektrisch aangedreven vrachtwagentjes van het merk Spijkstaal die speciaal op maat waren gemaakt voor Huize Assisië. Het waren een soort van kleine versies van een SRV-wagen die toen nog op het platteland rondreden, dat waren vaak ook wagens van het merk Spijkstaal. Zowel bij de keuken als bij de wasserij konden we met de wagens binnenrijden, laden en lossen aan het perron en vervolgens weer recht vooruit (voorzichtig met de buitenspiegels!) naar buiten. De vaste medewerkers van de afdeling waren toen Martien van de Pas uit Biezenmortel, Martin Brabers uit Udenhout en Frans Smetsers uit Oisterwijk. Ik werd als weekend-/vakantiekracht aan dit team toegevoegd. Ik kreeg een eigen (indrukwekkende) sleutelbos zodat ik bij de wasserij en alle afdelingen bij de washokken naar binnen kon. Het was ook gebruikelijk dat, als een vorm van dagbesteding, per wagen een bewoner met ons meereed die ons kon helpen bij het laden en lossen. Met de rolcontainers met de was ging dat vrijwel altijd goed. Met de rolkasten waar de etensstellen met warm eten in zaten was het opletten geblazen. Die stonden namelijk los in de kast; verschillende beugels met drie of vier opeengestapelde roestvrijstalen pannen met de warme maaltijd voor één of twee afdelingen. Voorzichtigheid was dan geboden als de containers via de schuinaflopende laadklep gelost

moesten worden. Dan was het zaak om een al te enthousiaste hulpvaardige bijrijder wat te temperen om te voorkomen dat de inhoud van de pannen met soep en aardappels door elkaar raakte. De bijrijders reden graag mee, vaak stonden ze al ruim voordat mijn dienst begon geduldig voor de garage van de wagens te wachten. Ze hadden er plezier in om mee te kunnen helpen en ik vond het ook leuk dat ze met mij meeliepen. Er waren vier verschillende bewoners die met mij meereden. Dat was ook nodig want soms namen ze “een snipperdag” op. Ook al werkte ik alleen in de vakanties en weekenden, we kregen toch een band met elkaar. Omdat ik altijd met veel plezier op Huize Assisië gewerkt hebt hield ik, na mijn afstuderen tijdens mijn militaire diensttijd en zelfs nog tijdens het eerste jaar van mijn echte baan als fiscalist, mijn bijbaantje in de weekends nog even aan. Bij het afscheid in 1995 kreeg ik van mijn bijrijders een paar mooie tekeningen en een cassettebandje met speciaal door hen opgenomen muziekfragmenten die zij vaak op de autoradio in de wagen afspeelde.

Eén van mijn “bijrijders” hielp al jarenlang mee bij intern transport. Hij kon vanwege zijn handicap niet praten maar begreep alles wel heel goed. Dat kreeg ik in de gaten tijdens de eerste weken dat ik op Huize Assisië werkte. We hadden namelijk een vaste route per wagen, die ik nog niet direct onder de knie had. Als ik dan stopte bij een afdeling die volgens de vaste route nog niet aan de beurt was dan stapte hij niet uit maar bleef rustig zitten en gniffelde hij in zichzelf. Ik wist dan genoeg….

Onze afdeling kwam overal op het terrein. In mijn tijd waren de grote verpleegpaviljoens al gesloopt en vervangen door lage bungalows die verspreid op het hele terrein stonden. Ze hadden allemaal een eigen naam, bijvoorbeeld, Paulus, de Lent, Goretti of Pinokkio. Per bungalow vormden verschillende bewoners een leefgroep. Er waren toen ook een paar kleine appartementjes waar een bewoner op zichzelf kon wonen. Die brachten wij dan een eigen etensstel met pannetjes soep/groente/aardappelen/vlees en een toetje. Eén bewoner was het niet altijd eens met wat er die dag op het menu stond. We moesten de pannetjes dan af en toe bij elkaar rapen in de tuin voor zijn huisje als hij die boos naar buiten had gegooid. Sommige bewoners hadden bijzondere talenten. Zo had bewoner Jan Rieck die op de afdeling woonde die was ondergebracht in de oude doktersvilla bij de ingang een complete mini-Efteling nagebouwd in de oude garage van de villa. Van hout, oude gordijnen en waardeloos materiaal had hij in de loop der jaren prachtige dingen nagebouwd uit de Efteling. Hij had van zijn project ook een mooie brochure gemaakt met allemaal schetsen van Eftelingtaferelen.”

ARBO-omstandigheden en kwaliteitszorg
Jan van Gestel werd in 2001 ARBO-coördinator, verantwoordelijk voor het arbeidsomstandigheden van de medewerkers, maar ook voor kwaliteitszorg van alle diensten van de organisatie. Jan vertelt over zijn loopbaan op Assisië:

Jan van Gestel heeft het getuigschrift 3 jaar HBS en op zijn 16de was het tijd om naar werk uit te kijken. Er waren in die tijd twee grote werkgevers in het dorp: de steenfabriek en Huize Assisië. Moeder Joke van Gestel – van Delft, die volop actief was in de Udenhoutse samenleving, kwam ook wel eens op Assisië en sprak broeder Wendelinus aan. Als Jan interesse had kon hij op 1 augustus 1969 langskomen, 11.30 uur bij broeder Wendelinus. Jan dacht ernaartoe te gaan voor een sollicitatieprocedure, maar het bleek zijn eerste werkdag. Harrie van den Brand was bij het gesprek, zijn eerste afdelingshoofd op de afdeling Goretti. Harrie vertelde dat zijn dienst ’s middags om half twee begon, zodat hij eerst nog even thuis een boterham kon eten. Om kwart voor 2 werd Jan aan het werk gezet om een bewoner te wassen. Zo snel kan het gaan. Later bleek dat er helemaal geen contract was opgesteld.
Het was wel flink werken op Goretti. Er waren 58 bewoners die totaalzorg nodig hadden en dat deed je met zes personeelsleden in zodanige roosters dat er steeds tenminste twee verplegers waren. Het begon ’s morgens met de bewoners uit bed halen, allemaal onder de

douche met groene zeep en een washandje. Na het wassen lagen er in het woonvertrek drie stapels broeken en drie stapels truien klaar, in drie maten: groot, middel en klein. Je nam de bovenste van een stapel. Van zijn eerste afdelingshoofd heeft Jan een levenswijsheid geleerd die hem altijd is blijven motiveren: het gaat om de kleine gewone menselijke dingen, de individuele aandacht voor iedere mens. Je kunt zorgen voor een grote groep en de hele groep keurig verzorgen met wassen, kleden en eten. Maar je kunt de bewoner beter als een individuele mens zien die je aandacht geeft. Een voorbeeld. De tafels waaraan werd gegeten waren achthoekige tafels. Je kunt het eten op tafel zetten en erbij gaan staan om er op te letten dat ieder tot z'n recht komt. Maar je kunt rond de tafel lopen en iedere bewoner een voor een met een klein praatje thee inschenken. Zo vond Jan plezier in het werk. "Zorgen voor" is magnifiek.
Jan ging van totaalzorg-afdeling Goretti naar een afdeling met mensen met het Syndroom van Down op Franciscus 5 en naar de bed-afdeling Antonius 7. En er volgde een opleidingstraject, de interne opleiding tot Z-verpleegkundige, maar daarnaast ook opleidingen handarbeid, sport en spel, e.a. Met veel tienen op de lijst en een uiting van de gedrevenheid voor de zorg.

Hoofd van een afdeling was niet Jan's ding. Jan was het best op z'n plek als hij kon zorgen, kon verplegen. Toen diende zich de uitgelezen kans voor om verpleegkundige te worden op de ziekenafdeling. Dat was Jan op het lijf geschreven: "Echt zorgen voor, echt verplegen, echt kijken naar de hele mens waarvoor je zorgt", aldus Jan. Hij heeft er 22 jaar mogen werken, in de witte verplegersjas. Naar men zegt was het Jan van Gestel die het langst in de witte verplegersjas is blijven werken. Op de ziekenafdeling heeft Jan vele leerling-verpleegkundigen mee mogen opleiden, omdat voor de derdejaarsleerlingen een stage op de ziekenzaal een verplicht onderdeel van de opleiding was.

In 1998 nam de Tweede kamer de Wet BIG aan, de Wet Beroepen Individuele Gezondheidszorg. De wet bepaalde de condities waaronder verpleegkundigen bepaalde handelingen mochten doen. Alleen opleiding was niet voldoende, aantoonbare vaardigheid was voortaan ook noodzakelijk. En zo moest verplegend personeel voortaan aantonen vaardig te zijn in het zetten van een spuit, het toedienen van medicijnen, het geven van sondevoeding, e.d. In 1999 werd Jan van Gestel Coördinator Verpleegkundige Scholing. Jan had een pop, waarop men alle handelingen kon oefenen en waarmee Jan van afdeling naar afdeling trok om de vaardigheid van verplegend personeel te toetsen en te verbeteren. Op de ziekenzaal kwam een telefonische hulplijn waar alle verplegend personeel 24 uur per dag terecht kon voor advies.
In 2001 vroeg de directie aan Jan om Adviseur ARBO te worden, een functie die een half jaar later een fulltimebaan werd. Jan kreeg zijn basiswerkplek in Waalwijk en werkte daar voor alle locaties. Bij de diverse locaties kwamen er ARBO Aandachtsfunctionarissen (AA's) die na de uitbreiding van de taak met Veiligheid AAV-ers werden genoemd. Aanvankelijk werd het werk nog gedaan onder bepalende leiding van een externe ARBO-dienst, maar na drie jaar functioneerde de ARBO-zorg bijna geheel zelfstandig. Belangrijk onderdeel van het werk was de medewerker. Er kwamen risicoanalyses per locatie, trainingen "Omgaan met agressie", e.d. Soms moest er ingegrepen worden als de veiligheid van een verpleegkundige ernstig in gevaar dreigde te komen. Vervolgens werd het takenpakket uitgebreid met kwaliteitszorg. Er kwam voor medewerkers een meldingssysteem om risico's en fouten op het werk te melden. "Niet om te klikken, maar om de organisatie de kans te geven om verbeteringen door te voeren".
In zijn ARBO-werk was Jan een bekende, bij alle medewerkers van Prisma, maar ook bij externe diensten zoals de Vereniging Gehandicaptenzorg Nederland. Geen wonder dat er maar liefst ruim 300 mensen kwamen naar de receptie op 15 december 2016 toen Jan met pensioen is gegaan.

Aandacht voor het terrein

In 1989 kreeg bureau Van den Eerenbeemt uit Den Bosch opdracht voor het vervaardigen van een structuur- en beheersplan voor de buitenruimte van Huize Assisië. Er was in de voorgaande dertig jaren veel gebeurd op het terrein, veel nieuwbouw, sloop van de oude paviljoens, uitstroom van bewoners, e.d. en al die dertig jaren was er geen aandacht voor een gestructureerde inrichting van het terrein. Vroeger was het duidelijk: een hoofdgebouw, vier monumentale paviljoens en een straatje met bedrijvigheid, heel overzichtelijk en heel gestructureerd. In 1989 was het meer een toevallig zo ontstane mengeling van wegen, gebouwen en ontspanningsmogelijkheden. Het bureau kwam met vele initiatieven, zoals het herstel van de oost-westverbinding en de bouw van een voetbalstadion, maar budgettaire beperkingen waren er de oorzaak van dat slechts een van de aanbevelingen werd opgevolgd. Dat was het laten groeien van hagen en de aanleg van siertuinen bij elk wooncomplex, zodat de directe woonomgeving van de bewoners nog meer een normale woonsituatie vormde.

De sloop van oude paviljoens en de bouw van nieuwe woonruimte ging door. Nieuwe gebouwen en voorzieningen kwamen op haast willekeurige plekken op het terrein. De trends van kleiner wonen en zovele mogelijk integreren in de reguliere samenleving, de maatschappelijke integratie van de psychiatrische zorg, leidde in de praktijk tot een desintegratie van de ruimtelijke structuur van het zorgcomplex.

Jaarverslag 1993

Het nieuwe zorgmodel

Het jaar verslag 1993 is meer een toekomstnota, vooruitkijkend op een nieuw zorgmodel, waarin de overheid een kleinere rol wil spelen en er een grotere rol komt voor de financiers van de gezondheidszorg, vertegenwoordigd door de zorgverzekeraars. De zorgverzekeraars willen concurrerende prijzen en als een instituut zelf niet op basis van concurrerende tarieven kan acteren, dan moet dus zorg elders worden ingekocht. Zo wordt een basis gelegd voor heel andere structuren in organisatie en financiering.
Organisatorische schaalvergroting lijkt een van de antwoorden en Assisië heeft al samenwerking opgezocht met de Stichting Accent, een instelling die ambulante en semimurale zorg verleent aan mensen met een verstandelijke handicap in West- en Midden-Brabant.

Tegelijkertijd met organisatorische schaalvergroting is sprake van schaalverkleining in de zorg. Het streven is kleine leefgroepen te realiseren die met een grote mate van zelfstandigheid kunnen functioneren. Individuele zorgplannen per bewoner moeten de basis vormen van de beste zorg en de juiste keuze voor plaatsing in een leefgroep. Het stelt andere eisen aan het personeel.

In het logische verlengde van de beide voornoemde trends is het voor de toenmalige bestuurders duidelijk dat het benutten van het terrein van Huize Assisië moet worden afgebouwd. In 1993 heeft het Ministerie van Volksgezondheid toestemming gegeven tot het bouwen van een dependance in Raamsdonksveer.

Hoofdstuk 9

In een woonwijk of op Landpark Assisië
Volwaardig burgerschap

Sinds de jaren negentig staat het begrip *volwaardig burgerschap* in de gehandicaptenzorg centraal. Verstandelijk gehandicapten worden zichtbaar in de samenleving en krijgen net als valide mensen recht op persoonlijke ontplooiing. Dat kan door uit te gaan van de mogelijkheden van verstandelijk gehandicapten. Als je hen de zorg en ondersteuning biedt die daarbij nodig is, kunnen ze als volwaardige burgers deelnemen aan de samenleving en gebruik maken van bestaande voorzieningen als sportclubs, wijkcentra en regulier onderwijs.

Fusie
In 1996 fuseren Assisië en Stichting Accent tot Stichting Prisma.

De twee instellingen vonden elkaar begin jaren negentig toen beide organisaties door externe ontwikkelingen werden gedwongen tot het nadenken over de strategische positie. Enkele van deze externe ontwikkelingen waren:
- Een terugtredende overheid. De overheid liet het maken van afspraken over de zorg over aan zorgaanbieders, cliënten en verzekeraars.
- Toenemende kwaliteitseisen.
- Een meer geëmancipeerde zorgvrager.
- De maatschappelijke visie dat mensen met een verstandelijke beperking moeten kunnen participeren in het maatschappelijk leven.
- Regionalisering van de zorg.
- Een Ministerie van Volksgezondheid dat aanstuurt op kleinschalige zorg binnen grootschalige efficiënte organisaties.

Accent en Assisië vulden elkaar aan in het zorgaanbod. Samen zouden ze een nagenoeg volledig zorgaanbod kunnen realiseren. En samen waren ze groot en zouden ze op het punt van efficiency aan de normen van ministerie en verzekeraars moeten kunnen voldoen.

In een doelstellingsdocument stonden zorgaanbod en efficiency als volgt verwoord:

<u>Zorginhoudelijk</u>
- Totale scala aan zorgvormen;
- Breder aanbod van thuiszorg en ambulante zorg;
- Op het gebied van dagbesteding kan beter worden voldaan aan de behoefte van de bewoners;
- Continuïteit van zorg omdat Assisië tijdelijke opvang voor cliënten van Accent kon realiseren.

<u>Beheersmatig</u>
- Voor het personeel een grotere organisatie met meer loopbaanmogelijkheden;
- Bundeling personeelszaken en administratie;
- Een groter financieel draagvlak.

Assisië heet na de fusie locatie Biezenmortel. De heren Peter Nouwens en Henk Boot vormen de Raad van Bestuur. In de visie van de nieuwe organisatie, volwaardig burgerschap, staat vraagsturing en de kwaliteit van leven centraal. Belangrijke elementen hierin vormen het hebben van goede relaties, het kunnen en mogen maken van keuzes, het bewust zijn van de eigen mogelijkheden en het deelnemen aan een samenleving die mensen met een handicap respecteert. Met de fusie ontstaat een dekkend pakket van intramurale, semimurale en extramurale diensten.

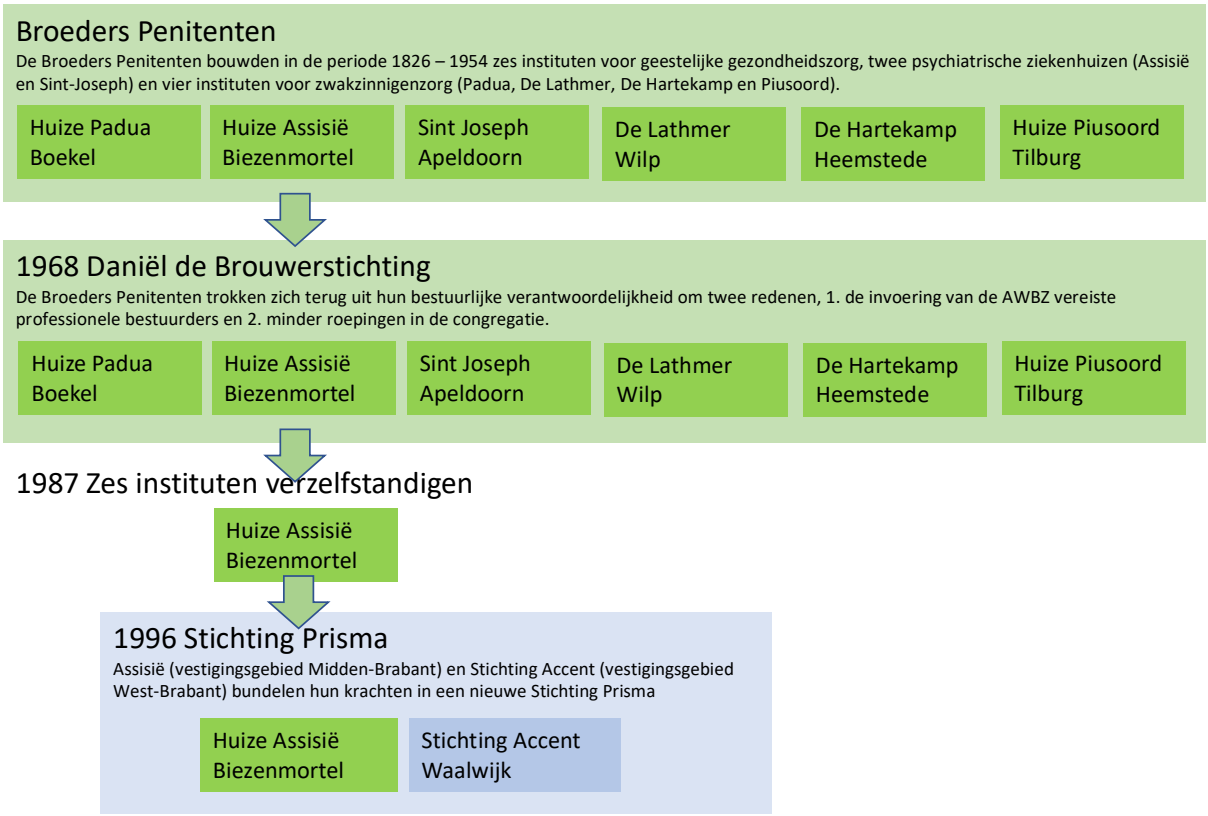

Volwaardig burgerschap betekent voor Prisma scheiding van de leefwerelden: ondersteuning, wonen, scholing, werk-/dagbesteding en vrije tijd. De uitdaging voor de toekomst ligt in het verbinden van de werelden van mensen met en zonder een beperking, om vereenzaming te voorkomen. Om dit te realiseren werkt Prisma zoveel mogelijk samen met andere partijen in de samenleving, zoals buurten, woningbouwcorporaties, welzijnsorganisaties, huisartsen, thuiszorgorganisaties, etc. Prisma richt zich op haar kerntaak: zorg en ondersteuning.

Een nieuw Centraal Bureau

Met een tussenstop aan de dr. Kuyperlaan, van 1997 tot 2002, verhuist de Raad van Bestuur van locatie Biezenmortel naar het nieuwe Centraal Bureau aan de Biesbosweg in Waalwijk. In 2002 bevinden zich behalve de Raad van Bestuur op het Centraal Bureau, Facilitaire Zaken, Financieel Economische Zaken, prisma/NET en Sociale Zaken.
In de jaren na de fusie wordt het steeds rustiger op locatie Biezenmortel, zowel wat betreft inwoners (ooit 650, nu 270) als ontwikkelingen. Initiatieven als de belevingstuin en de dagelijkse ritjes van de huifbedden worden toegejuicht, maar binnen de huidige visie op wonen en ondersteuning aan mensen met een handicap past het wonen, zoals het op locatie Biezenmortel was, niet meer.

Frans van As

Sinds 1996 ben ik geen patiënt, pupil of bewoner meer. Maar een mens. Een mens met een verstandelijke beperking. Dat wel. Maar boven alles een mens. Voor mijn verstandelijke beperking ben ik cliënt bij Prisma. Ze hebben me gevraagd wat ik belangrijk vind in mijn leven en dat in mijn persoonlijk plan geschreven. Vijftien hele bladzijden over mij, Frans de Mens. Ik heb gezegd dat ik naar buiten wil verhuizen. Al die veranderingen nog? En dat op mijn leeftijd? Ja! En de reden is dat ik me de tijd nog heel goed herinner dat je, zonder dat je er iets over te vertellen had, overgeplaatst kon worden. Daarom wil ik zelf huur betalen en zelf een sleutel hebben. Ik wil in een leuke buurt wonen, met aardige mensen. Die ga ik vriendelijk begroeten en daarna ga ik elke dag een praatje met ze maken over de heg. Ik,

een oude man, ga laten zien dat het kan! Maar eerst is het feest en dat vieren we. Het is namelijk ook mijn verjaardag!

Het principe van volwaardig burgerschap
Onderstaand uitgebreide passage over volwaardig burgerschap, eerst aan de hand van passages uit het boek *"Veertig jaar vooruit, Peter Nouwens 1974-2014"* en vervolgens aan de hand van een uitgebreid interview met Peter Nouwens, 19 jaar lang directeur van Prisma, van 1996 tot 2015.

Assisië was in de loop van de jaren tachtig wel vernieuwd. Maar dat gebeurde pragmatisch, zonder veel omhaal van woorden. Deze reactieve houding verandert definitief als in 1996 de fusieorganisatie Prisma van start gaat. De nieuwe organisatie met zo'n 1200 medewerkers en zo'n 1600 cliënten op zo'n 53 locaties, zet direct de koers uit. Ze formuleert een visie, waarin centraal staat dat de dienstverlening van Prisma erop is gericht dat mensen met een verstandelijke beperking recht hebben op een volwaardige plek in de samenleving, waar zij in een groter sociaal geheel een zinvol bestaan kunnen opbouwen. Het is de volledige omarming van het principe van volwaardig burgerschap. Op zichzelf was dat niet nieuw. Strikt genomen is dat principe al pal na de Tweede Wereldoorlog vastgelegd in de Verklaring van de rechten van de Mens, en in 1971 toegespitst in een afzonderlijk verdrag op de rechten van mensen met een verstandelijke beperking. Nederland heeft lang met dit verdrag geworsteld en het pas geratificeerd in 2016. De praktijk heeft laten zien dat de kloof tussen papieren principes en dagelijkse werkelijkheid groot en moeilijk overbrugbaar is. Natuurlijk, ook de vermaatschappelijking van de zorg, de ontmanteling van grote inrichtingen en de-institutionalisering – allemaal aanduidingen voor de veranderingen die sinds het midden van de jaren zeventig in Nederland op gang zijn gekomen – zijn beleidsmatige vertalingen van het uitgangspunt dat mensen met een beperking recht hebben op een normaal bestaan.

Tot de jaren negentig was 'normalisering' in het beleidsmatig handelen vooral iets dat klonk als een aardigheidje. Het was een soort gift van normale aan bijzondere mensen. 'We' bieden de gelegenheid aan mensen om zelfstandig te wonen. 'We' bieden hen dagbesteding aan. Tegenwoordig zouden we dat 'denken voor' noemen, een manier van doen en denken die als veronderstelling heeft dat de bedenker het monopolie heeft op wat de beste oplossing is. Maar het gaat niet langer om een aardigheidje, het gaat om een recht waar mensen aanspraak op kunnen maken. Mensen hoeven niet iets in ontvangst te nemen; nee, ze hebben er recht op! Ze hebben er recht op om zelf vorm te geven aan hoe zij een zinvol en volwaardig bestaan inhoud willen geven. Ze moeten daar zelf keuzes in kunnen maken.

Peter Nouwens had het verschil tussen gift en recht aan den lijve ondervonden. Hij was als Hoofd Behandeling/ Begeleiding zelf nauw betrokken bij de opgelegde verhuizing van bewoners van Assisië naar Raamdonksveer in 1996. Over die verhuizing was veel te doen geweest, veel onrust ontstaan. Avond na avond hadden Peter Nouwens en andere Assisië-medewerkers groepen ouders proberen te overtuigen dat het nieuwe veel beter was dan het oude. Sommigen waren enthousiast, andere ouders zagen er niets in. Uiteindelijk moesten ze. Ze werden met vriendelijke drang overtuigd. "Het voelde uiteindelijk heel raar", blikt Peter terug, "Volwaardig burgerschap kan natuurlijk niet een toestand zijn waarin mensen min of meer gedwongen worden om te kiezen voor iets waarvan wij zeggen dat het beter is".

Prisma ontwikkelde zich vanaf de start tot een proactieve visie-gedreven instelling. De organisatie zocht de vernieuwing op, ook intern. Want als je mensen wilt laten kiezen, moet je weten wat ze willen. Prisma werd een instelling met een goed verhaal over zijn cliënten. Ze wisten precies wie ze in huis hadden. Maar Prisma was ook een instelling met flinke financiële problemen, zo bleek al snel na de fusie. De toestand was meer dan zorgelijk en Prisma kwam onder curatele van de bank. Maar omdat Prisma haar cliëntenbestand zo goed kende, konden de bestuurders bij de overheid, later voor de rechter en zelfs voor de 'Hoge

Raad' aantonen dat Prisma recht had op een hogere vergoeding vanuit de overheid. Het ging om enkele miljoenen, die Prisma wel moest uitgeven voor passende zorg op maat, maar waar niet de juiste vergoedingen van de overheid tegenover stonden. De rechtszaken waren een precedent voor de gehele zorg voor mensen met een verstandelijke handicap in Nederland. Het leidde tot een ophoging van honderden miljoenen van het budget voor deze zorg. Prisma won de zaak, zij het dat het slechts een veldslag was in een verloren oorlog. Alle zorginstanties volgden Prisma en de slechte jongetjes van de klas gingen hun statistieken aanpassen om hogere vergoedingen te verkrijgen. Uiteindelijk werkt dat averechts.

In 1998 maakte de directie een studiereis naar Amerika. Daar is geen AWBZ en ook geen collectieve verzekering. Toch kent het land een veel sterkere traditie om mensen met een beperking te integreren in het normale leven. Het is in de Verenigde Staten veel vanzelfsprekender dat mensen met een beperking in een bedrijf werken. De rechten, zoals die door de Verenigde Naties in verdragen zijn vastgelegd, zijn in de Verenigde Staten veel eerder en effectiever omarmd. "Community care" heet dat in Amerika. Peter Nouwens: "We zagen de realiteit van een heel andere manier van zorg en ondersteuning organiseren. In onze contreien zijn we geneigd om de kwaliteit van zorg en de kwaliteit van leven zo ongeveer gelijk te stellen. Goede zorg leidt tot een goed leven. In Amerika zagen we voorbeelden dat je het ook andersom kunt organiseren. De kwaliteit van leven bepaalt wat nodig is. Het motto is: Laat mensen tot hun recht komen en kijk wat nodig is. En dat zijn lang niet altijd zorgprofessionals. Dan wordt er een veel groter beroep gedaan op gemeenschappen, op informele verbanden, op werkgevers."

Peter Nouwens is geboren in Goirle en opgegroeid in Udenhout. Na zijn middelbare school wilde hij fysiotherapie studeren, maar scheikunde zat niet in zijn pakket. Vader zorgde voor een baantje op het Grootziekengasthuis in Den Bosch. Maar al snel zag Peter een vacature op Huize Assisië. Zo kwam Peter in 1974 voor het eerst in dienst van Huize Assisië. Aanvankelijk voor kort, want Peter had de fysiotherapie als toekomstperspectief en dus volgde hij naast zijn werk een bijscholingscursus scheikunde. Na het behalen van de scheikunde volgde dan toch de opleiding fysiotherapie. Maar al snel merkte Peter hoezeer hij in het jaar bij Huize Assisië was gegrepen door de zorg voor de verstandelijk gehandicapte. En dus ging hij terug naar Huize Assisië, opnieuw voor even, want de militaire dienstplicht riep. Na de dienstplicht ging Peter voor de derde maal naar Huize Assisië. Hij kwam in de laatste lichting van de interne Z-opleiding en kreeg daarna een baan als behandelaar voor individuele problemen. Peter bleef studeren, nu aan de Universiteit van Leiden waar hij afstudeerde als orthopedagoog, specialist in de behandeling van mensen met een verstandelijke beperking. Na zijn studie kwam hij te werken als orthopedagoog op Charlotte-oord in Tilburg, waar hij samen met collega Henk Eilander een therapie bedacht voor comapatiënten. Het werkte echt! Collega Henk Eilander is erop gepromoveerd.
Peter ging in 1990 voor de vierde maal terug naar Huize Assisië, nu als orthopedagoog.

Peter vertelt: "Het was een uitdagende tijd als orthopedagoog. De geestelijke gehandicaptenzorg was in de loop van de twintigste eeuw het aandachtsveld van medici geworden. Dat was het helemaal in het begin niet. Bij de aanvang van hun werkzaamheden voor de medemens met een verstandelijke handicap hebben de broeders Penitenten geïnvesteerd in mensen door middel van opleiding en arbeidstherapie om het beste boven te halen en hen een gevoel van eigenwaarde te geven. Ze zagen dat het goed was voor de jongens. De broeders hadden deze aanpak in weerwil van overheidsbepalingen die meer de teneur hadden om de jongens zo efficiënt mogelijk op afstand van de maatschappij te houden. Naarmate de medici meer impact kregen en een geneesheer-directeur de algemene leiding kreeg de medische kijk op de mens de overhand. In de wetenschap waren er alle mogelijke medische theorieën over aangeboren gedrag, de anatomie van de hersenen en de beïnvloedbaarheid ervan. Voor de medische staf van Huize Assisië was het vele decennia niet anders. Onder geneesheer-directeur Van Dongen maakte dokter Huismans hersenscans

van alle bewoners en ook van het personeel. Door studie te doen naar de anatomie van de hersenen, hoopte hij invloed te houden op de zorg voor mensen in de zorg voor verstandelijk gehandicapten. In de jaren tachtig verloren de medici langzaamaan terrein ten gunste van de gedragsdeskundigen, die gedrag van bewoners in verband brachten met wonen, met je thuis voelen, met individuele aandacht, met rekening houden met individuele wensen van bewoners. Dat laatste leidde ook tot de gedachte om bewoners zoveel mogelijk in kleine kring een thuis te geven, in de maatschappij, in de samenleving en met elkaar. De algemene opinie in de samenleving was op de hand van de gedragsdeskundigen. Te vaak was de gehandicaptenzorg negatief in het nieuws geweest. Dennendal in Den Dolder haalde het journaal omdat in de jaren zeventig een heel andere kijk op mensen met een verstandelijke beperking etaleerde. Mensen met een beperking kregen veel meer vrijheid. Seksualiteit kreeg veel meer ruimte. Ook werd een democratiseringsproces doorgevoerd onder de medewerkers en veel mocht of kon binnen Dennendal. Dit werd niet goed ontvangen in de publieke opinie, bij de inspectie van de gezondheidszorg en in de politiek. Er werden drugs gebruikt door het personeel en in de ogen van menigeen werden de bewoners verwaarloosd. Dit leidde uiteindelijk tot de ontruiming van Dennendal. Personeelsleden van Huize Assisië, waaronder Harrie van den Brand, hebben in die tijd nog bewoners uit Dennendal gehaald om hen elders onder te brengen.”

Toen Peter Nouwens in 1990 als orthopedagoog aan de slag ging, was er in deze discussie duidelijk sprake van een kantelpunt ten gunste van de gedragstheorie. Vooral ouders deden een beroep op kleinschaligheid. Hun zonen en dochters hadden recht op een eigen ruimte, op eigen kleding, op dagbesteding, op hun eigen individuele ontwikkeling. De medici stelden de vraag of in geval van kleinschaligheid, en zeker in geval van kleinschalig wonen op afstand van zorg verlenende instantie, de juiste zorg wel kon worden geboden.

In 1996 kreeg Peter de kans om directeur/orthopedagoog-behandelaar te worden van een zorginstelling in Rhenen, waarbij hij de gelegenheid zou krijgen om te werken aan een promotieonderzoek. Assisië zat midden in een reorganisatie, de fusie met Accent tot de nieuwe organisatie en directeur Schooltink had net besloten om vervroegd met pensioen te gaan, nog voor het afronden van de fusie. Op Assisië was Rudi Driesen als interimdirecteur aangesteld. De directeur van Accent wilde wel voor een eenpersoons-directie gaan, maar de Raad van Toezicht van het nieuwe Prisma gaf de voorkeur aan een tweehoofdige leiding. Toen Peter zijn ontslag vroeg om naar Rhenen te verhuizen was het antwoord van de Raad van Toezicht: “Wij hadden andere plannen”. Ze vroegen Peter om bestuurder van Prisma te worden, samen met Henk Boot, de voormalig directeur van Accent. De loyaliteit won.

De vorming van Prisma was absoluut een succes gelet op de toegevoegde waarde voor de bewoners, het kleinschalig wonen en de dagbesteding. Het zogenoemde Ouderinitiatief kreeg alle ruimte. Ouders bundelden hun krachten en kochten met het gebundelde persoonsgebonden budget huizen, waar hun kinderen konden wonen. De ouders kochten de zorg in bij Prisma. Er kwamen in de loop der jaren wel veertig van dit soort initiatieven. De ontwikkeling van de zorg voor en de ontplooiing van de bewoners was goed, maar de financiële positie van Prisma kostte Peter in de beginfase hoofdbrekens. Peter heeft er veel tijd ingestoken en uiteindelijk voor de Raad van State kunnen aantonen dat de gemiddelde zwaarte van de populatie van Prisma groter was dan aangenomen door de subsidieverstrekkende Nederlandse Zorg Autoriteit. Peter kreeg na jaren gelijk, kreeg meer budget en dacht zich voortaan te kunnen concentreren op de ontwikkeling van de bewoners. Maar in 2008 kwam er een nieuw financieringssysteem met zogenaamde Zorg Zwaarte Pakketten. Prisma was intussen flink uitgegroeid, had vestigingen in heel Brabant, en was uitgedrukt in geld gegroeid van een begroting van 55 miljoen gulden in de jaren negentig naar een begroting van 110 miljoen euro. In 2008 werd het oude toelagen-systeem vervangen door een zorgzwaarte-pakket, hetgeen budgetneutraal zou plaatsvinden. Maar Prisma ging er 8 miljoen euro op achteruit en dus had Peter opnieuw een flinke uitdaging. Er volgde een traject samen met bewoners en ouders en samen met het personeel over de

basiszorg, de kwaliteit van leven, over mogelijkheden tot besparingen en over zelf doen of inhuren.

“Er kwam een doorbraak door gebruik te maken van hetzelfde gedachtegoed als waarmee de gedragstherapeuten in de jaren negentig hun werk deden, hetgeen neerkomt op het stellen van vier vragen vanuit de optiek van de bewoner: 1. Wie ben ik? 2. Wat wil ik? 3. Wat kan ik zelf? en 4. Welke ondersteuning heb ik dan nog nodig? Het inschakelen van ondersteuning kost geld, het maximaal gebruik maken van wat bewoners zelf kunnen doen is niet alleen kwalitatief beter maar kost ook veel minder geld. Met het zorgvuldig uitwerken van dit gedachtegoed kon de besparing van acht miljoen euro worden gerealiseerd en de kwaliteit in stand worden gehouden. Voor sommigen was zo’n cruciale stap gezet dat zij een leus gingen hanteren: “Assisië leegmaken en verkopen!”. Die leus past bij de gedachte dat een zorgcentrum als Huize Assisië gevraagde zorg is en dus geld kost. Maar gelukkig is dit tij gekeerd. Voor de vraag aan de bewoners “Wat wil jij zelf” ligt het antwoord mogelijk juist op een terrein als dat van landpark Assisië, in termen van bezigheden, dagbesteding, recreatie, e.d.”

Omgekeerde integratie op Landpark Assisië
Enkele jaren ervoor, bij het honderdjarig bestaan van Assisië in 2004, heeft een extern team een rapport gemaakt over de mogelijkheden van het terrein op het Hooghout in Biezenmortel. De samenstellers van het rapport keken anders en vernieuwend naar het terrein van Assisië in Biezenmortel.
Een citaat:
Nu de grootscheepse integratie (van Assisië en Accent in Prisma) achter de rug is, is het moment aangebroken voor de omgekeerde integratie, het aantrekken van nieuwe functies op het terrein van het complex. Ooit was Huize Assisië een plek die door zijn ruimtelijke kwaliteiten optimale condities bood voor zorg en herstel. Het concept van een helende omgeving kan echter niet zomaar worden afgestoft. Veertig jaar lang verwaterde de ruimtelijke samenhang onder druk van veranderingen in de psychiatrie. Van een duidelijk ruimtelijk model is geen sprake meer. Pas wanneer duidelijk wordt gekozen wat Huize Assisië ruimtelijk en programmatisch wil zijn en kan worden, kunnen de voorwaarden ontstaan voor nieuwe ontwikkelingen. Huize Assisië kan zich tot een buitenplaats van de 21ste eeuw ontpoppen, waarin de traditie van het zorglandschap zich laat combineren met bijvoorbeeld woon- en werklandschappen of met proeftuinen van kunst, kennis en kunde.

Eyeopener
Het rapport over de mogelijkheden van het terrein in Biezenmortel was voor Peter Nouwens een eyeopener. Het was een rapport dat de mening van Peter op dit gebied 180 graden heeft gedraaid. Het rapport bepleitte uit te gaan van de kracht van het terrein en stelde dat het terrein op onderdelen een pareltje was.

Zo kwamen er voor Peter Nouwens en zijn inmiddels nieuwe bestuurs-partner Jaap de Bruin onder de kerstboom van 2008 twee nieuwe gezichtsvelden bij elkaar: Ga uit van wat de bewoners zelf willen en ga uit van de kracht van een terrein als dat van landpark Assisië. Ook op een terrein als het landpark kun je kleinschalig wonen realiseren, kun je andere manieren van samenleven uitproberen, kun je een aanpak kiezen die midden in de samenleving te veel vraagtekens zou oproepen. Een bijzondere buitenplaats als centrum van vernieuwing en ontwikkeling. Net als de broeders Penitenten in hun tijd. De broeders bouwden tegen de overheidsaanwijzingen in een school om de jongens onderwijs te geven. De broeders introduceerden tegen de efficiencyrichtlijnen van de overheid in arbeidstherapie en dagbesteding omdat ze zagen dat dat goed was voor de jongens. Het terrein van landpark Assisië maakt dit soort initiatieven mogelijk, denkend vanuit de kracht van de bewoners, kleinschalig, vanuit een thuissituatie, voor de bewoners uitdagend, stimulerend, hun ontwikkeling ondersteunend.

Pastor Michael Kolen was in de ban van deze gedachte en heeft veel bijgedragen aan het denken over hoe je het terrein kunt benutten voor de beste zorg.

In 2009 is Peter met inlevering van salaris een dag in de week minder gaan werken om te kunnen werken aan een promotieonderzoek. Dat deed hij bij de organisatie Tranzo (Transformatie in de Zorg) van de Universiteit van Tilburg. Bij Tranzo wordt gewerkt binnen academische werkplaatsen rondom zorgonderwerpen waar wetenschap en praktijk bij elkaar worden gebracht, gefinancierd door zorginstanties. Het promotieonderzoek betrof een trend, die ook waarneembaar was op Prisma: van alle nieuwe aanmeldingen bij Prisma is de laatste jaren was 80% zwakbegaafd of licht verstandelijk beperkt en dat percentage blijft al jaren zo. Dat is een doelgroep met nieuwe problematieken als verslaving, het hebben van kinderen en het in aanraking komen met justitie. Het hoge percentage blijkt volgens het onderzoek alles te maken te hebben met de toenemende complexiteit van de samenleving en de gevolgen daarvan voor het onderwijs- en arbeidssysteem. De doelgroep zal zulke proporties aannemen dat ook het kabinet moet nadenken hoe hiermee de komende decennia om te gaan. Peter promoveerde in 2018 en het tv-programma Zembla maakte in 2015 een uitzending over het promotieonderzoek met de titel “Liesbeth kan het niet meer volgen” (Zembla, 1 april 2015). Peter is intussen met vervroegd pensioen gegaan, maar zijn promotieonderzoek houdt hem bezig en steeds meer adviseert hij wetenschappers en verantwoordelijken in de praktijk.

Jacob Leerentveld
Ik heb nooit in de maatschappij willen leven. Misschien wel als ik hier pas op mijn zestiende jaar naartoe was gekomen. Dan weet je natuurlijk veel meer van het leven. Dan had je kans gehad dat ik ook was weggegaan. Maar ik heb hier altijd geleefd en het is goed zo. Ik heb het altijd fijn gevonden. Nu ben je ook je eigen baas. En kun je zelf weten wat je doet. Ik ben weleens om twaalf uur naar bed gegaan. Dan is er bijvoorbeeld een mooi programma op televisie, dat ik wil zien. Een natuurfilm of voetballen. Ook je kleren kies je nu zelf uit. Dan ga je naar de winkel op het terrein. Of als ze daar niks hebben naar de stad. Soms zie ik iets moois in de winkel of heb ik een cadeautje voor iemand anders nodig. Dat koop ik dan van mijn eigen geld. Sommige jongens zijn getrouwd. Met Corrie hoef ik dat niet. Corrie is niet zo sterk en moet toch geholpen worden. Dat geeft niet. Daar zijn de begeleiders voor.

Assisië vormde begin 21e eeuw al lang niet meer het zwaartepunt van de zorg van Prisma. Het hoofdkantoor zetelde al vanaf de fusie niet meer in het hoofdgebouw van Assisië, maar in een modern bedrijfspand in Waalwijk, vlak langs de A59. Het was een teken dat de organisatie het oude instellingsterrein definitief achter zich had gelaten. De ambities om de zorg in de samenleving te organiseren waren met rap tempo werkelijkheid aan het worden. Prisma had – na aanvankelijk enige aarzeling – rondom de eeuwwisseling een voorhoedepositie verworven in het samen met ouders organiseren van kleinschalige woonzorgarrangementen. Daar maakte niet langer Prisma, maar de ouders de dienst uit. Het gevolg van dit alles was wel dat het terrein in Biezenmortel leegliep. In 2004 woonden er nog maar een kleine 200 cliënten, waarvan een aantal zeer zwaar verstandelijk gehandicapten, die zware zorg nodig hadden en een aantal oude bewoners die er eigenlijk hun leven lang woonden.

Het terrein is veel te groot voor het aantal cliënten dat daar in de toekomst zal verblijven. Ruim 65 hectaren grond, een rustoord in het groen, een landschap dat ruikt naar geschiedenis. Een plek die ligt te wachten op nieuw leven. De Prisma-bestuurders schrijven in het voorjaar van 2005 een Ontwikkelingsvisie voor het gebied dat zij hebben omgedoopt tot *Landpark Assisië: We willen een plek creëren waar ontspanning bezinning uitlokt, een terrein waar betrokkenheid vernieuwing uitlokt, een buitenplaats waar nieuwe levenskwaliteiten beproefd worden. Daarom moeten zorgen, wonen, werken, recreëren en cultuurproductie in Landpark Assisië op elkaar in kunnen werken en elkaar versterken.*

Jacob Leerentveld woont nog steeds op 't terrein van Assisië: samen met dertien anderen - mannen en vrouwen - in een huis. “We kunnen het goed vinden met elkaar. Natuurlijk hebben we wel eens woorden, maar ruzie hebben we nooit”, vertelt hij. Toen hij 65 werd, is Jacob gestopt met werken. Nu vult hij zijn dag met zijn hobby's: biljarten, mondharmonica spelen en knutselen. “Ik maak allerlei dingen van karton dat ik tegen elkaar plak. Zo heb ik al heel veel koffertjes, maar ook schilderijen voor mijn foto’s gemaakt”, zegt Jacob terwijl hij zijn fotolijsten laat zien. “Ik heb veel foto's op mijn kamer hangen. Als ik daar naar kijk, weet ik weer hoe alles vroeger was. Vroeger was er hier veel meer te doen, we hadden een eigen toneelclub, zwembad, drumband en kermis. Nu niet meer. Het is tegenwoordig erg rustig op het terrein; veel mensen zijn verhuisd en anderen zijn overleden. Zelf voelt hij er niks voor om te verhuizen.” "Want", zegt hij, "Hier ben ik opgegroeid. Het is mijn thuis geworden."

Er wordt weer geïnvesteerd in landpark Assisië. De persoonlijke herinnering van Desiree Broeders – Schoondorp:
René en Desiree Broeders zijn een Assisië-huwelijk. Ze begonnen beiden op Assisië in de lente van 1985 en kwamen beiden te werken op Antonius, René op Antonius 5 en Desiree op Antonius 3. Daar hebben ze elkaar leren kennen. In februari 1986 begon de toen extern georganiseerde Z-opleiding bij Cosa in Tilburg, 3 jaar lang een volle week per maand. René en Desiree zaten wel in dezelfde leergang, maar zaten in een andere groep en dus in een andere week op opleiding. Desiree werkt nog altijd op Assisië, op het terrein in Biezenmortel, als verpleegkundige en met heel veel plezier. René heeft na 18 jaar gekozen voor zijn passie en werkt sinds 2003 bij de Ambulancedienst in ’s-Hertogenbosch. Maar hij komt nog regelmatig met de ambulance op het terrein van Landpark Assisië. Desiree heeft in al die jaren sinds 1985 veel meegemaakt en refereert aan de ingrijpend gewijzigde visie van de laatste jaren en de gevolgen ervan voor het terrein. “In de beginjaren dat ik er werkte was er een gevoel dat uiteindelijk het terrein in Biezenmortel zou worden verlaten. Er werd niet meer geïnvesteerd en tijdelijke huisvestingsnood werd opgevangen met yellow-cabins op het terrein. Nu wordt er weer volop geïnvesteerd.”

Henk is terug op het terrein van Assisië
Henk de Haan, geboren op 27 juli 1955, kwam op zijn zesde naar Huize Assisië, naar Vincentius 2. De afdelingen Vincentius en Maria waren er voor de beste jongens. Overdag ging Henk naar de Assisiëschool. Meester Jan Staps kwam zijn leerlingen ophalen. Als hij floot, ging meteen iedereen in de rij staan om zo naar school te lopen. Henk heeft slechte herinneringen aan die tijd. Als jongetje kan het je overkomen dat je eens in bed plast. Dan wist je dat je een straf te wachten stond. Bij de broeders heerste een strenge tucht. Dat was niet fijn en Henk denkt er nog regelmatig aan terug. Een betere herinnering aan die tijd waren de kerstvieringen. Henk en andere bewoners moesten dan naar het hoofdgebouw komen. Henk kreeg een rode toog met een wit superplie aan en dan trok een hele stoet al zingend naar de kerk. Dat klonk heel mooi. Henk had de rol van Kruipengeltje.

Henk mocht na zeven jaar, in 1968, van Vincentius 2 naar Lambertus 2. Dat was een eerste huis-experiment op het terrein van Huize Assisië. Men woonde met slechts vijf of zes jongens in een huis. Chris Derks was begeleider. Alle bewoners moesten helpen met tafel dekken, schoenen poetsen en opruimen. Dat was een geweldige tijd. Henk de Haan is tot zijn 20ste naar school gegaan. Daarna werkte hij op de activering bij bijvoorbeeld Frans van Mol, Nelly van Kempen en Johan van Beurden. Henk werkte in hal 1 bij Piet de Wit, waar het technische werk werd gedaan. Daar werden vogelkooitjes gemaakt en ook kerstversiering voor Philips. Na het sluiten van de activering kwam Henk te werken bij de Dienst Sociale Werkgelegenheid te Tilburg, bij de Riethoorn, de Vossenberg tegenover Charlotteoord en daarna naar Diamant (eerder de Riethoorn). Met name bij de Vossenberg was de werksfeer heel goed. Er waren kerstvieringen en er werd een carnavalsfeest georganiseerd.

Henk de Haan behoorde tot de allereerste uitwonende groep, ‘t Inverte in de Kloosterstraat te Loon op Zand. De groep was 12 man groot en kende als begeleiders onder andere Toon Lucassen en Wil Heerkens. Aanvankelijk waren er alleen mannen, later ook vrouwen. Henk had op het werk verkering gekregen met Anna, die al na korte tijd met het voorstel kwam met een ander van vriendin te wisselen. Zo leerde Henk zijn lieve verloofde Marie-Louise kennen, die ook op ‘t Inverte kwam wonen en met wie hij samen 29 jaar lief en leed heeft gedeeld, tot haar overlijden op 5 april 2008. Marie Louise overleed aan een spierziekte.

Henk vertelde dat het schandaal van het hersenonderzoek waarmee Huize Assisië negatief en uitgemeten het nieuws haalden voor de bewoners een slechte tijd was. Henk woonde op ‘t Inverte in Loon op Zand. Schuin tegenover Inverte was café Concordia, waar Henk en zijn medebewoners graag af en toe een pilsje gingen drinken. Maar na het schandaal bleven de bewoners binnen. Ze werden op straat nageroepen, kregen vervelende vragen naar het hoofd geslingerd, terwijl zijzelf helemaal niets met de schandalen te maken hadden en ook niet wilden hebben.

Henk maakte fanatiek gebruik van de sportmogelijkheden op Assisië. Hij was lid van de voetbalclub RODA (Recht op Ons Doel Af) en van wandelclub Alverno. Hoogtepunt was zonder enige twijfel de Europese Olympische Spelen voor mensen met een beperking in 1981 in België. Het voetbalteam van Assisië mocht samen met het voetbalteam van het toenmalige Piusoord uit Tilburg Nederland vertegenwoordigen. De sportieve resultaten vielen tegen, maar het was een geweldige belevenis. De zwemploegen hadden voor Nederland de meeste medailles gewonnen.

Henk de Haan woont sinds 2016 weer op het terrein van Landpark Assisië, eerst alleen in een huis, maar nu gelukkig weer met een groep in een huis. Henk werkt nog altijd bij Diamant bij de afdeling stroopwafels inpakken. Henk is (bij ons gesprek in 2018) 63 jaar en er wordt al wel gesproken over vervroegd pensioen. Henk heeft drie dagen in de week een overladen dag: ’s morgens om kwart over zes opstaan, om vijf over zeven staat de auto voor de deur die Henk naar het werk brengt en Henk is pas ’s avonds om vijf over zes weer thuis. Op vrije dagen gaat Henk sporten bij de fysiotherapie en gaat hij graag lunchen en buurten in Lokaal 12. Henk is dirigent van het bewonerskoor Zonnestralen. Het koor telt 35 leden. Er wordt elke maandagavond geoefend en om de twee weken zingt het koor bij de dienst in de kapel op het terrein van Landpark Assisië. Henk heeft het daar druk mee. Iedereen moet liederen instuderen en voor optredens moeten keuzes worden gemaakt welke liederen ten gehore worden gebracht. De favoriete liederen van Henk zijn “Rond de tafel” en “Waarheen, waarvoor”.

Een grote huiskamer, waar je samen tv kunt kijken, eten en koffiedrinken

Antoon Kleinhof wordt geboren in 1950 en is op het moment van ons interview 68 jaar. Anton is het er mee eens dat ook hun stem, van de bewoners, gehoord mag worden in een boek over Assisië en niet alleen die van het personeel.

Antoon kwam lang geleden op Assisië wonen. Hij weet niet meer wanneer, maar wel dat hij klein is. Hij woonde waarschijnlijk eerst in het kinderpaviljoen (Vincentius) en verhuisde later naar Maria 3. Op Maria 3 werkten de broeders. De namen van de broeders is Antoon vergeten. Het waren grote groepen en de jongens sliepen samen in een slaapzaal. Later werkten er ook Wim van Asten en Jo Heesters. Anton ging overdag naar de Assisië-school en zat in de klas bij meester Staps. Het hoofd van de school was meester Prince. Nadat Anton de leeftijd van ongeveer 20 jaar had bereikt, ging hij werken bij de Activering, Hal 1. Hij vond het daar niet leuk, je moest de hele dag stilzitten en aan een tafel werken. Antoon had een andere baan op het oog bij schilder Ton Teurlings. Hij mocht mee schuren, emmers en kwasten schoonmaken, overal mee naar toe en ramen inzetten. Ton besloot om met pensioen te gaan en er kwam geen andere schilder werken. Antoon vond opnieuw een andere baan. Hij werkt nu in Lokaal 12 bij het postagentschap, de Oase en ut Atuljee. Daar

maakt hij gebruik van zijn creativiteit. Maar als Ton terug zou komen als schilder, zou Antoon meteen weer in de schilderswinkel gaan werken.

Net als ieder ander heeft Antoon ook een hobby. Hij heeft veel gewandeld met de andere bewoners bij Alverno. De wandelclub van Huize Assisië. Antoon heeft altijd met de korte wandeltochten mee gelopen. Andere hobby's zijn de werkzaamheden, zoals slopen van gebouwen bekijken op het terrein. Maar ook de zandafgravingen bij de Leemputten hebben een grote aantrekkingskracht voor Antoon. Daar leert hij Jan van Wanrooij kennen en deze man heeft ook het Vincentiuspaviljoen gesloopt, aldus Antoon. Antoon gaat als jongen met de grote bus op bivak. Ze gaan dan op vakantie bij de boer en slapen in de stal in het hooi. Dat zijn leuke vakanties geweest. Later gaat Antoon met Toon van de Griendt en andere huisgenoten op vakantie in Europa. Bij de broeders gaan ze wekelijks naar de kapel om te bidden en te biechten. De kapel is mooi met de kerkbanken, muurschilderingen en de beelden. De kapel is twee keer leeg gemaakt. Een keer is lang geleden en Antoon heeft samen met Ton Teurlings de kapel geschilderd. Nu is de kapel helemaal leeg. Antoon vindt dat helemaal niet fijn. Er zijn veel kindjes gedoopt in de kapel en er trouwde personeel. Antoon mist de kerkbanken.

In de jaren 70 verhuist Antoon van Maria 3 naar Paulus 1. Hij slaapt niet meer op een zaal, maar krijgt samen met 2 andere huisgenoten een eigen slaapkamer. Daar werkt Toon van de Griendt en die heeft nog lang een rol gespeeld in Antoon zijn leven. Want na Paulus 1 gaat Antoon halverwege de jaren 80 in woonwijk d'n Besterd wonen op de Wouwerd. Antoon heeft ondertussen een eigen slaapkamer. Daar werken naast Toon van de Griendt ook Wim Smolders, Maaike Walschots en Luciënne Heerkens. Sinds kort woont Antoon weer op het terrein van Landpark Assisië op Mierennest 7. Vroeger in een appartement woonde je alleen en was je niet samen met andere bewoners. Nu, terug op het terrein, woont hij hier graag en vindt het heel fijn dat er een grote huiskamer is, waar ze samen tv kunnen kijken, eten en koffiedrinken.

Academie voor Toegewijde Zorg
Peter Nouwens was in 2005 de oprichter van de Academie voor Toegewijde Zorg. De academie moet een uitweg vormen voor wat hij ervaart als de verkilling van de zorg. De zorg wordt gereduceerd tot een product waar een tarief aan verbonden is. Dat miskent het relationele karakter van de zorg. Dat is een sta-in-de-weg voor het 'herstel van het gewone leven'.

Toegewijde zorg was uitgerekend het leidmotief van de Broeders Penitenten. In het boek "Veertig jaar vooruit", dat in 2015 is gepubliceerd bij gelegenheid van het afscheid van Peter Nouwens na 40 dienstjaren en na 19 jaar algemeen directeur van de organisatie te zijn geweest, blikt hij terug op het werk van de Broeders penitenten:
De broeders hebben ruim honderd jaar geleden, terwijl nog maar weinig mensen in de samenleving daar warm voor liepen, erkend dat mensen met een verstandelijke beperking ondersteuning nodig hebben, een eigen plek. Dat is ongelooflijk belangrijk geweest. Dat zie je nu ook in landen als Polen en Roemenië. Daar zie je dat mensen pas in hun zorgbehoefte erkend worden als er ergens een gebouw is waarop een bordje 'verstandelijke gehandicaptenzorg' hangt. En dan zeggen wij, vanuit onze kennis van nu: dat moet je niet doen, dat is ouderwets. Maar die plek is wel degelijk van groot belang. Zo was het ook in 1904. Zij zagen dat die mensen geen plek vonden. Zij zagen het maatschappelijk probleem, maar ze deden meer. Ze gingen tegen de tijdsgeest in. De broeders zeiden: Dit zijn onze jongens. Daar gaan we mee aan de slag. De broeders gingen de mannen onderwijzen, terwijl dat helemaal niet gevraagd werd. Ze zetten ze aan het werk, iets wat niemand daarvoor eigenlijk deed. Ze wilden van de mannen meer mens maken, ze wilden ze een volledig bestaan bieden. Ze wilden iets toevoegen aan het bestaan van de jongens. Dat was in zeker opzicht tegendraads. De broeders deden het werk uit overtuiging. Dat heeft me altijd aangesproken. Dat is voor mij ook altijd Prisma geweest. Doen, niet ouwehoeren, gewoon

aanpakken. Dat heeft met passie, met toewijding te maken. Daarom verwijs ik altijd naar de broeders, omdat we in een traditie staan, wat mij betreft een hele rijke traditie. Natuurlijk is er ook van alles op aan te merken geweest, en natuurlijk deden de broeders ook vreemde dingen, maar de gedrevenheid, de overgave, het aanpakken, de toewijding, dat zijn zaken die ook nu cruciaal zijn in de zorg. Dat zijn waarden waar prisma op gegrondvest is en die je dus gerust mag blijven koesteren.

"Wat wil je vandaag, koffie of thee?"
Maartje Jansen werkte na de middelbare school in de horeca. Bestek poleren klinkt wel mooi, maar het was de aanleiding om toch weer te gaan studeren. Het werd de opleiding tot sociaalpedagogische hulpverlener. Haar eerste stage op de manege van Amarant bracht haar in contact met jongeren met een beperking. Het lukte Maartje om in contact te komen met de jongeren. Het werk lag haar wel en het was logisch dat ook haar tweede stage in deze sector werd gezocht en het bracht haar bij Prisma, op Assisië, op een afdeling voor complexe dagbesteding. Daar kreeg ze te maken met agressie. Voor Maartje was het een uitdaging om te leren daarmee om te gaan en de agressie wellicht te beïnvloeden en af te remmen. Hoewel de instructies luidden "Houd afstand" lukte het Maartje om contact te maken met de bewoners. Ze ontdekte dat humor wonderen doet. Maartje voelde dat er best ruimte is om over de beste zorg voor de bewoner met een beperking na te denken: "Wat wil de bewoner en wat wil ik als zorgverlener?". Daar zijn mooie voorbeelden van. Jaren geleden had een bewoner een wegwuivend gebaar gemaakt toen hem een broodje met kaas werd voorgezet. Sindsdien wist alle personeel dat die bewoner geen kaas lust. Maartje bood kaas aan en de bewoner genoot er zichtbaar van. Eenmaal geen zin in kaas hebben hoeft nog niet te betekenen dat een bewoner zijn hele leven geen kaas meer wil. De bewoner kan dat vaak niet zelf vertellen. De bewoners zijn niet allemaal hetzelfde en een uniforme regel werkt dan ook niet. Bijvoorbeeld: Een bewoner drinkt altijd koffie en de medewerkers geven al jaren ongevraagd koffie. Toch zal een bewoner het als een weldaad ervaren als hem of haar een keuze wordt voorgelegd: "Wat wil je vandaag, koffie of thee?". Een voorbeeld waar Maartje best een beetje trots op is betreft een bewoner, die vroeger niet alleen over het terrein mocht lopen omdat hij anderen aanviel. Nu loopt hij zelf van de zorgafdeling naar de dagbesteding en weer terug. En zo zijn er nog zoveel meer mooie voorbeelden.

Maartje Jansen geniet van het werk op Assisië. Iedereen kent elkaar en groet elkaar. 'Het is net een dorp en dat draagt bij aan de charme van Assisië".
Maartje heeft vijf jaar op de afdeling gewerkt en daarna een jaar in de zorg voor mensen met een beperking en complex gedrag. Nu werkt Maartje in Lokaal 12 en draagt bij aan het ombouwen ervan tot een lunchroom waar ook passanten van buiten het Assisiëterrein welkom zijn. Naast haar werk op Assisië is Maartje al die jaren, als leuke en inspirerende bijbaan, in de horeca blijven werken, een ervaring die haar bij Lokaal 12 goed van pas komt. Voor de toekomst maakt Maartje zich enigszins zorgen omdat ze merkt dat er steeds meer moet met minder geld. Ze hoopt dat het type zorg dat zij zou willen bieden blijft bestaan. Zij zal zich in ieder geval tot het maximale inzetten om bewoners en cliënten de beste zorg en ondersteuning te kunnen geven die ze verdienen.

Een brede schakering zorgverlening
Een greep uit het rijke aanbod van soorten zorgverlening door Prisma:

Samantha (24) heeft door haar autisme last van prikkels en veranderingen. Prisma helpt haar om een duidelijke structuur en voorspelbaarheid aan te brengen in de dag. Zelf haar dag op een goede manier invullen, is door haar autisme te moeilijk. Daarom krijgt Samantha veel hulp van mensen om haar heen. "Uit de dagbesteding bij Prisma haal ik veiligheid en vertrouwen. Ik doe activiteiten die ik leuk vind en bij mij passen. Ik vind het erg fijn om complimenten te krijgen, gezien te worden en anderen te helpen. Hierdoor groeit mijn eigenwaarde. Ik heb veel hulp nodig van mensen om mij heen en moet altijd kunnen terugvallen op iemand als er iets niet lukt. Mijn familie is hierin erg belangrijk voor mij. Zij zijn

er altijd en helpen mij de dag door. Samen met hen doe ik veel leuke dingen. De begeleiders staan altijd voor mij klaar. Mijn dag zit vol leuke dingen, zoals theedrinken, snoezelen, muziek luisteren, kleuren of een film kijken. Het liefst doe ik dingen samen. Bij Prisma leerde ik om mee te helpen in het huishouden, door bijvoorbeeld de tafel te dekken en ik kan groente snijden met het koken. Ik heb het erg naar mijn zin en ik hoop dat ik nog lang alle dingen mag blijven doen die ik leuk vind."

Mark (31) woont begeleid. Dat betekent dat hij een eigen woning heeft, meestal gehuurd, met ambulante begeleiding, die een aantal keren per week de ondersteuning aanbiedt. Hij krijgt hulp om met zijn autisme en ADHD om te gaan. Door zijn beperkingen kan Mark niet helemaal zelfstandig wonen. Hij leeft daarom in een appartement van Prisma. Hier krijgt hij hulp bij het organiseren van zijn dag. Samen met de begeleiding maakte hij een takenlijst. Van de tafel afruimen tot kleding wassen of stofzuigen: Mark doet het allemaal. Marks grote passie is parahockey. "Er is nog weinig aandacht voor parahockey. Bij mijn wedstrijden komt er gelukkig altijd veel familie kijken. Ik ben keeper bij het team van Mhc de Warande. Daarnaast zit ik bij Team NL. Het is mijn grote droom om ooit mee te doen aan de Special Olympics World Games. Dat is het hoogste niveau in de wereld." In 2017 deed Mark mee aan het EK parahockey. Door omstandigheden viel hij in voor de Engelse keeper. En wat denk je? Ze werden kampioen. Mark is dan ook de enige Nederlandse parahockeyer met een sponsorcontract. Met het openbaar vervoer reist hij zelfstandig het hele land door om naar zijn wedstrijden te gaan.

Suzanne (26) en Bo (21) hebben het syndroom van Down. Zij gaan vier en vijf dagen per week naar activiteitencentrum Groot Ypelaardreef in Breda voor dagbesteding. "Suzanne en Bo functioneren op kleuterniveau. De dagbesteding is hun werkplek. We stimuleren hen daar zoveel mogelijk in hun ontwikkeling", legt begeleider Rian uit. Suzanne: "Zonder begeleiding zou ik niet kunnen werken. In het activiteitencentrum leer ik veel dingen. Vooral hoe ik met andere mensen om moet gaan en praktische zaken voor als ik straks mijn eigen appartement heb in Breda." Beide dames gaan twee dagen per week naar verzorgingstehuis Ruitersbos. Daar doen ze allerlei klusjes. Suzanne en Bo kunnen allebei een beetje lezen en tellen. Ze helpen daarom mee met de krant bezorgen op het juiste huisnummer. Ze krijgen een speciaal T-shirt aan en een naamplaatje op. Helemaal echt dus. Bo: "Maar ik help ook met de was en in de keuken." Suzanne: "Ik vind de post rondbrengen het leukste om te doen." Zowel Suzanne als Bo wonen het liefst op zichzelf. Helemaal alleen is geen optie, maar begeleid wonen gaat prima. Bo is net verhuisd naar een nieuwe woning en hoopt dat ze daar nog lang mag wonen. Suzanne gaat volgend jaar begeleid wonen binnen een ouderinitiatief. Ze ziet het zonnig in: "Samen met de dagbesteding krijg ik zo een heel leuk nieuw leven."

Prisma helpt Jimmy (71) met dagelijkse dingen zoals geldzaken, medicijnen en schoonmaken. Jimmy vindt het fijn om zinvol werk te doen. Zo kunnen mensen in het activiteitencentrum voor koffie altijd bij hem terecht. "Ik help met veel dingen: opruimen, afwassen, kliko's buitenzetten en noem maar op. Prisma hielp mij om meer vertrouwen in mezelf te krijgen. Daardoor ben ik gestopt met roken en drinken. En ik heb een goede conditie opgebouwd door twee tot drie keer per week te wandelen. Ik loop dan tussen de 10 en 20 kilometer. Volgend jaar wil ik zelfs graag de Vierdaagse meelopen met mijn wandelclub. Als ik iets niet snap dan helpen mijn begeleiders mij altijd. Bijvoorbeeld bij een dokters- of ziekenhuisbezoek."

Simone heeft een ernstig verstandelijke beperking. Haar begeleider Floor vertelt hoe Simone fit blijft door middel van een fysiorol en wat ze doen om Simone te laten ontspannen. “Op advies van de fysio beweegt Simone op de fysiorol. Dit doen we om te zorgen dat ze lichamelijk zo min mogelijk achteruitgaat. Eén oefening duurt tien minuten. We houden haar via de spiegel in de gaten om te kijken of alles goed gaat. Daarnaast bieden we haar veiligheid door een liedje voor haar te zingen. Simone kan door haar ernstig verstandelijke beperking niet praten. We communiceren met aanrakingen en geluid. Als ze blij is, laat ze dat merken door een glimlach of door vrolijk te hummen. Het meest ontspannen is Simone als ze op het waterbed ligt met een lekker dekentje en iets in haar handen. We geven haar dan meteen een voetmassage erbij. In een grote ligschommel en rolstoelschommel ontspant Simone. Hier kan ze een andere houding aannemen.”

Eva heeft een ontwikkelingsachterstand. Maar dat staat haar niet in de weg van een leuke baan. Ontdek haar verhaal. Via de dagbesteding van Prisma werkt Eva al 11 jaar lang met veel plezier bij de Efteling. Ze begon bij de entree en klom zo op naar facilitair assistent. In 20 uur per week zorgt ze dat alle zaken rondom de entree en de Pandadroom piekfijn in orde zijn. Ze deelt de wandelkarretjes uit, maakt schoon, wast de 3D-brillen voor de film en deelt die frisse brillen uit aan de gasten. “Prisma biedt mij een passende werkplek met goede begeleiding”, vertelt Eva. Wat haar betreft blijft ze dus nog lang bij de Efteling werken. “Ik wil blijven werken in deze wereld vol verhalen. Ik ben trots om een medewerker van de Efteling te zijn”, antwoordt zij vastberaden.

Een seizoenkaart bij PSV
Adriaan Lepelaars

Ik ben Adriaan Lepelaars en ben geboren op 9 april 1940. Toen ik 6 jaar oud was, kwam ik in 1946 op Assisië wonen. Ik kan me herinneren dat ik vroeger op Maria 1 en Maria 5 heb gewoond en daarna op Paulus. Vanuit Paulus zijn we met de hele groep verhuisd naar de Commandeurstraat in Geertruidenberg. Ik herinner me Ad van de Pas nog. Leeft die nog? En Peter Leermakers? En hoe gaat het met Wim de Werdt? En nu woon ik al heel wat jaren in Raamsdonksveer. Ik vond de verhuizing vanuit Assisië wel leuk, maar heb in het begin Assisië wel gemist. Bijna alle jongens, die vanuit Paulus met mij verhuisd zijn, leven niet meer. Er zijn er nog maar een paar over. En nu wonen we niet eens meer bij elkaar. De leiding die met ons meegingen, waren Arnold van den Berg, Ine van der Lee, Rian de Weijer, Ronald van Bebber. De anderen ben ik vergeten. Ik herinner me nog wel wat broeders. Er waren aardige broeders, maar ook minder aardige. Broeder Matthias werkte als koster in de kapel en was vriendelijk. En broeder Gedeon fietste rond de tafel. Daar kon je veel mee lachen. Broeder Ambrosius werkte altijd heel hard. Hij bracht en haalde vieze en schone was en ook bracht hij het eten rond in een geel karretje. Broeder Odulphus kon goed jagen en vissen. Broeder Camillus had maar een halve vinger. Een bewoner heeft die ooit afgebeten. In het hoofdgebouw was de refter van de broeders. Daarna zat er de drukkerij in. Naast de refter had je een klein kamertje en daar kon de klok worden geluid. En als je in het hoofdgebouw naar boven liep dan kwam je bij de tram uit. Deze werd door de zieke broeders gebruikt als ze naar de kapel gingen. Ze hoefden dan niet naar beneden toe te lopen maar konden via de overdekte tram naar de kapel toe. Voordat ik naar Geertruidenberg ben verhuisd was de tram al afgebroken.

Op Assisië zat ik bij veel clubs. Ik ging iedere week naar de Postiljons. Dat was de drumband. De begeleiders waren Arnold van den Berg en Hans de Weijer. En daarvoor waren het Arnold van den Berg en Peter Leermakers. Peter ging toen weg, want die begon ergens een friettent. We hadden op maandag repetitie in het Dorpshuis. Ook speelde ik graag een potje biljart bij RoVé samen met begeleiders Paul van Loosbroek en Kees de Brouwer. We gingen met de beste spelers regelmatig naar een toernooi toe bij de andere huizen die bij Daniël de Brouwerstichting hoorden. Verder zat ik bij ALVERNO, de wandelclub. Ik liep de kleine tochten mee. De vierdaagse in Nijmegen was teveel voor mij.

Ine van de Lee was één van de begeleidsters bij de wandelclub. En ik had vroeger een seizoenkaart van PSV. Dan kwam er in het weekend een grote bus en dan gingen we in Eindhoven naar de voetbalwedstrijd kijken. Dat was altijd heel gezellig.

Ik biljart nog steeds en zit ook bij een band voor mensen met een beperking. We maken samen muziek. Ik speel tamboerijn.

Ik woon nu dicht bij mijn familie
Frank Meesters

Ik ben Frank Meesters en ik ben 53 jaar oud. Ik ben op Savio komen wonen op 20 maart 1973 bij Piet Bergmans, Clemens Schoonus, meneer Van der Meijs en Piet van den Berg. Daarna zijn wij met de afdeling naar ‘t Hooghout gegaan. Dat was nummer 6. Toen ging ik naar Hooghout 5 bij Wim Meulensteen en toen naar Hooghout 1. Van daaruit zijn wij verhuisd naar Oisterwijk naar de Lange Kant met Jan Bergmans, Gerard Smolders en Els Simons. In 1985 ben ik naar Dongen verhuisd naar de Sint-Josephstraat. Op 1 mei 2004 ben ik verhuisd naar de Prins Hendrikstraat en sinds 1 december 2018 woon ik in Drunen.

Ik zat vroeger bij de Rakkers (scouting). Die zaten in het gebouw van Nazareth (oude activering). Er werd veel georganiseerd zoals Vlaamse kermis. Die was op de oude school bij meester Staps. Henk Lommers regelde dat allemaal. Ook was ik lid van de Postiljons (drumband). Wij haalden sinterklaas in die aankwam bij de ingang aan de N65. Ik zwom vaak bij het zwembad op Assisië daar kreeg ik zwemles van Ad Mommers. Ik deed mee met de waterpoloclub. Ik zat op de Assisiëschool bij meester Jan van Gerven. Toen ik in Oisterwijk woonde ging ik naar de Franciscusschool in Tilburg. Ik leerde rekenen, schrijven lezen en sporten. Sporten kregen we van René van de Wiel. Meester Staps was het hoofd van de school. Ik mocht van hem met de schoolbel bellen als we naar binnen moesten. Ik doe nu nog steeds aan zwemmen, fietsen, wandelen en bowlen. Dat zijn andere bezigheden dan vroeger.
We vierden carnaval in de grote tent samen met Vincentius uit Udenhout. Ik heb ooit in de Raad van Elf gezeten. Ad Maas en Els van der Steen begeleidde ons. Ik liep wel met de vierdaagse in Udenhout mee. Ik heb dus heel lang bij ‘t Hooghout gewoond en toen dat werd opgeheven ging ik terug naar Assisië maar dat heette toen al Prisma. Er is veel veranderd op het terrein, de oude paviljoens zijn weg en er wordt allemaal gebouwd. De leiding was vroeger wel streng voor ons, maar dat moest ook wel want de groepen waren een stuk groter. We mochten niet buiten het terrein komen.

Het is fijn om nu hier te wonen in Drunen. Ik woon nu dicht bij mijn familie. Ik zie hen nu vaker. Ik werk nu in de Efteling. Daar maak ik pizzadozen voor Bosrijk, breng rolcontainers naar het theater, voor de Steenbok maak ik smulboxen en ik werk in de souvenirwinkel.

Het werk is heel belangrijk en ik kan dat goed
Robert Ubeda

Ik ben nu 56 jaar en kwam op Assisië wonen toen ik 6 jaar oud was. Mijn eerste afdeling was Lambertus 2. Daar werkte Jan Bergmans samen met Ben Cloo, Chris Derks en Jan Teurlings. Van Lambertus 2 verhuisde ik naar ‘t Honk. Deze groep zat achteraan op ‘t Hooghout en Wim Jansen werkte daar. Daarna ging ik naar de Stationsstraat bij Wim van de Pas in Udenhout en ik heb ook nog bij Wim Smolders op ‘t Buske gewoond. En toen verhuisde ik naar Theresiastraat 2 in Raamsdonksveer. Weer later ging ik terug

naar Biezenmortel. Ik woonde toen op Hindeloop 3 en op Hindeloop 2. Omdat ik naar de nieuwbouw zou gaan verhuizen, heb ik nog tijdelijk op de Slakkengang gewoond en sinds een paar jaar woon ik hier in de Eendengracht 3-1. Ik heb nooit met anderen op een kamer hoeven te slapen. Ik heb altijd mijn eigen kamer gehad. Dat vond ik altijd wel fijn. Want dat was rustig. Op de afdeling koken we zelf. Eerst hadden we eten van Appetito maar nu is het veel lekkerder. Als iemand iets niet lekker vindt, dan mag je het laten staan en een boterham pakken. Ik heb deze week witlof met kippenbout en gebakken aardappels gekozen. Ad Kruijssen en Jan Steenbakkers werkten vroeger in de keuken. Zij maakten voor alle bewoners het eten klaar. Broeder Ambrosius bracht dit rond met het gele karretje. Iedereen op Assisië at om 12 uur warm en in de avond brood. Ik heb op Assisië op school gezeten. Ik zat in de klas bij Henny IJpelaar, Marius Jansen, Ad Berg en Jan van Gerwen. Ad Berg kwam bij ons in de klas werken toen Marius ziek was. Op het laatst zat ik bij Jozef Schoenmaker in de klas. Juffrouw Tony Leliaart hielp in de klas mee. Ik kreeg gymles van René van de Wiel. Tijdens het speelkwartier speelden we op de speelplaats achter de oude school. Lekker rennen, voetballen. Het personeel ging dan even koffiedrinken. Na mijn schooltijd ben ik gaan werken op Hal 1 en de wasserij waar Frans de Weijer, Wim van Gorkom en Marian van de Linden werkten. Toen mocht ik huiswerker worden op de Gouw. Cees Oerlemans was de baas van de huiswerkers en die bracht elke week een envelopje met het geld wat we verdiend hadden. Ik kreeg 1 gulden per dag. Ieder jaar maakten we met de huiswerkers een uitstapje. We gingen dan met een grote bus ergens naar toe. Op de Gouw mocht ik ook een keer mee op vakantie samen met de bewoners. Sonja, Ad en Peggy hadden mij toen ook meegenomen. Het was een hele leuke vakantie. Ook heb ik nog gewerkt in de keuken bij Ten Bijgaerde in Oisterwijk en Stanislaus in Moergestel. Deze baantjes had Rien Vissers geregeld. Ik werd met een busje gehaald en gebracht. In Raamsdonksveer hebt ik bij het MFC gewerkt. Ik deed daar karweitjes. Daarna ben ik naar Activiteitencentrum Varenstraat gegaan. Daar deed ik productiewerk. Sinds ik weer op het terrein in Biezenmortel woon, werk ik bij Activiteitencentrum Mierennest/ Kievitsvlucht 3 bij Dick en Eric. Ik stempel daar papieren en die knip ik dan uit en dan stop ik ze in een enveloppe. Is heel belangrijk werk en ik kan dat goed. Ook maak ik nog rekensommen. Op maandag ga ik sporten bij Luuk. Soms heb ik er zin in, maar soms ook niet.

Zorg op maat betekent ook recruitment op maat

Kitty Broeders, HR-adviseur en vicevoorzitter van de OR, is in 2007 gaan werken bij Prisma, bij een vestiging in Loon op Zand. Zij was daar begeleider van cliënten met een licht verstandelijke beperking in combinatie met gedragsproblematiek. Na Loon op Zand volgde een functie in de complexe zorg – destijds aangeduid als het LANS – gevestigd op het terrein van Assisië in Biezenmortel. Er was destijds nog een achtervang aanwezig op het landpark waarbij ondersteuning geboden werd aan medewerkers in escalerende situaties. Daarnaast waren de medewerkers van het supportteam beschikbaar voor vragen elders in de organisatie. In 2016 volgde de benoeming tot teamleider van nieuwbouw aan de Eendengracht en de Kievitsvlucht in Biezenmortel, twee geweldige jaren.

In 2018 kon Kitty Broeders gaan werken bij Human Resources en mocht zij verder bouwen aan het werving- en selectiebeleid, waarbij de visie “talent centraal” belangrijk uitgangspunt is. De gedachte is dat als je goede mensen kunt werven, je automatisch ook mensen kunt werven die kunnen voorzien in de vacatures die ontstaan. De arbeidsmarkt is door de jaren heen veranderd en recruitment moet daarop inspelen. Er wordt niet altijd gewacht tot er een vacature is, maar er wordt pro-actiever geworven. Er wordt gekeken naar de kandidaat, we leren de mens kennen, de ambities, hun vaardigheden en hun ervaring en op basis daarvan wordt iemand aangenomen, ook als er op dat moment niet meteen een passende vacature is. Maar dan is de goede persoon alvast binnen. Dit is de theorie. In de praktijk is er een permanent tekort aan mensen in de zorg en de beste mensen kunnen vaak kiezen uit meerdere aanbiedingen. Dan moet je als organisatie iets extra’s kunnen bieden op basis waarvan je de beste mensen aan je kunt binden. Enkele jaren geleden was er ook bij Prisma

een nijpend personeelstekort. Inmiddels lukt het aardig mensen te werven, althans, de opleidingen voor beginnende zorgmedewerkers zitten overvol. Er is wel een tekort aan mensen met ervaring. De vergrijzing maakt dat er nog veel medewerkers met pensioen gaan en de overheid heeft alweer bezuinigingen aangekondigd.

Kitty Broeders, was eerder al, in 2012, gevraagd om lid te worden van de Ondernemingsraad. Kitty is drie jaar voorzitter van de OR geweest en is in de rol van vicevoorzitter thans haar werk aan het overdragen aan een nieuwe voorzitter. Als OR-voorzitter heeft Kitty een nieuwe dimensie kunnen geven aan het begrip medezeggenschap. In de ideale situatie hoeft medezeggenschap helemaal niet via een OR te lopen, maar is het vanzelf heel natuurlijk ingebakken in de reguliere organisatie. Als een raad van bestuur of andere managers hun medewerkers zo vroeg mogelijk actief betrekken bij het invullen van de plannen, dan creëer je draagkracht, voelen medewerkers zich niet alleen betrokken maar vooral medeverantwoordelijk en komen veranderingen beter en sneller tot stand. Voor een OR beperkt het adviesrecht zich in deze situatie tot een paar vragen: “Zijn de medewerkers betrokken en heeft de keuze betrekking op andere onderdelen van de organisatie?” Als zo’n aanpak in de genen van de organisatie zit, heb je echt een uniek punt te pakken, ook bij het werven van de beste mensen.

Een ander bijzonder punt voor Prisma bij het werven van de beste mensen is dat de organisatie altijd achter de medewerkers gaat staan. Er kan altijd iets gebeuren wat kan leiden tot ernstige gevolgen. De invloed van de technologische ontwikkelingen maakt bijvoorbeeld ook dat er snel berichtgeving in de pers kan staan met negatieve gevolgen. Wat er ook gebeurt, bij Prisma staat de organisatie achter de medewerker.

Kitty Broeders heeft voor de toekomst voor zichzelf nog wel een grote wens: een ouderinitiatief op het terrein van Assisië voor cliënten met een complexe zorgvraag, een huis gebouwd door enkele ouders, in beheer van die ouders, waarbij ouders verantwoordelijk zijn en zorg inkopen bij Prisma, maar allemaal wel in de fantastische omgeving van het terrein van Assisië in Biezenmortel.

Bevlogenheid en passie
Er zijn anno 2020 meerdere activiteitencentra op Landpark Assisië. Een ervan is het “Activiteitencentrum Groen”, gekoppeld aan activiteiten zoals de boerderij, de tuin en de kringloopwinkel met houtbewerking. Daar werken 55 deelnemers (bewoners), 20 medewerkers waarvan 12 in vaste dienst en daarnaast vrijwilligers. Een van de medewerkers is Frans van Gestel.
Frans was aanvankelijk kok buiten Prisma, maar omdat zijn vrouw Sylvia van Gestel – Smits al bij Prisma werkte, zette hij zich zeer regelmatig in als vrijwilliger bij Prisma om bewoners te begeleiden en samen te gaan vissen, te biljarten of naar een soos te gaan. Twintig jaar geleden, in 2000, werd Frans door Peter van den Hombergh gevraagd bij Prisma in dienst te komen bij de dagbesteding van een groep van zes bewoners met autisme, de zogenoemde “Auti-groep”. Frans was dankbaar dat Prisma investeert in haar medewerkers en hij kon aan het ROC in Breda een eenjarige opleiding Activiteitenbegeleider volgen. Daarna ging Frans werken bij het activiteitencentrum, Kangoeroehofje 3-5, waar activiteiten plaatsvonden zoals interne verhuizingen op het hele terrein, papier en glas ophalen, koken, muziek, snoezelen, kunst en spel, activiteiten die altijd afgebakend waren “met een begin en een eind” omdat het een doelgroep betrof met veel deelnemers met autisme. In 2010 reageerde Frans op een vacature bij het activiteitencentrum Groen, waar bewoners, in dit activiteitencentrum deelnemers genoemd, worden ingezet op de boerderij bij de verzorging van de dieren, bij het onderhoud van het plantsoen, de manege en de Snuffelhal (de kringloopwinkel met houtbewerking). Frans zelf de spil van vele nieuwe ideeën in de Snuffelhal en de houtbewerking. Een voorbeeld hiervan zijn de houten tapasplanken.

Betrokken als Frans van Gestel is en met zijn inzet als vrijwilliger voor de nevenactiviteiten van de bewoners, raakte hij meer en meer in de positie van de animator van grote evenementen op het Landpark Assisië, aanvankelijk uitsluitend als vrijwilliger naast zijn werkzaamheden in het activiteitencentrum Groen, tegenwoordig deels vergoed. Een activiteit is het jaarlijks carnavalsfeest, dat weer elk jaar groter wordt. Op de vrijdag voor carnaval is er een optocht in het Hennekot -zoals Prisma dan heet-, waarbij ook de basisschooljeugd uit Biezenmortel wordt betrokken en waarbij er zo'n 200 deelnemers zijn. Na de optocht is het gezamenlijk eieren bakken. Een ander evenement is Biezonderpop, de eerste jaren in samenwerking met Biezenmortel Bruist, maar nu weer op het terrein van Assisië op het veld naast Lokaal 12. Er worden artiesten uitgenodigd, die allemaal vrijwillig en onbezoldigd meewerken. Alweer zo'n negen jaar wordt een keer per jaar een avonddriedaagse georganiseerd, waaraan ook inwoners uit Biezenmortel deelnemen. Bij het vijfjarig bestaan deden er bijna 600 deelnemers aan mee. Dat zijn mooie resultaten, die alleen maar kunnen worden gerealiseerd als er mensen zijn die de kar willen trekken en de vele vrijwilligers, die zo'n evenement willen organiseren. Heel belangrijk. En er zijn natuurlijk sponsors nodig, maar daaraan is gelukkig geen gebrek. Er wordt weer volop gewerkt – zoals ooit is geweest – aan de organisatie van een familiedag. Ook zondagmiddagmatinees staan op het programma. Prisma investeert op dit moment in een natuurpark. Superbelangrijk, "en daar bovenop", zegt Frans van Gestel, "moet er nabij de hoofdstraat, de Nachtegaallaan, eigenlijk altijd *reuring* zijn" en daar horen bijvoorbeeld ook Sinterklaas en een kerstmis bij.

Op Assisië werken anno 2020 zo'n 650 vrijwilligers, voor alle mogelijke soorten vrijwilligerswerk, al ligt de hoofdmoot wellicht bij de individuele begeleiding, zoals wandelen met bewoners of anderszins gezelschap houden. Met enkele kartrekkers voor regelmatig een groter evenement kan de levensvreugde van de bewoners op een flink hoger niveau liggen. Dat is erg dankbaar te doen, en op de manier waarop de grote activiteiten op dit moment worden georganiseerd, is ook sprake van een versteviging van de band van Landpark Assisië met Biezenmortel.

De senioren, verenigd in de PAS, kijken terug op een loopbaan vol uitdagingen
Bart van Doveren was voorbestemd om boer te worden en zijn ouders stuurden hem naar de Landbouwschool. Maar de interesse van Bart lag niet bij het boerenbedrijf en na een jaar verruilde hij de Landbouwschool voor de MULO. Na het behalen van de MULO klopte Bart aan bij de grootste werkgever van het dorp, Huize Assisië, met de vraag of er wellicht een baantje was op de Administratie. Bart werd meteen aangenomen, niet bij de Administratie, maar om op het laboratorium gangen te poetsen. Na een paar maanden had Bart al lang in de gaten dat hij het toekomstperspectief elders moest zoeken en op eigen verzoek kon Bart beginnen op de zorgafdeling Vincentius 1, waar Noud Bergmans hoofd was. Bart begon keurig als aspirant verpleegkundige en volgde de Z-opleiding. Vervolgens riep de dienstplicht. De broeders gaven een onmisbaarheidsverklaring af waardoor de dienstplicht niet achttien maar twaalf maanden duurde. Bart vervolgde zijn loopbaan, deed ervaring op in de Ondernemingsraad, werd subhoofd op Vincentius 3, afdelingshoofd van Paulus 1 en vervolgens paviljoenshoofd, waarbij hij leiding gaf aan zes afdelingen, drie zorgafdelingen en drie gedragsafdelingen. Na de fusie van Assisië en Accent tot de nieuwe organisatie Prisma, kreeg Bart een functie op het hoofdkantoor in Waalwijk bij het bureau Projecten en Kwaliteit in de staffunctie Personeel- en materieelbeheer. Weer later volgde dan toch een functie op de Administratie. Hij was met zijn zorgachtergrond als ervaringsdeskundige cruciaal bij de juiste interpretatie en vertaling van centrale richtlijnen voor het vaststellen van tarieven en opzetten van de jaarlijkse begrotingen.
Bart ging in 2009 met pensioen. Hij was nog niet met pensioen of hij kreeg een telefoontje van Tijn van de Pas uit Haaren, destijds voorzitter van de organisatie voor de gepensioneerden, de OVA (Ouderen van Assisië). Tijn deed zo ongeveer een mededeling: "Bart, ik heb besloten dat jij mij opvolgt als voorzitter van de OVA". Dat had Tijn niet overlegd met het bestuur, maar bij de eerstvolgende jaarvergadering werd Bart voorzitter en dat is Bart nog steeds, met weliswaar een nieuwe naam voor de organisatie: PAS, Prisma

Activiteitenvereniging Senioren. De ambitie is dat gepensioneerden betrokkenheid houden bij Prisma en daarnaast ontspanning. Dat betekent dat er informatiesessies zijn over actuele ontwikkelingen, maar ook excursies, een busreis en een kerstviering.
Ook was Bart 25 jaar secretaris van de “Stichting Prisma-vrienden”, voorheen “Vrienden van Assisië”. Deze stichting beheert een kapitaal opgebouwd uit donaties en legaten en besteedt gelden aan middelen die uit de reguliere zorgfinanciering niet kunnen worden bekostigd; denk aan duo-fietsen en een huifkar.

Terugkijkend op zijn loopbaan bij Assisië/ Prisma noemt Bart van Doveren de impact van Accent na de fusie van 1995 op de ontwikkelingen binnen Prisma als zeer bijzonder. Er waren bij Assisië al wel ontwikkelingen van sociowoningen in woonwijken, van leven binnen de reguliere samenleving, van werken op sociale werkplaatsen, etc. maar Accent was daar verder mee en ook consequenter. De trend kwam in een stroomversnelling. Waar tot dan toe ondanks alle ontwikkelingen het Assisië-terrein zelf een besloten terrein bleef met een eigen activering, kwam er een nieuwe filosofie: scheiding van wonen en werk. De activering op het terrein werd gesloten en er kwamen initiatieven zoals bij ASVZ ’t Vintje en de Kringloopwinkel en zo kwam er onder andere op het industrieterrein in Oisterwijk een werkvoorziening, op korte afstand van Assisië. Een ander voorbeeld is dat enkele bewoners kwamen te werken op de paardenmelkerij te Oijen (bij Lith), waar tegenwoordig zelfs enkele cliënten intern woonachtig zijn.
Dan waren er in de loopbaan Bart van Doveren de grote nieuwsfeiten, zoals de affaire rondom dokter Huismans, die echt op Assisië levens heeft gered, en de affaire Dennendal in De Bilt, waarover Bart zegt: “Het gedachtegoed van Müller was goed, maar het liep in de praktijk uit de hand”.

Bart van Doveren besluit: “Assisië was en Prisma is een organisatie vol uitdagingen. Als je open staat om aan die uitdagingen mee te werken – ongetwijfeld met vallen en opstaan en ongetwijfeld met de beste kennis van het moment – dat was Assisië en is Prisma een prachtige organisatie”.

Bij Elmy praten over vroeger
Wim Blom vertelt zijn verhaal:
Ik ben Wim Blom en ben geboren in 1941. Binnenkort word ik 79 jaar. Ik heb eerst in een huis in Malden bij Nijmegen gewoond en ging, toen ik 12 jaar oud was, naar Huize Assisië. Ik kwam in het Jozefpaviljoen, daarna in het Franciscuspaviljoen te wonen en weer later verhuisde ik naar het Elisabethpaviljoen. Toen de heilige namen werden afgeschaft kreeg onze groep de naam De Terp. En toen kwamen de straatnamen. Ons huis stond in de straat Mierennest en het huisnummer was 2, Dus werd dat ook de naam van de groep.
Ik ken nog wel een paar broeders bij naam, zoals Herman-Jozef, Ambrosius, Matthias, Rizzerius, Gabriël en Clemens. Ook herinner ik nog wel wat personeel van vroeger zoals Piet Kroot, Jan van de Klundert, Harrie van den Brand, Toon Vennix, meesters van de Plas, Prince en Staps. Er waren aardige broeders en personeel, maar ook minder aardige.
Het Gouden feest in 1954. Het was een groot feest. Eerst een mis in de kapel en daarna ging de gasten naar de toneel/gymzaal in de oude school. Daar stond lekker eten. Wij kregen het eten op de afdeling. In de middag waren er voor ons spelletjes zoals een steprace rondom de kapel. Ook de harmonie uit Udenhout kwam spelen en er was ook een groot koor.
Mijn broer Thijs heeft vroeger ook op Assisië gewerkt op de activering. Ik weet niet meer op welke hal. Ik werkte zelf op hal 2 en daar deed ik lampjes indraaien voor de Philips, pleisters inpakken en zo. Toen gingen we ook buiten het terrein werken en ik kwam bij de Wijnruit in Waalwijk. Daar deed ik hetzelfde werk. De laatste dagbesteding was d’n Herd. Daar deden we koken, knutselen, jeu-de-boulen, vissen, bus rijden. En nu werk ik thuis in het huiskamerproject. Ik hoef dan niet zo vroeg uit bed, want ik word niet opgehaald door de taxi.
We hadden ook clubjes. Maar omdat ik in een rolstoel zat, kon ik haast nergens aan meedoen. Wel speelde ik graag bij de kegelbaan en op de mondharmonica. Wij gingen

vroeger ook naar de Cosbosoos. En de dienst Ontspanning organiseerde wel eens een uitstapje met de bus. Dan kwam er een grote touringcar met een lift en dan gingen we naar België naar Mieke Pap en luisterden we naar het draaiorgel en dronken wat. Dat waren gezellige uitstapjes.
Ik weet nog dat de watertoren af werd gebroken. Deze hebben ze opgeblazen. Daar hebben we naar gekeken met de jongens.
En ik ben al heel lang lid van het koor de Zonnestralen. Wij zingen de mis in de kapel. Ik zing erg graag en ben ook heel trots als ik solo mag zingen. Ik ging graag naar de kerk toe. Ik vond het heel erg dat de beelden en de muurschilderingen werden weggehaald. Maar nu is de kerk helemaal leeg, zelfs de kerkbanken zijn weg. Ik was toen erg boos en wilde een hele poos niet meer naar de kerk toe. Nu ga ik weer graag en we ze zijn met velen bij het koor. We hebben zelfs een keer een cd gemaakt met het koor.
Ik vind het leuk om over vroeger te praten en we doen dat bij ons op de groep elke maand een ochtend met Elmy. Met spulletjes van vroeger vertellen wij dan verhalen tegen elkaar en Elmy die zorgt voor de spullen die ze meeneemt uit het historisch archief.

	1903-1960	**1960-1980**	**1980-2006**
Bewoners	644	644	444
Broeders	35	20	4
Leken	100	644	444
Onderwijs	26	26	1
Vrijwilligers	0	20	35

Een hele globaal beeld van de ontwikkeling van de aantallen bewoners, broeders en leken personeel, samenstelling Bart van Doveren en Peter Nouwens, 2006

Hoofdstuk 10

Marktwerking, overheidsbemoeienis en burgerinitiatief
Op zoek naar nieuwe vormen van samen leven

Een nieuwe koppeling tussen zorg en samenleving
Even in hele grote stappen de ontwikkeling van de geestelijke gezondheidszorg. Tot medio 19de eeuw was er niet of nauwelijks een plek voor mensen met een geestelijke handicap. Als er al ergens een plek was waar deze mensen een zinvolle dagbesteding konden vinden, was dat in het boerenbedrijf, maar met de Industriële Revolutie kwamen er fabrieken waar efficiency de norm was en waar geen plaats was voor mensen met een handicap. De Broeders Penitenten namen de zorg voor mensen met een geestelijke handicap op zich. Zij bouwden aan gesloten gemeenschappen, waar zijzelf en de gehandicapten samen leefden, samen naar de kerk gingen, samen de aardappels schilden, samen het eten rondbrachten, samen het werk op de boerderij deden, alles samen. Begin 20ste eeuw kwam er wettelijke regelgeving die bepaalde dat instellingen voor geestelijke gezondheidszorg moesten worden geleid door artsen. De lichamelijke zorg kreeg de boventoon. Vanaf de jaren zeventig kwam er bestuurlijke ruimte voor psychologen, pedagogen en agogen, die het voortouw namen in ontwikkelingen als zelfstandig wonen, individuele ontplooiing en volwaardig burgerschap. Zowel de artsen als de begeleiders “zorgden voor de gehandicapten” en “maakten keuzes voor de gehandicapten”.
Er dient zich thans een nieuwe visie op de geestelijke gezondheidszorg aan, een andere koppeling tussen zorg en samenleving, een die paralellen vertoont met die van de Broeders Penitenten. Er komen woonvormen waar wel- en niet-gehandicapten samen leven, samen werken, samen zorgen, samen ontspannen, samen optrekken. Niet van buiten vijf dagen in de week acht uur per dag en ook niet in een particuliere woning aan de rand van een terrein, maar intern en integraal 7 dagen in de week 24 uur per dag. De niet-gehandicapten die zo willen samen leven met de gehandicapte medemens doen dat misschien niet voor hun hele leven, zoals de Broeders Penitenten, maar een half jaar of enkele jaren, en zij leggen ook geen eed van armoede af, zoals de Broeders Penitenten, maar het engagement op een maatschappelijk vraagstuk komt overeen, de gedrevenheid is dezelfde.

Toegewijde zorg
Een vergelijkbaar gedachtengoed is dat van toegewijde zorg. Woorden als toewijding, roeping en barmhartigheid waren voor de Broeders Penitenten vanzelfsprekendheden, basiswoorden, van binnenuit als kernwaarden aanwezig. Maar de woorden hebben in de tweede helft van de twintigste eeuw plaatsgemaakt voor professionaliteit en efficiency. Jos van der Lans heeft er in 2006 een verhaal over geschreven, waaruit onderstaande situatieschets is gehaald:
Professionaliteit was erop gericht de zorg- en hulpverlening te ontdoen van de persoonlijke willekeur en te baseren op gevalideerde kennis en gesystematiseerde ervaring. Daarvoor werd het een vak, waarvoor moest worden gestudeerd en waarvoor diploma’s werden uitgereikt. Institutionalisering en rationalisering zijn op gang gebracht toen de eerste particuliere initiatieven meer en meer onder regie van de verzorgingsstaat kwamen. Daarmee werden ze ondergebracht in een uniform financieringsregime dat dwingend de aard van de werkzaamheden voorschreef. Het heeft in de laatste decennia van de twintigste eeuw steeds meer geleid tot doelmatigheid en efficiency, waardoor het werk grootschaliger werd georganiseerd en het werk werd gereorganiseerd in planbare en beheersbare brokken. Economisering leidde ertoe dat niet de kwaliteit maar de kwantiteit de dynamiek van de menselijke betrekkingen ging bepalen. De bijbehorende termen kwamen rechtstreeks uit het bedrijfsleven: productie, markten, omzet en bonussen. Tijd is geld. Al deze ontwikkelingen stonden en staan niet op zichzelf, maar versterken elkaar, jagen elkaar op. En zeker niet alleen ten negatieve. De kwaliteit is aantoonbaar op een veel hoger niveau. De enkele

broeders op enorm grote zalen met veel jongens konden alleen hun werk doen als ieder zich aan de regels hield, als er orde en regelmaat was. Het was eenrichtingsverkeer. De broeders bepaalden wat goed was voor de jongens. De behandeling is vele malen humaner geworden, de toegankelijkheid is veel groter, de kennis is exponentieel toegenomen, de keuzemogelijkheden van de cliënten zijn groter dan ooit, de professionals doen beter hun werk.

Maar tegelijkertijd is er iets naar de achtergrond gedrongen, waar we geen goed gevoel bij hebben. In de nieuwe taal van professionaliteit en efficiency is blijkbaar geen plaats voor woorden als toewijding en barmhartigheid.

De politiek heeft het al vaker over de menselijke maat. Het nut van de alsmaar voortdenderende schaalvergrotingen wordt hardop betwijfeld, zonder dat men middelen heeft om er echt een halt aan toe te roepen. De Wetenschappelijke Raad voor het regeringsbeleid draagt in haar advies “Bewijzen van goede dienstverlening” bouwstenen aan voor een sturing van publieke voorzieningen, die meer gericht zijn op kwaliteit en minder op competitie. Op hetzelfde moment introduceert de overheid de zoveelste operatie voor de gezondheidszorg met een forse toename van competitie- en marktprikkels. Het tekortschieten wordt bestreden met middelen die de oorzaken van het tekortschieten juist versterken.

Op zoek naar het beste van beide, is bij Prisma initiatief genomen voor de Academie van Toegewijde Zorg. De academie wil de weg van steeds meer van hetzelfde verlaten en onderzoeken hoe het oude register van de zorg, dat bestond uit niet-kwantificeerbare begrippen als toewijding, roeping, overgave, mededogen, barmhartigheid en naastenliefde, in de moderne dienstverleningscultuur opnieuw tot ontwikkeling kan komen.

Burgerinitiatief in de geestelijke gezondheidszorg
Het is een gegeven dat marktwerking, overheidsbemoeienis en burgerinitiatief in tijden van transitie zich op een nieuwe manier tot elkaar moeten verhouden. Dat geldt niet alleen voor de geestelijke gezondheidszorg, integendeel, het is een maatschappelijke trend die op vele terreinen van toepassing is. Neem bijvoorbeeld de energietransitie. Op zoek naar milieuvriendelijke energie namen bedrijven – ongetwijfeld gestimuleerd door de maatschappelijke discussie en door overheidsmaatregelen – initiatief tot bijvoorbeeld groene stroom en de bouw van windmolens. Al enkele jaren merk je dat de overheid ingrijpt en bijvoorbeeld op Europees niveau CO2-uitstootnormen vaststelt en daarop maatregelen introduceert. Maar de samenleving is op weg naar burgerinitiatief. De pioniers zijn er al lang: zonnepanelen, een eigen energiecentrale, meer groen in de wijk, in de tuin en op het dak, het regenwater niet laten weglopen in het riool, maar behouden voor de tuin.
Deze trend van burgerinitiatief dient zich ook aan in de geestelijke gezondheidszorg.

Er is zeker sprake van marktwerking. Om in markttermen te spreken, er zullen in de toekomst minder kinderen met een geestelijke handicap worden geboren vanwege ontwikkelingen in de medische wetenschap. Tegelijkertijd zal het aantal mensen dat niet meekan met alle digitale ontwikkelingen en vastloopt in de snelheid van de maatschappij sterk toenemen. Geestelijk gehandicapt was je voor de rest van je leven; Niet meekunnen in de samenleving heeft met een positieve insteek een meer tijdelijke aard, met passende ondersteuning kan dit immers worden gecompenseerd. Marktwerking is ook dat de doorsnee burger niet staat te springen om mensen met een verstandelijke beperking als directe buur te hebben of zoals men in Biezenmortel kan horen: “Goed dat de spoorlijn er ligt”.
De rol van de overheid verandert ook. De tijd dat de overheid alle mogelijke verzorgingshuizen bouwde – en daarop het alleenrecht had – is wel voorbij. Ouderen worden gestimuleerd zo lang mogelijk zelfstandig te blijven wonen. Op familieleden wordt meer dan zachte drang uitgeoefend de rol van mantelzorger op zich te nemen. Particuliere initiatieven

zien in toenemende mater het levenslicht. De koning nodigde enkele jaren geleden iedereen uit mee te werken in een participatiemaatschappij.
Het burgerinitiatief zal vrijwilligers voortbrengen die bereid zijn korte of langere tijd actief te zijn in de geestelijke gezondheidszorg, niet in een besluitvormende rol, niet in een verzorgende rol, niet in een begeleidende rol, nee, gewoon elke dag samenleven met je gehandicapte medemens.

Er zijn al wel mooie initiatieven. Zo zijn er bedrijven en overheidsinstellingen die voor hun senior-kader het fenomeen sociale stage kennen. Mensen op weg naar topfuncties worden drie maanden of een half jaar vrijgemaakt voor een sociale stage en in die periode een partner te zijn voor een dakloze, een drugsverslaafde, een ernstig zieke, e.a.

Zoals broeder Vincentius
Michael Kolen is geboren en opgegroeid in Goirle, werd aanvankelijk onderwijzer, studeerde daarna theologie en vond na zijn studie een baan bij de provinciale dienst “Brabants Kenniscentrum Jeugd” en werd projectleider “Zingeving in jongeren-hulpverlening”. In die rol kreeg hij steeds meer te maken met zorg. Als pastoraal medewerker op Assisië vond hij een baan waar zijn theologie-opleiding en de zorg bij elkaar kwamen.

Voor Michael Kolen, adviseur Zorgethiek voor de Raad van Bestuur van Prisma, is het burgerinitiatief een welkome verrijking in de gezondheidszorg. Welke vormen het burgerinitiatief aanneemt en in welke omvang, is nog onbekend, daarvoor is het nog te vroeg. Michael Kolen haalt er graag de foto bij van Broeder Penitent broeder Vincentius, die samen met enkele bewoners van Assisië aardappelen schilt. Hij geeft geen opdracht aan de gehandicapte medemens, hij laat het niet regelen, nee, hij leeft samen met hen. Broeder Vincentius liet zien dat je gewoon kunt samenleven met de geestelijk gehandicapte medemens, liet zien dat het gewoon mogelijk is, door gewoon te doen en los te komen van de normen en gedragsregels van de gewone samenleving.
Het nieuwe gedachtegoed heeft nog geen structuren, is nog een zoeken. Maar steeds meer mensen voelen dat de oude beleidsstructuren geen oplossingen hebben voor de complexiteit van de huidige tijd. Mensen staan dus op, op zoek, op zoek naar nieuwe verbindingen.

De samenleving naar het Landpark halen
Bij de zorg voor mensen met een maatschappelijke beperking is weliswaar sprake van verbijzonderde zorg, maar deze vindt bij voorkeur plaats te midden van de reguliere samenleving. We helpen de mens met een maatschappelijke beperking niet met het accentueren van die beperking. Dat is niet integreren, maar juist de afstand versterken.
Bij een zorglocatie zoals van Prisma in Raamsdonksveer of van ASVZ in Udenhout is een plek in de samenleving haast vanzelfsprekend vanwege de centrale ligging ervan. In Udenhout kunnen inwoners bij ASVZ wandelen over het terrein, met de kleinkinderen naar de kinderboerderij, inkopen bij het tuincentrum of lunchen bij het theehuis waar de bediening wordt verzorgd door bewoners van ASVZ. De zorginstelling hoort bij het dorp. Alleen al door de situering ligt dat voor Landpark Assisië een stuk ingewikkelder. Het Landpark ligt op afstand van het dorp en ook nog eens “aan de andere kant van de spoorlijn”. Derhalve is het zaak de reguliere samenleving naar het Landpark te halen. Daartoe staan een aantal initiatieven in de steigers: het ombouwen van de kapel tot een multifunctioneel centrum waar ook congressen kunnen worden gehouden, de weekend-openstelling van Lokaal 12 ook voor derden propageren, het creëren van ateliers voor kunstenaars, het benutten van het aanwezige theater, het profileren als een duurzaam park waar mensen welkom zijn voor herstel en ontspanning, voor tentoonstellingen, kunstveilingen, et cetera. Een persoonlijke droom van huidige voorzitter van de Raad van Bestuur Jaap de Bruin is het bouwen van een hotel waar mensen tot rust kunnen komen of het bouwen van een vakantiedorp voor ouders met hun gehandicapte of zieke kind.

Landpark Assisië, gewoon een woonwijk

Er zullen bestuurders, visionairs, beleidsmakers, architecten en anderen moeten opstaan om niet langer te denken in de gesloten gemeenschap van een Landpark, maar te denken in open structuren. Het Landpark is er wel, de bewoners met een maatschappelijke beperking zijn er wel, maar de grenzen van het park zijn geen lijntjes waarbinnen de zorg centraal staat, maar zijn een uitnodiging tot een vanzelfsprekende integratie in de samenleving.

Neem bijvoorbeeld de ouder wordende bewoner met een maatschappelijk beperking. Het kan niet zo zijn dat al die ouderen uiteindelijk vroeg of laat naar Landpark Assisië gaan, met als argument dat zij zich daar beter thuisvoelen. Landpark Assisië mag niet verworden tot een hospice van 67 hectare. Ook de mens met een maatschappelijke beperking moet oud kunnen worden in een regulier zorgcentrum, misschien wel op een afdeling met verbijzonderde zorg, maar wel in een zorgcentrum als voor iedereen. Zo worden op dit vlak initiatieven genomen in Geertruidenberg en Vlijmen.

In Waalwijk is in 2017 hospice BaLaDe geopend. Het hospice van Prisma is er speciaal voor mensen die geen gebruik kunnen maken van de reguliere hospicezorg, door bijvoorbeeld hun verstandelijke beperking, psychiatrische problemen, verslaving of dementie en heeft een regionale functie.

Kleine vrijwilligerswoningen
Prisma en sociale onderneming Butterfly Effect tekenden 18 december 2019 een samenwerkingsovereenkomst voor de plaatsing van vijf kleinschalige woningen voor vrijwilligers op Landpark Assisië in Biezenmortel. Op deze manier bouwen beide organisaties aan een woongemeenschap waar mensen mét en zonder beperking samen met elkaar kunnen wonen.
De *tiny houses* krijgen vijf zonnepanelen en zijn daardoor energieneutraal! Er komt een volwaardige keuken met kookplaat en afzuigkap. De badkamer is voorzien van een zwevend toilet, afsluitbare douche en wasmachine-aansluiting. En dankzij een warmtepomp en vloerverwarming bieden de huisjes het hele jaar door een prettig woonklimaat. Ook hebben de huisjes een extra horizontaal raam, zodat de huisjes meer uitzicht bieden op de omliggende natuur.

De samenwerking werd opgevolgd door een oproep voor vrijwilligers, die voor enige tijd willen wonen op het terrein en willen samenleven met de gehandicapte mens.
De oproep ging vergezeld van de volgende uitnodigende tekst: “Wij geloven in een wereld waarin mensen met en zonder beperking op een natuurlijke manier met elkaar verbonden zijn. Daarom zoeken we mensen die met hun ervaring en talent willen bijdragen aan een gezellige en zorgzame gemeenschap op Landpark Assisië.”

De samenwerking biedt nieuwe mogelijkheden om het welzijn van de bewoners van Prisma op Landpark Assisië verder te vergroten. Bestuurder Jaap de Bruin: “Het concept van Butterfly Effect draagt bij aan het welzijn van onze cliënten doordat de nieuwe bewoners op basis van hun intrinsieke motivatie geselecteerd worden. Vrijwilligers vervullen een zeer belangrijke rol in het leven van mensen met een beperking. Het plaatsen van woningen voor vrijwilligers geeft vorm aan onze ambitie om het Landpark open te stellen voor mensen die willen bijdragen aan deze bijzondere gemeenschap.”
De samenwerking is eerste stap naar nieuwe manier van samenleven en zorg verlenen.

De ruimtelijke ontwikkeling van Landpark Assisië
In 2016 is een ontwikkelingsplan geschreven. De naam van het plan is “Route 26”. Het plan is geen blauwdruk, met een vastgestelde omschrijving van de eindsituatie in 2026. Dat kan ook niet. Er vinden ontwikkelingen plaats, er worden initiatieven genomen en sommige initiatieven vallen stil en andere initiatieven groeien succesvol door. Dat heeft invloed op de huisvesting en de inrichting van het Landpark.

Robin Krijgsman, van huis uit sociaalgeograaf en planoloog, is sinds 2013 in dienst van Prisma en nauw betrokken bij de realisatie van “Route 26”.

Fundamenteel bij het nadenken over de toekomstige inrichting van het landpark is de huidige visie op de zorgontwikkeling, die teruggaat naar de oorspronkelijke intentie van de Broeders Penitenten, toen zij in 1904 hun werk op Huize Assisië begonnen. De broeders kozen ervoor om samen te leven met mensen die zorg en begeleiding nodig hebben. Elke dag samen wonen, samen eten, samen werken, samen recreëren. Datzelfde principe van samen leven is ook nu weer de basisgedachte. Bij het inrichten van het terrein wordt gestreefd naar het creëren van een 'community', waar het prettig wonen en werken is en waar mensen naar elkaar omkijken. Prisma kiest er dus uitdrukkelijk niet voor om het Landpark zo efficiënt mogelijk te benutten voor puur alleen zorgverlening. Dit zal ten koste gaan van het mooie landschap en van het woonplezier in dat landschap. Samen het alledaagse leven leven, daar kom het op neer.

En mooi voorbeeld is de al genoemde samenwerking met de organisatie Butterfly Effect. Een ander voorbeeld is de aanwezigheid van kleinschalige sociale ondernemingen die meehelpen het Landpark verder te ontwikkelen, maar ook goede werkplekken kunnen bieden voor mensen met afstand tot de arbeidsmarkt.

Over de ontwikkeling van het Landpark voert Prisma nauw overleg met onder andere de gemeente Tilburg, Waterschap De Dommel en de Provincie. Ook Van Gogh Nationaal Park, waar het Landpark middenin ligt, is een belangrijke partner. Naar verwachting zal Prisma wel de grootste partij blijven, waarbij het aantal bewoners mag toenemen van 230 nu naar 300 in 2026. Maar andere zorgpartijen zijn welkom om het gedachtengoed van samen leven met mensen die begeleiding in het alledaagse nodig hebben in praktijk te brengen.

De Broeders Penitenten stichtten destijds een autarkisch klooster, dat wil zeggen: volledig zelfvoorzienend. Nu is het zeker niet de bedoeling om daarnaar terug te keren, maar Landpark Assisië moet wel een gebied zijn waar het hele leven geleefd kan worden: wonen, werken en recreëren. Dus moeten er (meer) woningen zijn, activiteitencentra en bedrijfsruimte en recreatiemogelijkheden zijn. Bij dat laatste moet je zowel denken aan activiteiten zoals carnaval en de avonddriedaagse, maar ook aan natuurgebied, wandelpark met klein openluchttheater en een theaterzaal.

Bij die ontwikkelingen zijn er drie uitgangspunten voor de eerstvolgende jaren.

Ten eerste moet de huidige Nachtegaallaan vanaf de poort aan de Hooghoutseweg, langs de oude school, de boerderij en de werkplaatsen tot en met de kapel en het hoofdgebouw nog meer de centrale straat worden. Het is de straat met horeca, met winkeltjes en ateliers. Aan deze straat staan de rijksmonumenten van Huize Assisië, die alle in de komende jaren worden gerestaureerd, mede dankzij hulp van Rijk en Provincie.

Ten tweede moet er de komende jaren hard worden gewerkt aan de herhuisvesting van pakweg 150 tot 200 bewoners voornamelijk aan de noordoostkant van het Landpark. Daarbij is de uitdaging om de best mogelijke huisvesting te realiseren in gebouwen die tegelijkertijd goed passen in het landschap.

Ten derde anticiperen op de komst van andere mensen, organisaties en bedrijven op het landpark, onder andere door voor hen gebouwen en kavels vrij te maken.

Duurzaamheid is eveneens een belangrijk thema. Gebouwen gaan van het gas en het wandelpark wordt opgeknapt in samenwerking met Waterschap De Dommel. Het wordt zo in gericht dat het hemelwater dat op alle verhardingen en daken van het Landpark valt hiernaar

afvloeit en langer wordt vastgehouden. En er staan intussen meer dan 6000 zonnepanelen, waarmee wordt voorzien in meer dan de helft van de energiebehoefte van heel Prisma.

Studio Assisië
In het kader van het open inrichten van het terrein van landpark Assisië stelde de directie van Prisma in 2017 zich de vraag hoe daarbij om te gaan met kunst en cultuur. Er kwam een kunstvisie tot stand met als hoofdlijn kunst op afstand te willen organiseren in een onafhankelijke positie, van waaruit onafhankelijke mensen – niet beïnvloed door de zorgdoelstellingen – op zoek kunnen naar culturele activiteiten die de samenleving op landpark Assisië versterken. Het heeft in september 2018 geleid tot het oprichten van Studio Assisië met kunsthistorica Saskia van de Wiel als directeur.

De doelstelling van Studio Assisië is activiteiten op het terrein van kunst en cultuur te ontplooien met drie doelstellingen voor ogen: interactie met de bewoners van Landpark Assisië, betrokkenheid met de inwoners van Biezenmortel en Udenhout en met geïnteresseerden het hele land.

Studio Assisië kon in 2018 met een subsidie van het Fonds voor Cultuurparticipatie een vliegende start maken met het theatergezelschap *Speels Collectief* van Sanne Arbou en Merel van Lieshout. Zij gaven en geven nog steeds theaterworkshops voor bewoners van Assisië, mensen uit de omgeving en medewerkers van Prisma. Alle deelnemers werden daarbij gelijkwaardig betrokken en uitgedaagd. De workshops konden op veel enthousiasme rekenen. Bewoners van Assisië zagen er elke week weer naar uit. En nadat het coronavirus strenge maatregelen vereiste maakten Sanne en Merel digitale theaterworkshops, die werden uitgezonden via Landpark TV. Ook hiervan werd dankbaar gebruik gemaakt. Sanne en Merel hebben intussen een eigen theaterwerkplaats op het terrein van landpark Assisië. Ze werken nu aan een voorstelling waarmee ze door het land willen trekken. Hun boodschap is *inclusief theater*, iedereen kan meedoen, ongeacht kleur, gender of handicap.

Een tweede initiatief is Common Ground, een project dat Studio Assisië organiseert in samenwerking met Greenport Midden-Brabant, bestaande uit boomkwekers en plantentelers uit de omgeving en Prisma. Binnen Common Ground werken vier kunstenaars en ontwerpers aan een landschappelijke ingreep in het groene deel van het landpark. Een van hen is kunstenaarscollectief Observatorium uit Rotterdam. Zij richten zich op het thema water. De kunstenaars maken op kleine schaal zichtbaar hoe we ook op grote schaal op een andere manier kunnen omgaan met water.

Een derde initiatief brengt ons naar de voormalige dokterswoning bij de entree van het landpark. Daar zijn acht gastateliers voor acht kunstenaars uit de hele wereld. Ilse Oostvogel en Lisanne Meijers verzorgen voor de kunstenaars workshops, sprekers, e.d . rondom thema’s die zijn gelinkt aan de inclusieve filosofie van het Landpark. De kunstenaars kunnen een bepaalde periode in de woning verblijven en hier werken, met presentatiemomenten voor een groot publiek en in de verwachting dat het zal leiden tot betrokkenheid van bewoners van Assisië, op welke manier dan ook.

De activiteiten van Studio Assisië zijn erop gericht bij te dragen aan de ontwikkeling van het landpark van zorgterrein tot een openbaar gebied met een mix aan functies en voorzieningen, waar voor allerlei doelgroepen iets te zien en te beleven is. De directeur timmert intussen verder aan de weg. Saskia van de Wiel zou op Landpark Assisië graag een creatieve broed- en werkplaats realiseren, waar kunstenaars uit verschillende disciplines voorzieningen hebben om te werken, te repeteren en te presenteren en van daaruit de verbinding met de omgeving aan te gaan.

Foto impressie van het terrein en de gebouwen anno 2021

Bijlage 1

De broeders Penitenten

Beknopte geschiedenis van de congregatie

De stichter van de Broeders Penitenten, Daniël de Brouwer (1674-1745) treedt als jonge man eind 17e eeuw toe tot de derde orde van de Franciscanen. Dat betekent niet dat hij in een klooster gaat wonen en zich van de wereld afzondert, maar zich in navolging van Franciscus van Assisi engageert met de wereld om hem heen: *'In dat wat is, het goede zichtbaar maken'*, dat is wat hij tot zijn levensdoel maakt. De Broeders vertalen dat later in hun motto: *'Ad omne opus bonum paratus'*. Dat de broeders ook echt 'tot elk goed werk bereid waren', blijkt uit de verschillende werken waar zij zich in hun bestaansgeschiedenis mee hebben verbonden.

Op het moment dat zich bij Daniël de Brouwer de eerste medebroeders aansluiten, starten zij als seculier broederschap in het Staats Brabant van de 18e eeuw met het geven van onderwijs. Omdat in die tijd alleen protestanten onderwijs mogen geven, richten de broeders een kostschool op in het vrije Handel en later Boekel. Deze plaatsen zijn dan onderdeel van enclaves in de provincie die buiten het gezag van de Republiek vallen en waar ruimte is om het 'onmogelijke mogelijk te maken'. Als in de negentiende eeuw de noodzaak om onderwijs te geven vervalt, door de opkomst van openbaar onderwijs, maakt het broederschap een crisis door die hen zelfs met uitsterven bedreigt. Net op het moment dat er van de drie overgebleven broeders eentje uittreedt om te trouwen, wordt de broeders gevraagd of zij de zorg voor een krankzinnige op zich willen nemen. De broeders gaan deze vraag aan en kiezen voor een humane benadering tegenover de dan algemeen geldende opvatting in de samenleving die krankzinnigen als beesten beschouwde. Langzaam maar zeker krijgt het broederschap nieuwe leden en onder het langdurige bestuur van Broeder Lucas bouwen de broeders in de tweede helft van de 19e eeuw - mede dankzij veranderende wetgeving en wetenschappelijke inzichten - hun nieuwe werk uit van bewaarplaats tot officieel krankzinnigengesticht onder naam 'Huize Padua' (Boekel).

Op het snijvlak van de 19e en 20e eeuw wordt onder invloed van wetenschappelijke inzichten binnen de krankzinnigenzorg steeds vaker het onderscheid gemaakt tussen 'de geneeslijke en de ongeneeslijke patiënten'. Met die laatste groep bedoelt men mensen met een beperkt cognitief vermogen. Tegelijkertijd vallen er rond de eeuwwisseling steeds vaker mensen buiten de boot door de maatschappelijke veranderingen (van een agrarische naar een industriële samenleving). In 1903 starten de broeders daarom in Udenhout het eerste 'Katholieke Gesticht voor Idioten' zoals op dat moment mensen met een beperking worden genoemd. Het krijgt de naam 'Huize Assisië'. Ook in deze vorm van zorg bouwen de broeders al snel een naam op: in heel Nederland spreekt men van 'Het Udenhouts model'. Naast het noodzakelijk bed, bad en brood zijn de broeders vooral gericht op het welzijn van hun pupillen en maken arbeidstherapie, onderwijs, sport, muziek en toneel onderdeel uit van de manier waarop de zorg vorm en inhoud krijgt. Uiteindelijk stichten de broeders in de eerste helft van de twintigste eeuw diverse instellingen voor de zorg aan mensen met een verstandelijke beperking verspreid, over heel Nederland.

Als in 1968 de AWBZ wordt ingevoerd en de staat de zorg voor mensen met een beperking overneemt, trekken de Broeders zich terug uit de zorg. Dit valt samen met de ontkerkelijking in Nederland. Op het hoogtepunt van hun bestaan rond 1950 telt het Broederschap 179 leden. Daarna melden zich nog nauwelijks nieuwe leden en is het aantal uittredingen groot. In september 2019 zijn er nog zeven broeders in leven. Inmiddels hebben zij zich ook geheel teruggetrokken uit de goede werken in Chili en Duitsland en kleinere initiatieven op het gebied van vrijwilligerswerk, die zij na het stopzetten van hun betrokkenheid in de zorg in Nederland zijn aangegaan.

Toen de broeders in 1968 afstand deden van hun bestuurlijke verantwoordelijkheid voor de instellingen bleven er nog tot de millenniumwisseling broeders in de zorg werkzaam. Uit hun verhalen blijkt dat zij het meeste moeite hadden met het gegeven dat zij voortaan als werknemers op vastgestelde tijden kwamen werken en niet langer met de bewoners samenleefden zoals ze altijd hadden gedaan. Die ervaring laat misschien wel het beste zien wat de betekenis is van het toegewijde werk van de broeders. Natuurlijk hebben zij de fundamenten gelegd voor de geestelijke gezondheidszorg en de zorg voor mensen met een beperking in Nederland. Natuurlijk heeft het samenleven van broeders met de aan hen toevertrouwde bewoners ook hun ernstige schaduwkanten gekend, maar bij het denken over de inrichting van de hedendaagse participatiesamenleving biedt het denken van de broeders over zorg in termen van samenleven een rijke inspiratiebron.

Terwijl de Broeders Penitenten vele decennia in de geschiedenis van Huize Assisië 24 uur per dag zeven dagen in de week klaar stonden voor de jongens, leefden ze in opperste eenvoud. De slaapruimte was een hokje, een soort cel, voorzien van een luikje waar een rode zakdoek voor hing. Broeder Herman Jozef zei eens daarover: *We moesten ons wassen met water uit een groentebakje. We sliepen in een houten krib met daarin een strooien zak, een paar dekens en een kussen met haksel. Verder beschikten we over een tafel en een stoel. In 1953 kregen de kinderen een nieuwe wasgelegenheid en hadden wij koud stromend water op onze kamer. Dat was toen al een hele luxe.* Met de jaren werd met name het eten en drinken steeds beter.
Toen broeder Hermann Jozef “geroepen” werd om naar Assisië te gaan, zag hij absoluut geen perspectieven. Maar, zo vertelde hij, *achteraf kan ik zeggen dat het de mooiste jaren van mijn leven zijn geweest. Je was vrolijk met de vrolijken. Ik spreek nog regelmatig broeders die ook op Assisië hebben gewerkt en over het algemeen vonden die het ook een geweldige tijd.*

De broeders deden aanvankelijk en vele jaren hun werk zonder opleiding, hooguit een cursus verpleging. Broeder Wendelinus vertelt: *Alle broeders hebben veel pionierswerk gedaan in de zwakzinnigenzorg, iets wat we met veel pijn en moeite hebben opgebouwd. Door wetenschappers is daarvan – en ik vind niet altijd terecht – een groot deel aan de kant geschoven. Voor mij werd het allemaal te zakelijk. We werkten met een persoonlijke benadering, zeg maar een soort emancipatie. Eigenlijk waren we zowel pedagoog als verpleegkundige. Als pedagoog bouwde je een soort relatie op, terwijl je als verpleegkundige wat afstandelijker bleef.*
Broeder Hermann Jozef was naar eigen zeggen een manusje-van-alles. Hij werkte in de polikliniek en op de röntgenafdeling, was tandartsassistent en runde het laboratorium en de apotheek. Hij zei zelf: *Eigenlijk was ik onbevoegd, maar dat werkte in die tijd nou eenmaal zo.*

De Broeders Penitenten, die hebben gewerkt op Huize Assisië

Broeder Paulinus Adams
Broeder Nicolaas Adelaars
Broeder Benedictus Althuijzen
Broeder Chrysostomus van Asten
Broeder Benedictus Bakker
Broeder Jacobus van Balkom
Broeder Floribertus van Beerendonk
Broeder Johannes van Belkom
Broeder Felicianus van den Berg
Broeder Herman-Jozef van de Berg
Broeder Lambertus Berkers
Broeder Ludovicus Berkvens
Broeder Raymundus van Berlo
Broeder Servatius van Berlo
Broeder Michaël van Beurden
Broeder Tarcisius van de Bijgaart
Broeder Didacus Bolk
Broeder Leo Bonekamp
Broeder Laurentius van den Boogaard
Broeder Macarius van den Boogaard
Broeder Mathias van den Boogaard
Broeder Wendelinus Bosman
Broeder Ambrosius van Bragt
Broeder Antonius van Bree
Broeder Simon van Breugel
Broeder Adrianus Broeders

Broeder Samuël Brouwers
Broeder Angelus Bruyelle
Broeder Vincentius Coppens
Broeder Paschalis Croijmans
Broeder Didacus ten Dam
Broeder Matthias van Diessen
Broeder Fidelis Dijsselbloem
Broeder Dionysius Dikmans
Broeder Hubertus Dikmans
Broeder Marcus van Doveren
Broeder Thomas Driessen
Broeder Franciscus Duijmelinck
Broeder Ignatius van Eldonk
Broeder Theodorus van den Elsen
Broeder Vincentius van Erp
Broeder Anselmus van Etten
Broeder Apollinaris Franke
Broeder Livinus Geerts
Broeder Leo van Gemert
Broeder Martinus van Gemert
Broeder Vaverius van Gestel
Broeder Hubertus van Giersbergen
Broeder Hieronymus Gloudemans
Broeder Aloysius de Graaf
Broeder Vitalis van de Grint
Broeder Victor de Groot
Broeder Felix van Gorp
Broeder Camillus van der Harg
Broeder Dominicus Hasselbach
Broeder Florentius van der Heijden
Broeder Gedeon van der Heijden
Broeder Leonardus van der Heijden
Broeder Odulphus van der Heijden
Broeder Jacobus van Hersfelt
Broeder Sebastianus van den Heuvel
Broeder Nicasius Hitters
Broeder Wilhadus Hitters
Broeder Bartholomeus van Hoek
Broeder Theobaldus Hoffmans
Broeder Judocus van Hooff
Broeder Lambertus van den Hoogen
Broeder Ambrosius van Houtum
Broeder Clemens van Houtum
Broeder Hubertus Huijben
Broeder Mattheus van Iersel
Broeder Joachim Jansen
Broeder Seraphinus van der Kaa
Broeder Clemens van Kemenade
Broeder Gabriël van Kempen
Broeder Patricius van Kempen
Broeder Thaddeus van Kempen
Broeder Wilhelmus Klomp
Broeder Casper Kloos
Broeder Stanislaus Kroezen
Broeder Hieronymus Kweens
Broeder Bruno van Laanen
Broeder Eligius van Laanen
Broeder Judocus van Lankveld
Broeder Plechelmus Lemmen
Broeder Richardus Leurs
Broeder Arnoldus van der Linden
Broeder Bernulphus van der Linden
Broeder Rizzerius Megens
Broeder Florentinus van der Meijden
Broeder Augustinus Mertens
Broeder Gregorius Mertens
Broeder Petrus Mertens
Broeder Fidelis van Mierlo
Broeder Josaphat Mulders
Broeder Bonifatius Nijssen
Broeder Pacificus van Nistelrode
Broeder Canisius van Nuenen
Broeder Stephanus van Oers
Broeder Daniël Paters
Broeder Stanislaus Pulles
Broeder Pacificus Raaijmakers
Broeder Lucas Rens
Broeder Paulus Rietbergen
Broeder Paschalis van Rijswijk
Broeder Bavo van Rooden
Broeder Bernardinus van Rooden
Broeder Raphaël van Rooden
Broeder Egidius van Rooij
Broeder Franciscus van Rooij
Broeder Isidorus Roozen
Broeder Wenceslaus Rovers
Broeder Wilhelmus Rovers
Broeder Daniël de Ruijter
Broeder Jacobus Sallaerts
Broeder Egidius van der Sanden
Broeder Stanislaus Sanders
Broeder Gerardus Schuirinck
Broeder Bavo Selhorst
Broeder Hubertus Slegers
Broeder Cornelius Smulders
Broeder Antonius Spronk
Broeder Fabianus Spronk
Broeder Paschalis Theunissen
Broeder Majella Trum
Broeder Bernardinus Valentinus
Broeder Godifridus Verbaandert
Broeder Gerardus Verheijen
Broeder Willibrordus Vermeltfoort
Broeder Joseph van der Velden
Broeder Benedictus van de Ven
Broeder Bernardus van de Ven
Broeder Joseph Theresia van de Ven
Broeder Cecilius Venmans
Broeder Wigbertus Verhappen
Broeder Gerardus Verheijen
Broeder Dionysius Verhoeven
Broeder Aloysius Versantvoort
Broeder Solanus Verschuren
Broeder Andreas Verstappen
Broeder Ireneus Verzantvoort
Broeder Damianus Vos
Broeder Felix Vugts
Broeder Koenraad Vugts
Broeder Philippus van Wagenberg

Broeder Ivo van Wetten
Broeder Wilhelmus van Wetten
Broeder Marcus Wijdeven
Broeder Justinus Wijnboom
Broeder Cosmas Wolfs
Broeder Martinus van der Worp
Broeder Robertus van IJk
Broeder Egidius van der Zande
Broeder Vitalis van de Zanden
Broeder Bonaventura Zandbeek
Broeder Amandus van Zeeland
Broeder Henricus Zweens
Broeder Antonius
Broeder Alphonsus
Broeder Augustinus
Broeder Benedictus M.
Broeder Hilarius
Broeder Vincentius M.
Broeder Wilhelmus M.
Broeder Willibaldus

De in Udenhout en Biezenmortel geboren en/ of opgegroeide Broeders Penitenten
Bron "Over heeroom en tante zuster", 't Schoor heemcentrum voor Udenhout en Biezenmortel, februari 2006

Op chronologische volgorde:

Broeder Gabriël (Kees) van Kempen (1876-1949)
Kees van Kempen is geboren op 11 november 1876. Hij is geboren in Haaren, maar van zijn 10de tot zijn 16de jaar is Kees getogen in Biezenmortel in de boerderij van de Gasthuishoeve. Op 29 september 1904, hij was toen al 27, ging hij naar het klooster, naar de Broeders Penitenten te Boekel. Er wordt verteld dat hij verkering had en dat zijn vriendin hem wegbracht naar Boekel. "Hij wilde de lijdende mens dienen". De Broeders Penitenten waren inmiddels in Biezenmortel begonnen met een huis voor geestelijke gezondheidszorg, Huize Assisië, op grond van de Gasthuishoeve, waar Kees als jongen zes jaar had gewoond. Hij werd als novice gekleed op 1 oktober 1905, deed de tijdelijke professie op 14 april 1907 en de eeuwige geloften op 14 april 1909. Broeder Gabriël kwam op Huize Assisië te werken. Hij werd er in 1919 overste tot hij in 1925 werd geroepen om algemeen overste van de congregatie van de Broeders Penitenten te worden, een taak die hij zes jaren heeft vervuld, een periode die vooral werd bepaald door de bouw van een tweede "Assisië" in Apeldoorn, Sint-Jozefzorg. In 1937 werd hij voor een tweede keer, nu voor twee jaar, overste van Huize Assisië. Voor zijn bestuurlijke verdiensten ontving broeder Gabriël in 1927, bij de opening van de vestiging te Apeldoorn, een koninklijke onderscheiding; hij werd ridder in de orde van Oranje-Nassau.

Op 8 februari 1928 is de Vereniging van RK Gestichten en Inrichtingen voor Krankzinnigen en Zwakzinnigen opgericht, gezeteld in 's-Hertogenbosch. Broeder Gabriël was de eerste voorzitter van de vereniging.

Broeder Gabriël mocht een tijd van bloei meemaken in een tijd dat het in Nederland economisch niet goed ging. Maar de congregatie van de Broeders Penitenten groeide van 75 broeders in 1925 naar 97 in 1931. Onder zijn overste-schap verzocht de bisschop in 1926 de Broeders Penitenten enkele broeders uit te zenden naar de missie van Borneo. Het zal voor de broeders wel een moeilijk besluit zijn geweest, maar ze deden het niet. De broeders hadden al hun mensen nodig in hun keuze voor de geestelijke gezondheidszorg.

Zie ook "Unentse Sprokkels 18", 2021.

Broeder Cornelius (Mathijs) Smulders (1892-1953)
Geboren op 8 mei 1892, naar het klooster van de Broeders Penitenten gegaan op 14 augustus 1924 en de professie gedaan in 1929. Overleden te Apeldoorn op 21 maart 1953.

Broeder Filippus (Wilhelmus) van Wagenberg (1895-1980)
Wilhelmus van Wagenberg is geboren op 30 december 1895. Hij ging in het klooster bij de Broeders Penitenten op 17 januari 1918 en heeft de professie gedaan in 1922. Hij heeft 63

jaar lang mogen werken in de diverse huizen voor geestelijke gezondheidszorg. Hij stond binnen de orde bekend als de “Goede Filippus”. Hij overleed op 18 februari 1980.

Broeder Michaël (Henricus) van Beurden (1903-1983)
Henricus van Beurden is geboren in Haaren op 19 december 1903. Hij werd al op 16-jarige leeftijd, in mei 1920, lid van de Congregatie van de broeders Penitenten. In 1925 deed hij de professie voor het leven. Vele jaren van zijn leven bracht broeder Michaël door op Huize Assisië. Daar werkte hij voor ‘zijn’ jongens. Hij kwam voor hen op en kon het niet verdragen, als anderen hen tot de ‘minderen’ rekenden. Voor broeder Michaël was zo’n opmerking niet acceptabel. In ieder mens, hoe gebrekkig en minderbegaafd, zag hij Gods schepping.

Broeder Benedictus (Marinus) van de Ven (1905-1984)
Geboren op 17 oktober 1905, zoon van Antonius van de Ven (eerder weduwnaar van M. de Jong) en Maria Wordstad (eerder weduwe van Petrus van Huijkelom en later getrouwd met Laurens van Loon). Marinus is in het klooster gegaan, eerst vanaf 24 oktober 1931 bij de Broeders van Drunen en later bij de Broeders Penitenten. Broeder Benedictus werkte vele jaren als verpleger van de bewoners van Huize Assisië in Biezenmortel en Piusoord in Tilburg. Na zijn pensionering verzette hij veel werk ten behoeve van het missiegebied van de orde in Chili en hij bracht vele uren door in het missiemagazijn. Hij overleed op 6 juni 1984 in het Mariaziekenhuis in Tilburg en werd begraven op het kloosterkerkhof van Huize Assisië in Biezenmortel.

Broeder Chrysostomus (Franciscus) van Asten (1909-1979)
Franciscus van Asten is geboren op 15 februari 1909. Hij is in 1929 lid geworden van de Congregatie van de broeders Penitenten en heeft de eeuwige geloften afgelegd in 1934. Hij is in diverse huizen van de broeders Penitenten werkzaam geweest als hoofdverpleegkundige, achtereenvolgens in Biezenmortel, Wilp, Boekel en Tilburg. Hij werd eerst overste in Boekel en daarna van 1961 tot 1964 overste van Huize Assisië in Biezenmortel. Na zijn pensionering genoot hij van de natuur. Hij had een plantenkas en verzorgde de bloemen voor de kapel. Hij had een paard, kanaries, vissen en zijn hond Lola. Hij overleed te Tilburg op 23 augustus 1979, 106 dagen na het vieren van zijn gouden kloosterfeest. Broeder Chrysostomus is begraven op het kloosterkerkhof van Huize Assisië in Biezenmortel.

Broeder Tarcisius (Petrus) van den Bijgaart (1912-1990)
Geboren op 28 september 1912, zoon van Jan van den Bijgaart en Anna Burgmans, ingetreden bij de Broeders Penitenten op 10 november 1932 en de eeuwige professie gedaan in 1937. Hij werkte op Huize Padua in Boekel als hoofdverpleegkundige en als overste. Daarna was hij overste van Huize Assisië en van Piusoord in Tilburg. Vervolgens ging hij naar Duitsland om in Mölnn met enkele medebroeders een nieuw tehuis voor geestelijk gehandicapten op te zetten. Na vijf jaar verhuisde hij naar Montebauer, ook in Duitsland. Na 10 jaar Duitsland sprak hij nog nauwelijks een woord Duits. Hij kon daar zijn tijd niet aan besteden. Zijn laatste jaren heeft hij doorgebracht in het rusthuis van de broeders bij Piusoord. Hij is begraven op het kerkhof van Huize Assisië. Als kind woonde hij op ’t Endeke. Rond de leeftijd van elf jaar was hij een keer op weg naar school, toen er plotseling een auto voorbijkwam. Hij ergerde zich zodanig aan die overdreven luxe, dat hij uit woede zijn pet naar die auto gooide. Tot zijn verbijstering bleef zijn pet aan de auto hangen. Het bleek de auto van gouden Willem van Iersel te zijn. De hele dag zat hij in dubio. Zonder pet naar huis kon niet, maar hij durfde die ook niet op te halen. Zijn zusje bood uitkomst. Die durfde wel aan te bellen bij mijnheer Willem. Op 17-jarige leeftijd wilde hij al naar het klooster, maar zijn moeder vond hem nog te jong. Hij moest wachten tot zijn twintigste. Dan zou duidelijk zijn, dat het geen jeugdige opwelling was. Ondertussen ging hij in dienst zodat een broer vrijstelling door broederdienst kon krijgen. Toen hij twintig was, trad hij zo spoedig mogelijk in. Het weekend daarvoor was het kermis. Daar maakte hij zijn portemonnee leeg tot de laatste cent en hij heeft sindsdien nooit meer een cent voor zichzelf nodig gehad.

Vanaf toen heeft zijn hele leven in dienst gestaan van behoeftige medemensen. Zelfs vaak dag en nacht. Het overste-zijn ervoer hij als een opdracht van boven. Hij vond het zelfs niet nodig zijn familie daarover in te lichten. Hij was iemand van weinig woorden, maar des te meer daden. “Hij was de goedheid zelve” staat er op zijn bidprentje. De schrijver daarvan gaat vooral terug naar de Tweede Wereldoorlog, toen hij blijkbaar dag en nacht heeft gezorgd

Zie ook “Unentse Sprokkels 17”, 2020.

Broeder Marcus (Ties) van Doveren (1912-)
Ties van Doveren is geboren op 6 september 1912 te Oisterwijk als zoon van Engelbertus van Doveren en Adriana van de Ven. Hij groeide op aan de Gijzelsestraat in Biezenmortel. Al op 15-jarige leeftijd ging Ties naar het klooster van de Congregatie van de broeders Penitenten in Boekel. Hij heeft in verschillende huizen van de Daniël de Brouwerstichting gewerkt, meestal als verpleger, ook vele jaren op Huize Assisië. Broeder Marcus woont nu in Eindhoven.

Broeder Matthias (Adrianus) van Diessen (1914-1991)
Geboren op 4 maart 1914, lid van de Congregatie van de broeders Penitenten vanaf 18 mei 1934. Broeder Matthias werkte in de verpleging in de huizen van de Broeders Penitenten voor geestelijke gezondheidszorg, waarvan vele jaren op Huize Assisië in Biezenmortel. Na zijn pensionering bleef hij op Huize Assisië wonen, in “het huis van de broeders”, waar hij zijn aandacht en zijn zorg kon geven aan de kapel.
Marina de Werdt – van Diessen vertelde een verhaal over haar oom broeder Mathias van Diessen. *Bij zijn pensionering kreeg hij een paaskaars cadeau. Deze werd regelmatig door hem aangestoken. Het was opvallend, toen de kaars was opgebrand eindigde ook het leven van broeder Mathias door een hartaanval.*

Bijlage 2

Bestuurders

Broeder-overste van de broeders Penitenten op Huize Assisië

1904-1913	Laurentius van den Boogaard
1913-1917	Marcus Wijdeven
1917-1919	Aloysius Versantvoort
1919-1925	Gabriël van Kempen
1925-1928	Lucas Rens
1928-1931	Aloysius Versantvoort
1931-1934	Bernardinus van Rooden
1934-1937	Mattheus van Iersel
1937-1938	Gabriël van Kempen
1938-1940	Plechelmus Lemmen
1940-1943	Willibrordus Vermeltfoort
1943-1946	Cecilius Vermans
1946-1949	Tarcisius van den Bijgaart
1949-1952	Raymundus van Berlo
1952-1958	Plechelmus Lemmen
1958-1961	Albertus Zeestraten
1961-1964	Chrysostomus van Asten
1964-1967	Wilhadus Hitters

Directeur

1913-1938	Jan N.J. Smulders
1938-1945	Joop B.M. Veraart
1945-1967	Laurent Bijl
1967-1979	Edmond van Dongen
1980-1996	Frans Schooltink
1996-1997	Rudi E.J.G. Driessen, interim

Raad van Bestuur (tweehoofdig)

1997-2015	Peter Nouwens
1997-2008	Henk Boot
2008-heden	Jaap de Bruin
2015-2019	Jac de Bruijn
2019-heden	Brigite van Haaften

De rector, later de pastor van Assisië

1913-1916	C. van Elderen
1916-1921	W.F. Becx
1921-1924	I.Broekman
1924-1933	H. van Kemenade
1933-1937	J. Hansen
1937-1938	J. Smijers
1938-1945	C. van Roosmalen
1945-1947	J. Vinkenburg
1947-1961	Pater Richardus OFM
1961-1977	Jo van Hoek
1977-1979	Martien Hurkmans
1979-1987	Willy den Hartog
1979-2005	Peter Wouters
2005-heden	Michael Kolen

Dokter Smulders, wereldberoemd vanwege de periodieke onthouding
De eerste geneesheer-directeur was Jan Smulders. Hij werd wereldberoemd door zijn boek over periodieke onthouding. Onderstaand een biografie.

Johannes Nicolaas Josephus Smulders werd op 10 januari 1872 te Sint-Michielsgestel geboren, als zoon van de arts Ferdinand Wijnand Smulders en Gesina Aleida Hofhuis. Op 15 mei 1906 trouwde hij met de elf jaar jongere Adriana Antoinetta van Deene met wie hij negen kinderen kreeg. Jan Smulders overleed in zijn Helvoirtse werkkamer op 16 november 1939. Zijn wens om priester te worden bracht Jan Smulders allereerst naar het kleinseminarie Beekvliet in zijn geboorteplaats en aansluitend naar het grootseminarie te Haaren. Na twee jaar studie verliet hij Haaren en behaalde aan de HBS in 's-Hertogenbosch het einddiploma, waarna hij zich in 1894 liet inschrijven als student in de geneeskunde aan de Universiteit van Amsterdam. In de hoofdstad werd hij lid van de katholieke studentenvereniging Sanctus Thomas Aquinas, leerde discussiëren, schreef gedichten en vergrootte zijn belangstelling voor filosofie en theologie. Na tien jaar legde hij met goed gevolg zijn artsexamen af, waarna hij naar Noord-Brabant terugkeerde om zich als gemeente-arts in Schijndel te vestigen. In de jaren die Smulders in Schijndel doorbracht, van 1904 tot 1912, hield hij zich vooral bezig met preventieve geneeskunde. Hij pleitte voor meer voorlichting en beter opgeleide verpleegkundige krachten om de volksgezondheid te verbeteren. Mede door zijn inzet kwam in Schijndel al vroeg een plaatselijke afdeling van 'Het Groene Kruis' tot stand. Vanuit dezelfde plaats heeft hij meer pionierswerk verricht, met name wat de bestrijding van de zuigelingensterfte betreft.
Het jaar 1913 bracht hem naar Udenhout, waar hij de functie van inwonend geneesheer van Huize Assisië op zich nam. Samen met zijn vrouw en negen kinderen nam hij zijn intrek in de nieuwe dokterswoning. In de ruim vijfentwintig jaar dat hij op 'Assisië' verbleef, breidde Smulders de inrichting uit, zette een ziekenhuisje en een verplegersopleiding op en zorgde voor de oprichting van een school voor buitengewoon lager onderwijs. Maar ook het zetten van gips, het aanmeten van brillen en het trekken van tanden en kiezen behoorde tot zijn taak. Op 1 februari 1938 verliet Smulders 'Assisië' om zich tot aan zijn dood op 16 november 1939 in Helvoirt te vestigen.

Op bijna zestigjarige leeftijd werd de katholieke Brabander Jan Smulders in korte tijd bij velen in binnen- en buitenland een bekend geneesheer: in 1930 introduceerde hij namelijk een natuurlijke methode om zwangerschap te voorkomen. Deze methode, die hij de naam 'periodieke onthouding' meegaf, bleek voor velen in een grote behoefte te voorzien. Zijn baanbrekend werk had verstrekkende gevolgen voor met name (katholieke) echtparen en artsen. Met de introductie in 1930 van de periodieke onthouding kwam een einde aan zijn relatief rustige leven als gestichtsarts. Smulders baseerde zijn periodieke onthouding - een 'leefregel' waarbij seksuele onthouding gedurende de vruchtbare periode van de menstruele cyclus van de vrouw werd afgewisseld met geslachtsverkeer tijdens de onvruchtbare dagen - op recente wetenschappelijke gegevens die korte tijd daarvoor door de Japanse vrouwenarts K. Ogino en de Oostenrijkse gynaecoloog H. Knaus onafhankelijk van elkaar bekend waren gemaakt. Hij bracht de gegevens bij elkaar en kwam zo tot de methode Ogino-Knaus. Doordat zijn methode op biologische feiten berustte, werd zij aanvaardbaar voor Smulders' geloofsgenoten. Smulders, die zich niet eerder zo met wetenschap had beziggehouden, publiceerde medio 1930 in het RK Artsenblad en in De Tijd en kwam in december van dat jaar met de brochure Periodieke onthouding in het huwelijk. De reacties waren enorm. De brochure kende vele drukken (eind 1934 waren al 26.000 exemplaren verkocht!), een Duitse en Franse vertaling, en werd door de gynaecoloog J. Holt in 1937 voor een Engelstalige uitgave bewerkt. Smulders bouwde in de periode 1930-1939 een grote maar onbezoldigde praktijk op van zo'n 1500 cliënten uit binnen- en buitenland die hem schriftelijk consulteerden en wie hij, eveneens per brief, van een persoonlijk periodieke-onthoudingsadvies voorzag.

Bijlage 3

Het erfgoedstraatje

Elmy Weijtmans, beheerder van het archief van Landpark Assisië, noemt de oude Laan van Assisië, komend vanaf de Rijksweg N65 en precies eindigend bij de kapel, het erfgoedstraatje van Landpark Assisië.

Er zijn zeven officiële rijksmonumenten, te weten:

- Het hoofdgebouw
- De kapel
- Het H.Hartbeeld
- Het beeld van de H.Franciscus van Assisië
- De boerderij
- De voormalige school
- De werkplaats

Een foto-impressie:

Rijksmonument

Hoofdgebouw Huize Assisië

Bron Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

Het gebouw is volgens de gedenksteen bij de entree opgetrokken in 1903 in Neogotische stijl. Het gebouw telt twee woonlagen en haakse zijvleugels, opgetrokken uit roodbruine machinale baksteen met gele speklagen en spaarzaam gebruik van hardsteen. Het mansarde leien schilddak is afgeplat. De symmetrische voorgevel van elf traveeën is afgesloten met smalle hoeklisenen en een tandlijst onder de goot. Elke travee heeft boven een horizontale versnijding op de begane grond een achtruits en op de verdieping een zesruits raam onder getoogde segmenttogen gevuld met siermetselwerk. De ramen worden met elkaar verbonden door speklagen. Het middenrisaliet heeft beneden een spitsboogportaal met dubbele deur en bovenlicht met tweedelige tracering met drie- en vierpassen. Erboven een spitsboognis waarin tussen twee spitsboogramen oorspronkelijk een beeld van Franciscus onder baldakijn stond. Beeld en baldakijn zijn thans verdwenen. In de met een kruis bekroonde topgevel bevindt zich een vierpasvenster. De linker en rechter zijgevels gaan schuil achter de eenlaagse, haaks aangebouwde zijvleugels. Deze vleugels hebben met leien gedekte mansardedaken en op de begane grond zes- en achtruits ramen onder segmenttogen. In de met hardstenen pinakels bekroonde topgevels bevinden zich eveneens zesruits ramen. De achtergevel heeft een identieke indeling als de voorgevel, maar heeft in plaats van de middenrisaliet een smalle travee met vernieuwd dubbel raam en een rozetraam. De gevel wordt aan weerszijden ingesloten door de eindgevels van de zijvleugels, die in de oksel een torenachtig tussenlid met schilddak hebben. Het mansardedak heeft aan voor- en achterzijde per travee een vierruits dakkapel met een afgewolfd zadeldakje met piron en driepasversiering. Op het dak een vierkante dakruiter met een klokje en een vierzijdige spits met bol, kruis en windwijzer met het jaartal 1903. Het interieur is voorzien van verlaagde plafonds, maar bewaart van de oorspronkelijke opzet nog de middengang en drie eenvoudige trappenhuizen. Ook de kapconstructie is nog oorspronkelijk. Het hoofdgebouw is van algemeen belang. Het heeft cultuurhistorische waarde als uitdrukking van de ontwikkeling van de katholieke zorg voor zwakzinnigen en minderbedeelden in de periode van de katholieke herleving. Het is een representant van de landschappelijke ontwikkeling, waarbij dergelijke complexen in landelijk gebied werden geplaatst volgens een regelmatige, functionele plattegrond. Men dacht in die tijd dat de mens goed zou gedijen in een regelmatige landelijke omgeving. Het gebouw heeft architectuurhistorische waarde als representant van de neogotische, katholieke gestichtsstijl, waarbij het een vergrote variant is van het herenhuisachtige kloostertype. Het is gaaf bewaard gebleven en is een typerend onderdeel van de ruimtelijke ontwikkeling nabij het kerkdorp Biezenmortel ten oosten van de kern van Udenhout.

In de tachtiger jaren is bij een renovatie het beeld van Franciscus per ongeluk expres van zijn voetstuk gevallen. De toenmalige directie wilde Assisië moderniseren, seculier maken, het beeld van Franciscus verwijderen. Maar medewerkers van Assisië haalden het beeld van de container met puin. Het was een vorm van stil protest. Franciscus heeft daarna een rondtocht over het terrein gemaakt met verschillende standplaatsen om begin 20ste eeuw weer terug te keren op zijn originele plek.

Rijksmonument

De Franciscuskapel

Huiskapel

Voordat de kapel van Assisië werd gebouwd, hadden de broeders Penitenten in het hoofdgebouw een huiskapel. De kapel is destijds op 23 december 1903 ingezegend door de hoogeerwaarde provinciaal Pater Pacificus Bos van de Minderbroeders Kapucijnen. De eerste Heilige Mis werd door Pater Bos gelezen.

De bouw van Franciscuskapel

De kapel van Huize Assisië werd gebouwd in 1909. Het is gebouwd in neogotische stijl. De kapel was door middel van een zogenaamde tram verbonden met het hoofdgebouw. De architect was J. Heijkants uit Erp. Hij was de huisarchitect van de broeders Penitenten. De bouw werd uitgevoerd door aannemer W. Wijnen uit Helmond. Hij had ingeschreven voor ƒ20.670, -. Onder de vijfde steunbeer aan de westkant legde men een metalen bus. De vijfde steunbeer wordt geteld vanaf de ingang van de kapel. In de bus bevindt zich een geschrift waarin vermeld staat wie de plechtigheid verrichtte, wie de bisschop was van het Bisdom 's-Hertogenbosch, wie de koningin was en wie de overste was op die datum. Ook werden er enige munten bijgevoegd. Op 26 mei 1909 legde Mgr. Pompen, de bisschop van Den Bosch, de eerste steen. Deze steen is nu niet meer te zien. Oorspronkelijk zat er een trap bij de kapeldeur en de eerste steen bevond zich naast die trap. Door de vele rolstoelgebruikers werd het plantsoen rondom de kapel vanaf alle drie de straatkanten geleidelijk aan opgehoogd totdat de trap was verdwenen en daarmee ook de eerste steen. Op 2 mei 1910 werd door Mgr. Pompen de kapel ingezegend. In 1916, op 22 juni werd er een nieuw hoofdaltaar geplaatst. Dit was een geschenk van de zussen Wilhelmina en Henrica van den Boogaard voor het zilveren kloosterfeest van broeder Laurentius van de Boogaard. Het altaar was gemaakt door de firma Van Bokhoven uit 's-Hertogenbosch. Bij het plaatsen bleek dat het altaar te groot was. Broeder Gerardus heeft toen aan de timmerman Jos Kemps de opdracht gegeven om aan beide kanten de torens af te zagen, wat heel jammer was. In de eikenhouten opstand stond een beeld van het Heilig Hart van Jezus en van het Heilig Hart van Maria. Maar Assisië had deze beelden al en vroeg aan de firma om de beelden mee terug te nemen en andere beelden te leveren. Ze beloofden dit, maar hebben nooit andere beelden teruggegeven.

Versobering na Tweede Vaticaans concilie

De culturele en maatschappelijke ontwikkelingen na de oorlog, die wat het geloof betreft in een stroomversnelling kwamen met het Tweede Vaticaans Concilie, had ook enorme impact op de congregatie van de Broeders Penitenten. De broeders kwamen elke week bij elkaar om over de veranderingen te praten onder leiding van rector Van Hoek, die zo goed mogelijk de discussies en besluiten bij het Concilie toelichtte. Er heerste zoals in alle congregaties in die tijd verwarring. Enkele broeders namen afscheid van het religieuze leven en er kwam een einde aan nieuwe aanwas van broeders. De Franciscuskapel wordt flink onderhanden genomen. Het hoofdaltaar, de beide zijaltaren en de communiebank worden afgebroken. Het grote kruis boven het priesterkoor verdwijnt. De kruiswegstaties gaan weg. De koperen kandelaars voor de heiligenbeelden worden opgeruimd. De biechtstoel wordt omgebouwd tot Mariakapelletje. De Lourdesgrot wordt afgebroken. In de kapel komen een nieuw altaar en een nieuw tabernakel. Acht heiligenbeelden verdwijnen in een van de Leemputten. De laatste actie was in de nacht uitgevoerd, zonder vooraf de broeders te informeren. De dag erop was er groot verdriet.

Geestelijke zorgverlening en levensbeschouwelijke begeleiding

Eind jaren zeventig komt er een nota "Van Rectoraat naar pastoraat", een nota namens de Nederlandse vereniging van zorginstellingen en de Vereniging van geestelijke verzorgers en

zorginstellingen. Pastor Martien Hurkmans is de overleden rector Van Hoek opgevolgd. De broeders zijn intussen gaan wonen aan de rand van het terrein en enkelen zijn verhuisd naar Oisterwijk. Pastor Hurkmans verandert de traditionele liturgie in diensten op maat voor de bewoners. Hij laat op een activiteitencentrum materiaal maken waarmee hij Bijbelverhalen en andere vertellingen kan visualiseren, zoals Franciscus, de goede herder met zijn schapen en voor het scheppingsverhaal vogels, vissen, planten en mensen.
Martien Hurkmans werd ziek, moest zijn werk beëindigen en werd op 1 oktober 1979 opgevolgd door Willy den Hartog als pastor en Peter Wouters als pastoraal werker. Peter was een getrouwde priester. In 1980 riep de paus de Nederlandse bisschoppen ter verantwoording over dit feit.

Natuurlijk bleven de kerkdiensten belangrijk, maar het accent op het pastoraat als alléén binnenkerkelijk wordt stilaan losgelaten. Er kwam aandacht voor wat intussen is gaan heten: Geestelijke verzorging en levensbeschouwelijke begeleiding. Er groeit een meer geïntegreerde benadering, die uitgaat van de gedachte dat mensen in de zorgsector erop gericht zijn om aan de totale persoon van de bewoner recht te doen in een open en volledige ontmoeting. De pastores schreven hierover: In de zorg voor onze bewoners willen wij met hen een weg gaan die aansluit bij hun levensvragen. Een weg van tastend zoeken, van aanvoelen, meer dan van begrijpen.

In 1984 trouwt pastor Willy den Hartog en krijgt om die reden ontslag als pastor, als de directie de strengere regels van de nieuwe bisschop van Den Bosch volgt, maar hij blijft wel parttime verbonden aan Assisië tot zijn benoeming op een psychiatrisch ziekenhuis te Venray in 1987.

Ontmanteling van de kapel
In 2017 maakte de kapel weer een grote verandering door. De kapel werd tijdens de Vastenperiode ontdaan van al zijn kerkelijke gebruiksvoorwerpen. Het grootste gedeelte van de voorwerpen zijn in de goede zorgzame handen van het historisch archief gekomen. Voor andere voorwerpen is zorgvuldig gezocht naar de juiste bestemming en die hebben ze dan ook gevonden. Dit ging gepaard met vele tranen van de bewoners, maar ook de begeleiding had het er moeilijk mee. Op verzoek van de bewoners werd het kruisbeeld teruggehangen.

Thans is Michael Kolen pastor. Steeds meer wordt het werk bepaald door vragen van cliënten. Hoewel zijn activiteit in kerkelijke vieringen, vooral bij uitvaarten, het meest zichtbaar blijft, liggen zijn taken niet meer primair op het vlak van geloof, kerk en liturgie. De inhoud van zijn werk heeft andere accenten gekregen. Hij is dagelijks bezig met zingevings- en levensvragen van bewoners en ethische vragen van medewerkers. Door de inhoud van zijn werk verschuift het aspect van geloofsbegeleiding naar geestelijke verzorging als levensbeschouwelijke begeleiding.

Jacob Leerentveld
Op Pasen moesten we altijd de kruisweg meelopen. Op één knie en dan langs de staties. Dat was echt iets van vroeger. Net als de beelden van engelen en heiligen en de ramen van gekleurd glas in de kapel. Tegenwoordig kom ik niet meer zo vaak in de kapel. Af en toe op zaterdag en natuurlijk met Pasen en Kerstmis. Jan Rieck, een patiënt die nu dood is, heeft de schilderijen gemaakt die in de kapel hangen. Dat zijn Bijbelse voorstellingen, zoals het Laatste Avondmaal en Jezus de Visser. Jan maakte ook schilderijen van luciferhoutjes. Toen hij nog leefde ging ik vaak bij hem buurten. We zijn allebei knutselaars. Appie Bomhof heeft ook tekeningen gemaakt die in de kapel hangen, zoals een altaar met engelen en kaarsen en Jezus aan het kruis. Appie is net als ik ook altijd bezig. Hij heeft ook een model van hout van de kerk gemaakt. Dat staat achter in de kapel. Hij heeft er zelfs lampjes in gemaakt.

Begraafplaats
Omdat tussen alle bedrijvigheid door reeds in 1904 de eerste patiënt overleed, moest er snel een kerkhof worden aangelegd. Terwijl de begrafenisstoet er al aankwam, was men nog druk doende met dennenpaaltjes en panlatten voorlopig de wettelijk vereiste afsluiting te maken. Bij een herindeling in de zestiger jaren werd het kerkhof ietsjes verlegd. Het grasveld voor het kerkhof van nu was toen begraafplaats. Daar begraven overledenen zijn met instemming van de familie opgegraven en hebben een verzamelgraf gekregen. Tot 1995 waren alle kruisen hetzelfde. Sinds 1995 mag familie een ‘zerk op maat’ plaatsen. Achter op het kerkhof heeft Jan van Beurden een columbarium gemaakt voor het plaatsen van asurnen na een crematie. Ook is het toegestaan as uit te strooien op het kerkhof.

Bronnen

Alphen – van Asveldt, Wout en Dien, interview 15 maart 2019

Amelsfoort, Jozef van, interview in “Enkel den mensch”, 1994

Archief Broeders Penitenten, archiefklooster Sint-Agatha

Archief Huize Assisië, beheerder Elmy Weijtmans
- Jaarverslagen 1929, 1938, 1952, 1977-1980 en 1993

Archief Paters Kapucijnen, aanvraag station Biezenmortel, 1920

Archief J.N.J. Smulders, Katholiek Documentatie Centrum (DKC) Nijmegen

Asveldt – van Son, Thea, interview 15 maart 2019

Bal, Chris de, interview voor “Enkel den mensch”, 1994

Berg, Arno van den, interview 19 oktober 2018

Beltman, Hendrik, “Buigen of barsten, Hoofdstukken uit de geschiedenis van de zorg aan mensen met een verstandelijke handicap in Nederland 1945-2000”, proefschrift Rijksuniversiteit Groningen, 2001

Bersselaar, Kees van den, foto’s

Bersselaar – Schilders, Dimph van den, interview 12 april 2019

Beurden, Jan van, interview 19 oktober 2018

Beurden, Sjef van, interview “Enkel den mensch”, 1994

BHIC
Bijdragen van Rien Wols:
- “Bewoners van Assisië aan het woord”, 17 mei 2009
- Huize Padua, 3 juni 2009
- “Huize Assisië”, 19 mei 2009
- “De Broeders Penitenten CFPSF”, 5 april 2016

Biggelaar, Annie van den Heuvel – van den, verhaal over haar broer Jan

Blom, Wim, gesprek 11 mei 2020

BN De Stem, Marlies van Iersel, “Plan voor kleine woningen op terrein van Landpark Assisië”, 10 februari 2019

Boer – van Rijswijk, Toon en Anneke van den, interview 12 april 2019

Bossche encyclopedie, “Dankzij een vrouw keerden de Kapucijnen terug in ’s-Hertogenbosch”, biografie Doroteha van Beugen, bossche-encyclopedie.nl, overgenomen uit “Met Kap en Koord” tijdschrift van de Paters Kapucijnen

Bouwens, Bram en Jan Hoek, “Enkel den mensch…”, Biezenmortel, 1994

Brabants Dagblad
- “In de Plavuis preekte Bart van Doveren de revolutie”, 16 augustus 2017
- Marlies van Iersel, “Het Credo van Robben die 50 jaar voor verstandelijk gehandicapten zorgde”, 24 mei 2019

- Marlies van Iersel, “Massale bijensterfte op Landpark Assisië”, 7 juli 2019

Brabers, Ad, en Marie Brabers – van Boxmeer, interview 24 mei 2019

Brabers, Cor, interview voor “Enkel den mensch”, 1994

Brand, Harrie van de, interview voor “Enkel den mensch”, 1994

Brand, René van de, interview voor “Enkel den mensch”, 1994

Broeders Alfonsus, Cosmas, Herman Jozef (red.) (1954), “Gouden stralen in de beschuttende tuin voor het zorgenkind; Huize Assisië Udenhout 1904-1954”, Jubileumuitgave 50-jarig bestaan Huize Assisië Udenhout

Broeders – Schoondorp, Desiree, interview 29 juni 2019

Broeders, Jos, interview 29 juni 2019

Broeders, Kitty, gesprek 3 juli 2020

Broers, Arjan, “Spiritualiteit van het alledaagse”, 2008

Bruin, Jaap de, gesprek 8 november 2019

Bus, Piet, interview 26 juli 2019

Celie – van de Aker, Diny, interview voor “Enkel den mensch”, 1994

Commissiegeweldjeugdzorg.nl

Creemers, Joep, gesprek 2020

Denissen, Jan, “Broeder Tarcisius van den Bijgaart” Sprokkels 17, 2020

Derks, Ben, interview voor “Enkel den mensch”, 1994

Dikmans, Harrie, interview voor “Enkel den mensch”, 1994

Doms, Jan, e.a., redactie, “De grote stad Assisië, ruimtelijke transformaties van de enclave Huize Assisië”, bijlage bij S&RO, september 2004

Dongen, Frank van, interview voor “Enkel den mensch”, 1994

Dongen, Peter van, foto’s van zijn vader Edmond van Dongen, juli 2021

Doveren, Bart van
- Interview voor e-paper Tilburgse Koerier en BHIC, 17 mei 2009
- “Huize Assisië” in “Met je oren kun je zien”, Saskia van Haeren, 2017

Doveren, Bart van, hoofdstuk 10 in “Met je oren kun je zien” van Saskia van Haaren, Stichting Sustainable Art Society, 2017

Doveren, Bart van, interview 10 september 2020

Duynstee, Riëtte, “Er is weinig benul”, Markant, 30 september 2018

Erfgoedkloosterleven.nl

Erp, Sjef van, interview voor “Enkel den mensch”, 1994

Gelden – Koks, Els, interview voor “Enkel den mensch”, 1994

Gestel, Frans van, interview 17 juli 2020

Gestel, Jan van, interview 1 maart 2019

Groenendaal, Jan van, interview 26 juni 2021

Haan, Henk de, interview 21 september 2018

Haeren, Saskia van, en Stichting Sustainable Art Society, “Met je oren kun je zien”, 2017

Haring, Henny van der, interview 3 mei 2019

Heemkundekring Boekel “175 jaar psychiatrie in Huize Padua”, 2008

Hölzken – van Eeten, Elly, interview 26 oktober 2018

Hooft, Wim van, interview 20 september 2019

Hoskens, Piet, interview voor “Enkel den mensch”, 1994

https://hetgeheugenvanassisie.files.worldpress.com/2009/07/groeten-uit-assisie.pdf

https://www.geheugenvanzeist.nl/articles/dennendal-affaire.nl

Jansen, Maartje, interview 1 oktober 2020

Kapucijnen, paters, “Dankzij een vrouw keerden de Kapucijnen terug in ’s-Hertogenbosch”, biografie Doroteha van Beugen, in ‘Met kap en koord’, 2018

Kempen, broeder Alphonsus van, en anderen, “Gouden stralen en de beschuttende tuin voor het zorgenkind; Huize Assisië Udenhout 1904-1954”

Kempen Jan van, en Mien van Kempen – Raaijmakers, interview 18 september 2020

Kempen, Kees van, “Broeder Gabriël van Kempen” in Unentse Sprokkels 18, maart 2021

Ketelaars, Mark, interview voor “Enkel den mensch”, 1994

Kleinhof, Antoon, interview 30 november 2018

Klijn, Wil, interview voor “Enkel den mensch”, 1994

Kolen, Michael, lezing op Zomercolleges Brabants Heem, augustus 2019 over de betekenis van de Broeders Penitenten
Kolen, Michael, interview 20 september 2019

Kors, Teun, interview voor “enkel den mensch”, 1994

Krijgsman, Robin, interview 17 juli 2020

Kroon, Piet de, “Thuis op Assisië, verslag van mijn leven. Het levensverhaal van Assisiëbewoner Jacob Leerentveld”, Tilburg, 2004

Kroot – Schriever, Thea, interview 25 januari 2019

Landparkassisie.nl

Lans, Jos van der, “De modernisering van het persoonlijke engagement”, 2006

Lans, Jos van der, “Veertig jaar vooruit, Peter Nouwens, 1974-2014”, 2014

Leerentveld, Jacob, “Thuis op Assisië, verslag van mijn leven”, opgetekend door Piet de Kroon, 2004

Lepelaars, Adriaan, interview door Elmy Weijtmans

Liefland, W.A. van, “Het buitengewoon onderwijs in de zorg voor gehandicapten”, 1959

Limpt, Walter van, interview voor “Enkel den mensch”, 1994

Lommers, Henk, interview voor “Enkel den mensch”, 1994

Loon, Ad van, interview 20 september 2019

Loon, Joost van, “interview voor “enkel den mensch” 1994

Lucassen, Toon, interview voor “Enkel den mensch”, 1994

Lunchroom.nl, “Lunchzaak Lokaal 12 geopend”, 30 november 2015

Mallens, Conny, over Frans Geers bij VCB

Mathijssen, Marinus, interview 12 april 2019

Meesters, Frank, interview door Elmy Weijtmans, 22 augustus 2020

Merks – van Brunschot, Ineke, “Broeders Penitenten, burgers in pij”, 1996, Tilburg: Stichting Zuidelijk Historisch Contact

Merks – van Brunschot, Ineke, “Geschiedenis van de Daniël de Brouwerstichting”, 1988, Zuidgroep BV Uitgevers, Best

Ministerie van Volksgezondheid, “20ste verslag van het Staatstoezicht op zwakzinnigen en zwakzinnigengestichten, 1903-1908”

Netten, Dré, interview 9 november 2019

Nieuwsblad zaterdag 8 oktober 1988, “Het waren onze jongens”, 1988

Nouwens, Peter, interview 16 november 2018

Nouwens, Peter, “Veertig jaar vooruit”, een Prisma-biografie, 1974-2014

Omroep Brabant
- Hans Janssen, “Medewerkster Huize Assisië bedreigd”, 15 september 2010
- Tonnie Vossen, “Landpark Assisië wordt ideale vakantieplek voor ouders die zorgen voor hun kind met beperking”, 3 januari 2019

Oudheusden, Jan van (redactie), “Brabantse biografieën, deel 3”, 1995

Pelt, Geert van, “Groeten uit Assisië, 1904-2004, de eeuw van Frans van As van patiënt tot burger“, 2004 met medewerking van Bart van Doveren, Kees van den Bersselaar en Christian Faro bij gelegenheid van het honderdjarig bestaan in 2004.

Potters, Jeanette, interview 26 juli 2019

Prisma, “Ontwikkelingsvisie Landpark Assisië”, 2005

Prismanet.nl

Pullen, Ivo, gesprek 2020

Ridder, Ad de, interview voor “Enkel den mensch”, 1994

Rijksmonumenten.nl

Robben, Frans, interview voor “Enkel den mensch”, 1994
Robben, Frans, interview 24 mei 2019

Roefs, Toon, interview 24 mei 2019

Sande, Wim van de, interview voor “Enkel den mensch”, 1994

Satijn-plus architecten, “Landpark Assisië Biezenmortel”, satijnplus.nl

Scheffers, Frank, bijdrage over zwemmen, verkeersles en een bijbaantje, 3 maart 2019

Schoenmaker, Anneke, interview 26 januari 2019

Schoenmaker, Jozef, interview 26 januari 2019 en gesprek 16 februari 2019
jozef.schoenmaker@home.nl

Schoonus, Christ, sloop watertoren 1963

Schoonus, Clemens, interview 1 maart 2019

’t Schoor, heemcentrum voor Udenhout en Biezenmortel
- “Over heeroom en tante zuster”, 2006
- “Over ’t Odenhout”, 2017
- Wiki Udenhout

Spapens, Paul, “Landpark Assisië, de dodenakker van het levenswerk van de Broeders Penitenten”, canonsociaalwerk.nl en “In Brabant” december 2014

Staps, Jan, interview voor “Enkel den mensch”, 1994

Steen, Sjef van der, interview in “Enkel den mensch”, 1994

Steenbakkers, Jan, interview voor “Enkel den mensch”, 1994

Teurlings, Jan en Riette, interview 26 oktober 2018

Thuis in Brabant, website http://www.thuisinbrabant.nl

Tijdschrift voor Bijzonder Lager Onderwijs, 5e jaargang nummer 3, maart 1929

Tijse, Laurie, interview voor “Enkel den mensch”, 1994

Tilburguniversity.edu, “Zorg aan zwakbegaafden in Nederland laat te wensen over”, bij gelegenheid van de promotie van Peter Nouwens, 26 september 2018

Tilburgse Koerier, e-paper, “Bewoners van Assisië aan het woord”, 14 oktober 2004

Traa, Jozef, en Jeanne Traa – van Rijswijk, interview 25 januari 2019
Traa – van Rijswijk, Jeanne, voetbalteam Sport Staalt Vrouwelijke Spieren, april 2021

Ubeda, Robert, interview door Elmy Weijtmans, juli 2020

Urban Fabric B.V. Schiedam en Steenhuis stedenbouw/ landschap Schiedam, adviesrapport over bestemming terrein Assisië, 2005

Ven, Piet van de, interview voor “Enkel den mensch”, 1994

Ven – Kuijpers, Diana van de, interview voor “Enkel den mensch”, 1994

Ven – Versijp, Marlies van de, foto’s Guust Christ, Baarle Nassau, 9 augustus 2019

Vermeer, Kees, interview voor “Enkel den mensch”, 1994

Vriendenvanprisma.nl

Weijer, Frans de, interview voor “enkel den mensch”, 1994

Weijtmans, Elmy, interview 21 september 2018

Werdt, Cees de, “Het eerste lekenpersoneel van Huize Assisië”, “Unentse Sprokkels 11”, ’t Schoor heemcentrum voor Udenhout en Biezenmortel, 2014

Werdt, Jos de, interview in “Enkel den mensch”, 1994

Werdt – van Diessen, Marina, interview 30 november 2018, foto’s broeder Mathias van Diessen

Westhof, Hanneke, “Natuurlijk geboorte regelen in de twintigste eeuw. De ontwikkeling van de periodieke onthouding door de Nederlandse arts J.N.J. Smulders in de jaren dertig”, Baarn, 1986

Westhof, Hanneke, “Smulders, Johannes Nicolaas Josephus”, in ‘Biografisch woordenboek van Nederland’ onder redactie van J. Charité e.a., deel 3, pagina 550-552, ’s-Gravenhage, 1989

Wiel, Saskia van de, interview 16 juli 2021

Wikipedia, Broeders Penitenten

Wilborts, Piet, interview 12 april 2019

Wilborts – Verwijmeren, Marlies, interview 12 april 2019

Wols, Rien, zie BHIC

Wouters, Peter, interview voor “Enkel den mensch”, 1994
Wouters, Peter, “De paus is de afgod van Jezus, 100 jaar geestelijke zorg rond de Franciscuskapel op Landpark Assisië”, 2008

Zorgethiek.nu, “Proefschrift Michael Kolen: Goede zorg en alledaagse omgang”, 8 januari 2018

Colofon

Samenstelling
Dit boek is samengesteld onder verantwoordelijkheid van het Schrijversteam van Erfgoedcentrum 't Schoor Udenhout en Biezenmortel. De leden van het Schrijversteam zijn Luud de Brouwer, Lia Clement – Verhoeven, Jan Denissen, Kees van Kempen, André van der Lee, Tim Ravestein, Arjan Robben, Annie van Roessel – Kolen en Frank Scheffers. Het zijn allemaal liefhebbers, die er plezier in hebben mooie boeken te maken van Udenhout en Biezenmortel. Voor het Schrijversteam is een kernteam samengesteld bestaande uit Lia Clement – Verhoeven, Kees van Kempen en Elmy Weijtmans.

Er is al veel gepubliceerd over Huize Assisië. Er zijn diverse publicaties waaruit we dankbaar veel hebben geput, maar vooral uit:
- "Enkel den mensch…", Bram Bouwens en Jan van Hoek, 1994;
- "Groeten uit Assisië, 1904-2004, de eeuw van Frans van As van patiënt tot burger", Geert van Pelt, 2004. Frans van As is een fictief persoon. De naam is afgeleid van Franciscus van Assisië.
- "Thuis op Assisië", Piet de Kroon over Jacob Leerentveld, 2008

Elmy Weijtmans
Dit boek is tot stand gekomen mede op initiatief en dankzij de niet aflatende inspanning van Elmy Weijtmans, archivaris van landpark Assisië.
De interesse van Elmy voor archief en geschiedenis zit in de genen. Broer Rob heeft een boek geschreven over het gilde Sint Joris, neef Joost van der Loo is actief amateurhistoricus en brengt regelmatig publicaties uit. De interesse in de geschiedenis van Huize Assisië, waar Elmy sinds 1983 actief was in de verzorging, werd aangewakkerd toen een bewoner overleed en de familie vertelde dat er nog een broertje op Assisië had gewoond en vroeg of daarvan nog gegevens beschikbaar waren. Elmy meldde zich bij het archief in de kelder van het hoofdgebouw en vond inderdaad de gevraagde informatie. Het archief van toen zat in een kelder zonder daglicht, muf, vochtig en met slechte verlichting. Er stond maar een klein tafeltje en een stoel voor de archivaris. Nou ja, archivaris, het was een klus waar een medewerker drie uur in de week aan mocht besteden. In december 2014 zag Elmy op het intranet dat die klus vacant kwam. Elmy solliciteerde en kreeg de klus. Het kwam erop neer dat zij drie uur in de week van haar zorgwerkzaamheden werd vrijgesteld om in het archief te werken. Gelukkig kwamen er mensen op haar pad die het bestuur adviseerden dat de archieffunctie beter verdiende. Er werd een werkgroep opgericht bestaande uit Elmy Weijtmans, Geert van Pelt, Hans Evers, pastor Michael Kolen, teamleider Angela Elshout, Willem Ligtvoet van Landpark-tv en Toon Roefs die al vaker had aangedrongen op een museumfunctie. De werkgroep besloot al snel het archief in eigen beheer te willen houden en bracht dit advies uit aan Jaap de Bruin. Bibliothecaris en archivaris Rob Braam werd ingehuurd om het archief mee op te bouwen, een ruimte te regelen en vooral alle locaties inventariseren om archieven over te brengen naar een nieuwe locatie. Rob ging in 2017 met pensioen, waarna Elmy de klus heeft afgemaakt. Elmy is drie uur per week werkzaam binnen het archief en schoont daar de dossiers op. Verder is ze gemiddeld elf uur per week werkzaam bij Activiteitencentrum Het Historisch Archief. Samen met collega Francien Schouten begeleidt zij daar bewoners, die bij het archief werkzaamheden verrichten. Klussen die de bewoners heel goed kunnen doen zijn invoerwerkzaamheden in de computer, scannen van documenten en dia's en het sorteren en ordenen van bijvoorbeeld bidprentjes en foto's.

Afbeeldingen
De afbeeldingen zijn afkomstig van:
- Archief op Landpark Assisië
- Archief Broeders Penitenten, Sint Agatha

- Archief Paters kapucijnen, met name brief aan NS voor aanleg station in Biezenmortel, 1920
- Oud-medewerkers die we mochten interviewen
- ’t Schoor, Erfgoedcentrum voor Udenhout en Biezenmortel, fotocollectie die in aanvang tot stand is gekomen dankzij Kees van den Bersselaar en Annie van Roessel – Kolen, in beheer van Jan Denissen

Mochten er tussen de aan ons aangeleverde foto’s sprake zijn van ons onbekende rechten, dan kan rechthebbende contact opnemen met de uitgever.

Lay-out en druk
De lay-out is verzorgd door Arjan Robben
Het boek is gedrukt bij drukkerij ELKA-Sikkers Tilburg.

Oplage
1000

Wiki
Wiki Udenhout Landpark Assisië is onderdeel van Wiki Midden-Brabant in beheer van het Regionaal Archief Tilburg. Zodra dit boek is uitverkocht zullen data, feiten, mensen, gebeurtenissen en verhalen uit dit boek op Wiki Udenhout Landpark Assisië worden geplaatst.

Financiering
Dit boek is financieel mogelijk gemaakt met bijdragen van:
- Broeders Penitenten
- Raad van Bestuur Stichting Prisma

Stichting Prisma Vrienden
Opgericht 14 juli 1987

De Prisma Vrienden zetten zich in voor het geluk van de cliënten van Prisma. Door het verlenen van middelen laten zij de wensen van cliënten in vervulling gaan, waar op andere manieren geen ruimte voor zou zijn. Denk daarbij aan spel- en sportmateriaal, studiekosten, evenementen en vrijetijdsactiviteiten.
De Prisma Vrienden verzamelen de wensen en behoeften van cliënten via aanvragen.

Sinds 2010 valt het Broeder Boudewijnfonds onder de Prisma Vrienden. Dit fonds ondersteunt projecten gericht op mensen met een beperking in ontwikkelingslanden.

Zie de website vriendenvanprisma.nl

Wordt donateur!